

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA TEZİ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT PROGRAMI**

**DOĞURGANLIK VE GÖÇ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Derya BİLGİN

Danışman

Prof. Dr. Sibel SELİM

MANİSA-2020

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA TEZİ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT PROGRAMI**

**DOĞURGANLIK VE GÖÇ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Derya BİLGİN

Danışman

Prof. Dr. Sibel SELİM

MANİSA-2020

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Dođurđanlık ve G Arasındaki İlişkinin Analizi: Türkiye rneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../20..

Derya Bilgin

İmza

ÖZET

DOĞURGANLIK VE GÖÇ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Ülkelerin nüfusu; doğum, göç ve ölüm nedeniyle nitelik ve nicelik olarak değişen bir olgudur. Özellikle son yıllarda Türkiye’de göç eden nüfus içerisinde kadın sayısının artması ve göç ile birlikte doğurganlık davranışının değişmesi söz konusu olmuştur. Bu bağlamda Türkiye’de göç eden kadınların sosyo-ekonomik olarak uyum sağlama süreci ve göç alan yerlerdeki aile yapılarındaki değişimin anlaşılabilmesi için göç eden kadınların doğurganlık davranışının analiz edilmesi gerekmektedir.

Doğurganlığın, ekonomik çerçeve içerisinde ele alınması ilk olarak Becker (1960) tarafından ortaya atılmış ve literatürde birçok çalışma yapılmıştır. Doğurganlık ve göç arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda ise adaptasyon, bozucu etki, seçicilik ve sosyalleşme hipotezi olmak üzere dört hipotez ön plana çıkmıştır.

Bu çalışmanın amacı, 2008 ve 2013 yılına ait Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) verileri kullanılarak Türkiye’de doğurganlığı etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve iç göçlerin doğurganlık üzerine olan etkisinin sayma veri modelleri aracılığıyla Robust Poisson regresyon modeli kullanılarak adaptasyon, bozucu etki ve seçicilik hipotezleri açısından değerlendirilmesidir. Analizlerde doğurganlık göstergesi olarak sahip olunan çocuk sayısı alınmıştır. Ayrıca bu çalışmada, göç ile doğurganlık arasındaki mekansal ilişkinin varlığı da araştırılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre Türkiye’de kadınların göç ve doğurganlıkları arasındaki ilişkinin açıklanmasında mekânsal bir ilişkinin varlığı ile birlikte bozucu etki hipotezinin geçerli olduğu adaptasyon hipotezi ve seçicilik hipotezinin geçerli olmadığı görülmüştür. Ayrıca bozucu etkinin ortadan kalktıktan sonra adaptasyonun gerçekleşmesi için geçen sürenin beş yıldan fazla olması gerektiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğurganlık, Göç, Robust Poisson Regresyon Modeli, Türkiye

ABSTRACT

THE ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN FERTILITY AND IMMIGRATION: THE CASE OF TURKEY

The population of countries is a phenomenon that changes in quality and quantity due to birth, migration and death. Especially in recent years in Turkey, the increase in the number of women migrating population and the change in fertility behavior with migration has been concerned. In this context, in Turkey, to understand the socio-economic adaptation process of migrant women and the change in family structures in the destination places, it is necessary to analyze the behavior of migrant women's fertility.

The study of fertility within the economic framework was first proposed by Becker (1960) and many studies have been conducted in the literature. In studies examining the relationship between fertility and migration, four hypotheses, namely adaptation, disruptive effect, selectivity, and socialization hypothesis, came to the fore.

The aim of this study is to determine the factors affecting fertility in Turkey using Turkey Demographic and Health Survey (DHS) data and evaluating the effect of internal migration on fertility in terms of adaptation, disruptive effect, selectivity hypothesis using the Robust Poisson regression model through count data models. In the analyzes, the number of children owned has been taken as a fertility indicator. In addition, in this study, the existence of the spatial relationship between migration and fertility has been investigated. According to the findings obtained from this study, disruptive effect hypothesis and spatial relationship is valid for explaining the relationship between migration and fertility in Turkey. It has been seen that the adaptation hypothesis and the selectivity hypothesis have been not valid. In addition, it has been determined that the time taken for adaptation to take place after the disruptive effect is removed should be more than five years.

Keywords: Fertility, Migration, Robust Poisson Regression Model, Turkey

TEŐEKKÖR

Çalıőmamın her aşamasında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren öğrenim hayatımın tüm zorlu aőamalarında maddi manevi her yönden yardımcı olan, tecrübeleri ile beni aydınlatan ve desteğini hiç eksik etmeyen, kendisini tanımaktan büyük onur duyduğum sevgili danışman hocam Sayın Prof. Dr. Sibel Selim'e, öğrenim hayatım boyunca beni maddi ve manevi olarak destekleyen ve hep yanımda olan aileme, bana olan inancını hiç kaybetmeyen kardeőim Arő. Gör. Ali Rıza Bilgin'e ve bu süreçte yanımda olan bütün dostlarıma yürekten teşekkür ederim.

Derya BİLGİN
Manisa, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
ABSTRACT.....	H
ata! Yer işareti tanımlanmamış.	
TEŞEKKÜR.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞURGANLIK

1.1. DOĞURGANLIĞIN EKONOMİK TEORİSİ.....	4
1.1.1.Becker (1960)'in Doğurganlığın Ekonomik Analizi.....	6
1.1.2. Becker ve Lewis (1973)'in Doğurganlığın Ekonomik Analizine Yaklaşımı	7
1.1.3. De Tray (1973)'in Doğurganlığın Ekonomik Analizi.....	8
1.1.4. Willis (1973)'in Doğurganlığın Ekonomik Analizi	11
1.2. DOĞURGANLIĞI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	18
1.2.1. Gelir Düzeyi ve Çocuğun Ekonomik Maliyeti:.....	18
1.2.2. Ebeveynlerin Cinsiyet Tercihi:.....	19
1.2.3. Kadının ve Erkeğin Eğitim Düzeyi:	20
1.2.4. Doğum Kontrol Yöntemlerinin Kullanılması:	21
1.2.5. Çocuk Ölümleri:	22
1.2.6. Göç:	23
1.3. DOĞURGANLIK KONUSUNDA LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	24

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞURGANLIK VE GÖÇ

2.1. GÖÇÜN EKONOMİK TEORİSİ	31
-----------------------------------	----

2.2. GÖÇÜN NEDENLERİ VE SONUÇLARI.....	34
2.2.1. Göçün Nedenleri	35
2.2.2. Göçün Sonuçları:.....	36
2.3. DOĞURGANLIK VE GÖÇ İLİŞKİSİ: TEORİ VE HİPOTEZLER.....	37
2.3.1. Adaptasyon Hipotezi	37
2.3.2. Bozucu Etki Hipotezi	38
2.3.3. Seçicilik Hipotezi	38
2.3.4. Sosyalleşme Hipotezi	39
2.4. DOĞURGANLIK VE GÖÇ KONUSUNDA LİTERATÜR ARAŞTIRMASI..	40
2.5. TÜRKİYE’DE DOĞURGANLIK VE GÖÇ İLİŞKİSİ	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM METODOLOJİ

3.1. MEKÂNSAL EKONOMETRİK ANALİZ	59
3.2. SAYMA VERİ REGRESYON MODELLERİ.....	64
3.2.1. Poisson Dağılımı	64
3.2.2. Poisson Regresyon Modeli.....	65
3.2.3. Negatif Binom Regresyon Modeli	67
3.2.4. Poisson Quasi Maksimum Olabilirlik Tahmin Yöntemi.....	68

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM AMPİRİK ANALİZ

4.1. ÇALIŞMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ	71
4.2. ÇALIŞMADA İZLENEN YÖNTEM.....	72
4.3. VERİLER.....	73
4.4. DEĞİŞKENLER VE TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER.....	76
4.4.1. Analizlerde Kullanılan Değişkenler	76
4.4.2. Tanımlayıcı İstatistikler (2008 ve 2013)	78
4.5. BULGULAR	89
4.5.1. Doğurganlık Tahmin Sonuçları	89
4.5.2. Göç ve Doğurganlık İlişisinin Mekânsal Olarak Test Edilmesi.....	94
4.5.3. Adaptasyon Hipotezi Tahminleri	97

4.5.3.1. 2008 Yılı Adaptasyon Hipotezi Tahminleri	98
4.5.3.2. 2013 Yılı Adaptasyon Hipotezi Tahminleri	109
4.5.4. Bozucu Etki Hipotezi Tahminleri	119
4.5.4.1. 2008 Yılı Bozucu Etki Hipotezi Tahmini.....	119
4.5.4.2. 2013 Yılı Bozucu Etki Hipotezi Tahmini.....	129
4.5.5. Seçicilik Hipotezi Tahminleri	138
4.5.5.1. 2008 Yılı Seçicilik Hipotezi Tahmini.....	138
4.5.5.2. 2013 Yılı Seçicilik Hipotezi Tahminleri	151
4.5.6. Tahmin Sonuçlarının Karşılaştırılması.....	163
SONUÇ	166
KAYNAKÇA.....	173

KISALTMALAR LİSTESİ

- ABD Amerika Birleşik Devletleri
- OECD Organization for Economic Co-operation and Development
(Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü)
- RPRM Robust Poisson regresyon modeli
- QML Quasi maksimum olabilirlik
- TNSA Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları
- TÜBİTAK Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
- TÜİK Türkiye İstatistik Kurumu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1: Yıllara Göre Türkiye Nüfusu (1927-2019)	50
Tablo 2.2: Türkiye'nin Toplam Doğum, Kaba Doğum ve Bebek Ölüm Hızı (2009-2019).....	56
Tablo 2.3: Cinsiyete Göre Bölgelerin Aldığı ve Verdiği Göç Sayıları.....	56
Tablo 2.4: Bölgelere Göre Toplam Doğurganlık Hızı.....	58
Tablo 4.1: Analizlerde Kullanılan Değişkenler (2008-2013)	78
Tablo 4.2: Tanımlayıcı İstatistikler (2008)	83
Tablo 4.3: Tanımlayıcı İstatistikler (2013)	86
Tablo 4.4: Yaşanılan Yer ve Göç Statüsüne Göre Kişi Sayıları (2008-2013).....	79
Tablo 4.5: Kadınların Çalışma Durumu, Yaşadıkları Yer ve Göç Statüsü Bakımından Sahip Olduğu Ortalama Çocuk Sayıları (2008-2013).....	80
Tablo 4.6: Yaşanılan Yer ve Göç Statüsü Açısından İlk Evlenme Yaş Aralıklarına göre Kişi Sayıları (2008-2013)	81
Tablo 4.7: Kullanılan Doğum Kontrol Yöntemi Açısından Göç Eden ve Etmeyen Kadınların Sahip Oldukları Ortalama Çocuk Sayıları (2008-2013)	82
Tablo 4.8: Doğurganlığı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Robust Poisson Regresyon Model Tahmini (2008-2013)	93
Tablo 4.9: Moran's I İstatistiği (2008-2013)	95
Tablo 4.10: Göç Edip Beş Yıldan Az ve Beş Yıldan Fazla Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Modeli Tahminleri (Büyükşehir Belediyesi Olan İller-2008).....	101
Tablo 4.11: Göç Edip Beş Yıldan Az ve Beş Yıldan Fazla Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Modeli Tahminleri (Büyükşehir Belediyesi Olmayan İller-2008).....	105
Tablo 4.12: Göç Edip Beş Yıldan Az ve Beş Yıldan Fazla Süre Kalan Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (Kır-2008).....	108

Tablo 4.13: Göç Edip Beş Yılda Az ve Beş Yılda Fazla Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Modeli Tahminleri (Büyükşehir Belediyesi Olan İller-2013)	112
Tablo 4.14: Göç Edip Beş Yılda Az ve Beş Yılda Fazla Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Modeli Tahminleri (Büyükşehir Belediyesi Olmayan İller-2013)	115
Tablo 4.15: Göç Edip Beş Yılda Az ve Beş Yılda Fazla Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Modeli Tahminleri (Kır-2013)	118
Tablo 4.16. Göç Edip Beş Yılda Az Süre Kalan Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (Büyükşehir Belediyesi İller-2008)	122
Tablo 4.17. Göç Edip Beş Yılda Az Süre Kalan Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (Büyükşehir Belediyesi Olmayan İller-2008)	125
Tablo 4.18: Göç Edip Beş Yılda Az Süre Kalan Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (Kır-2008)	128
Tablo 4.19. Göç Edip Beş Yılda Az Süre Kalan Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (Büyükşehir Belediyesi Olan İller-2013)	131
Tablo 4.20. Göç Edip Beş Yılda Az Süre Kalan Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (Büyükşehir Belediyesi Olmayan İller-2013)	134
Tablo 4.21. Göç Etmeyen Kadınlar ile Göç Edip Beş Yılda Az Süre Kalan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (Kır-201.....)	137
Tablo 4.22. Kentten Kente Göç Eden Kadınlar ile Göç Etmeyip Kentte Yaşayan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (2008)	141
Tablo 4.23. Kentten Kıra Göç Eden Kadınlar ile Göç Etmeyip Kentte ve Kırdaki Yaşayan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (2008)	144

Tablo 4.24. Kırdan Kente Göç Eden Kadınlar ile Göç Etmeyip Kırdan ve Kentte Yaşayan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (2008)	147
Tablo 4.25. Kırdan Kıra Göç Eden Kadınlar ile Göç Etmeyip Kırdan Yaşayan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (2008).....	150
Tablo 4.26. Kentten Kente Göç Eden Kadınlar ile Göç Etmeyip Kentte Yaşayan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (2013).....	153
Tablo 4.27. Kentten Kıra Göç Eden Kadınlar ile Kentte ve Kırdan Göç Etmeyip Yerleşik Olarak Yaşayan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (2013)	156
Tablo 4.28. Kırdan Kıra Göç Eden Kadınlar ile Göç Etmeyip Kırdan Yaşayan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (2013)	159
Tablo 4.29. Kırdan Kente Göç Eden Kadınlar ile Göç Etmeyip Kırdan ve Kentte Yaşayan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (2013)	162

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Türkiye Nüfus Artış Hızı (1927-2018) (%).....	51
Şekil 2.2: Yerleşim Yerine Göre Göç Edenlerin % Dağılımı (1980-2000).....	53
Şekil 2.3: Yaş Gruplarına Göre Türkiye'deki Nüfusun % Dağılımı (1935-2019).....	53
Şekil 2.4: Kent ve Kır Nüfuslarının % Dağılımı (1927-2019).....	55
Şekil 2.5: Moran Saçılım Grafiği.....	63
Şekil 4.1. Evlenme Yılı ile İlk Çocuk Arasında Geçen Süre Açısından Ortalama Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı (2008-2013).....	92
Şekil 4.2: Sahip olunan Çocuk Sayısının Mekânsal Dağılımı (2008).....	95
Şekil 4.3: Sahip olunan Çocuk Sayısının Mekânsal Dağılımı (2013).....	95
Şekil 4.4: 2008 Sahip Olunan Çocuk Sayısına ilişkin Moran Saçılım Grafiği.....	96
Şekil 4.5: 2013 Sahip Olunan Çocuk Sayısına ilişkin Moran Saçılım Grafiği.....	97

GİRİŞ

Nüfus kavramı en genel tanımıyla bir ülkede, bölgede ya da evde belirli bir anda yaşayan insan sayısıdır. Doğumlar, ölümler ve göçler nüfusun nitelik ve nicelik bakımından sürekli değişen bir olgu olmasına neden olmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi açısından önemli bir faktör olan nüfus artışı ile ilgili tarih boyunca birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen modern anlamda ilk çalışma Malthus tarafından 1798 yılında yapılmıştır. Malthus'a göre nüfus 1,2,4,8, 16... gibi geometrik dizi şeklinde artarken gıda maddeleri 1,2,3, 4... gibi aritmetik dizi ile artmaktadır. Bu durumun nüfus ve gıda maddeleri arasındaki dengeyi bozduğunu ve geç evlenme, doğurganlığın azaltılması gibi yollarla dengenin sağlanabileceğini ileri sürmüştür.

Nüfusun değişen bir olgu olmasının sebeplerinden olan doğurganlık, uzun yıllar ekonomik çerçeve içerisinde ele alınmamıştır. 1960'lı yıllarda ilk olarak Becker tarafından ekonomik çerçevede değerlendirilmiştir. Becker (1960)'da çocuklar tüketim malı olarak ele alınmış ve ebeveynlerin, hem çocuk miktarından (yani çocuk sayısından) hem de belirli fiyatlarla her çocuk için harcanan miktarla temsil edilebilecek çocukların kalitesinden fayda sağladığı belirtilmiştir. Ayrıca çocukların maliyeti ve ailelerin gelir düzeyiyle beraber, doğum kontrol yöntemi kullanımının da doğurganlık üzerinde olan etkisini belirtmiştir. Yüksek gelir seviyesine sahip olan aileler modern doğum kontrol yöntemleri hakkında daha fazla bilgiye sahip olmakta ve düşük gelirli ailelere göre sahip oldukları çocuk sayısı azalmaktadır. Bunlarla birlikte Becker (1960)'a göre ailelerin arzu edilen doğurganlıkları ile gelirleri arasında pozitif ilişki mevcutken gerçekleşen doğurganlıkları ile gelirleri arasında negatif ilişki bulunmakta aradaki bu değişim ise doğum kontrol bilgisi farkından kaynaklanmaktadır.

Doğurganlığın ekonomik olarak ele alınmasında ortaya çıkan diğer bir konu ise ailenin, özellikle kadının, zamanının fırsat maliyetidir. Kadınların hem işgücü piyasasına katılması hem de çocuk sahibi olmaları kadının zamanının çocuk ve çalışma arasında paylaşılmasına sebep olmaktadır. Kadının ücret düzeyinde meydana gelen artış kadının zamanının birim maliyetini yükseltmekte, çocuk yetiştirmenin fırsat maliyetini artırarak doğurganlığın azalmasına sebep olmaktadır.

Nüfusta meydana gelen değişmelerin sebepleri arasında yer alan göç ise, ekonomik bir olgu olmasıyla birlikte sosyal, politik ve kültürel bir olgudur. Genel olarak iç göçler ve dış göçler olarak iki gruba ayrılmaktadır. İç göçler, aynı ülke

sınırları içerisinde insanların bir yerden başka bir yere hareketi olarak tanımlanırken dış göçler ise bir ülkeden başka bir ülkeye hareketi olarak tanımlanmaktadır. Göçün sebeplerini açıklamaya yönelik olarak itici-çekici güçler yaklaşımı, fayda-maliyet yaklaşımı ve seçicilik yaklaşımı olmak üzere üç yaklaşım literatürde öne çıkmaktadır. İtici çekici güçler yaklaşımına göre göçün başlangıç noktasındaki olumsuz etmenler itici güçler olarak nitelendirilirken, varış yerindeki olumlu etmenler ise çekici güçler olarak nitelendirilir. Fayda maliyet yaklaşımında, bireylerin maksimum gelir elde edecekleri yerlere göç edecekleri ileri sürülmektedir. Seçicilik yaklaşımına göre ise göç eden kişiler yaş, eğitim, cinsiyet gibi özellikler açısından göçün başlangıç yerindeki kişilerden farklıdır. Genel olarak bu yaklaşım, gençlerin yaşlılara, eğitilmiş kişilerin daha az eğitilmiş kişilere, erkeklerin kadınlara göre daha fazla göç etme eğiliminde olduğunu ileri sürmektedir.

Göç, nüfusta değişim yaratmanın yanında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, istihdam ve ücret düzeylerinde de değişim yaratmaktadır. Ancak bu etki göç edilerek varılan yerin gelişmişlik seviyesine göre farklılık göstermektedir. Dolayısıyla göçün, gelişmişlik düzeyi göstergelerinden biri olarak görülen doğurganlık üzerine olan etkisinin araştırılması politika üreticilerine yol gösterici olmaktadır. Göç ve doğurganlık sosyo-ekonomik çerçevede yaşanan yerin gelişmişliği hakkında bilgi vermektedir. Çünkü ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde yerleşim yerlerinin büyümesi sanayileşmeyle birlikte gerçekleşen göç hareketi iken gelişmemiş ülkelerde doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki farkı gösteren doğal nüfus artışıdır.

Literatürde göç ile doğurganlık arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda bozucu etki hipotezi, adaptasyon hipotezi, sosyalleşme hipotezi ve seçicilik hipotezi ön plana çıkmaktadır. Bozucu etki hipotezine göre, göç doğurganlık üzerinde göç öncesinde ve sonrasında azaltıcı etki yaratmaktadır. Adaptasyon hipotezine göre, göç edenlerin doğurganlık davranışı göç edilerek varılan yerin doğurganlık davranışından farklılık göstermekte ancak göç eden nesilde bu farklılık ortadan kalkıp adaptasyon gerçekleşmektedir. Sosyalleşme hipotezine göre göç edenler göç ederek vardıkları yerin doğurganlık davranışına bir sonraki nesilde uyum sağlamaktadır. Seçicilik hipotezi ise göç edenlerin büyük aile kurmak isteyenlerin yüksek doğurganlık, küçük aile kurmak isteyenlerin düşük doğurganlık gösteren yerlere göç edeceklerini savunmaktadır.

Literatürde yer alan çalışmalardan Ribe ve Schultz (1980), seçicilik hipotezine göre göç eden ailelerin göç edecekleri yerdeki çocuk yetiştirme maliyetlerini ve

ekonomik şartları dikkate alarak göç kararı verdiklerini ileri sürmüşlerdir. Kolombiya için yaptıkları analizlerde daha küçük aileler tercih eden göçmenlerin, çevrenin ve göreceli maliyetlerin veya faydaların daha küçük ailelere elverişli olduğu düşük doğurganlık bölgelerine göç etmeleri gerektiğini araştırmışlardır. Goldstein ve Goldstein (1980), Malezya yarımadasına ilişkin yaptıkları çalışmalarında göçün doğurganlık üzerinde bozucu etkisinin olduğu, adaptasyonun çok hızlı gerçekleştiğini ve yüksek doğurganlık oranına sahip kadınların düşük doğurganlık oranına sahip kadınlara göre daha az göç ettiklerini gözlemlemiştir. Kore’de kırdan kente göç eden kadınların doğurganlık adaptasyonunun genel doğurganlık oranını düşürdüğü yönündeki araştırma Lee ve Farber (1984a) tarafından yapılmıştır. Estonya’da savaş sonrasında göç eden kadınların doğurganlık davranışı Kulu (2005) tarafından araştırılmıştır. Göç eden kadınların göç ederek vardıkları yerdeki doğurganlık davranışını gösterdiklerini yani adaptasyonun gerçekleştiğini ancak seçicilik hipotezine ilişkin güçlü kanıtlar olmadığını ileri sürmüştür. Türkiye’de ise 2003 yılı için göç ve doğurganlık arasındaki ilişki Kaplan-Meier Survival Analizi aracılığıyla Eryurt ve Koç (2012) tarafından araştırılmıştır. Çalışmalarında kırdan kente göç eden kadınların ikinci ve daha sonraki doğumlarını gösteren eğrilerin göç edilerek varılan yerde yerleşik olarak yaşayanlarla benzerlik gösterdiğini yani adaptasyon hipotezinin geçerli olduğunu gözlemlemiştir.

Bu çalışma literatüre birçok yönüyle katkıda bulunmaktadır. Literatürde Türkiye’deki doğurganlık davranışını etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik olarak karşılaştırmalı bir analiz daha önce herhangi bir bilimsel çalışmada ele alınmamıştır. Türkiye’de özellikle son yıllarda göç eden nüfus içerisinde kadınların sayısının arttığı ve uygulanan nüfus politikalarına rağmen doğurganlık hızında azalma meydana geldiği görülmektedir. Literatürde hem göç hareketini hem de doğurganlık davranışını ayrı ayrı ele alan çalışmalar mevcut olmakla birlikte Türkiye’de göç eden kadınların doğurganlık davranışının nasıl değiştiğini gösteren ve karşılaştırmalı olarak inceleyen bir çalışmaya da rastlanılmamıştır. Türkiye’de kırdan kente göçlerin artması kadınların ücretsiz aile işçisi konumundan çıkıp istihdama dahil edilmesine olanak sağlamıştır. Kadının istihdama katılmasıyla birlikte çocuk yetiştirme fırsat maliyeti artmıştır. Diğer taraftan kentlere olan göçlerle birlikte kadınların eğitim olanaklarına ve doğum kontrol yöntemlerinin ulaşılabilirliğinin artması kadınlarda doğumların ertelenmesine sebep olmuş ve doğurganlık oranlarını düşürmüştür. Hem doğrudan (eşler arasında mesafe, sürecin yarattığı belirsizlik ve stres) hem de dolaylı olarak

(göçler sebebiyle şehirleşmenin artması) doğurganlık üzerinde etkili olan göç, şehirlerin gelişmişlik düzeylerinin de bir göstergesi niteliğindedir. Değişkenler arasındaki ilişkinin açıklanmasında sosyal normların veya komşuluk ilişkilerinin göz ardı edilmesi hataların oluşmasına yol açmaktadır. Bu sebepten dolayı Türkiye’de göç ile doğurganlık arasındaki ilişkinin ele alınmasında iki değişken arasındaki mekânsal ilişkinin varlığı da araştırılmıştır. Bu çalışma bu yönüyle de literatüre katkı sağlamaktadır.

Bu doğrultuda hazırlanan bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde doğurganlığın ekonomik çerçevesine ilişkin bilgi verilmiş ve Becker (1960), Becker ve Lewis (1973), De Tray (1973) ve Willis (1973) tarafından geliştirilen teoriler sunulmuştur. Ayrıca doğurganlığı etkileyen faktörlerden bahsedilmiş ve konuyla ilgili literatür özetlenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde göçün ekonomik teorisi ile göçün nedenleri ve sonuçları belirtilmiştir. Bu bölümde göç ile doğurganlık arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik olarak geliştirilen hipotezlere ve literatüre yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye’de göç ve doğurganlık arasındaki ilişki demografik geçiş teorisi kapsamında ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, Türkiye’de doğurganlık ve göç arasındaki ilişkinin açıklanmasında sayma veri regresyon modelleri ve mekânsal ilişkinin varlığının belirlenmesinde yararlanılan mekânsal ekonometrik analiz sunulmuştur.

Dördüncü bölümde, öncelikle Türkiye’de doğurganlığı etkileyen faktörler araştırılmış ve ardından göç ile doğurganlık arasındaki ilişki belirlenmiştir. Türkiye’de göç edenlerin doğurganlık davranışını etkileyen faktörlerin belirlenmesine ilişkin analiz sonuçlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞURGANLIK

1.1. DOĞURGANLIĞIN EKONOMİK TEORİSİ

Tarih boyunca nüfus sorunları üzerine birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen, 1798 yılında Malthus'un "Nüfus İlkeleri Üzerine Bir Deneme" adlı çalışması modern anlamda nüfus üzerine yapılan ilk çalışma olarak görülmektedir. Malthus'a göre nüfus büyüme hızı, doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki farka eşit olup ikisi tarafından belirlenmektedir. Nüfus büyüme hızını belirleyen değişkenlerden, doğum oranı kişi başı hasıladan bağımsız olmasına rağmen ölüm oranı kişi başına hasılanın negatif fonksiyonudur. Yani, kişi başına hasıla artınca kişiler daha iyi beslenmekte ve sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlanmaktadır ve bu da ölüm oranının düşmesine sebep olmaktadır (Ünsal, 2007: 52-54). Malthus'a göre gelirden meydana gelen artış; bir taraftan çocuk ölüm oranını azaltacak ve eğer ölüm oranlarındaki azalma doğum oranlarındaki azalmayla denkleştirilemediği takdirde ailedeki fert sayısında artış meydana gelecektir. Diğer taraftan ise gelir düzeyinde meydana gelen artış kişilerin daha erken yaşta evlenmelerine sebep olacak ve bu da doğum oranının artmasına yol açacaktır (Becker, 1960: 212). Malthus'un ileri sürdüğü teoriye göre nüfusta meydana gelen artış, geometrik dizi halinde artarken, gıda maddeleri aritmetik dizi biçiminde artmaktadır. Nüfusun serbest bırakıldığı durumda nüfus ile gıda maddeleri arasındaki denge bozulmakta ve gıda kıtlığı, savaşlar, hastalıklar ve çocuk ölümleriyle nüfusta meydana gelen fazlalık ortadan kalkmaktadır (Glass, 1953'ten aktaran Güneş, 2009: 134).

Malthus tarafından geliştirilen teori genel olarak, ortalama gelir azaldığında kişilerin daha geç yaşta evleneceklerini veya ölümlerin artacağını ve daha az çocuk sahibi olacaklarını ileri sürmektedir. Ancak bu teori 19. ve 20. yüzyılda Avrupa, Japonya ve diğer gelişmiş ülkelerde yaşanan gelir artışıyla birlikte azalan doğurganlık oranını açıklamakta yetersiz kalmıştır (Becker, 1992: 186).

1960'lı yıllara kadar ekonomistler doğurganlığı belirleyen etmenlerin ekonominin kapsamı dışında olduğuna inanmışlardır. Bu düşüncenin temelinde ise doğurganlığın kesin olarak geleneksel tüketici tercihleri teorisi kapsamına alınmasındaki zorluk yer almaktadır. Doğurganlık davranışının birçok özelliği

doğurganlığın teorik çerçevede analiz edilmesini zorlaştırmaktadır (Willis, 1973: 16).

Bunlar:

1. Çocuk dünyaya getirmek ve çocuk yetiştirmek piyasası olmayan aktivitelerdir. Ebeveynler hem çocuk talep eden hem de arz edenlerdir.
2. Çocuk ve hanehalkı aktivitelerinin her ikisi de parasal harcamaya ek olarak ebeveyn zamanlarının da harcanmasını gerektirmektedir.
3. Ebeveynlerin çocuklara olan yükümlülükleri uzun sürelidir hatta bazen ebeveynlerin yaşam sürelerini de aşmaktadır.
4. Çocuk dünyaya getirmenin ve çocuk yetiştirmenin ebeveynler açısından zamansal ve parasal harcamaları, aileden aileye ve kültürden kültüre çeşitlilik göstermektedir. Bu durumda ebeveynlerin çocuklarına olan yükümlülüklerinin, dışsal bir çocuk başına harcama programı tarafından belirlenmesine ihtiyaç duyulmamaktadır.
5. Çocuk sahibi olmanın nedeni hem çocukların ebeveynlerine sağlamaları beklenen doğrudan tatmin hem de aile içinde çalışmaları veya ailelerine parasal yardım yapmaları ile sağlanabilecek olan dolaylı tatmin olabilir. Yani doğurganlık tüketim, tasarruf veya yatırım düşünceleriyle motive edilmektedir.
6. Ebeveynler dünyaya getirecekleri ve yetiştirecekleri çocuk sayısı ve zamanlaması üzerinde doğrudan kontrolü deneyimleyemez. Çiftler sadece aylık hamile kalma olasılığını etkileyebilmektedir.
7. Çocuk sahibi olmaya karar verme, evlenme yaşı ve evlenilecek partnerin özellikleri konusunda karar verme yakından ilişkilidir. Dahası, çocuk yapmak gibi bunlar da aile kararları üzerinde bağımsız etki yaratmaktadır.

Zamanla birlikte, beşeri sermaye, zaman dağılımı ve piyasa dışı hanehalkı davranışını açıklamaya yönelik ekonomik teorideki gelişmeler, doğurganlığın gelir, tasarruf, tüketim, işgücü davranışı gibi diğer geleneksel ekonomik değişkenlerle birlikte analizini mümkün kılmıştır (Willis, 1973; 15). Modern doğurganlık teorisi, Malthusian teorisinin yerini almaya başlamış ve çocuk talebinin; ailenin gelirin, ebeveynlerin zamanlarının değerine (özellikle annenin), çocuk kalitesine ve diğer aile değişkenlerine bağlı olduğu gösterilmiştir (Becker, 2009: 2).

19. ve 20. yüzyılda doğurganlık ve gelir arasında yaşanan negatif ilişkinin teorik açıklamaya uygun olmaması doğurganlığa ilişkin yeni teorilerin geliştirilmesine sebep olmuştur. Doğurganlığı açıklamaya yönelik olarak Becker (1960), Becker ve Lewis (1973), Willis(1973), De Tray (1973) tarafından yapılan çalışmalarda çocuk kalitesi ve çocuk maliyeti arasındaki ayırım vurgulanırken, Mincer (1962), Becker (1965) ve Willis (1973)'in çalışmalarında ise ailenin, özellikle kadının zamanının fırsat maliyetinin önemi vurgulanmaktadır (Ahn ve Mira, 2002; 668).

1.1.1.Becker (1960)'in Doğurganlığın Ekonomik Analizi

Doğurganlığın ekonomik açıdan değerlendirildiği ilk çalışma Becker tarafından 1960 yılında gerçekleştirilmiştir. Becker (1960)'ın analizi, Malthus tarafından geliştirilen nüfus teorisinin çocuk kalitesi ve miktarı ile ilişkilendirilen genelleştirilmiş halidir. Becker (1960), doğurganlığa ilişkin analizinde her ailenin hem doğumların sayısı hem de doğum aralığı üzerinde kontrol sahibi olduklarını varsaymaktadır.

Becker (1960)'a göre, birçok ailenin çocukları tatmin ya da fiziksel gelir sağlayan kaynaklar olarak görmesi, çocukların ekonomi terminolojisi çerçevesinde dayanıklı tüketim malı olarak algılanmasına yol açarken bazı durumlarda çocukların parasal gelir sağlaması ise üretim malı olarak algılanmalarına sebep olmaktadır. Çocukların ev, araba ve makine gibi dayanıklı tüketim malları ile birlikte sınıflandırılması uygun değilken çocuklarla ilişkilendirilen maliyetler veya tatminler diğer dayanıklı tüketim malları ile benzerdiler. Becker (1960), dayanıklı tüketim malları için olan talep teorisinin çocuk talebinin analiz edilmesi için uygun bir çerçeve olduğunu göstermeye çalışmakta ve bu kapsamda doğurganlığın belirleyicilerini; gelir, çocuk maliyetleri, bilgi, belirsizlik ve tercihler olarak ele almaktadır.

Becker (1960)'a göre dayanıklı tüketim malları gibi çocuklar da fayda sağlamaktadır ve çocuktan sağlanan faydanın diğer mallardan sağlanan fayda ile karşılaştırılması fayda fonksiyonu veya farksızlık eğrileri aracılığıyla yapılmaktadır. Farksızlık eğrilerinin eğimi, çocukların nispi tercihleri veya tercihler tarafından belirlenmektedir. Tercihler ise ailenin dini, ırkı ve yaşı tarafından belirlenmektedir.

Aileler çocuk sayısının yanında çocuklar için yapacakları harcamaları da belirlemek zorundadır. Bu harcamalar; çocukların ayrı odalara sahip olmaları, anaokulu ve özel kolej eğitimi, müzik dans gibi özel dersler için yapılan harcamalar

olarak nitelendirilmektedir. Becker (1960), daha çok harcama yapılan çocukları daha yüksek kaliteli çocuklar olarak adlandırmaktadır. Gelirde meydana gelen uzun dönemli artış, çocuklara yapılan harcamalarda artışa sebep olmakta ve çocuk kalitesinde artış meydana getirmektedir. Ekonomik teoride çocuk sayısında azalma olağan bir durum olarak görülmesine rağmen çocuk sayısında artma garanti edilmemektedir. Ailenin gelirinde meydana gelen artış hem çocuk kalitesinde hem de çocuk sayısında artışa sebep olacaktır. Ancak çocuk sayısının elastikiyeti çocuk kalitesinin elastikiyetinden daha düşüktür.

1.1.2. Becker ve Lewis (1973)'in Doğurganlığın Ekonomik Analizine Yaklaşımı

Becker ve Lewis (1973)'in gerçekleştirdiği analizde en önemli özellik çocuk sayısı ile çocuk kalitesi arasındaki negatif ilişkidir. Çocuk sayısına bağlı olan çocuk gölge fiyatı çocuk kalitesi arttırılmak istendiğinde artmaktadır. Buradaki çocuk sayısına bağlı olan çocuk gölge fiyatı, çocuk kalitesi sabit iken çocuk sayısında artış meydana geldiğinde ortaya çıkan maliyettir. Aynı şekilde çocuk sayısı sabit iken çocuk kalitesinde artış olması sonucu ortaya çıkan çocuk kalitesine bağlı olan çocuk gölge fiyatı, çocuk kalitesi arttırılmak istendiğinde artmaktadır. Çocuk kalite-miktar ayırımı açıklarken yararlandıkları hanehalkı fayda fonksiyonu aşağıdaki gibidir (Becker ve Lewis, 1973:280):

$$U = (n, q, y) \quad (1.1)$$

Burada n çocuk sayısını, q çocuk kalitesini (çocukların tümü için aynı olduğu varsayılır) ve y diğer malların tüketim oranını göstermektedir. Bütçe kısıtı ise aşağıdaki şekildedir:

$$I = nq\pi + y\pi_y \quad (1.2)$$

Denklemden I toplam geliri, π nq 'nin fiyatını, π_y ise y 'nin fiyatını göstermektedir. Bütçe kısıtına göre hanehalkı fayda fonksiyonu maksimize edildiğinde ise aşağıdaki eşitlikler elde edilmektedirler:

$$MU_n = \lambda q \pi = \lambda p_n; MU_q = \lambda n \pi = \lambda p_q; MU_y = \lambda \pi_y = \lambda p_y \quad (1.3)$$

Denklemlerde MU 'lar marjinal faydaları, p 'ler marjinal maliyetleri ya da gölge fiyatlarını ve λ ise parasal gelirin marjinal faydasını göstermektedir. Çocuk sayısına bağlı olan çocuk gölge fiyatının (p_n) kalite düzeyi (q) ile; çocuk kalitesine bağlı olan çocuk gölge fiyatının (p_q) ise çocuk sayısı (n) ile pozitif ilişkili olduğu görülmektedir. Ekonomik açıdan yorumlanmasında ise, çocuk kalitesinde meydana gelen artış, çok çocuk olması durumunda bütün çocuklara aynı şekilde uygulanacağı için, pahalı olmakta ve benzer şekilde çocuk sayısında meydana gelen artış, yüksek kaliteli çocuklar olması durumunda (yüksek kaliteli çocuk yüksek maliyetlidir) bütün çocuklara aynı şekilde uygulanacağı için pahalı olmaktadır (Becker ve Lewis, 1973:280).

1.1.3. De Tray (1973)'ın Doğurganlığın Ekonomik Analizi

De Tray (1973)'ün çalışmasında iki konu vurgulanmaktadır. Birinci olarak, hangi ekonomik teorinin tamamlanmış doğurganlığı açıklayabileceği ya da açıklayamayacağı araştırılmaktadır. İkinci ve önemli olarak vurgulanan konu ise hanehalkının çocuk hizmetlerini üretme şeklidir. Çalışmasında hanehalkının çocuk sayısını (miktarını) veya mevcut çocuklarına yapılan yatırımları (kalitesini) artırarak çocuk hizmetleri üretimini arttırabileceğini ileri sürmektedir. İstenilen aile büyüklüğüne ilişkin hazırladığı modelde, çocuklar; ebeveynlerin hizmet akışlarını harcadığı, evde üretilen dayanıklı mallar olarak görülmektedir. Bu hizmet akışları hem çocukların biyolojik birimine (sayılarına) hem de çocukların yetiştirildiği kaynak yoğunluğuna (kalitelerine) göre çeşitlilik göstermektedir. De Tray (1973)'ün çalışmasında hanehalkının davranışlarının altında yatan fayda fonksiyonu şu şekilde gösterilmiştir:

$$U = U(C, Z) \quad (1.4)$$

C , çocuk hizmetleri stokunu, Z ise hanehalkının tüm üretim ve tüketim aktivitelerini göstermektedir. Hanehalkı tarafından üretilen ve tüketilen Z miktarı; hanehalkının bu üretim sürecine tahsis ettiği zamana ve satın alınan mallara, hanehalkının teknoloji durumuna ve üretim sürecinin etkinliğine bağlıdır. Girdileri,

erkeğin zamanı t_m , kadının zamanı t_f ve piyasa mal ve hizmetleri X olarak sınıflamak mümkündür. Verimlilik etkisinin, üretimin gerçekleştiği çevrenin bir fonksiyonu olduğu varsayılır ve bu da esas olarak kadının ve erkeğin eğitime bağlıdır.

C 'nin üretimi doğrudan zaman ve mal girdisiyle sağlanmamakta, çocuk sayısı N ve çocuk kalitesiyle Q sağlanmaktadır. De Tray (1973) çalışmasında hanehalkının bütün üretimini aşağıdaki şekilde özetlemiştir:

$$C = C(N, Q) \quad (1.5)$$

$$N = N(t_m, N, t_f, N, X_N; \beta, \gamma); \quad (1.6)$$

$$Q = Q(t_m, Q, t_f, Q, X_Q; \beta, \gamma) \quad (1.7)$$

$$Z = Z(t_m, Z, t_f, Z, X_Z; \beta, \gamma); \quad (1.8)$$

Eşitliklerde $t_{i,j}$, j 'inci mal yada girdinin üretiminde i 'inci hanehalkı üyesinin toplam zamanını (i =erkek veya kadın, $j=Z, N$ veya Q), β , piyasa dışı üretimde erkeğin etkinliğinin geliştirilmiş endeksini, γ , piyasa dışı üretimde kadının etkinliğinin geliştirilmiş endeksini, X_j ise j 'inci üretim sürecinde piyasa mal ve hizmetlerini göstermektedir.

C ve Z hayat boyu istenilen seviyelerine ulaşmasında, C , N , Q ve Z eşitliklerindeki değişkenlerle birlikte toplam kullanılabilir hayat boyu kaynaklar da etkilidir. Hanehalkı, piyasa mal ve hizmetlerine, bütün hanehalkı üyelerinin gelirleri ve mevcut servetlerinin toplamından daha fazla harcama yapamaz. De Tray'ın çalışmasında C ve Z 'nin istenilen seviyelerine ilişkin söz konusu durum şu şekilde gösterilmektedir.

$$X_C \cdot P_C + X_Z \cdot P_Z \leq Y_m + Y_f + V \quad (1.9)$$

Denklemden X_j , j 'inci üretim sürecinde piyasa mal ve hizmetlerini, P_j , X_j 'nin birim başı fiyatını, Y_i , i 'inci hanehalkı üyesinin yaşam boyu toplam kazancını ve V ise ücret dışı geliri göstermektedir.

Hanehalkının çalışma ve ev üretimi için uygun zamanları sınırlandırılmıştır. T_m ve T_f sırasıyla erkeğin ve kadının toplam zamanını gösterdiğinde, hanehalkının ev ve çalışma zamanlarının dağılımı aşağıdaki şekilde olmaktadır.

$$\begin{aligned}
T_m &= L_m + t_{(m,C)} + t_{(m,Z)} \\
T_f &= L_f + t_{(f,C)} + t_{(f,Z)}
\end{aligned} \tag{1.10}$$

Eşitliklerde $t_{i,j}$, j üretim sürecinde i hanehalkı üyesinin zamanını, L_i ise iş gücü piyasasında harcadığı zamanı göstermektedir. Zaman, piyasa ücret oranından mallarla değiştirilebileceği için toplam servet şu şekilde olmaktadır.

$$\begin{aligned}
I &= \pi_Z \cdot Z + \pi_C \cdot C \\
I &= T_m \cdot W_m + T_f \cdot W_f + V
\end{aligned} \tag{1.11}$$

Denklemden I , hanehalkının tüm servetini, π_j , j malının gölge fiyatını, W_m , erkeğin yaşam boyu ücret oranını, W_f ise kadının yaşam boyu ücret oranını göstermektedir.

Denklemin 1.4-1.11 birleştirildiğinde hanehalkının talep ettikleri çocuk miktarının belirlenmesini etkileyen değişkenlerin neler olduğu ve bunun karmaşıklığı görülmektedir.

$$\begin{aligned}
EN &= (V/I) \eta EV \\
&- \alpha_{X_N} \{ \alpha [k\eta + (1-k)\sigma] + (1-\alpha)\sigma^* \} EP_N \\
&+ \alpha_{X_Q} (1-\alpha) [\sigma^* - k\eta - (1-k)\sigma] EP_Q \\
&+ \alpha_{X_Z} (1-k)(\sigma - \eta) EP_Z \\
&+ [(1-\alpha)\sigma^* (\alpha_{t_{m,Q}} - \alpha_{t_{m,N}}) + (1-k)\sigma(\alpha_{t_{m,Z}} - \alpha_{t_{m,C}}) + (Y_m/I)\eta] EW_m \\
&+ [(1-\alpha)\sigma^* (\alpha_{t_{f,Q}} - \alpha_{t_{f,N}}) + (1-k)\sigma(\alpha_{t_{f,Z}} - \alpha_{t_{f,C}}) + (Y_f/I)\eta] EW_f \\
&+ \{ (1-\alpha)\sigma^* (\mu_{N,\beta} - \mu_{Q,\beta}) + (1-k)\sigma(\mu_{C,\beta} - \mu_{Z,\beta}) + \eta [k\mu_{C,\beta} + (1-k)\mu_{Z,\beta}] \} E\beta \\
&+ \{ (1-\alpha)\sigma^* (\mu_{N,\gamma} - \mu_{Q,\gamma}) + (1-k)\sigma(\mu_{C,\gamma} - \mu_{Z,\gamma}) + \eta [k\mu_{C,\gamma} + (1-k)\mu_{Z,\gamma}] \} E\gamma
\end{aligned} \tag{1.12}$$

Formülde E , yüzde değişimi, V , ücret dışı geliri, I , tüm serveti, η , çocuk hizmetlerini, C , gelir esnekliğini, α , çocuk hizmetlerindeki toplam harcamalarda çocuk miktarına (N) yapılan harcamaların payını, σ^* , çocuk hizmetleri üretiminde çocuk miktarı ve kalitesi arasındaki ikame esnekliğini, $\alpha_{i,j}$, j çıktısındaki toplam harcamalarda

i girdisinin harcama payını, ($i=X, t_m, t_f, j=N, Q, Z, C$), k , tüm zenginlikte çocuk hizmetlerine yapılan harcamaların payını, σ , $U(C,Z)$ 'deki C ve Z arasındaki ikame esnekliğini, P_i , piyasa mal ve hizmetlerinin fiyatını, X_i, Y_i , i 'inci hanehalkı üyesinin yaşam boyu piyasa kazancını, W_i i 'inci hanehalkı üyesinin ücretini, $\mu_{i,j}$, j 'inci hanehalkı üyesinin eğitim seviyesine bağlı olan i 'inci çıktının kısmi esnekliğini ($i=N, Q, C, Z, j=\beta, \alpha$) göstermektedir.

(1.12) eşitliğinde yer alan her satır ücret, fiyat ya da verimlilikte meydana gelen değişimin çocuk sayısına olan ağırlıklandırılmış etkisini göstermektedir. Eğer çocuk sayısı normal mal ise V 'de meydana gelen artış çocuk sayısında artışa ve P_N 'de meydana gelen artış çocuk sayısında azalmaya sebep olacaktır. Diğer bütün katsayılar, hanehalkı üretim fonksiyonundaki girdilerin nispi önemine (toplam üretim maliyetindeki payları ile ölçülen), erkek ve kadın verimliliğinin çeşitli üretim fonksiyonlarını ne derecede etkilediğine ve C ve Z 'deki hanehalkı harcamalarına bağlıdır. Benzer bir fonksiyon çocuk kalitesine ilişkin olarak yazılabilir. Bu durumda Q 'nun C 'ye oranındaki yüzde değişim için aşağıdaki eşitlik elde edilmektedir.

$$E\left(\frac{Q}{N}\right) = EQ - EN = \sigma * \left[\left(\alpha_{t_m,N} - \alpha_{t_m,Q} \right) EW_m + \left(\alpha_{t_f,N} - \alpha_{t_f,Q} \right) EW_f + \left(\alpha_{X_N} \right) EP_N - \left(\alpha_{X_Q} \right) EP_Q - \left(\mu_{N,\beta} - \mu_{Q,\beta} \right) E\beta - \left(\mu_{N,\gamma} - \mu_{Q,\gamma} \right) E\gamma \right] \quad (1.13)$$

Model, eğitimin, ücret oranları üzerindeki iyi bilinen etkisinden bağımsız olarak hanehalkı kararlarını etkileyebileceğini varsaymaktadır ve zamanın fiyatı (ücret oranları) ve eğitim etkileri ayrıştırılmıştır. Ayrıca hem erkek hem de kadın, hem piyasada hem de hanehalkı üretiminde yer alabilmektedir.

1.1.4. Willis (1973)'in Doğurganlığın Ekonomik Analizi

Willis (1973), yaşam boyu evli olanların doğurganlık davranışlarını statik ekonomik teori kapsamında ele almıştır. Modelde, ebeveynlerin her bir çocuk için bölüştürdüğü kaynakların fonksiyonu olan çocuk kalitesi ve kadının yaşam boyu piyasa kazancı kapasitesi ile işgücü arzına ilişkin açıklamalara yer vermiştir (Willis, 1973:15-16).

Ailelerin fayda fonksiyonu, iyi sağlık düzeyi, eğlence, beslenme ve Willis (1973)'in de ileri sürdüğü gibi, çocuktan elde edilen tatmin gibi pazarlanamayan, ev

üretimi şeklinde olan malların bir vektörüdür. Ailelerin zevk ve tercihlerini yansıtan fayda fonksiyonu aşağıdaki gibidir.

$$U = (Z) \quad Z = (Z_i) \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (1.14)$$

Ailenin Z_i 'yi üretme konusundaki sınırlı kapasitesine bağlı olarak fayda fonksiyonunu maksimize etmeye çalıştığı varsayılmaktadır. Becker (1960)'ın modelinde de varsaydığı gibi Z_i mallarından her birinin üretimi hanehalkı üretim fonksiyonu girdisi olan piyasa mal ve hizmetlerinin m vektörü, x_i , v aile üyelerinin zaman vektörü, t_i 'ye göre yapılmaktadır. Hanehalkı üretim fonksiyonları dizisi f aşağıdaki şekilde olmaktadır.

$$\begin{aligned} Z_i &= f(t_i, x_i), & t_i &\geq 0, x_i \geq 0, \\ t_i &= (t_{ij}), & j &= 1, \dots, v, \\ x_i &= (x_{ik}), & k &= 1, \dots, m. \end{aligned} \quad (1.15)$$

Çocukların hanehalkı üretim fonksiyonuna göre zaman ve mallar kullanılarak üretilen mallar gibi ailelerine memnuniyet (ya da hoşnutsuzluk) sağlayan özellikleri dikkate alınması doğaldır. Bu çerçevede, bir çiftin maksimum \bar{N} çocuğa sahip olmaya karar verdiği ve belirli çocuğun fayda yaratan özellikler vektörünün i 'inci çocuğun kalitesi olarak adlandırılan Q_i malının içinde toplanabileceğini varsaymaktadır. Her çocuğun kalitesi t_i ve x_i 'nin sırasıyla satın alınan mallar vektörü ve aile üyelerinin i 'inci çocuğa ayırdığı zamanı gösterdiği aşağıdaki hanehalkı üretim fonksiyonuna göre oluşturulmaktadır.

$$Q_i = f_i(t_i, x_i), \quad i = 1, \dots, \bar{N} \quad (1.16)$$

Doğum sırası i ile gösterildiğinde, Q_i 'nin üretiminde zaman ve malların marjinal getirisinin pozitif ve azalan olduğu ve $Q_i > 0$ olduğunda i 'inci çocuğun dünyaya geldiği, $Q_i = 0$ olduğunda ise i 'inci çocuğun istenmediği varsayılmaktadır. Çocuk kalitesi için üretim fonksiyonu, ailelerin çocuklarına ayırdıkları kaynakları arttırarak belirli bir çocuk düzeyinden elde ettikleri tatmini arttırabileceklerini ve belirli bir çocuk kalitesi düzeyinin alternatif zaman ve mal bileşimiyle elde edilebileceğini ileri sürmektedir. Girdi bileşenlerinin etkinliği ya da düşük maliyeti,

aile üyelerinin zamanının ve piyasadaki mal ve hizmetlerin nispi fiyatlarına bağlıdır. (Willis, 1973: 19-20).

Çocuk kalitesi için üretim fonksiyonu bütün doğumlarda aynı olmak zorunda değildir. Örneğin, çocuklar arasındaki etkileşimden veya bazı girdilerin her iki çocuk için de üretken olmasından dolayı çocuk kalitesi üretmenin teknolojisi birinci çocukta ikinci çocuğa uygun olandan farklı olabilmektedir. Belirli bir girdi dizisinin fiyat düzeyinde teknolojiye heterojenlik, Q_i 'nin artırılmasında marjinal maliyetlerin farklılık gösterebileceğini ve nispi girdi fiyatlarındaki değişikliklere bağlı olarak nispi maliyetlerinde değişiklikler olmaya eğilimli olabileceğini ima etmektedir. Genel olarak zaman ve mal fiyatlarındaki ya da ailenin toplam kaynaklarındaki değişimin; çocuk kalitesi üretmek için kullanılan girdi karışımında, her çocuğun göreceli ve mutlak kalite düzeylerinde ve doğan çocuk sayısında değişikliklere sebep olacaktır.

Willis (1973), çocuk kalitesi üretim fonksiyonuna ilişkin olarak, ölçümlerin kolaylaşması için, aşağıdaki varsayımları kullanarak analitik olarak daha basit bir yapı oluşturmuştur.

1. Çocuk kalitesi üretim fonksiyonları olan f doğrusal olarak homojen ve benzerdir.
2. Çocuk kalitesinin ortak üretimi yoktur.
3. Aileler sahip oldukları her bir çocuk için eşit düzeyde kalite seçmektedir.

Bu varsayımlar altında her bir çocuk için çocuk kalitesi üretim fonksiyonu şu şekilde yazılabilmektedir.

$$Q = f\left(\frac{t_c}{N}, \frac{x_c}{N}\right) \quad (1.17)$$

Fonksiyonda t_c ve x_c , sırasıyla, anne babanın hayatı boyunca bütün çocukları için harcadıkları zaman ve mal miktarı vektörlerini ve N dünyaya gelen toplam çocuk sayısını göstermektedir. Bu durumda t_c/N ve x_c/N her bir çocuk için harcanan zaman ve mal miktarlarını belirtmektedir. Fonksiyon 1.16 N ile çarpıldığında aşağıdaki fonksiyon elde edilmektedir.

$$C = NQ = f(t_c, x_c) \quad (1.18)$$

Bu fonksiyonda C “çocuk hizmetleri” olarak nitelendirilen çocuk kalitesinin toplam miktarını göstermektedir. Aileler çocuk kalitesi ve miktarından başka kaynaklardan da fayda sağlamaktadır. Çocuk kalitesi ve miktarından bağımsız olan bu kaynaklar diğer mallar, S , olarak adlandırılmakta ve aşağıdaki doğrusal olarak homojen olan hanehalkı üretim fonksiyonu ile gösterilmektedir.

$$S = g(t_s, x_s) \quad (1.19)$$

Fonksiyonda yer alan t_s ve x_s sırasıyla S üretimi için ayrılan zaman ve malların vektörlerini göstermektedir. Bu durumda hanehalkı fayda fonksiyonu aşağıdaki şekilde olmaktadır.

$$U = U(N, Q, S) \quad (1.20)$$

Willis (1973), aşağıdaki varsayımları kullanarak modeli basitleştirmektedir.

1. Ailenin geliri sadece eşlerin piyasa kazançlarından oluşmaktadır.
2. Sadece kadının zamanı evde üretkendir.
3. İlgili piyasa fiyatları sabit kalmaktadır.

Bu varsayımlar altında ailenin satın aldığı mallar girdisi ailenin hayat boyu elde ettiği parasal gelir ile sınırlı kalmaktadır.

$$Y = px \quad (1.21)$$

Eşitlikte x toplam malları p ise fiyat endeksini göstermektedir. Erkeğin zamanı evde üretken olarak varsayılmadığı için evlilik boyunca erkek bütün zamanını işte harcamaktadır. Bu durumda erkeğin hayat boyu kazancı ile ailenin borç dışı zenginlikleri birlikte erkeğin hayat boyu geliri, H , olarak adlandırılacak ve ailenin hayat boyu gelir ve harcama eşitliği aşağıdaki gibi olacaktır.

$$Y = H + wL = px \quad (1.22)$$

Eşitlikte w kadının aldığı ortalama saatlik piyasa ücretini L kadının evliliği boyunca işgücü piyasasında çalıştığı saatleri göstermektedir. Kadının ev üretimi için

olan zamanı, t , kadının evlendikten sonraki ömrü ile hayat boyu piyasada çalıştığı saatlerin, L , farkına eşittir.

$$T=t+L \quad (1.23)$$

$$x=x_c+x_s \quad (1.24)$$

$$t=t_c+t_s=p_c x_c+p_s x_s \quad (1.25)$$

x_c ve t_c çocuk için, x_s ve t_s S için zaman ve mal girdilerini, $p_c=t_c/x_c$, $p_s=t_s/x_s$ ise sırasıyla C ve S üretimi için zaman yoğunluğunu göstermektedir. Kadının ortalama piyasa ücreti, w aşağıdaki fonksiyona göre belirlenmektedir.

$$w = w(L, \kappa) \quad (1.26)$$

Fonksiyonda κ w 'yi arttırdığı varsayılan değişim parametresidir. Ailelerin çocuk kalitesi ve miktarından ve S 'den elde ettikleri tatmin kapasitesi tüketim teknolojisi, kadının zamanı ve borç dışı gelir ve eşlerin kazançları ile sınırlıdır. Ailelerin hayat boyu reel tüketimleri ya da toplam zenginlikleri malların gölge fiyatlarıyla değerlendirilmektedir.

$$I=\pi_c NQ+\pi_s S=\pi_c C+\pi_s S \quad (1.27)$$

Eşitlikte I toplam geliri, π_s ve π_c sırasıyla S ve C 'nin gölge fiyatlarını göstermektedir. N ve Q model içerisinde çarpımsal olarak yer aldığı için bütçe kısıtı doğrusal değildir. Willis (1973) ailelerin çocuk kalitesi, çocuk sayısı ve S 'e ilişkin olan talep fonksiyonlarını aşağıdaki gibi göstermektedir.

$$N = N(I, \pi_c, \pi_s) \quad (1.28)$$

$$Q = Q(I, \pi_c, \pi_s) \quad (1.29)$$

$$S = S(I, \pi_c, \pi_s) \quad (1.30)$$

ve $C=NQ$ olduğu için

$$C = C(I, \pi_c, \pi_s) = N(I, \pi_c, \pi_s) Q(I, \pi_c, \pi_s) \quad (1.31)$$

Yukarıdaki talep fonksiyonları ailelerin fayda fonksiyonlarının Eşitlik (1.25)'te verilen toplam gelir kısıtları altında maksimize edilmesiyle elde edilmektedir. Fayda maksimizasyonu için birinci dereceden koşullar Lagrange çarpanı, $-\lambda$, için çözüldüğünde marjinal eşitlikler elde edilmektedir (ayrıntılı çözüm için bkz. Willis 1973:54-56).

$$-\lambda = \frac{U_N}{\pi_C Q} = \frac{U_Q}{\pi_C N} = \frac{U_S}{\pi_S} \quad (1.32)$$

Denklem 1.30 ailelerin çocuk sayısının, çocuk başına düşen kalitenin ve anne babanın yaşam standartlarının marjinal faydalarını ilgili marjinal maliyetlere eşitlediği görülmektedir.

$\pi_C Q = p_n$, belirli bir kalite düzeyinde ilave çocuğun marjinal maliyetini

$\pi_C N = p_Q$, belirli sayıdaki çocukta çocuk başına düşen ilave kaliteyi arttırmanın marjinal maliyetini

$\pi_S = I$, anne babanın yaşam standardının marjinal maliyetini göstermektedir.

Anne ve babalar sadece çocuklarından elde ettikleri tatmini dengelemekle kalmazlar aynı zamanda çocuklarından elde ettikleri tatmini arttırmak için çocuk sayısını mı yoksa çocuk kalitesini mi arttırmaları gerektiğine karar vermek zorundadır.

$\varepsilon_N, \varepsilon_Q, \varepsilon_C, \varepsilon_S$ sırasıyla N, Q, C ve S 'nin gelir esnekliklerini gösterdiğinde;

$$\alpha(\varepsilon_N + \varepsilon_Q) + (1 - \alpha)\varepsilon_S = 1$$

$$\varepsilon_C = \varepsilon_N + \varepsilon_Q, \quad \alpha = \frac{\pi_C N Q}{I}.$$

Eşitliklerde α ailenin gelirinin çocuk için ayrılan payını göstermektedir. Becker (1960), bütün bu gelir esnekliklerinin pozitif olduğunu ancak kalite esnekliğinin miktar esnekliğinden daha büyük olduğunu söylemektedir. Çünkü yüksek gelir düzeyine sahip olan aileler düşük gelir düzeyine sahip olan ailelere göre biraz fazla veya daha az çocuk sahibi olmakta ama çocuk başına yaptıkları harcamalar daha fazla olmaktadır.

Çocuk kalitesi talebinin gelir esnekliği çocuk sayısı talebinin gelir esnekliğinden büyük olduğunda gelir artışı meydana gelirse çocuk başına kalite lehine bir ikame etkisi ortaya çıkmakta yani bütçe kısıtının doğrusal olmaması kalite miktar etkileşimine neden olmaktadır.

$$\frac{MU_N}{MU_Q} = \frac{p_N}{P_Q} = \frac{\pi_C Q}{\pi_C N} = \frac{Q}{N} \quad (1.33)$$

Eşitlik 1.31, N ve Q 'nun nispi marjinal maliyetlerini yani çocuk kalitesi ve miktarı arasındaki marjinal ikame oranını göstermektedir. Çocuk kalitesi ve miktarı esnekliklerinin farklı olmasının teorik temeli π_C sabit tutulduğunda N ve Q eşit oranlarda değişmedikçe N ve Q 'nun nispi maliyetlerinin sabit kalmamasıdır. Çocuk kalitesinin çocuk miktarına oranı arttıkça çocuk sayısının nispi maliyeti artma gösterecektir. Bu durum N 'den Q 'ya doğru bir ikame etkisine sebep olmaktadır.

Aileler, üretim olanaklarının işlevinin kısıtlanmasına bağlı olarak, toplam gelirin harcamalarını en aza indirerek tüketim maliyetini en aza indirebilir. Minimum maliyet için gerekli olan şart aşağıda yer almaktadır.

$$-\frac{\partial S}{\partial C} = \frac{\pi_C}{\pi_S} = \pi_C = \frac{\phi_C}{\phi_S} \quad (1.34)$$

Eşitlikte $\delta S/\delta C$; öngörülen S miktarı şartlarındaki ek C biriminin fırsat maliyetini, ϕ_C/ϕ_S ; üretim olanakları boyunca dönüşümün marjinal oranını, $\pi_C/\pi_S = \pi_C$ ise C ve S tüketimi arasındaki marjinal ikame oranını göstermektedir. C ve S için üretim fonksiyonlarının kadının zamanı ve piyasa malları girdileri için doğrusal olarak homojen olmasından dolayı bu iki faktörün marjinal ürünleri sadece ya girdi oranı ya da zaman yoğunluğunun fonksiyonudur. Yani $p_C = t_C/x_C$ ve $p_S = t_S/x_C$ dir. Bu durumda C ve S 'a ait üretim fonksiyonları $C = x_C F(p_C)$ ve $S = x_S G(p_S)$ şeklinde yazılabilir. Fonksiyonların birinci türevleri, F' ve G' , pozitif iken ikinci türevlerinin, F'' ve G'' , negatif olması kadının zamanının marjinal ürününün pozitif olduğunu ancak azaldığını göstermektedir.

Ev içinde gerçekleştirilen üretim, her bir faktörün marjinal ürün değeri (VMP) gölge fiyatına eşit olduğunda ve her bir malın üretimindeki iki faktörün marjinal ürünlerinin oranı gölge faktör fiyatının oranına eşit olduğunda en uygun şekilde gerçekleştirilmektedir. Kadının zamanının gölge fiyatı C ve S üretiminde kadının zamanının VMP'sine eşittir:

$$\hat{w} = \pi_C F' = G'; \quad (1.35)$$

Piyasa mallarının VPM aşığıdaki gibidir.

$$\hat{p} = \pi_c(F - p_c F') = G - p_s G' = 1 \quad (1.36)$$

Zamanın ve malların marjinal ürün oranı gölge faktör fiyatlarının oranına eşittir. $\pi_s=1$ olduğundan piyasa ve piyasa mallarının gölge fiyatı da p ve \hat{p} , 1'e eşittir.

$$\frac{\hat{w}}{\hat{p}} = \hat{W} = \frac{F'}{F - p_c F'} = \frac{G'}{G - p_c G'} \quad (1.37)$$

$\pi_s = p = \hat{p} = 1$ olduğu için ailenin toplam geliri ve çocuğun fırsat maliyeti, π_c , sabit alım gücünün dolar olarak ve kadının zamanının gölge fiyatı, \hat{w} , kadının piyasa ücretinin ölçüldüğü birim olan saat başına dolar cinsinden ölçülmektedir. Kadının zamanının fiyatı, \hat{w} , kadının zamanının piyasa ve kaynakların evde paylaşılmasında ve π_c ile olan ilişkisi aracılığıyla, tüketimin çocuk kalitesi, çocuk sayısı ve tatmin sağlayan diğer kaynaklar arasında bölüştürülmesinde önemli rol oynamaktadır.

1.2. DOĞURGANLIĞI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1.2.1. Gelir Düzeyi ve Çocuğun Ekonomik Maliyeti:

Weller (1977), doğurganlık ile kadının işgücüne katılması arasındaki negatif ilişkinin olası dört açıklamasının olduğunu ileri sürmektedir. Bunlar (Engelhardt ve diğerleri, 2001:4):

- Doğurganlık kadınların işgücüne katılmalarını etkiler.
- Kadınların işgücüne katılmaları doğurganlıklarını etkiler.
- Hem kadının işgücüne katılması hem de doğurganlıkları birbirini etkiler.
- Değişkenler arasındaki gözlemlenen negatif ilişki yapaydır ve her iki değişkenin ortak öncüllerinden kaynaklanır.

Doğurganlığa olan ekonomik yaklaşım, ailelerin gelirlerinin etkilerini ve çocuk yetiştirmenin maliyetini ön plana çıkarmaktadır (Becker ve Barro, 1988:1). Kişilerin gelir düzeyinde artış meydana gelmesi refah düzeylerinde de artışa sebep olmakta ve bu durum farklı tüketim kalıplarını ve yaşam tarzlarını da beraberinde getirmektedir. Aileler açısından çocuk yetiştirmenin fırsat maliyeti artmakta ve bunun sonucunda

sahip olunan çocuk sayısında azalma meydana gelmektedir (Deliktaş ve diğerleri, 2008: 12).

Hanehalkı geliri ile doğurganlık arasındaki ilişkiye dolaylı olarak etki eden değişkenlerden biri kadının eğitim düzeyidir. Kadınların eğitim düzeylerinde artış meydana gelmesiyle beraber hanehalkı geliri kadın ve erkek arasında yeniden dağılmaktadır (erkekten kadına doğru). Kadının eğitim düzeyinin artmasıyla beraber kadının işgücüne katılması, çocuk yetiştirme fırsat maliyetini artırmakta ve çocuk sayısında azalma meydana getirmektedir (Schultz, 2005:6).

Hanehalkı geliri ile doğurganlık arasındaki ilişkiye dolaylı olarak etki eden değişkenlerden bir diğeri göçtür. Eşleriyle birlikte göç eden kadınlar göç ederek vardıkları yerlerde göç etmeyen ailelere göre kötü ekonomik koşullarla karşılaşmaktadır. Bu durumda göç eden kadınlar ekonomik durumlarını iyileştirmek için çalışmakta ve gelir elde etmektedirler. Kadınların işgücüne katılımlarının gerçekleşmesiyle birlikte ailenin gelir düzeyi artmakta ve çocuk yetiştirme için fırsat maliyeti de artmaktadır. Eşleriyle birlikte göç eden kadınların ekonomik düzeylerini iyileştirmek için işgücüne katılarak gelir elde etmeleri doğurganlığa azaltıcı yönde etki etmektedir (Jensen ve Ahlburg, 2004: 220).

1.2.2. Ebeveynlerin Cinsiyet Tercih:

Bazı kültürler (Kuzey Hindistan ve Çin gibi) erkek çocuklarını diğer kültürlere göre daha fazla tercih etmektedir. Aileler genel olarak aşağıda belirtilen üç sebepten dolayı erkek ve kız çocuk arasında tercih yapmaktadırlar (Schultz, 1997:386):

- Çocukların yetiştirilmeleri ve beşeri sermaye yatırım maliyetleri sabit olduğunda, erkek çocuklarının kız çocuklarına göre net ekonomik verimliliği daha fazla olmaktadır.
- Erkek ve kız çocuklarının ekonomik verimliliğinden anne babaya hibe dönüşleri farklı olmaktadır. Anne ve babanın yaşlılık dönemleri sigortaları değeri erkek çocuklarında kız çocuklarına göre daha fazladır.
- Erkek çocukları kız çocuklarına göre anne ve babaya ekonomik olmayan bazı değerlerde (anne baba öldüğünde bazı ritüellerin gerçekleştirilmesi ya da aile soyunun devam ettirilmesi gibi) daha fazla faydalı olabilmektedir.

1.2.3. Kadının ve Erkeğin Eğitim Düzeyi:

Eğitim düzeyi; doğurganlığı dengeleyici rol, çocuğa yapılan harcama, okulda kazanılan bilgiyi kullanmak ve partner bulmak olmak üzere dört mekanizma aracılığıyla etkilemektedir (Kravdal ve Rindfuss, 2008: 855-858).

- Dengeleyici rol açısından doğurganlık ve eğitim düzeyi arasındaki ilişki değerlendirildiğinde hem öğrenci hem ebeveyn olan bir kişi eğer kadın ise çocuk yetiştirmek için okuldan ayrılarak eğitimin yarıda bırakmak zorunda kalmakta ve bu durum onun gelecekteki mesleki konumunu ve gelirini etkilemektedir. Hem ebeveyn hem öğrenci olan kişi eğer erkek ise doğurganlık, maliyet sorununa sebep olmaktadır. Babalar çocuk ile ilgili olan maliyetleri karşılamak için gerekli geliri elde etmek amacıyla okuldan ayrılmakta bu durum negatif gelir ve ekonomi etkisi yaratmaktadır. Çocuklar tam gün gündüz bakımında olsalar bile çocuk sahibi olmak kişilerin ev işlerinde artış meydana getirmekte ve ev işleri genellikle ebeveynler arasında eşit olarak paylaşılmamaktadır. Dengeleyici rol görüşü temelde çocuk yetiştirmekten eğitime doğru bir döngünün geri beslemesini içermektedir. Ancak hem kadınlar hem de erkekler açısından ebeveynlik ve öğrenciliğin kombine edilmesi zordur. Eğer kişiler ulaşmak istedikleri eğitim seviyesinden önce ebeveyn olurlarsa eğitim seviyelerinde azalma meydana gelmektedir.
- Eğitim düzeyi ile doğurganlık arasındaki ilişki çocuğa yapılan harcama açısından ele alındığında, her bir çocuğa yapılan belirli bir harcama düzeyinde ve ailelerin maddi beklentilerinin sabit olduğu durumda, genel ekonomik teoremin öngördüğü gibi, yüksek gelir düzeyinde doğurganlıkta artış meydana gelmektedir. Bu da eğitim ile doğurganlık arasındaki pozitif ilişkiye katkıda bulunmaktadır.
- Okulda kazanılan bilginin doğurganlık üzerine etkisi hem doğum kontrol yöntemlerinin bilgisi hem de ebeveyn olma bilincinin gelişmesi açısından olmaktadır. Özellikle yüksek eğitim düzeyine sahip olan kadınlar doğum kontrol yöntemleri konusunda daha fazla bilgi sahibi olmakta ve bu yöntemleri kullanmaya daha fazla eğilimli olmaktadır. Diğer taraftan eğitiminin yüksek olması ebeveyn olma bilincinin gelişmesine sebep olmakta ve böylece ebeveynliklerini planlayabilmektedirler.

- Kişilerin çocuk sahibi olma şansları birlikteliklerinin olmasının yanında birlikte oldukları kişilerle olan ilişkilerinin tipine ve partnerlerinin özelliklerine bağlıdır. Kişiler arasında ilişkinin oluşması ve belirli bir düzey yakalanması eğitim düzeylerinden etkilenmektedir. Yüksek eğitim düzeyinde olan kadınlar ev işlerinde cinsiyetçi eşitlik olmasını istemektedir. Eğer partnerler ev işlerinde cinsiyetçi eşitlik olması açısından ortak bir görüşe sahip olurlarsa kadınların çocuk yetiştirmekteki yükü azalmakta ve doğurganlıkları pozitif yönde etkilenmektedir. Bu durum doğurganlık ile kadın eğitim düzeyinin arasındaki geleneksel negatif ilişkiyi değiştirmektedir.

Kadının eğitim düzeyinin doğurganlık üzerinde azaltıcı etki yarattığı literatürde birçok çalışmada (Schultz 1997, Engelhardt ve Prskawetz 2002) yer almaktadır ve bu azaltıcı etkinin birçok sebebi vardır. Öncelikle, eğitim kadının zamanının fırsat maliyetini arttırmakta ve bu durum genellikle kadınlarda çocuk doğurma yerine daha büyük fırsatlar yaratmaktadır. İkinci olarak özellikle erkek çocuğuna daha çok önem veren toplumlarda kadının eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte sosyal normlara olan bağlılığı azalmakta ve bunun sonucunda hayatta kalan erkek çocuğun sayısının fazla olması amacı ortadan kalkmaktadır. Üçüncü sebep olarak eğitilmiş kadınların çocuk sayısının artırılması yerine çocuk kalitesinin artırılmasını tercih etmeleri ve böylece daha az sayıda çocuk sahibi olmaları yer almaktadır. Dördüncü ise eğitilmiş kadınların modern toplumsal normlara ve aile planlaması kampanyalarına karşı açık olmaları ve böylece arzu ettikleri çocuk sayısına ulaşabilmeleridir (Drèze ve Murthi, 2000: 4).

Kadının eğitim düzeyinde artışın meydana gelmesi bebek ve çocuk ölümlerinde azalmalara sebep olmaktadır (Yanikkaya ve Selim, 2010: 76). Çünkü eğitilmiş kadınlar arzu edilen çocuk sayısına ulaşmak için daha az sayıda doğum gerçekleştirmekte ve gelir seviyeleri yüksek olduğu için çocuk ölümleri azalmaktadır.

1.2.4. Doğum Kontrol Yöntemlerinin Kullanılması:

Doğum kontrol teknolojisi, kadınların cinsel ilişkiden bağımsız olarak, hap ve rahim içi cihaz şeklinde kullanılacak teknikler geliştirildiği 1960'ların başında belirgin bir şekilde iyileşmiştir. Doğum kontrol yöntemlerinin geliştirilmesi kadınların aile planlamalarını teşvik etmiş ve kadınların hem ailelerine hem de aile dışında

hayatlarına yatırım yapmalarına sebep olmuştur. Kadınların eğitim düzeylerinde artışın meydana gelmesi, yeni doğum kontrol yöntemlerine ulaşmalarının kolaylaşması ve ev dışında iş deneyimlerinin artması ailenin toplam gelirinde kadınların payının artmasına neden olmuştur (Schultz, 2005: 5-6). Kadınlarda eğitim düzeyinde artışın meydana gelmesiyle birlikte doğum kontrol yöntemlerinin kullanılmasında da artış meydana gelmektedir. Doğum kontrol yöntemlerinin kullanılması kadının arzu ettiği çocuk sayısına ulaşmasında yardımcı olmaktadır. Ayrıca eğitim, doğum kontrol yöntemlerinde etkinlik sağlayarak aile planlaması konusunda başarıyı arttırabilmektedir. Kentlerde doğum kontrol yöntemlerine ulaşmanın kolay olması doğurganlık üzerinde azaltıcı etki yaratmaktadır (Akçe ve Ela, 2012: 228). Ayrıca Becker (1960)'a göre doğum kontrol yöntemi kullanımında meydana gelen artış çocuk miktarında azalma meydana getirirken çocuk kalitesinde de artış meydana getirmektedir. Çünkü ailelerin arzu edilen çocuk sayısından fazla çocuk sahibi olmaları özellikle çocuk miktarının yakın ikamesi olan mallardan daha az tüketmelerine sebep olmakta ve aynı gelir ve tercih düzeyinde olan diğer ailelere göre her bir çocuk için daha az yatırım gerçekleştirmektedir. Bu durumda çocuk kalitesinde azalma yaşanmaktadır (Becker, 1960: 217).

1.2.5. Çocuk Ölümleri:

Demografik geçiş teorisine göre çocuk ölümlerinde azalmaya bağlı olarak doğurganlık oranlarında da azalma meydana gelmektedir. Yani kadınların hayatta kalan çocuk sayılarında meydana gelen artışa bağlı olarak sahip oldukları çocuk sayısında azalma meydana gelmektedir (Owoo ve diğerleri, 2015:630). Doğurganlık ile ilgili yapılan düzenlemeler çocuk ölümlerinin azalmasına neden olmaktadır. Yüksek doğurganlık oranı; emzirmenin erken sona ermesi, sınırlı aile kaynaklarının çocuklar için yeterli olmaması ve annenin fiziksel ve psikolojik sağlığı üzerindeki olumsuz etki yaratması açısından çocuğun hayatta kalma ihtimalini etkileyebilmektedir (Miller ve diğerleri, 1992: 315-316).

Çocuk ölümlerinde meydana gelen artış belirli sayıda çocuk sahibi olmak isteyen ailelerde bu sayıya ulaşmak için doğurganlığın artmasına sebep olabilmektedir. Sağlık hizmetlerine ulaşımın kolaylaşması, ekonomik ve sosyal olarak iyi koşulların sağlanması belirli sayıda çocuk sahibi olmak isteyen aileler açısından çocuk ölümlerini

azalttığı için doğum oranlarının da azalmasına yol açmaktadır (White vd., 2008:804 ve Robinson, 1963:299'dan aktaran Akça ve Ela, 2012: 228).

Diğer taraftan çocuk ölümlerinin yoğun olduğu yerlerde aileler, kendileri bu tarz bir deneyimi yaşamamış olsalar bile, gelecekte çocuklarının ölebileceği endişesine de kapılabilmektedir. Bu durumda sahip oldukları çocuk sayısını arttırarak gelecekte yaşayabilecekleri çocuk kayıplarına karşı kendilerini sigortalamaktadırlar (Basu, 1994:212).

1.2.6. Göç:

Doğurganlık davranışları çocuk yetiştirmenin sosyo-ekonomik durumu şekillendirmesi ve göç eden kadınların mobilitesi gibi birçok açıdan göç edenlerin refah düzeyleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Beşerî sermayeye yapılan bireysel yatırımlar kadınların doğurganlıklarını ertelemelerine sebep olurken çok sayıda çocuğa sahip olmak kadınların hem istihdam fırsatlarını hem de kariyer kazanımlarını zorlaştırmaktadır. Bu sebeplerden dolayı göç eden kadınların erken yaşta ve yüksek doğurganlık oranına sahip olmaları sosyo-ekonomik olarak adaptasyonunu zorlaştırmakta ve göç eden kadınların aile içindeki geleneksel yapılarını sürdürmelerine yol açmaktadır (Adsera ve Ferrer, 2011:7).

Göç, evliliklerin veya evli olanların doğurganlıklarının ertelenmesine yol açarak doğurganlık düzeyinde değişikliğe neden olmaktadır (Enstitüsü,2010a: 11). Kadınların göç etmeleri doğurganlıklarını sosyalleşme, seçicilik, adaptasyon ya da bozucu etki şeklinde etkilemektedir. Seçicilik, göç edenlerin göç etmeden önce yerleşik olarak yaşayanlardan eğitim, yaş, medeni durum, motivasyon gibi birçok yönden farklı olduklarını ileri sürmektedir. Tek başına seçiciliğin kişilerin göç etmesiyle bölgesel doğurganlığı azalttığı yönde katkı sağladığını ileri sürmek doğru değildir. Çünkü göç etme eğilimine sahip olan kişiler göç eylemini gerçekleştirmeseler bile doğurganlığı azaltmaktadır. Bozucu etki açısından göçün doğurganlık üzerindeki etkisi çiftlerin fiziksel olarak ayrılmaları sonucunda azaltıcı yönde olmaktadır. Diğer taraftan bozucu etki olarak göçün doğurganlık üzerindeki etkisi çiftlerin doğum kontrol kullanımında sorunların yaşanması ya da dikkatsizliğin artması sonucunda arttırıcı yönde olmaktadır. Göç ve doğurganlık arasındaki ilişki adaptasyon açısından ele alındığında, kırdan kente göç edenlerde düşük doğurganlık davranışının gözlemlenmesinin nedeni kişilerin göç edilerek varılan yerdeki yaygın olan

doğurganlık davranışını benimsemeleridir ya da ekonomik açıdan ele alındığında ise fiyatlarda ve gelir düzeyinde meydana gelen değişmedir (Jensen ve Ahlburg, 2004: 220).

1.3. DOĞURGANLIK KONUSUNDA LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Heller (1976), Batı Malezya Nüfus verilerini kullanarak doğurganlık, bebek ölümleri ve yürüme çağındaki çocuk ölümleri arasındaki ilişkiyi modellemiştir. Doğurganlığın çocuk ölümlerini etkileyen önemli bir değişken olduğu öngörüsü, Malezya'daki 1947 ile 1970 arasındaki demografik değişimin ekonometrik analizi yoluyla test edilmiştir. 1947, 1957 ve 1970 yıllarına ait nüfus verileriyle yapılan analizlerde daha yüksek doğurganlığın, özellikle demografik geçişin başlangıcında, daha yüksek çocuk ölümlerine yol açacağı ve ebeveynlerin ölen çocuklarının yerine yeni doğumlar gerçekleştirdiği görüşlerini destekleyen sonuçlar elde edilmiştir.

Tanfer (1984), Türkiye doğurganlık anketi 1978 verilerini kullanarak Türkiye'de eğitim ve doğurganlık arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre eğitimin doğurganlık üzerine olan etkisi, eğitim ile ilk evlenme yaşı, doğum kontrol bilgisi ve doğum kontrol kullanımından kaynaklanmaktadır.

Al-Qudsi (1998), Arap ülkelerinde çocuk talebini etkileyen etmenlerin neler olduğunu araştırdığı çalışmasında panel veri ve sayma veri yöntemlerini kullanmıştır. 1971-1996 yılları arasındaki makro verileri kullanarak 11 Arap ülkesi için panel veri analizi Yemen, Umman, Ürdün, Batı Şeri ve Gazze için de mikro verileri kullanarak sayma veri analizi gerçekleştirmiştir. Ülkeler arası heterojenliğin farklı doğurganlığı desteklediği ve kadın eğitiminin yüksek doğurganlığı azalttığı hipotezini destekleyen güçlü sonuçlar elde edilmiştir. Bulgulara göre kadının eğitim düzeyi ve ücret düzeyinin doğurganlık üzerinde negatif etkisinin olduğu erkek çocuğa sahip olmayı istemenin ve dini inançlarının ise pozitif etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Nguyen-Dinh (1997), Vietnam Demografik ve Sağlık Araştırmaları 1988 yılı verilerini kullanarak hazırladığı çalışmasında, Vietnam'da sahip olunan çocuk sayısını etkileyen faktörleri araştırmıştır. En Küçük Kareler, Poisson ve Sıralı Logit tahminleme yöntemleri kullanılarak yapılan analizlerde sıralı logit modelin En Küçük Kareler ve Poisson regresyon modellerine göre daha iyi tahmin sonuçları verdiğini tespit etmiştir. Vietnam'da erkeğin baskın olduğu aile yapısının yaygın olmasından kaynaklı, sahip olunan çocuk sayısında kadın kadar erkeğin niteliklerinin de etkili

olduğu, erkeğin sabit bir gelire ve çalışma statüsüne sahip olmasının doğurgenlik üzerinde önemli etkisinin olduğunu gözlemlemiştir. Özellikle anne ve babanın eğitiminin doğurgenlik üzerinde etkili bir değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ahn ve Mira (2000), OECD ülkelerinde 1970-1995 yılları arasındaki toplam doğurgenlik ve işgücü piyasası verilerini kullanarak hazırladıkları çalışmalarında toplam doğurgenlik oranı düşerken kadınların işgücü piyasasına katılma oranlarının yükseldiğini gözlemlemişlerdir. Toplam doğurgenlik oranı ile kadınların işgücü piyasasına katılması arasındaki bu negatif ilişki 1970'ler boyunca sürmüş 1980'lerin ilk yıllarına kadar devam etmiş 1980'lerin sonlarında ise pozitif hale dönüşmüştür. alışmalarının sonucunda elde ettikleri bulguları doğurgenliğın standart neoklasik model ve makro verilere uyarlanmış işgücü arzı kapsamında değerlendirmişlerdir.

Drèze ve Murthi (2000), Hindistan'daki doğurgenlik düzeyini ve doğurgenlik düzeyinde meydana gelen azalmayı araştırmak amacıyla yapılan çalışmada Hindistan'daki bölgelerin 1981 ve 1991 yıllarında olan verilerini kullanmışlardır. Panel veri analizi gerçekleştirdikleri çalışmalarında ülke genelinde ve zaman içerisinde doğurgenlik farklılıklarının açıklanmasında kadının eğitim düzeyinin çok önemli bir faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır. ocuk ölüm oranlarındaki düşük düzeyin ve erkek ocuk tercihinin doğurgenlik oranlarındaki azalmayı etkilediğini ortaya koymuşlardır. Ayrıca kentleşme, yoksulluğun azaltılması ve erkek okuryazarlığı gibi modernleşme ve kalkınmanın temel göstergelerin doğurgenlikle anlamlı bir ilişki göstermediği analizlerden elde edilen diğer bir sonuçtur.

Naz ve diğerleri (2002), Norveç'te kadınların doğurgenliğı ve eğitimi arasındaki ilişkiyi kısıtlı genelleştirilmiş Poisson regresyon modelini kullanarak açıklamışlardır. Nesillerin Norveç Veri tabanını kullandıkları çalışmalarında, 1950-1995 yılları arasındaki beşer yıllık verilerden yararlanmışlardır. Doğurgenlik ve eğitim arasında evli kadınlarda pozitif yönlü ilişki mevcuttur. Erkeğe ait karakteristik özelliklerin de analizlere dahil edilmesinin sonucunda ise anlamlı etkinin olmadığı ortaya koyulmuştur. Evlenmemiş kadınlarda ise negatif yönlü ilişkinin tespit edilmiş olması kariyer konusunda anneliğin evlenmemiş kadınlarda evlenmiş kadınlara göre daha fazla zarar verdiği hipotezini destekler niteliktedir.

Selim ve Üçdoğruk (2003), Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından hazırlanan 1994 yılı Hanehalkı Gelir Dağılımı Araştırması verilerini kullandıkları çalışmalarında, Poisson Quasi Maksimum Olabilirlik Tahmin Yöntemi aracılığıyla hanehalkı ocuk sayısı belirleyicilerini ele almışlardır. Araştırmalarında, kadının

eğitimi, çalışma durumu ve creti ile erkeğin çalışma durumu, mesleği gibi değişkenlerin hanehalkı ocuk sayısını etkileyen önemli değişkenler olduğu belirlenmiştir.

Caceres-Delpiano (2006), 1980 ABD Nüfus Sayımından alınan örneklem verileri kullanarak ocuk sayısının ocuk yatırımlarına ve refahına olan etkisini iki aşamalı En Küçük Kareler yöntemini kullanarak araştırmıştır. Çalışmada daha sonraki doğumlarda ikiz çocukların dünyaya gelmesiyle aile büyüklüğünün artmasının daha önce doğan çocukların özel okula gitmesi ve annenin işgücüne katılma olasılıklarını azalttığı ve anne ve babanın boşanma olasılığını artırdığı tespit edilmiştir. Aile büyüklüğünde artış meydana geldiğinde hanehalkının ocuk kalitesine olan yatırımları tekrardan düzenlediği ve bu düzenlemenin ocuk refahı üzerinde aile büyüklüğündeki değişimin etkilerini en aza indirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Selim (2006), Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1999 yılı Hanehalkı İşgücü Anketi verilerini kullandığı çalışmasında Türkiye'de evli kadınların işgücüne katılıp katılmamasına göre oluşan doğurganlık farklarının incelemiştir. Oluşturulan ocuk sayısı modellerinde Poisson Quasi Maksimum Olabilirlik Tahmin yöntemini kullanmıştır. Türkiye'de kentsel kesimdeki kadınların işgücüne katılım durumuna göre oluşan doğurganlık farklılıklarının daha yüksek olduğu ve kentsel kesimde yaşayan ve işgücüne katılan kadınların ocuk sayısının kırsal kesimde yaşayan ve işgücüne katılan kadınlara oranla daha az olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Deliktaş ve diğerleri (2008), Türkiye'de kentlerde doğurganlık hızını etkileyen faktörleri 2001 yılı verilerini kullanarak araştırmışlardır. Doğurganlık hızı üzerinde eğitim, sanayileşme, gelir ve kentleşme düzeylerinin dolaylı, dolaysız ve toplam etkilerini Path analizi yaklaşımı aracılığıyla incelemişlerdir. Çalışmadan elde ettikleri sonuçlara göre, Türkiye'de kentlerde doğurganlık hızı üzerinde okullaşma oranı, kentleşme oranı, kişi başına gelir düzeyi ve sanayileşme düzeyinin istatistiki olarak etkileri olduğu ve okullaşma oranı, kişi başi milli gelir ve sanayileşme oranı ile doğurganlık hızı arasında negatif ilişki söz konusu iken kentleşme oranı ile doğurganlık hızı arasında pozitif ilişkinin olduğu görülmüştür. Kentleşme oranının doğurganlık hızına olan dolaylı etkisinin negatif, dolaysız etkisinin pozitif yönlü olmasının toplam etkisinin negatif yönlü olmasına yol açtığı tespit edilmiştir.

Kravidal ve Rindfuss (2008), Norveç'te 1940 ve 1964 yılları arasında dünyaya gelmiş kadın ve erkeklerde eğitim ve doğurganlık arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. 39 yaş grubuna ait olan kadınlarda eğitim ile doğurganlık arasındaki ilişkinin negatif

değeri daha düşüktür. Kadınlarda eğitim düzeyinin yüksek olması ilk çocuğun ertelenmesine ve daha düşük eğitilmiş olan kadınlara göre daha az çocuk sahibi olunmasına sebep olmaktadır. Kadınlarda eğitim ile doğurganlık arasındaki negatif ilişki daha sonraki doğumlarda azalmakta ve ortadan kalkmaktadır. Bunun ardındaki en büyük etken çocukların kaliteli günlük bakıma ulaşmasını sağlayan aile dostu düşünce ve politikalarıdır. Erkeklerde ise eğitim düzeyi yüksek olanların daha düşük olanlara göre daha sonra baba olmayı hatta bazılarının çocuksuz kalmayı tercih ettikleri ve eğitim düzeyinin yükselmesinin ikinci ve üçüncü doğumlarda uyarıcı etkisinin daha fazla olduğu belirtilmiştir.

Örsal ve Goldstein (2010), panel veri analizi ile 22 OECD ülkesinde 1976-2008 yılları arasında toplam doğurganlık ile ekonomik koşullar arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Ekonomik şartların iyi ya da kötü olarak değerlendirilmesini toplam işsizlik oranı kullanılarak değerlendirilmiştir. Analizlerde ekonomik değişkenlerin doğurganlık üzerinde olan etkisinin konjonktürel olduğu yani ekonomik şartlarda iyileşme olduğunda doğurganlığın arttığı ekonomik şartlarda bozulmalar yaşandığında ise doğurganlığın azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Hem kadının hem de erkeğin işsizlik oranının doğurganlık üzerinde konjonktürel etkisinin olduğu özellikle kadının işsizlik oranındaki değişimlerin bu etkide öneminin fazla olduğu tespit edilmiştir.

Kutlar ve diğerleri (2012), tarafından Türkiye’de 1988-2009 yılları arasındaki verileri kullanarak kadınların çalışma hayatı ile sosyo-ekonomik faktörlerin etkileşimi ele alınmıştır. Evli kadınlara ait doğurganlık oranı, boşanma oranı, kadınların işgücüne katılma oranı ve ücret endeksi değişkenlerinin kullanıldığı çalışmada eş bütünleşme analizi ve hata düzeltme teknikleri kullanılmıştır. Çalışmada uzun dönemde ücret endeksi ile doğurganlık ve boşanma arasında aynı yönlü ilişki, kadınların işgücüne katılma oranı arasında ise ters yönlü ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca Granger nedensellik testi aracılığıyla değişkenler arasındaki nedenselliğin varlığı araştırılmış ve etki-tepki fonksiyonları ile değişkenlerdeki inovasyonun diğer değişkenlere yansımaları takip edilmiştir.

Chani ve diğerleri (2012), 1980-2009 yılları arasındaki verileri kullanarak Pakistan’da doğurganlık ile şehirleşme, kadının işgücüne katılımı ve kadının eğitim düzeyleri arasındaki ilişkiyi ARDL sınır testi kullanarak analiz etmişlerdir. Her üç değişken için de doğurganlık ile aralarında kısa dönemli ilişki olduğu gibi uzun dönemli negatif yönlü bir ilişkinin olduğunu gözlemlenmiştir. Ayrıca kentleşme ve kadının eğitim düzeyi değişkenlerinin doğurganlığı azaltan ve doğurganlık üzerinde

anlamli etkisi olan değişkenler olduğu tespit edilirken kadının işgücüne katılımının doğurganlığı azaltan anlamli bir değişken olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Akça ve Ela (2012), Türkiye’de doğurganlığı etkileyen faktörler ile doğurganlığın çalışma çağındaki nüfus miktarına ve nüfusun yaş yapısına etkisi açısından işsizlik ile ilişkisini değerlendirmişlerdir. Türkiye’de doğurganlık oranının düşmekte, nüfus artış hızının giderek azalmakta olduğunu gözlemlenmeleriyle birlikte çalışabilir nüfusun mutlak olarak artmaya devam etmesinin ve kırdan kente göç eden ücretsiz aile işçilerinin artmasının işsizlik üzerinde artırıcı etki yarattığı belirtilmiştir. Ayrıca şehirleşmenin sürmesi, eğitim düzeyinin yükselmesi ve kadınların işgücüne katılım oranlarının artmasının doğurganlığı ve nüfus artışını beklenenin üzerinde azaltacağı öngörülmüştür.

Öztürk (2012), yoksulluk göstergesi olarak il gelirlerinin alındığı çalışmada 1990-2000 yılları arasında illerin doğurganlık hızları ile gelirleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonu yardımıyla il gelirlerini etkileyen etmenlerin belirlenmesinin yanı sıra doğurganlık hızı, bağımlılık oranı, hanehalkı büyüklüğü değişkenlerinin modele eklenmesiyle çok sayıda çocuğa sahip olmanın etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmada illerin doğurganlık hızları ile gelirleri ve hanehalkı büyüklüğü ile gelir arasında negatif bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İllerde doğurganlık hızı ile gelir düzeyi arasında negatif etkinin var olduğu ve illerin yoksullukla mücadelede demografik değişkenlere de önem verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Akın ve diğerleri (2014), tarafından doğurganlığın sosyo-ekonomik açıdan ele alındığı çalışmada 37 Sahra Altı Afrika ülkesine ait 1991-2011 yıllar arasındaki veriler kullanılmıştır. Gelir düzeyi, ilk okullaşma oranı, kadınların işgücüne katılımları, kentleşme ve kadınların doğuşta yaşam beklentisinin doğurganlığa olan etkileri panel veri analizi ile araştırılmıştır. Analiz sonucunda Sahra Altı Afrika ülkelerinde gelir düzeyi, kadınların işgücüne katılımı ve kentleşme ile doğurganlık arasında negatif yönlü bir ilişki ve doğuşta yaşam beklentisi ve kadınların ilk okullaşma oranı ile doğurganlık arasında ise pozitif yönlü ilişki saptanmıştır.

Fagbamigbe ve Adebowale (2014)’te Nijeryalı kadınların doğurganlıklarını etkileyen faktörler Poisson regresyon analizi kullanılarak incelenmiştir. Analizlerde 2008 Nijerya Nüfus ve Sağlık Araştırmaları verilerini kullanılmış seki ayrı Poisson regresyon model tahmini oluşturulmuştur. Elde edilen bulgularda yaş, yaşanılan yer, eğitim, çalışma durumu, evlilik süresi, zenginlik düzeyi ve ilk evlenme yaşı

değişkenlerinin doğurganlık üzerinde etkili değişkenler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Nijerya’da kadınların ortalama ilk doğum yaşının 20’den küçük olduğu ve eğitim düzeyindeki artışın modern doğum kontrol yöntemleri kullanımını da artırdığı belirtilmiştir.

Frini (2014), Tunus’ta aile bağlarının nesiller arası ilişkisinin sağlanmasıyla doğurganlığı nasıl şekillendirdiğini araştırmıştır. Aile büyüklerinin çocuk bakımı konusunda yardımcı olmaları ve finansal destek sağlamaları kadının zamanının maliyetini ve doğurganlığını etkilemektedir. Çalışmada Tunus’ta hem kadının zamanının fırsat maliyeti hem de aile bağlarının hem gerçekleşen hem de arzu edilen doğurganlık üzerinde etkili olduğu sonuçları elde edilmiştir. Aile büyüklerinden finansal destek ve çocuk bakımı konusunda yardım alan evli çiftlerde doğurganlık artarken aile büyüklerine yardım edenlerde ise doğurganlık azalmaktadır. Ayrıca Tunus’ta geniş aile yapısı, aile kurumunun modern modele dönüşümüne rağmen, doğurganlık kararında ana referans olmaya devam etmektedir.

Owoo ve diğerleri (2015), 1988-2008 yılları arasında Gana Nüfus ve Sağlık Araştırması verilerini kullanarak kadınların doğurganlık davranışlarını etkileyen etmenleri En Küçük Kareler yöntemi ve Negatif Binom regresyon modeli ile bebek ölüm şoklarıyla doğurganlık arasındaki ilişkiyi ise mekânsal olarak belirlemeyi amaçlamışlar. Analizler sonucunda mekansal olarak bebek ölüm şoklarıyla doğurganlık arasındaki ilişkinin pozitif yönde olduğu ve kadının eğitim düzeyinin, kentsel alanda yaşamının ve doğum kontrol yöntemi kullanmanın doğurganlık üzerinde negatif etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Sedekia ve diğerleri (2017), yüksek doğurganlık oranlarının olduğu durumda ilk doğumu geciktirmek için modern doğum kontrol yöntemlerinin kullanımında birey, toplum ve sağlık sağlayıcılarının algılarını araştırmışlardır. Çalışmada Tanzanya’da ilk doğumu geciktirmek için modern doğum kontrol yöntemleri kullanımıyla ilgili; kadının sosyal ve biyolojik durumu, doğum kontrol yönteminin türü ve ergenlere yönelik ulusal politikalar arasında uyumsuzluk olmak üzere üç tema ortaya çıkmıştır. İlk doğumu geciktirmek için modern doğum kontrol yöntemlerinin kullanımı, öğrenci, genç, evli olmayan ve kararsız evliliği olan kadınlar için yaygın olarak kabul edilirken, implantlar ve rahim içi cihazlar gibi uzun etkili yöntemler, kısmen doğurganlığa geç dönme korkusu, kadının medeni durumu değiştiğinde tedaviyi bırakması ve gelecekteki doğurganlığı kalıcı olarak sınırlaması nedeniyle ilk doğumu geciktirmek için uygun olmayan yöntemler olarak algılanmıştır.

Başkaya ve Özkılıç (2017), Türkiye’de doğurganlıkta iller ve bölgeler arasındaki değişimler ve bunları etkileyen sosyal, ekonomik ve kültürel etmenleri incelemiştir. Bölgeler arasındaki farklılıkta eğitim, sağlık hizmetleri, sanayileşme, göç, inanç/gelenek, aile yapısı, ilk evlenme yaşı gibi faktörlerin etkili olduğu ve Türkiye’de doğurganlığın genel olarak düştüğü belirtilmiştir. Doğurganlık hızının sosyo-ekonomik koşulların daha iyi olduğu ve bu koşulların sağlandığı hizmetlere erişimin daha kolay olduğu batıda özellikle kıyı şeridinde daha kısıtlı olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi illerinde ve kırsal kesimde ise çok yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Gemicioğlu ve diğerleri (2019)’da TNSA-2008 ve TNSA-2013 verilerini kullanarak doğurganlık analizi gerçekleştirilmiştir. Genelleştirilmiş Poisson regresyon model tahmini yöntemi ile hanehalkının gelecekteki doğurganlık tercihlerini dikkate alan ve almayan olmak üzere iki model oluşturulmuştur. Elde edilen sonuçlarda, her iki modelden elde edilen bulguların farklılık gösterdiğini ve hanehalkının gelecekteki doğurganlık tercihlerini dikkate alan modelde yaş, evlilik yaşı, istihdam durumu ve eşin yaş değişkenlerinin katsayı işaretlerinin farklılaştığı belirtilmiştir. Ayrıca politika yapıcıların doğurganlığa yönelik politika oluşturmalarında hanehalkının gelecekteki doğurganlık tercihlerini de dikkate almaları gerektiği vurgulanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞURGANLIK VE GÖÇ

2.1. GÖÇÜN EKONOMİK TEORİSİ

Göç, ekonomik bir olgu olmasının yanında politik, sosyal ve kültürel bir olay olmasından dolayı hem iktisatçıların hem de sosyologların ilgisini çekmektedir. (Emirhan, 2015:87) Göç, genel olarak insanların siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel nedenlerden dolayı buldukları bir yerden başka bir yere hareketi olarak tanımlanmaktadır. Göç olgusu, iç göçler ve dış göçler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç göçler, insanların aynı ülke sınırları içerisinde bir yerden başka bir yere olan göç hareketi olarak tanımlanırken dış göçler ise insanların bir ülkeden başka bir ülkeye olan göç hareketi olarak tanımlanmaktadır. İç göçler; kırdan kente, kırdan kıra, kentten kıra ve kentten kente yönlerinde gerçekleşmektedir (Sağlam, 2006: 34, Çelik, 2006: 149). Literatürde göç olgusunu ele alan fayda-maliyet yaklaşımı, itici-çekici güçler yaklaşımı ve seçkinlik yaklaşımı olmak üzere üç yaklaşım vardır (Çelik, 2005:168).

İtici-çekici güçler yaklaşımı, Ravenstein'in (1885, 1889) "Göç Kanunları" adlı çalışmalarına dayanmaktadır. İtici-çekici güçler yaklaşımında, göçün kaynak bölgesindeki olumsuz etmenler göç etmede itici güçler olarak ele alınırken göç edilerek varılan yerdeki olumlu etmenler çekici güçler olarak adlandırılmaktadır. İtici güçler olarak; yaşanan yerdeki yetersiz istihdam, düşük ücret seviyeleri, tarım topraklarının kıtlığı, tarımda makineleşmenin artması gibi olumsuz etmenler yer alırken çekici güçler olarak; göç edilerek varılan yerdeki yüksek ücret ve istihdam olanakları, yüksek gelişmişlik düzeyi, kentlerdeki eğitim, sağlık vb. kamu hizmetlerinin daha iyi koşullarda olması gibi olumlu etmenler yer almaktadır (Şahin ve Evkaya, :331-332, Bülbül ve Köse, 78:2010).

İtici-çekici güçler yaklaşımı göç edilerek varılan yerin çekiciliğine ve göçün kaynak bölgesinin iticiliğine sebep olan faktörlerden oluşmaktadır. Göç kanunlarına göre bireyler, ekonomik olarak az gelişmiş yerlerden çok gelişmiş yerlere doğru göç etmektedir. (Bahar ve Bingöl, 2010: 47). Ravenstein(1885)'in çalışmasına göre, birçok göçmen yakın mesafeye göç etmektedir, uzak mesafeye göç edenler ise endüstrinin ve ticaretin olduğu büyük şehir merkezlerine gitmektedir. Şehirlerdeki yerliler kırsal alanda yaşayanlara göre daha az göç etme eğilimindedir. Ayrıca Ravenstein (1885)'a

göre göçün asıl sebebi, ekonomik faktörlerdir. Bölgesel işgücü arzı ve talebi farklılıklarından ortaya çıkan ücret farklılıkları bireylerin göç etmesine sebep olmaktadır. İşgücünün sermayeye oranla daha kıt olduğu bölgelerde yüksek ücret oranları olurken işgücünün sermayeye oranla daha fazla olduğu bölgelerde ise düşük ücret oranları meydana gelmekte ve bireyler düşük ücret oranı olan bölgelerden yüksek ücret oranı olan bölgelere doğru göç etmektedir. Göç hareketi sonucunda, işgücü arzındaki artışla beraber, yüksek ücretli bölgelerde ücretlerde azalma meydana gelirken düşük ücretli bölgelerde, işgücü arzı azaldığı için, ücret artışı meydana gelmektedir. İki bölge arasındaki ücret farklılığı, düşük ücretli bölgeden yüksek ücretli bölgeye hareket maliyetlerini yansıtır yansıtmaz göç akışı sona ermektedir (Bauer ve Zimmermann, 1999: 13-14).

Göçe beşeri sermaye kavramının uygulaması Klasikler tarafından yapılmıştır ve bu uygulamanın öncülerinden biri Sjaastad'dır. Ayrıca Sjaastad, özel ve sosyal faktörler içeren parasal ve parasal olmayan unsurlara sahip olan, göçün fayda ve maliyetlerini belirlemiştir. Fayda-maliyet yaklaşımında temel düşünce, göçün denen olduğu maliyetlerin ve faydaların kişilerin göç etme kararı vermelerinde etkili olduğudur. Eğer göç sonucunda elde edilecek kazanç göçün neden olacağı maliyetlerden büyük ise bireyler göç etme kararı almaktadır (Çelik, 2005: 168).

Sjaastad (1962)'nin, göç teorilerine beşeri sermaye kavramını eklediği çalışmasında, iktisatçılar için göç konusunda iki farklı soru ortaya koymaktadır. Bunlardan ilki ve çok fazla ilgi gösterilene, göçmenlerin işgücü kazançlarına verdikleri tepkinin uzaydaki farklılıklar üzerindeki yönü ve büyüklüğü ile ilgilidir. İkincisi ise göç ve kazançları arasında ilişki kurmaktadır ve göçün bölgeler arası karşılaştırılabilir emek kazançlarını eşitlemede ne kadar etkili olduğu konusundadır. Düşük ücretlerin olduğu endüstrilerin bulunduğu bölgelerden yüksek ücretli endüstrilerin bulunduğu bölgelere doğru göç gerçekleşmektedir. Ancak düşük ücretli endüstrilerin olduğu bölgelerden ayrılan işgücü niteliksizdir ve yüksek ücretli endüstrilerde istihdam edilecek kadar nitelikli olmaları kolay değildir. Düşük ve yüksek ücretli endüstriler arasındaki bu çeşitlilik, düşük ortalama kazancın net göçü tetikleyeceği yönünde güçlü bir varsayım olmasına rağmen, beklenen ortalama kazanç seviyeleri ile net göç arasındaki ilişkiyi zayıflatmaktadır. Ayrıca göçün parasal maliyetlerinin yanında parasal olmayan, aileden, arkadaşlardan ayrılmak gibi, psikolojik maliyetleri de vardır. Her bireyin yaş, cinsiyet ve okul gibi kişisel özelliklerine bağlı olarak göçün getirileri ve maliyetleri farklı bir şekilde değerlendirdiğine dikkat edilmelidir. Beşeri sermaye

yaklaşımı, hedef bölgede iş bulma olasılığının, göçmenlerin beceri düzeyine ve varış yerlerine özgü insan sermayesine yatırım yapma konusundaki teşviklerine bağlı olduğu sonucuna varmaktadır (Bauer ve Zimmermann ,1999: 15-16, Sjaastad,1962: 81-83).

Klasik iktisatçılar, bireylerin fayda-maliyet analizi yaparak gelirlerini maksimum yapan yere göç etme kararı vereceklerini belirtirken Neoklasik iktisatçılar, göç edenin iş bulmasına bağlı olarak, elde edebileceği kentsel gelir ile kırsal gelir arasındaki fark olan, beklenen gelir farklılıklarına bağlı olarak göç etme kararı vereceklerini belirtmişlerdir (Çelik, 2005:171). Todaro (1968) ve Harris ve Todaro (1970) hazırladıkları çalışmalarda, kırdan kente göçlerde daha önceden ileri sürülen klasik göç teorisindeki göçmenlerin çıkış ve varış yerlerinde tam istihdamın sağlanması ve varılan yerde iş bulma olasılıklarına ilişkin olguları değiştirmişlerdir. Bu yaklaşımlar altında kentlerde iş kıtlığı olsa bile kırdan kente meydana gelen göç akınlarını açıklamak mümkün olmaktadır (Bauer ve Zimmermann ,1999: 14). Harris ve Todaro (1970) öncelikle kır ve kent olmak üzere iki sektör belirlemiş ve bu sektörleri üretim ve gelir açısından ayırt etmişlerdir. Kent sektörü, bir kısmı tarımsal ürünler karşılığında kırsal sektöre ihraç edilen mamul malların üretiminde uzmanlaşmıştır. Kırsal sektör bütün uygun işgücünü temel tarımsal ürünler üretmekte kullanabilir ya da mevcut işgücünün bir kısmını basit tarımsal ürünler üretmek için kullanabilir ve kalan işgücünü ücret karşılığında kentsel sektöre ihraç edebilir. Kırsal sektördeki işgücü göçü, kentsel sektöre gerçekleşen işgücü göçünden elde edilen gelir kırsal sektörde üretilen ürünlerin ihracından elde edilen geliri aştığı süre devam edecektir. Bu durumda klasik göç teorisinden farklı olarak kırdan kente işgücü göçü beklenen gelire göre değil beklenen gelirin bugünkü değerine göre belirlenmektedir (Harris ve Todaro, 1970: 127).

Göçün ekonomik teorisi, birey kapsamında ele alınmanın yanında aile ya da hanehalkı açısından da ele alınmıştır. Bu kapsamda yapılan araştırmalardan öne çıkan 1978 yılında Mincer tarafından yapılan çalışmadır. Mincer (1978), aile bağlarının göç etme kararları, göç etme olasılıkları ve bunların sonucunda işgücü ve aile üyelerinin gelirlerine olan etkileri araştırılmıştır. Aile bağları göç etme kararlarıyla etkili olarak tanımlanmaktadır. Ailede iki bireyin gelir getirmesi bir bireyin gelir getirmesine göre göç etme kararlarını engelleyici etki yaratmaktadır. Kadının işgücü piyasasına katılımının artması göç kararlarında eşlerin karşılıklı bağımlılığını arttırmakta ve bu durum daha az göç etmeye ve evliliklerde dengesizliklere sebep olmaktadır. Eğitimli

erkeklerin daha fazla gelir elde etmeleri göç kararlarında daha fazla söz sahibi olmalarına neden olmakta ve eşlerinin gelir kayıplarını göz ardı edebilmektedirler (Bauer ve Zimmermann ,1999: 18, Mincer, 1978: 770-771).

Göç edenler eğitim, yaş, cinsiyet, medeni durum gibi özellikler bakımından göçün kaynak bölgesindeki kişilerden farklılık göstermektedirler. Seçkinlik yaklaşımının öncüleri Simon Kuznets (1964) ve Dorothy Thomas (1938)'tir. Kuznets (1964)'e göre göçmenler eğitim, yaş, cinsiyet, ırk, medeni durum, sağlık ve diğer sosyal ve demografik nitelikleri itibariyle seçkin kişilerden oluşurken, Thomas (1938), göçmenlerin yaş, cinsiyet, medeni durum, fiziki ve ruhi sağlık, zeka, meslek ve motivasyon olmak üzere başlıca sekiz grubuna göre göç ile ilgili öneriler sunmuştur (Çelik, 2002: 276, Çelik, 2005: 179).

Eğitilmiş kişilerin daha az eğitilmiş kişilere göre kırdan kente göç etmelerinin başlıca sebepleri arasında, ekonomik gelişmelerin yaşandığı yerlere eğitim düzeyi yüksek kişilerin göç etme eğiliminde olmaları, kentlerde eğitilmiş kişiler için kırsala göre daha yüksek ücretli işlerin bulunması, göçün risk ve belirsizliğinin eğitimle birlikte azalma olasılığının olması sayılabilir. Yapılan birçok çalışmada yaş ile göç etme eğitimi arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu gözlemlenmiş ve dolayısıyla gençlerin yaşlılara göre daha fazla göç etme eğiliminde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun temel nedenlerinden biri göçün insana yapılan bir yatırım olarak ele alınması durumunda, gençlerde bu yatırımı gerçekleştirmek için daha fazla zamanın olması ve bundan nispeten daha fazla gelir elde etmeyi planlamalarıdır. Diğer neden ise göç sonucu ortaya çıkan maliyetlerin karşılanabilmesi olan risk alma yaşıdır. Bu açıdan gençler yaşlılara oranla daha avantajlıdır. Göçle ilgili çalışmalarda elde edilen genel bir bulgu, bireylerin göç etme eğilimi ve risk alma yaşı arasında negatif bir ilişki bulunduğudır. Göçün cinsiyet seçkinliğinde ise göç edenlerin çoğunluğunun erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Ancak ekonomik gelişmelerle birlikte göç edenlerin arasında kadınların da sayılarında artışların yaşandığı gözlemlenmektedir. (Çelik, 2002:277-283)

2.2. GÖÇÜN NEDENLERİ VE SONUÇLARI

Toplumsal yapıyı etkileyen ve değişmesine sebep olan göç olgusu basit bir yer değiştirme süreci gibi görünse de toplumların kültürel, ekonomik ve politik yapısı ile yakından ilişkilidir. Göçler ülkelerin gelişmelerini etkileyebileceği gibi ülke

nüfusunun nitel ve nicel yapısında değişmelere neden olabilmektedir (Bülbül ve Köse,2010: 76). Sanayileşme, ekonomik gelişme ve kentleşmeyle paralel olarak gelişen göç olgusu gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışı, işsizlik, topraksızlık ve gelir yetersizliği gibi sebeplerden dolayı gündemdeki yerini korumaktadır (Bahar ve Bingöl, 2010: 44). Bölgeler arası sosyo-ekonomik farklılıklar, ülke içinde gerçekleştirilen göçün şekillenmesinde önemli bir etkidir. Göç dinamikleri, her bölgenin kendine özgü coğrafi ve sosyoekonomik yapısına sahip olması nedeniyle bölgeler arasında farklılık göstermektedir (Filiztekin ve Gökhan, 2008: 1).

2.2.1. Göçün Nedenleri

İnsanların bir yerden başka bir yere göç etmelerinin birçok sebebi olmasına rağmen nüfus problemleri, ekonomik problemler, çevre şartlarındaki bozulmalar, siyasi problemler ve savaşlar gibi nedenler ile göç etmektedir

- *Ekonomik Sebepler:*

Todaro (1969) ve Harris ve Todaro'ya (1970)'ya dayanan modern göç teorisine göre, göçün temel nedeni bölgeler arası gelir farklılıklarıdır ve bireyler gelecekte daha yüksek gelir elde edebilme beklentisiyle göç etmektedir. Bireyler gelir seviyesi düşük ve işsizlik oranlarının yüksek olduğu bölgelerden gelir seviyesi ve istihdam olanaklarının yüksek olduğu bölgelere doğru göç etme eğilimindedir (Emirhan, 2015: 80). Sanayileşme, ekonomik gelişme ve kentleşmeyle paralel olarak kişiler kırsal alanlardan kentsel alanlara göç ederek sanayi sektörünün işgücü kaynağını oluşturmaktadırlar (Candan ve diğerleri, 2018:869).

Güçlü itme ve çekme etkisi oluşturan ekonomik faktörler insanların gelir düzeyi düşük bölgelerden yaşam standartlarının yüksek olduğu bölgelere göç etmelerinde önemli bir rol oynamaktadır. İşsizlik, göç hareketinin ekonomik olarak önemli etkenlerinden birisi olup iş olanakları birçok insanın yeni sahalara ve bölgelere yönelmelerine sebep olmaktadır (Toroğlu, 2007: 76). Çelikay (2017)'de Türkiye'de işsizlik ile verilen göç arasında uzun dönemli çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu ve işsizliğin iller itibariyle verilen göçe neden olduğunu belirlemiştir.

- *Sosyal sebepler:*

Göç etme konusunda sosyal faktörlerin itme ve çekme etkileri, genellikle bireylerin özel durumlarına göre değişmektedir. Aile büyüklüğü, göç konusunda itici bir faktör olarak yer almaktadır. Hanehalkının kalabalık olduğu ailelerde yeni evlenen

kişiler ebeveynlerinden hemen ayrılma eğilimi göstermektedir. Özellikle kırsal alanda eğlence ve diğer sosyal aktivitelerin az veya hiç olmaması kentlere göç etme eğiliminin artmasına sebep olmaktadır (Toroğlu, 2007: 76).

- *Fiziki Sebepler:*

Yaşanılan bölgelerdeki sert iklim şartları, tarım topraklarının az olması ya da veriminin düşmesi, yaşanılan doğal afetler ve terör olayları itici göç faktörleri arasında değerlendirilirken ılıman iklim koşulları, verimli topraklar, doğal afetlerin az ya da hiç yaşanmaması, göç edilerek varılan yerin daha güvenli olması çekici göç faktörleri olarak değerlendirilmektedir (Toroğlu, 2007: 75; Uysal ve Aktaş, 2011: 192).

2.2.2. Göçün Sonuçları:

Göç hareketinin hem göç veren hem de göç alan bölge açısından çeşitli olumsuz sonuçları olabilmektedir. Göç alan bölgelerde artan konut talebine bağlı çarpık yapılaşma, yetersiz altyapı ve kamu hizmetleri ve artan işsizlik oranları, göç veren bölgelerde ise işgücü kaybı, nüfusun yaş yapısının bozulması en sık görülen problemler arasında yer almaktadır (Emirhan, 2015: 80).

Aşırı nüfus oranı ve göçler beraberinde gecekondulaşma ve çarpık kentleşme sorunlarını da getirmektedir. Göçmenlerin göç ettikleri kentlerdeki yaşam alanları kentsel konut yapılarına uygun olamadığı durumlarda göçmenler kendi olanakları doğrultusunda çözümler üretmekte ve bu da gecekondulaşmaya sebep olmaktadır. Ücretlerin beklenenden düşük olması ve yeterli istihdam olanaklarının sağlanamaması göçmenleri gecekondulaşmaya itmektir (Tutar ve diğerleri, 2012:110).

Kırsal kesimde yaşanan problemler ve sanayileşmenin gelişmesiyle kentlerde işgücü talebinin artması insanların kentlere göçünü arttırmakta ve bu durum kentlerin hızlı bir biçimde büyümesine ve kentsel gelişmenin kontrol edilmesinin zorlaşmasına sebep olmaktadır. Kentsel büyümedeki bu kontrolsüzlük konut, altyapı, ulaşım, okul ve sağlık hizmetlerinin fiyatlarının artmasına yol açmaktadır. Ayrıca büyük kentlerde ulaşım, temiz içme suyu ve kanalizasyon sorunu yaşanmakta ve ısınma amacıyla kullanılan yakıtların, ulaşım araçlarının ve sanayi kuruluşlarının atıkları kentlerin doğal çevresinin bozulmasına ve çevre kirliliğinin artmasına neden olmaktadır. Genç işgücü ve sermayenin gelişmemiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru göç etmesi gelişmemiş bölgelerin gelişimini olumsuz etkilemektedir (Başel, 2007:528, Bülbül ve Köse, 2010: 79).

Kırsal kesimlerde yaşayan insanlar kendi tükettikleri maddelerin hepsini ya da birçoğunu kendileri üretmektedir. Ancak kişiler kente göç etmeleriyle beraber ürettikleri maddeleri satın almaya başlamaktadır. Göçle beraber kişiler üretici konumundan tüketici konumuna geçmekte ve geçim sıkıntısıyla karşılaşmaktadır. Bunun yanında, göç sonucunda göç veren kırsal alanlarda nüfus ve işgücü transferlerinden dolayı üretim düşmekte ve kırsalın ıssızlaşmasıyla beraber buralara devlet tarafından yapılan altyapı, eğitim, güvenlik gibi yatırımlar boşa gitmektedir (Çatalbaş ve Yarar, 2015: 102-103).

Göç eden ailelerin göç ederek vardıkları yerlerde ücretlerin yeterli olmaması ve maliyetlerin yüksek olması ailelerde sadece erkeğin değil diğer bireylerinde çalışma hayatına girmesine özellikle çocuk işçilerin artmasına sebep olmaktadır (Tutar ve diğerleri, 2012:110).

2.3. DOĞURGANLIK VE GÖÇ İLİŞKİSİ: TEORİ VE HİPOTEZLER

Göç ve doğurganlık arasındaki ilişkinin açıklanmasına yönelik birçok çalışma yapılmıştır ve bu çalışmalarda adaptasyon, seçicilik, bozucu etki ve sosyalleşme hipotezleri öne çıkmaktadır.

2.3.1.Adaptasyon Hipotezi

Adaptasyon hipotezi, göçmenlerin doğurganlık davranışlarının göç edilerek varılan yerin ekonomik, sosyal ve kültürel çevresine adaptasyonunun yavaş yavaş gerçekleşeceğini varsaymaktadır (Hervitz, 1985: 293-294). Ayrıca bu hipoteze göre, sosyalleşme hipotezinin aksine, göç edenler göç edilerek varılan yerin doğurganlık davranışına daha hızlı uyum sağlamaktadır ve bu uyumun sonuçları göç eden nesilde ortaya çıkmaktadır (Stephen ve Bean, 1992: 72). Ancak adaptasyonun gerçekleşmesi için gerekli olan süre belirtilmemiştir. Adaptasyon süreci farklı düzeylerde gerçekleşebileceği gibi zaman içerisinde değişebilir ve göç edenlerin çıkış noktasındaki kültürel bağlam dikkate alınmadan tamamen anlaşılamayabilir (Kollehlon (1986) aktaran White ve diğerleri, 2005: 63).

Adaptasyon hipotezi, göç edenlerin doğurganlık davranışını etkileyen başlıca iki faktör belirlemektedir (Genereux, 2007: 15). Bunlardan birincisi kaynaklar diğeri ise kültürel normlardır. Kaynaklar, gıda maliyeti gibi yaşamsal gerekliliği ve fırsat

maliyeti olan, alınan malları, konut kısıtlamalarını ve kadının ücret karşılığı çalışması gibi kısıtlamalardan oluşmakta ve etkileri doğrudan ve hemen ortaya çıkmaktadır. Özellikle kadın, sadece erkeğin gelirinin yaşamsal olarak yeterli olmadığını düşündüğünde ailenin gelirin destek olmak için ücret karşılığında çalışmaktadır. Doğurganlık ile ilgili kararlar özel bir kapsamda alınmakta ve diğer göçmenler, devlet kurumları, işgücü ve konut piyasaları ile olan etkileşim, toplumsal cinsiyet ilişkilerini ve doğurganlık hakkındaki sonraki kararları etkilemektedir. Diğer bir faktör olan kültürel normlar ise göç edilerek varılan yeni yerdeki arkadaşlar, yaşlılar, iş arkadaşları ve diğer kişilerin bireyin anne baba olmaya ve çocuk yetiştirmeye ilişkin düşüncelerini yeniden şekillendirmesini içermektedir. Bireyin kültürel normlara uyum sağlaması kaynaklara uyum sağlamasına göre daha yavaş olmaktadır.

2.3.2. Bozucu Etki Hipotezi

Bozucu etki hipotezine göre göç olgusu, doğurganlık üzerinde göç öncesinde ve sonrasında azaltıcı etki yaratmaktadır. Göçün doğurganlık üzerine olan bu azaltıcı etkisi iki yönde olmaktadır (Genereux, 2007: 15). Birincisi, göç sebebiyle eşler birbirinden uzun süre ayrı kalmakta ve dolayısıyla doğurganlık azalmaktadır. İkincisi ise göç etmek için hazırlık ve beklenti ile birlikte göç edilen yeni yere alışma süreçlerinin zor olması, göç edenlerde çocuk sahibi olmanın ertelenmesine sebep olmakta ve dolayısıyla doğurganlığı azaltmaktadır. Bozucu etki hipotezine göre göç ile ilişkili değişkenler göçün öncesinde, sırasında ve sonrasında doğurganlığı etkilemektedir (White ve diğerleri, 2005: 62). Bu hipotez, yeni göç eden kişilerin doğurganlığının uzun süre önce göç etmiş olan kişilere göre daha düşük düzeyde olmasının yanında göçün hemen öncesinde ve sonrasında göç edilerek varılan yerde yerleşik olarak yaşayanların doğurganlık düzeylerinden daha düşük olduğunu ileri sürmektedir (Majelantle ve Navaneetham, 2013: 2).

2.3.3. Seçicilik Hipotezi

Gelişmekte olan toplumlarda yaşanan yer ile doğurganlık arasındaki ilişki açıkça görülmektedir. Genel olarak kırsal alanlarda yaşayanlar kentsel alanlarda yaşayanlara göre yüksek doğurganlık oranlarına sahiptir. Bu farklılıklara sebep olan etmenler, tamamen kesin olmamakla birlikte, nispi fiyatlarda bölgesel farklılıklar,

kadın ve erkek ücret farklılıkları, çocuk ölüm oranları ve mesleki konumlar olarak sayılabilmektedir (Ribe ve Schultz, 1980:3). Bu hipoteze göre göç edenlerin göç etmeyenlere göre farklı davranış göstermesi eğitim seviyesi, sosyo-ekonomik konum, sosyal hareketlilik istenmesi gibi sebeplerden kaynaklanabilmektedir. Göç davranışının kendisinin deneyimi ve zorunlulukları ya da kentsel hayatla ilgili yaşanan deneyimlerin doğurganlığı yükseltmesi veya düşürmesi yerine doğurganlık ve göç arasındaki karşılıklı bağımlılık seçiciliğin doğrultusunda önceden belirlenmektedir (White ve diğerleri, 2005: 62).

Seçicilik hipotezi, göç edenlerin kişilik özelliklerine bağlı olarak göç etmeyenlerden farklı olduğu görüşünü ileri sürmektedir. Kişilerin buldukları sosyal ve kültürel çevreden göç ederek yeni bir çevreye geçmeleri sosyal bağlantılarının azalmasına hatta tamamen yok olmasına neden olabileceği için birtakım riskler taşımaktadır. Göç edenlerin doğurganlık davranışı göç etmeden önce yaşanan yere göre farklılık gösterirken göç edilerek varılacak yerin doğurganlık davranışına benzerlik göstermektedir (Rokicki, 2014: 2232).

Seçicilik hipotezine göre göç eden kişiler rastgele olarak belirlenen bir grup değildir. Yani göç etmeden önce yaşadıkları yerdeki insanlara göre farklı eğilimleri ya da davranışları olan kişilerdir. Göç eden kişiler tipik olarak, yaş, eğitim, medeni durum veya meslek bakımından seçilmiş bir grubu oluşturduklarından göç etmeden önce yaşadıkları yerin nüfusundan tamamından farklı doğurganlık tercihlerine sahip olmaları beklenmektedir (Hervitz, 1985:294). Ribe ve Schultz (1980), bunu daha ileri bir seviyeye taşıyarak göç edenlerin doğurganlık davranışını göç edilerek varılan yerin doğurganlık davranışından ziyade göç edilecek yerin göç edenlerin doğurganlık tercihlerine göre belirlendiğini ileri sürmektedir. Yani büyük ailelere sahip olmak isteyen göçmenler daha büyük ailelerin olduğu kırsal alanlara, küçük ailelere sahip olmak isteyen göçmenler ise daha küçük ailelerin olduğu kentsel alanlara göç edeceklerdir.

2.3.4. Sosyalleşme Hipotezi

Sosyalleşme hipotezine göre göç edenler ile yerleşik olanlar arasındaki doğurganlık benzerliği zaman içerisinde gelişen bir süreçtir. Göç edenlerin göç edilerek varılan yerin doğurganlık ve evlilik ile ilgili kültürel normlarına maruz kalmalarının süresi arttıkça doğurganlık davranışları da göç edilerek varılan yerin

doğurganlık davranışlarına benzemektedir (Stephen ve Bean, 1992: 69). Ancak bu hipoteze göre kişilerin doğurganlık davranışları çocukluklarındaki baskın çevrenin doğurganlık davranışına göre şekillendiği varsayıldığı için göç edenlerin doğurganlığının göç edilerek varılan yerin doğurganlığına benzemesi ancak göç edenlerden sonraki nesilde gerçekleşmektedir (Kulu, 2005: 52). Sosyalleşme hipotezini destekleyen çalışmalar ilk olarak Goldberg (1959, 1960) ve Duncan (1965) tarafından ele alınmıştır.

Goldberg (1959), 1952-1958 yılları arasındaki Detroit Alan Çalışması verilerini kullanmış ve kırdan kente göç edenlerin doğurganlık davranışını incelemiştir. Göç etmiş ikinci nesil kentlilerin sahip oldukları çocuk sayısı ile kentte yerleşik olarak yaşayanların sahip oldukları çocuk sayısı arasındaki farkın azaldığını gözlemlemiştir. Benzer şekilde, White ve diğerleri (2005), Gana'da kırdan kente göçlerde ikinci nesil göçmenlerin doğurganlık davranışlarının kentsel alanda yaşayan yerleşiklerin doğurganlık davranışına benzemeye başladığı sonucuna ulaşmışlardır.

Sosyalleşme hipotezine göre kişiler, yaşadıkların yerin doğurganlık oranına göre daha yüksek doğurganlık oranına sahip olan bir yere göç ettiklerinde, ilk başlarda göç etmeden önce yaşadıkları yerin doğurganlık davranışlarını göstermekte ve göç edilerek varılan yerin doğurganlık davranışına uyumları zamanla gerçekleşmektedir. Kısa dönemde doğurganlık davranışında bozucu etki ortaya çıkmasına rağmen, göç edenlerin doğurganlığı daha sonrasında tekrar artış gösterecektir (Blau 1992; Kahn 1994). İki model birleştirildiğinde, ilk olarak göç sırasında göç edenlerin doğurganlıklarında azalma gözlemlenmesinin ardından göç edenlerin doğurganlık oranı artmaya başlamakta ve yerli halkın doğurganlığından daha fazla olmaktadır. Geçen zamanla birlikte, göç edenlerin doğurganlık oranı, göç edilerek varılan yerin düzeyine yaklaşmak için kademeli olarak düşmeye başlamaktadır (Adsera ve Ferrer, 2011:8).

2.4. DOĞURGANLIK VE GÖÇ KONUSUNDA LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Macisco (1969)'da, göç ve doğurganlık arasındaki ilişki Porto Riko'nun başkenti San Juan'da yerleşik olarak yaşayanların toplam doğurganlıkları ile diğer şehirlerden gelen göçmenlerin toplam doğurganlıkları karşılaştırılarak araştırılmaktadır. İlk gözlemler göç edenlerin doğurganlıklarının göç etmeyenlere göre daha düşük olduğunu gösterse de eğitim ve yaş dikkate alındığında bazı değişikliklerin

olduğu gözlenmektedir. Göçün nispeten erken yaşta gerçekleşmesi, üreme döneminin kentsel çevrede geçmesine ve gençlerin eğitim düzeyi yüksek küçük aile normlarını benimsemesine sebep olmakta ve doğurganlık oranını düşürmektedir. Çalışmada kente göç eden daha yaşlı göçmenlerde eğitim düzeyi kentte yerleşik olarak yaşayanlara göre daha düşük ve doğurganlık oranının daha yüksek olabileceği ileri sürülmektedir.

Long (1970), Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Kanada'da göç edenlerin doğurganlık davranışını 1960 ABD ve 1961 Kanada nüfus verilerini kullanarak araştırılmıştır. ABD'ye göç edenlerin doğurganlık seviyesinin yerleşik olanlardan daha düşük olduğunu, ABD'den Kanada'ya göç edenlerde ise ortalama bir doğurganlık seviyesinin olduğu ama daha çok Kanada'nın değerlerine daha yakın olduğu ileri sürülmektedir. Çalışmada Kanada'ya göç edenlerin yaş, göç etmeden önce yaşanılan yer ve büyük şehirlerde yaşanılması açısından ABD'ye göç edenlerden daha yüksek bir doğurganlık oranına sahip olduğu belirlenmiştir.

Hendershot (1971), Manila kenti içi yaptığı göç ile doğurganlık arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik çalışmada kırdan kente göç eden kadınların doğurganlık davranışlarını incelemiştir. Kırdan kente daha önce göç etmiş ve uzun süredir kentte yaşayan göçmenlerde aynı yaşta olan ve kentte yerleşik olarak yaşayan kadınlara göre daha düşük doğurganlık oranı gözlemlenmiştir. Bunun aksine daha yakın zamanda göç etmiş ve kentte kısa süre yaşamış kadınlarda ise kentte yerleşik olarak yaşayan ve aynı yaşta olan kadınlara göre daha yüksek doğurganlık oranı tespit edilmiştir. Hendershot (1971)'a göre kırdan kente göç edenler zaman geçtikçe daha az seçici olmaktadır ve adaptasyon etkisi şehirleşme sürecinde daha az etkilidir.

Goldstein (1973), 1960 nüfus verileri örnekleminin kullanıldığı analizde Tayland'da göçün şehirleşme üzerinde olan etkisi ve göç ile doğurganlık arasındaki ilişki araştırılmıştır. Göçün kentsel büyümedeki önemi, ya ömür boyu ya da 5 yıllık göçmen olarak sınıflandırılan kişilerin yüzdesi ile 1960'larda ikamet ettikleri yerin kentsel karakteri arasındaki belirgin pozitif ilişki ile açıklanmaktadır. Bunun yanında son yıllarda kentlerde meydana gelen büyümenin nüfusun doğal artışıyla da ilişkili olduğu görülmektedir. Göç ile doğurganlık arasındaki ilişkinin ise kullanılan göç ölçüsüne göre değiştiği, ömür boyu göçmenlerin göç edilen yerde yerleşik olarak yaşayan kadınlarla benzer doğurganlık davranışı gösterdiği ve 5 yıllık göçmen olarak sınıflandırılan kadınların ise daha düşük doğurganlık davranışı gösterdiği tespit edilmiştir. Göç statüsüne bağlı olmaksızın kentsel yerlerde yaşayanlar için doğurganlık düzeyi, kırsal yerdekilere kıyasla belirgin şekilde daha düşüktür. Bu

durumun Tayland'da doğurganlık düzeylerini etkilemede hem göç hem de kentleşmenin önemli rolünün olduğu ileri sürülmüştür.

Hiday (1978)'de Filipinler'de kırsal kökenli, kırdan kıra göç eden ve kırdan kente göç eden kadınların doğurganlık davranışlarına göçün ve şehirleşmenin etkilerini araştırmak amacıyla Kolorado Üniversitesi Davranış Bilimleri Enstitüsü tarafından hazırlanan 1970 yılı hanehalkı anket verilerini kullanılmıştır. Doğurganlık çağında olup kırdan yaşayan iki kadın grubu ile bu kadınların çocuklarından oluşan bir kız çocuk grubunun dahil olduğu üç kadın topluluğu karşılaştırılmaktadır. Bu kadın grupları; 15-49 yaş aralığında kırsalda yerleşik kadınlar, kırsal alanlara göç eden ailelerin 15-49 yaş aralığındaki kız çocukları ve kırdan kente göç eden ailelerin 15-49 yaş aralığında olan kız çocuklarıdır. Şehirleşmenin göçten bağımsız olarak doğurganlığı azaltıcı yönde etkilediği ve göç edenlerin zamanla kentlerdeki doğurganlık davranışını benimsediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ribe ve Schultz (1980), Kolombiya'nın 1973 yılı nüfus verilerini kullanarak yaptıkları regresyon analizinde göç edenler ve etmeyenlerin doğurganlık davranışını incelemiştir. Sosyalleşme hipotezinin desteklenmediğini belirttikleri çalışmalarında göç edenler ve etmeyenler arasındaki doğurganlık farklılıklarını açıklamada adaptasyon hipotezinin seçicilik hipotezi kadar başarılı olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca kişilerin göç kararını almasında göç edecekleri yerin istedikleri aile büyüklüğünü düşük maliyetle karşılayabilmesinin göstergesi olarak doğurganlık oranını dikkate aldıkları ileri sürülmektedir. Çünkü büyük ailelerin olduğu yerlerde doğurganlık yüksek ve çocuk maliyetleri ve fiyatlar düşük olmaktadır.

Goldstein ve Goldstein (1981)'de 1970 Tayland Nüfus verileri kullanılarak göç ile doğurganlık arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Kırsal kesimden kente göç eden kadınlarda göç etmeden önce 1-4 yaş arasında çocuğa sahip olanların göç ettikten sonraki doğurganlık davranışları incelenmiştir. Bütün yerleşim yerleri açısından göç ettikten sonra en az 1 yaşından küçük çocuğa sahip olan göçmen kadınların doğurganlıklarının göç etmeden önceki doğurganlıklarından ve kentlerde göç etmeyen kadınların doğurganlığından daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak kente göç eden kadınların doğurganlıklarındaki bu artışın kırdan yerleşik olarak yaşayanların doğurganlıkları kadar olmadığı ve kırsal alanlara göç eden kentli kadınların düşük doğurganlık oranını kırdan devam ettiği görülmüştür. Bu sonuçların, Tayland'da ve muhtemelen diğer daha az gelişmiş ülkelerde doğurganlık düzeylerindeki düşüşte daha

yüksek göç oranlarıyla birlikte artan kentleşmenin önemli rolüne işaret ettiği ileri sürülmektedir.

Goldstein ve Goldstein (1983), 1976-77 Malezya Aile Hayatı Anketi verilerini kullanarak Malezya yarımadasındaki göç eden kadınların doğurganlık davranışı adaptasyon, bozucu etki ve seçicilik hipotezleri açısından değerlendirilmektedir. Göç edenlerin doğurganlık davranışının göç edilen yer ile benzerlik gösterdiği doğurganlık uyumunun hemen sağlandığı ve bozucu etkinin eşlerinden göç sebebiyle ayrı kalmayan kadınlarda bile ortaya çıkmasına rağmen göçün ilk zamanlarından sonrasında devam etmediği gözlemlenmiştir. Regresyon analizi kullanılan çalışmada göçün doğurganlık üzerinde bozucu etkisinin olduğunu gösteren güçlü sonuçlar elde edilmesinin yanında adaptasyon ve seçicilik hipotezlerini destekleyen sonuçlara da ulaşılmıştır.

Farber ve Lee (1984a), 1974 Kore Dünya Doğurganlık Araştırması'ndaki 20-49 yaş aralığındaki kadınlara ait veriler kullanılarak Kore'de göçmenlerin doğurganlıklarına ilişkin model geliştirmeyi amaçlamaktadırlar. 5000 kadına ilişkin veriler kullanılarak kırdan kente göç edenlerin doğurganlık davranışları En Küçük Kareler yöntemi aracılığıyla seçicilik ve adaptasyon hipotezleri çerçevesinde değerlendirilmiş, seçicilik hipotezine ilişkin analiz yapılmasında veri yetersizliği ile karşılaşmıştır. Kırdan kente göçte doğurganlık davranışının azalma gösterdiği ve bu adaptasyonun daha önce göç etmişlere göre yeni göç edenlerde daha kısa sürede olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Farber ve Lee (1984)'de kırdan kente göç eden kadınlarda kentsel yaşamdaki kısıtlamalar ve normlara uyum sağlamanın doğurganlık davranışı üzerine olan etkisi araştırılmaktadır. Modelde esas olarak, 1969 yılına kadar kırdan kente göç etmiş evli kadınların, göç etmemiş ancak 1969-1974 yılları arasında göç edecek evli kadınların doğurganlığı karşılaştırılmaktadır. 1974 Kore verileri kullanılarak hazırlanan çalışmada Kore'de kırdan kente göç eden kadınların sayısının oldukça fazla olmasına rağmen doğurganlıkta yarattığı azaltmanın kadınların göç ettikleri kentlerdeki doğurganlık davranışını benimsemelerinden kaynaklandığı gözlenmektedir.

Hervitz (1985), 1976 yılı Brezilya Ulusal Hanehalkı Anketi verileri kullanılarak göç edenlerin ve etmeyenlerin doğurganlık davranışını incelemektedir göç edenlerin doğurganlık davranışında bozucu etki hipotezinin etkileri ortadan kalktığında adaptasyon hipotezinin geçerli olduğu sonucuna ulaşılırken seçicilik hipotezinin geçerli olduğuna dair zayıf bulgular da elde edilmektedir. Ayrıca sosyalleşme

hipotezine ilişkin de kanıtlar elde edilmekte, özellikle ülkenin az gelişmiş, sınır ve kırsal bölgelerinden göç edenlerde en azından bir nesil boyunca doğurganlıklarında azalma tespit edilmemektedir.

Kahn (1988)'de doğurganlığı yüksek ülkelerden ABD'ye göç edenlerin doğurganlığı incelenmektedir. 1980 ABD Nüfus Sayımından mikro veriler ve göç veren ülkelerden alınan toplu veriler kullanılarak asimilasyon süreci ve seçiciliğin etkisi hakkında çeşitli hipotezler test edilmektedir. Göç veren ülkenin doğurganlık seviyeleri göçmen doğurganlık davranışı üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Ancak, bu etki, göç veren ülke nüfusuna göre seçici olarak davranan göçmenler açısından da zayıftır ve daha hızlı uyum göstermektedirler bütün bunlara ek olarak, göçmenlerin genel olarak ABD'ye uyum sağladıkça, kökenlerinin sosyal çevrelerinden giderek daha az etkilendikleri belirlenmiştir.

Mineau ve diğerleri (1989)'da Utah Bölgesinde yerleşik ailelerin göç ve doğurganlıkları arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Soya ilişkin veriler ile göçün zamanına (çocuk doğumundan önce, esnasında veya sonrasında) ve başlangıç yeri hakkında bilgi sağlamaktadır. En yüksek doğurganlık seviyeleri, üreme çağlarında göç eden yetişkinler arasında olduğu ve çocuk sahibi olmadan göç eden gençlerde ise yerlilere benzer doğurganlık seviyeleri gözlenmektedir. Çocuk doğurmayı tamamladıktan sonra göç eden kadınlarda en düşük seviyede doğurganlık görülürken en yüksek doğurganlık oranı çocuk doğurma sürecinde göç edenlerde görülmektedir.

Stephen ve Bean (1992)'da, 1970 ve 1980 Nüfus sayımı verilerini kullanarak ABD'deki Meksika kökenli kadınların doğurganlıklarını adaptasyon, sosyalleşme ve bozucu etki hipotezleri açısından değerlendirilmiştir. Sahip olunan çocuk sayısındaki net ve brüt sapmaları dikkate alarak hazırladıkları çalışmada bozucu etki ve sosyalleşme hipotezini destekleyen sonuçlar elde ederken adaptasyon hipotezini destekleyen sonuçlara ulaşamamışlardır. Bozucu etki hipotezinin genç kadınlar arasında etkin olduğu ve bozucu etki hipotezi sonuçlarda maskeleyen etkisi yaratıp asimilasyon hipotezinin belirlenmesinde zorluklar yarattığı için yaşa göre ayırım yapılması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Lee ve Pol (1993), 1974 Kore Dünya Doğurganlık Araştırması, 1976 Meksika Dünya Doğurganlık Araştırması ve 1978 Kamerun Dünya Doğurganlık Araştırması verilerini kullanarak Meksika, Kore ve Kamerun'da kırdan kente göç eden kadınların doğurganlıklarını Otoresif model kullanılarak incelenmiştir. Kore ve Meksika'da kırdan kente göç edenlerde seçicilik ve bozucu etki hipotezinin geçerli olduğu ve

bozucu etki hipotezinin etkileri ortadan kalktığında adaptasyon hipotezinin geçerli olduğunu görülmüştür. Çalışmada Kamerun'da ise kırdan kente göçün doğurganlık üzerindeki etkisinin çok düşük olduğu tespit edilmiş ve bu düşük etkinin kentlerde kısırlık gibi çocuk arzını azaltan zorlukların ortadan kalkmasıyla kişilerin çocuk sayısını artırmalarından kaynaklandığı ileri sürülmüştür.

Brockeroff ve Yang (1994), Afrika'da adaptasyon hipotezinin geçerli olduğuna dair bulgular elde edilmektedir. Altı ülkede kırdan kente göç edenler için yapılan araştırmada göç sürecinde hamile kalma riskinin azaldığı ve göç sonrasında da çoğu göçmen grupta bu düşük seviyenin devam ettiği görülmektedir. Ayrıca kırdan kente göç sonrasında doğurganlık oranındaki düşüş, yaşam standardında meydana gelen yükselme ve doğum kontrol yöntemlerini kullanımına bağlanmaktadır.

Jensen ve Ahlburg (2004), 1993 Filipinler Ulusal Demografik Anketi verilerini kullanarak doğurganlık ve göç arasındaki ilişki adaptasyon hipotezi açısından değerlendirilmektedir. Göç edenlerin varış noktasındaki şehirleşmenin etkilerini adaptasyonun normları olarak değerlendirirlerken göç sonrası istihdamı da fırsat maliyeti olarak değerlendirilmektedir. Filipinler'de göç sonrası istihdama bağlı olarak yüksek doğurganlık oranı düşüşleri gözlemlenmekle birlikte ücret karşılığında istihdam sağlanmadığında göçün doğurganlık üzerine etkilerinin çok düşük olduğu sonucuna ve seçicilik hipotezine ilişkin olarak çok az bulguya ulaşılmaktadır.

Kulu (2005), Estonya Aile ve Doğurganlık Anketi'nde yer alan 1944-1973 arasında dünyaya gelmiş kadınlara ilişkin veriler kullanarak regresyon analizi ile savaş sonrasında iç göçün doğurganlık üzerine olan etkileri araştırılmaktadır. Kırsal alanlara ve küçük kentlere göç edenlerin doğurganlık oranının, göçün hemen ardından arttığı büyük şehirlere göç edenlerin doğurganlıklarının azaldığı ve uzun zaman sonra da doğurganlık oranlarının göç edilen yerdeki yerleşik olarak yaşayanlarla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Analizlerde adaptasyon hipotezinin geçerli olduğu ile beraber sosyalleşme hipotezinin geçerli olduğuna dair güçlü kanıt bulunamamıştır.

White ve diğerleri (2005)'te Afrika'nın doğurganlık dönüşümü 5 yıllık sürede aylık çocuk doğurma takvimini içeren 1998 Kumasi Çevre-Kent Araştırması'ndan elde edilen veriler kullanılarak incelenmektedir. Elde edilen sonuçlarda yakın zamanda göç edenler ve toplam göç edenler açısından doğurganlıkta nesiller arası farklılıklar ortaya koyulmaktadır. Göçmenlerin, ikinci ve üçüncü neslin kentsel sakinlerinden daha yüksek toplam doğurganlık sergilediği, doğurganlıklarının Gana'daki kırsal doğurganlık ortalamalarından önemli ölçüde düşük olduğu

görülmektedir. Ayrıca elde edilen sonuçlarda, kentsel göçmenler ve sonraki kuşaklar hakkındaki veriler kentsel çevreye adaptasyonun ve sosyalleşmenin doğurganlık düşüşüyle önemli ölçüde ilişkili olduğu gösterilmektedir.

Gabrielli ve diğerleri (2007)'de, 1997, 1999, 2001 ve 2003 yıllarına ait İtalyan Hanehalkı Anketi verileri kullanılarak İtalya'daki nüfusun dağılımı ve doğurganlık arasındaki ilişki araştırılmıştır. Regresyon analizi ile sosyalleşme, adaptasyon, seçicilik ve bozucu etki hipotezleri aracılığıyla doğurganlık ve göç arasındaki ilişki incelenmiştir. Çok değişkenli analiz çeşitli sosyo-demografik özellikleri, doğum yerini ve bölgeler arası göçleri içermektedir. Bölgesel ve göç akımı farklılıkları kadın istihdamı, evlilik durumu ve eğitim gibi faktörlerle açıklanmaktadır. Analizlerde seçicilik ve sosyalleşme için çok fazla kanıt elde edilirken adaptasyon veya bozucu etki hipotezleri için daha az kanıt elde edildiği görülmektedir.

Adsera ve Ferrer (2011), 1991'den 2006'ya kadar olan Kanada Nüfus Sayımı verilerini kullanarak çocukken göç edenlere ve doğurganlıkta asimilasyon sürecini değerlendirmek için göç edenlerin varış yaşlarına odaklanmaktadır. Poisson regresyon modelini kullandıkları çalışmalarında yerleşik olarak yaşayanlarla karşılaştırıldığında yüksek doğurganlık oranına sahip olan genç yaştakilerin ileri döneminde göç etmiş olan kadınlarda göç ile göç etme yaşı arasında ters U şeklinde ilişki olduğunu gözlemişlerdir. Ayrıca doğurganlık asimilasyonunun eğitim kararıyla ilişkili olduğunu belirlemişlerdir.

Eryurt ve Koç (2012), Kaplan-Meier hayatta kalma analizini kullanarak göç durumuna göre evlilikten ilk doğuma ve daha sonra ikinci, üçüncü ve dördüncü doğuma geçiş tahminlemesi yaptıkları çalışmalarında 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması verileri kullanılmıştır. Doğurganlık ve göç arasındaki ilişkinin göç edenlerin hem çıkış hem de varış yerleri açısından göç edenler ve etmeyenlerin doğurganlıklarının karşılaştırılması yapılmıştır. Birinci, ikinci ve sonraki doğumlara geçişin Kaplan Meier hayatta kalma eğrileri göç durumuna göre karşılaştırılmıştır. Türkiye'de kentten kıra ve kırdan kente göç eden kadınlarda göç ve doğurganlık arasındaki ilişkiyi açıklamakta, sosyalleşme hipotezine göre adaptasyon hipotezinin daha uygun olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca Kaplan-Meier hayatta kalma tahminleri, kırsaldaki yerli ve kırdan kıra göçmen kadınların aile oluşumuyla ilgili tüm olayları yaşam döngülerinin erken dönemlerinde yaşadıklarını belirtmektedir.

Liang ve diğerleri (2013), Çin'de uygulanan aile planlaması, geleneksel doğurganlık kavramı, ev kayıt sistemi gibi kısıtlayıcı politikalar ile göçün doğurganlık

üzerine olan etkilerini analiz etmek için 2008 Çin Genel Sosyal Araştırması verileri kullanılmakta ve sosyal sınıf kırsal ve kentsel sınıf olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Çok değişkenli istatistiksel yöntemler kullanılan çalışmada kırdan kente olan göçün doğurganlığı azalttığı kentten kıra doğru olan göçün ise doğurganlığı artırdığı ve doğurganlıktaki azalışın artıştan daha fazla olduğu belirtilmektedir. Ayrıca çalışmada aile planlamasının doğurganlık üzerinde azaltıcı etki yarattığı ve ev kayıt sisteminin geçici göçlerde doğurganlığı azalttığı, uzun dönemde doğurganlık oranının istikrarı için geleneksel doğurganlık kavramının zararlı olacağı sonuçlarına ulaşılmaktadır.

Omondi ve Ayiamba (2013)'da, 1988/89 yılı Kenya Nüfus ve Sağlık Araştırması verileri kullanılarak göç ve doğurganlık arasındaki ilişki En Küçük Kareler yöntemi aracılığıyla analiz edilmiştir. Göç ile doğurganlık arasında negatif ilişkinin olduğu ve göç edenlerin göç edecekleri yer konusunda seçici olmalarından ya da adaptasyonun hızlı olmasından göç edilen yerin doğurganlık davranışını gösterdikleri belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada göç yönünün de doğurganlığı etkilediği ve göç edenlerde eğitim, çalışma durumu, doğum kontrol kullanımı, evlenme yaşı gibi değişkenler ile doğurganlıkları arasında negatif ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Rokicki ve diğerleri (2014), çalışmalarında 2009 ve 2010 yıllarını kapsayan Accra Hanehalkı ve Refah Çalışmaları verilerini kullanarak Poisson regresyon modeli tahmin edilmiştir. Gana'nın Accra şehri gecekondü bölgelerinde yaşayan kadınların göç ve doğurganlıkları arasındaki ilişkiyi inceledikleri analizlerinde yerleşik olarak yaşayanlar ile göç edenlerin doğurganlıklarının benzer olduğunu ortaya koymuşlardır. Kadınların göç ettikleri yerde doğum kontrol yöntemlerine kolay ulaşması sonucunda istenmeyen hamilelikleri engelleyerek arzu edilen çocuk sayısına ulaşabildikleri ve çocuklarına daha iyi eğitim koşulları sağlamak amacıyla daha az sayıda çocuk sahibi olmayı tercih ettikleri ileri sürülmektedir. Ayrıca seçicilik ve adaptasyon hipotezlerinin de geçerli olduğu elde edilen bulgular arasındadır.

2.5. TÜRKİYE'DE DOĞURGANLIK VE GÖÇ İLİŞKİSİ

Nüfus ve göç hareketlerinde yaşanan yoğunluk sosyo-ekonomik anlamda ülkelerin gelişmişlik göstergelerindedir. Çünkü ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde yerleşimlerin büyümesindeki etken sanayileşmeden kaynaklı göç hareketleri iken gelişmemiş ülkelerde ise nüfusun doğal artışıdır (Doğan, 2011:295). Doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki fark nüfusun doğal artışını belirlemektedir. Nüfusun miktarının

ve kalitesinin doğumlar, ölümler ve göçler sebebiyle sürekli değişmesinden dolayı devletler mevcut durumlara uygun nüfus politikaları izlemektedir. Birleşmiş Milletler tanımına göre nüfus politikaları; nüfusun büyüklüğü ve artış hızı, yersel dağılımı (ulusal ve uluslararası) ve demografik nitelikleri gibi önemli demografik değişkenleri etkilemek suretiyle, ekonomik, sosyal, demografik, siyasal ve diğer ortak toplumsal hedeflere ulaşılmasına yardımcı olmak amacı ile hazırlanan tedbir ve programlardır. Nüfus artış hızını arttırmaya yönelik nüfus politikaları (Pronatalist politikalar), nüfus artış hızını azaltmaya yönelik nüfus politikaları (Antinatalist politikalar) ve nüfusun nitelik ve niceliğini arttırmaya yönelik nüfus politikaları olmak üzere uygulanan üç çeşit nüfus politikası bulunmaktadır (Oktay, 2014:33-36).

Pronatalist nüfus politikaları, doğumların azalması sonucu genç nüfusun azalması ve yaşlı nüfusun artmasıyla nüfusun dinamik yapısını kaybetmeye başlaması, ülkenin asgari gücünün nüfus azalması sebebiyle azalması, bunun sonucunda da ülkenin nüfusunun mevcut ve gelecekteki konumunun tehlikeye girmesi gibi sebeplerle uygulanmaktadır. Antinatalist nüfus politikaları ise aşırı nüfus artışının, ekonomik, çevresel, tarımsal, siyasal ve sosyo-psikolojik tehlikeleri olmasından dolayı uygulanan politikalarlardır. Gebeliği ve doğumu önleyen önlemler ile doğumdan sonra çocuk sayısını azaltan önlemler nüfus artışını azaltmakta kullanılan en önemli etmenlerdir. Nüfusun miktarının ve büyüklüğünün yanında, nüfusun bedeni yetenek, güç-kuvvet, sağlık ve eğitim yönünden kalitesinin de yükseltilmesi amacıyla uygulanan nüfus politikaları nüfusun nitelik ve niceliğini arttırmak amacıyla uygulanan politikalarlardır. Nüfusun nitelik yönünden kalitesinin artırılması toplumun gelir ve refah düzeyi ile doğrudan ilişkilidir.

Toplumdaki nüfus dinamiklerini anlamaya olanak sağlayan ve en önemli teorilerden biri “Demografik Geçiş Teorisi”dir. Demografik geçiş süreci, yüksek doğurganlık ve ölüm oranlarının geçerli olduğu bir durumdan bilinçli olarak doğumların kontrol edildiği ve ölüm oranlarının düşmüş olduğu bir duruma geçiş süreci olarak adlandırılmaktadır (Behar ve diğerleri, 1999: 21, Yücesahin, 2009:2). Bu süreç temel unsurlara indirildiğinde, modernleşme yaşayan toplumların modernleşme öncesi yüksek doğurganlık ve yüksek ölüm rejiminden her ikisinin de düşük olduğu post-modern rejime doğru ilerlemesidir (Kirk, 1996: 361).

Notestein (1945)’e göre toplumlar Avrupa toplumlarının geçirdiği üç aşamayı geçirdiklerinde Demografik Geçişlerini tamamlamaktadır. Demografik geçişin birinci aşamasında, yüksek doğum ve yetersiz sağlık koşullarından dolayı, yüksek ölüm

oranları mevcuttur. İkinci aşamada, sağlık ve yaşam koşullarında meydana gelen iyileşmelerle birlikte sosyal değişimlerin de yaşanması ölüm oranlarının hızla düşmesine yol açarken doğum oranların görece daha yavaş düşmektedir. Doğum ve ölüm oranları arasındaki bu fark nüfusun artmasına neden olmaktadır. Üçüncü aşamada ise ölüm oranları gibi doğum oranlarında da azalma yaşanmasıyla nüfus belli bir süre sabit kaldıktan sonra azalmaya başlamaktadır. Demografik Geçiş Teorisindeki bu aşamalar, geçiş öncesi, geçiş ve geçiş sonrası olarak adlandırılmakta ve demografik geçiş üçüncü aşamada tamamlanmaktadır. Ancak demografik geçiş teorisine ilişkin olarak Türkiye birbirinden oldukça farklı aşamalardan geçmiş ve bu aşamalar bazı kaynaklarda üç bazı kaynaklarda ise dört olarak belirtilmiştir (Selim, 2004:41, Yüceşahin, 2009:15, Aysan, 2014: 70, Doğan ve Bostan, 2019:64).

Türkiye’de demografik geçişin ilk aşaması 1923-1955 yılları arasındadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında savaşımlardan ve ekonomik güçlüklerden dolayı hem ölüm oranları oldukça yüksek hem de doğum oranları oldukça düşüktür. Nüfusun büyük bir kısmının kırsal alanda tarım ve hayvancılıkla uğraşması nedeniyle emek yoğun tarım yapısına dayanan sistemde genç erkek nüfusu haneler için tek zenginlik kaynağı iken devlet için kalkınmanın temel şartı olarak görülmektedir (Aysan, 2014:73, Enstitüsü, 2010a: 51).

1927 yılında gerçekleştirilen ilk nüfus sayımına göre Türkiye Cumhuriyeti nüfusu 13.648.270’dir (bkz. Tablo 2.1). Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu ilk yıllarda gerek yaşanan uzun savaşlar gerekse nüfusun yapısı, özellikle erkek nüfusun azlığı, nüfus artış hızının düşük düzeylerde kalmasına sebep olmuştur. Bu sebeplerden dolayı Cumhuriyet’in kurulduğu ilk yıllardan itibaren nüfus artış hızını arttırmaya yönelik-pronatalist nüfus politikaları uygulanmıştır. Pronatalist nüfus politikası uygulaması kapsamında, doğumları arttırma, özellikle çocuk ölümlerini azaltmaya ilişkin sağlık yardımlarının yapılması, altı ve daha fazla çocuk sahibi olan kadınlara para ödülü veya madalya verilmesi yanında kanunda yapılan değişikliklerle kısırlaştırma, gebeliği önleyici davranışlar ve bunlara yönelik bilgilerin yayılmasının/duyurulmasının suç sayılması gibi yasal ve idari düzenlemeler yapılmıştır (Demir, 2016:46).

Tablo 2.1: Yıllara Göre Türkiye Nüfusu (1927-2019)

	Toplam	Kent (%)	Kır (%)	Erkek	Kadın
1927	13 648 270	24.2	75.8	6 563 879	7 084 391
1935	16 158 018	23.5	76.5	7 936 770	8 221 248
1940	17 820 950	24.4	75.6	8 898 912	8 922 038
1945	18 790 174	24.9	75.1	9 446 580	9 343 594
1950	20 947 188	25.0	75.0	10527085	10 420 103
1955	24 064 763	28.8	71.2	12233421	11 831 342
1960	27 754 820	31.9	68.1	14 163 888	13 590 932
1965	31 391 421	34.4	65.6	15 996 964	15 394 457
1970	35 605 176	38.5	61.5	18 006 986	17 598 190
1975	40 347 719	41.8	58.2	20 744 730	19 602 989
1980	44 736 957	43.9	56.1	22 695 362	22 041 595
1985	50 664 458	53.0	47.0	25 671 975	24 992 483
1990	56 473 035	59.0	41.0	28 607 047	27 865 988
2000	67 803 927	64.9	35.1	34 346 735	33 457 192
2007	70 586 256	70.5	29.5	35 376 533	35 209 723
2008	71 517 100	75.0	25.0	35 901 154	35 615 946
2009	72 561 312	75.5	24.5	36 462 470	36 098 842
2010	73 722 988	76.3	23.7	37 043 182	36 679 806
2011	74 724 269	76.8	23.2	37 532 954	37 191 315
2012	75 627 384	77.3	22.7	37 956 168	37 671 216
2013	76 667 864	91.3	8.7	38 473 360	38 194 504
2014	77 695 904	91.8	8.2	38 984 302	38 711 602
2015	78 741 053	92.1	7.9	39 511 191	39 229 862
2016	79 814 871	92.3	7.7	40 043 650	39 771 221
2017	80 810 525	92.5	7.5	40 535 135	40 275 390
2018	82 003 882	92.3	7.7	41 139 980	40 863 902
2019	83 154 997	92.8	7.2	41 721 136	41 433 861

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, 1935-2000ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2007-2019.

Buğra (2004)'ün belirttiği gibi doğum ile ilgili olan teşviklere ek olarak Osmanlı topraklarından Müslümanların Türkiye'ye göçü teşvik edilerek nüfus arttırılmaya çalışılmıştır. Yapılan düzenlemelerle göçmenlere Anadolu'nun çeşitli yerlerinde toprak tahsis edilmiş aynı zamanda köylerdeki yoksulluğun kentlere taşınmaması için iç göçü engelleyici düzenlemeler yapılmıştır. Bütün bu yapılanlar doğrultusunda bu dönemde yaşanan nüfus artışı göç ile değil doğum artışı ile sağlanan doğal nüfus artışıdır (Aysan, 2014:73).

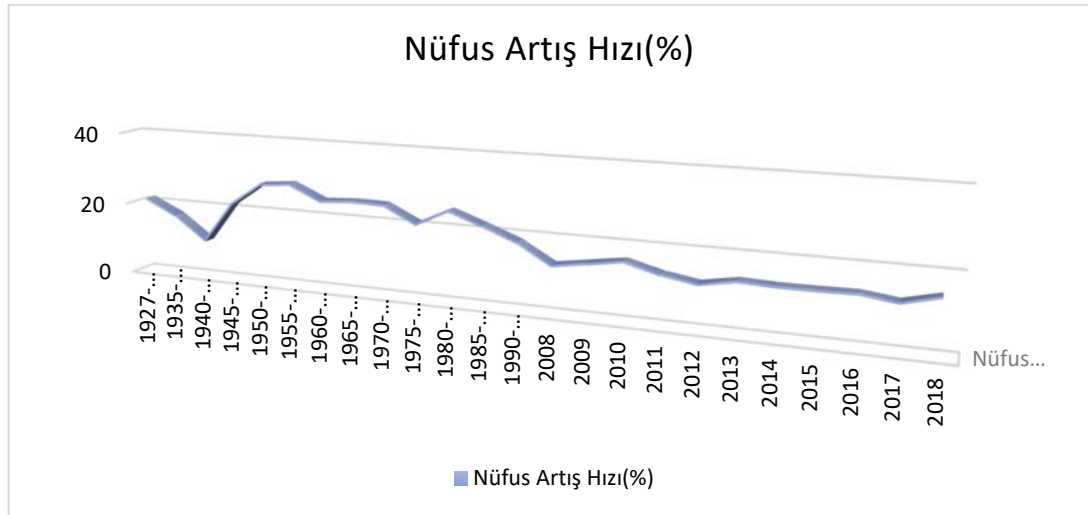
Türkiye nüfusunda 1927-1945 yılları arasında yaşanan durgunluğun ardından 1950'li yıllardan itibaren hızlı bir artış görülmektedir. Pronatalist politikaların uygulanmasıyla doğum oranlarında meydana gelen bu artış, tarım ürünlerindeki fiyat artışıyla beraber küçük toprak sahiplerinin tarım alanlarını genişletmek ve işgücü olacak çocukların sayısını arttırmak amacıyla ilişkilendirilebilir. Ayrıca kırsal alanlara daha yoğun bir şekilde tıbbi yardımın sağlanmasıyla bebek ölüm oranlarının azalması ve yaşam süresinin artması doğum oranlarında meydana gelen artışı

açıklayabilmektedir. Türkiye’de iç göçler 1950’li yıllarda itibaren artmaya başlamıştır. Özellikle 1948-50 yıllarından sonra meydana gelen kentleşme artışını yalnızca nüfus artışına ve kentlerdeki sanayileşmenin göçü çekici hale gelmiş olmasına dayalı yorumlamak yeterli değildir. Kırsal kesimde yüksek doğum oranlarının yanı sıra ekonomik yapıdaki bozulma kırsal kesimin itici hale geldiğini göstermekte ve kırdan kente olan göçlerin sebeplerinden birisi olarak değerlendirilmektedir (Vergin, 1986: 28-29).

Türkiye’de yaşanan iç göçün sebepleri ekonomik gelişmelerle doğrudan ilişkili olmakla beraber nüfusun hızlı artışı, tarımda makineleşmenin artması, aile ve köy iç anlaşmazlıklar, bölgeler arasında yatırım dengesizliklerinin olması, istihdam olanaklarının sınırlı olması, imalat sektörü ve ulaşım sektörünün gelişmesi olarak değerlendirilebilir (Işıkpınar, 2000: 30’dan aktaran Kaştan, 2016: 694).

Sosyal, ekonomik ve hukuki düzenlemelerle desteklenen pronatalist nüfus politikaları 1960’lı yıllara kadar uygulanmış ve Şekil 2.1’de görüldüğü gibi 1955-1960 nüfus sayımı döneminde nüfus artış hızı %28,53 ile en yüksek düzeye ulaşmıştır. Ancak artan nüfus sosyal ve ekonomik açıdan problemlere neden olmaya başladığı için 1965 yılından itibaren nüfus artışını azaltıcı yani antinatalist nüfus politikaları uygulanmaya başlanmıştır (Tezcan ve Seçkiner, 2012:2).

Şekil 2.1: Türkiye Nüfus Artış Hızı (1927-2018) (%)

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı sonuçları, 1935-2000 ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçları, 2007-2018

1927 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımında 13 milyon 648 bin kişi olarak tespit edilen Türkiye nüfusu 1960 nüfus sayımı sonuçlarına göre 27 milyon 754 bin

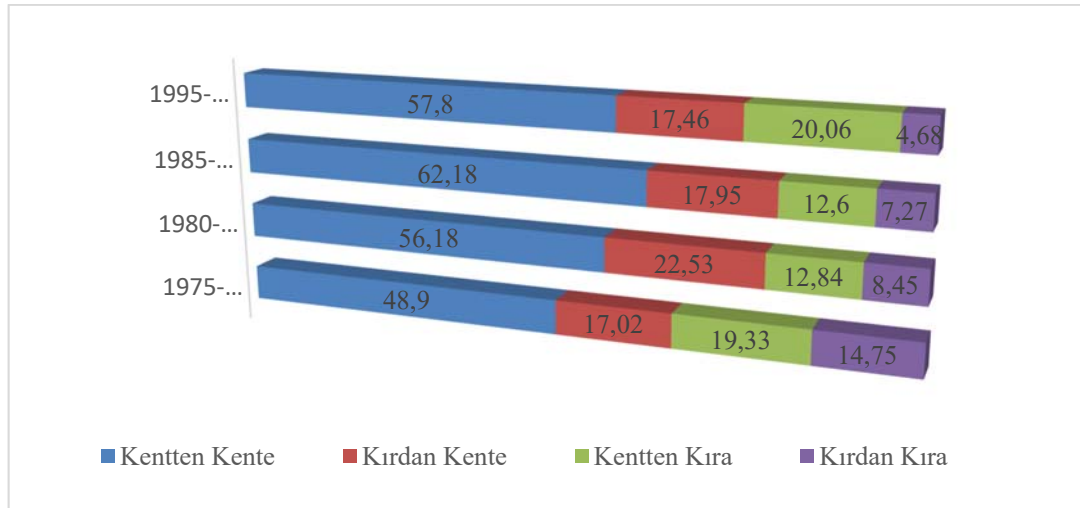
820 kişidir ve iki sayım arasındaki artış %104'tür. 1940- 1945 döneminde yıllık artış oranı binde 10,6 iken 1945-1950 de binde 22 olmuş, 1950-1955'te binde 28,1'e ve 1955-1960'ta binde 29,5'e yükselmiştir. Artışın sebebi doğumlarla ölümler dengesine bağlıdır. Uygulanan sağlık destekleriyle beraber doğum oranları artarken ölüm oranlarında meydana gelen azalma nüfus artış hızındaki ilerlemeye sebep olmuştur. Nüfusta meydana gelen bu hızlı artış Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında yer alan her yıl milli gelirin %7 artması hedefiyle çelişmektedir (Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967, 1963: 68-69).

Türkiye'nin demografik geçişinin ikinci aşaması, 1955-1985 yıllarını kapsamaktadır. Uygulanan ithal ikameci politikaların bir sonucu olarak kentlerde özellikle sanayi sektörünün daha fazla işgücüne ihtiyaç duyması ve kırsal alanda ekilebilir alanların sınırına gelinmiş olması tarımdan açığa çıkan işgücünün kentsel alanlara göçüne sebep olmuştur (Enstitüsü, 2010a: 52).

Türkiye'de 1960 yıllarda planlı dönemin başlamasıyla beraber antinatalist nüfus politikalarının gerekliliği savunulmuş ve Birinci Beş yıllık Kalkınma Planı başta olmak üzere bütün kalkınma planlarında nüfus ya da aile planlamasına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Birinci Beş yıllık Kalkınma planında nüfus artış hızını azaltmak için öncelikle doğum kontrol yöntemlerinin kullanılması ve satışına ilişkin yasakların kaldırılması, gerekli durumlarda sağlık personelinin doğum kontrolü ile ilgili malzemeleri ve bilgiyi halka ücretsiz olarak vermesi gibi kararlar alınmıştır (Demir, 2016:47).

Planlı dönemin başlamasıyla beraber 1950-1960 yılları arasında benimsenen tarımsal üretime dayalı büyüme modeli yerine 1960 yılından sonra sanayi üretimine dayalı büyüme modeli benimsenmiştir. Bunun sonucunda sanayileşme, kentleri çekici hale getirmiş ve kırdan kente olan iç göçlerde artış meydana gelmiştir. Ancak Şekil 2.2'de de görüldüğü gibi 1970'li yılların ortalarından itibaren kırdan kente göç edenlerin % oranı artış gösterirken kentten kente göç edenlerin % oranı toplam göç edenler içerisinde hep en yüksek orana sahip olmuştur.

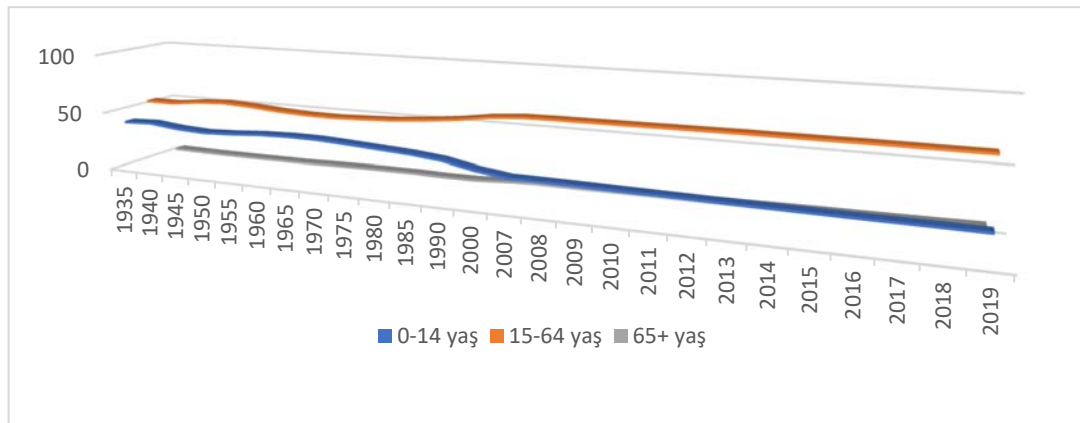
Şekil 2.2: Yerleşim Yerine Göre Göç Edenlerin % Dağılımı (1980-2000)

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımları 1980-2000.

Antinatalist nüfus politikalarının uygulanmasıyla beraber 1960'lı yıllarda nüfus artış hızında Şekil 2.1'de görüldüğü gibi azalma meydana gelmeye başlamıştır. Nüfus artış hızında meydana gelen bu azalmalar zaman içerisinde beraberinde 0-14 yaş aralığındaki nüfus sayısında azalmayı, 65 yaş ve üzeri nüfus sayısında ise artışı getirmiştir. Türkiye'de yaş gruplarına göre nüfusun dağılımının yer aldığı Şekil 2.3'e bakıldığında 1970'li yıllardan itibaren özellikle 0-14 yaş aralığındaki nüfus oranının hızlı bir şekilde azaldığı görülmektedir.

Şekil 2.3: Yaş Gruplarına Göre Türkiye'deki Nüfusun % Dağılımı (1935-2019)

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı sonuçları, 1935-2000 ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçları, 2007-2018

Demografik geçişin ikinci aşamasında nüfus politikalarının temel amacı doğum kontrol yöntemlerinin kullanımını yaygınlaştırarak doğurganlığı, sağlık

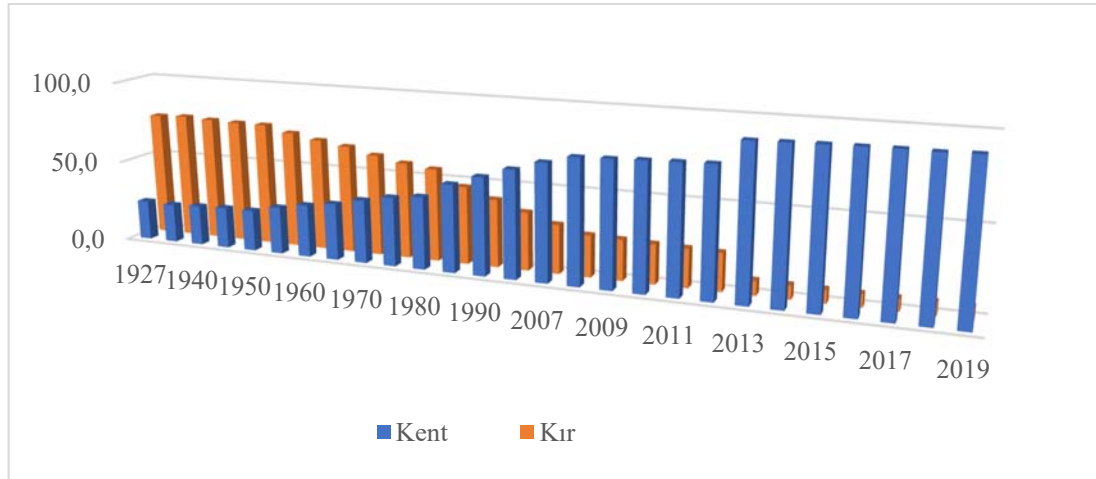
hizmetlerini iyileştirerek ölüm hızlarını düşürmek ve yurt dışına işgücü göçünü teşvik ederek işsizlik baskısını hafifletmektir. Ancak bu dönemde doğurganlıkta meydana gelen azalma ölüm hızında meydana gelen azalmanın gerisinde kalmış ve nüfus artışı devam etmiştir. Kırsal alandan kentlere olan göçün artmasıyla demografik dönüşüm sürecine kırsal nüfus da katılmış ve bu dönüşüm ülke geneline yayılmıştır. İthal ikameci sanayileşme politikalarıyla beraber ekonomide hizmet ve sanayi sektörünün payı artmıştır. Ekonomik ve sosyal değişimin etkisiyle birlikte çocuğa olan talepte azalma meydana gelmiş ve aile yapıları çekirdek aileye doğru değişim göstermiştir (Enstitüsü, 2010a: 53-54).

1980’li yıllar ile birlikte Türkiye’de demografik geçiş sürecinin üçüncü aşamasına gelinmiştir. Doğurganlık ve ölüm hızlarında azalmanın yanında bu dönemde nüfus artış hızında da azalma meydana gelmiştir. Ayrıca Şekil 2.2’de görüldüğü gibi iç göçlerde kentten kente olan göçler artmıştır. 1980’li yılların başından itibaren uygulanmaya başlanılan ihracata dayalı ekonomi politikalarıyla birlikte sanayi sektörü için daha fazla işgücüne ihtiyaç duyulmuş ve beraberinde kırsal kesimden kentlere doğru işgücü göçü artmıştır. Kırsal kesimde yüksek doğurganlık seviyesine sahip olan kişilerin uyum süreci içerisinde varış yerleri olan kentlerde yaşayanlardan daha yüksek doğurganlık seviyesine sahip olmaları kentlerde meydana gelen hızlı nüfus artışına katkıda bulunmuştur (Enstitüsü, 2010:20).

1980’li yıllarda Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde ortaya çıkan terör olayları doğudan batıya olan göç miktarını arttırmıştır. Kırdan kente yapılan göçlerin artmasından dolayı İstanbul, Ankara, İzmir, Adana gibi büyük şehirlerde nüfus yoğunluğu oluşmaya başlamış bunun sonucunda nüfusun yoğun olduğu büyük şehirlerden çevredeki şehirlere, Kocaeli, Manisa, Bursa gibi, göçler yaşanmıştır (Işıkpınar, 2000:30’dan aktaran Kaştan, 2016: 694).

Şekil 2.4 incelendiğinde 1980’li yıllardan itibaren kentsel alandaki nüfusun yüzde yoğunluğunun arttığı, 1990’lı yıllarda %59 iken 2000’li yıllarda %75 ve günümüzde ise %92 civarına ulaştığı görülmektedir. Bununla birlikte kırsal alandaki nüfus yoğunluğunun azalması, kentsel alandaki bu nüfus artışlarının doğal nüfus artışı yanında kırdan kente gerçekleşen iç göçlerle de ilişkili olduğunu göstermektedir.

Şekil 2.4: Kent ve Kır Nüfuslarının % Dağılımı (1927-2019)

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, 1927-2000 ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2007-2019.

2000’li yıllara gelindiğinde nüfusun yaş yapısındaki değişimin (0-14 yaş grubundaki nüfusun azalması) gelecek yıllarda ülkede işgücünün düşmesine sebep olacağı, devamında da nüfus artış hızını azaltacağı öngörülmüş ve antinatalist nüfus politikalarının uygulanmaya devam edilmesinin sorgulanmasına sebep olmuştur. 2008 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın kadınlara “iş işten geçmeden” “en az 3 çocuk yapın” çağrısı Türkiye’de pronatalist politikaların başlangıcının habercisi olarak kabul edilebilir (www.akparti.org.tr, 2015, aktaran Demir, 2016:50). 2008 yılından itibaren Türkiye’de tekrar nüfus arttırıcı politikalar uygulanmaya başlanmıştır.

Türkiye’de doğurganlık eğilimini ölçmek için kullanılan göstergelerden biri olan toplam doğurganlık hızı; bir kadının, doğurgan olduğu dönem boyunca (15-49 yaşları arasında) doğurabileceği ortalama canlı doğan çocuk sayısını belirtmektedir (Selim, 2004: 46). Tablo 2.2, Türkiye’de nüfus arttırıcı politikaların tekrar uygulanmaya başlaması ve günümüze kadar geçen süredeki toplam doğum, kaba doğum ve bebek ölüm hızlarını göstermektedir. 2009 yılından itibaren toplam doğurganlık hızlarına bakıldığında, 2011 yılından itibaren yükselmeye başladığı ve 2015 yılından itibaren de düşmeye başladığı görülmektedir. Buna paralel olarak belirli bir yıl içinde her 1000 nüfus başına düşen doğum sayısını (TÜİK, Temel Doğurganlık Göstergeleri) gösteren kaba doğum hızının da düştüğü ancak bebek ölüm hızının ise 2009-2019 yılları arasında sürekli azaldığı görülmektedir.

Tablo 2.2: Türkiye'nin Toplam Doğum, Kaba Doğum ve Bebek Ölüm Hızı (2009-2019)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Toplam Doğurganlık Hızı	2.10	2.08	2.05	2.11	2.11	2.19	2.16	2.11	2.08	2.00	1.88
Bebek Ölüm Hızı	13.9	12.0	11.6	11.6	10.8	11.1	10.2	9.8	9.3	9.3	9.1
Kaba Doğum Hızı	17.6	17.2	16.9	17.2	17.0	17.5	17.1	16.6	16.2	15.4	14.3

Kaynak: TÜİK, Temel Doğurganlık Göstergeleri.

Bebek ölüm hızı sürekli azalırken toplam doğurganlık hızında meydana gelen bu azalma kentlerde yaşayan nüfus yoğunluğunun artması yanında Tablo 2.3'te de görüldüğü gibi göç eden nüfus içerisinde kadın nüfusunun fazla olmasına bağlı olabilmektedir. Çünkü kadınların kentlerde yaşamaya başlamalarıyla birlikte istihdam, eğitim, sağlık gibi olanaklara daha kolay ulaşmaları söz konusu olmakta ve dolayısıyla doğurganlık oranlarında azalma meydana gelmektedir.

Tablo 2.3: Cinsiyete Göre Bölgelerin Aldığı ve Verdiği Göç Sayıları

		Bölgelerin Aldığı Göç		Bölgelerin Verdiği Göç	
		Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2013	Akdeniz-TR6	104860	107631	106188	113321
	Batı Anadolu-TR5	110558	117746	97455	102622
	Batı Karadeniz-TR8	80818	81143	93236	94403
	Batı Marmara-TR2	58284	60519	48007	51536
	Doğu Karadeniz-TR9	54460	50715	58411	55987
	Doğu Marmara-TR4	108164	112305	83973	89452
	Ege-TR3	99622	105217	91730	97368
	Güneydoğu Anadolu-TRC	72004	70272	94944	93648
	İstanbul-TR1	218465	219457	188579	183022
	Kuzeydoğu Anadolu-TRA	35196	33823	57327	54457
	Orta Anadolu-TR7	56875	57045	66281	66260
Ortadoğu Anadolu-TRB	56213	51062	69388	64859	
2014	Akdeniz-TR6	110153	115909	106337	116284
	Batı Anadolu-TR5	120584	127472	99608	109209
	Batı Karadeniz-TR8	78910	81905	96547	99086
	Batı Marmara-TR2	70952	76609	48428	52685
	Doğu Karadeniz-TR9	56879	57035	59850	58620
	Doğu Marmara-TR4	115215	121939	87036	93929
	Ege-TR3	112448	123157	90607	98883
	Güneydoğu Anadolu-TRC	74386	73789	98473	100351
	İstanbul-TR1	217660	221338	210284	214378
	Kuzeydoğu Anadolu-TRA	40788	39229	61522	61583
	Orta Anadolu-TR7	57026	59926	70578	72234
Ortadoğu Anadolu-TRB	50828	50470	76559	71536	
2015	Akdeniz-TR6	113783	120091	112468	121247
	Batı Anadolu-TR5	119782	129985	97039	102590
	Batı Karadeniz-TR8	82007	83929	90807	94781
	Batı Marmara-TR2	66247	69353	54677	60280
	Doğu Karadeniz-TR9	54153	51853	59953	61233
	Doğu Marmara-TR4	125096	129364	87017	95276

	Bölgelerin Aldığı Göç		Bölgelerin Verdiği Göç	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Ege-TR3	115760	120821	96581	107753
Güneydoğu Anadolu-TRC	77694	75693	112671	111246
İstanbul-TR1	222961	230446	203627	199237
Kuzeydoğu Anadolu-TRA	40065	40900	65496	61981
Orta Anadolu-TR7	53402	57450	66827	69419
Ortadoğu Anadolu-TRB	56207	50500	79994	75342
2016 Akdeniz-TR6	109248	114014	106408	117148
Batı Anadolu-TR5	107017	115681	99157	104796
Batı Karadeniz-TR8	84357	86451	80976	83525
Batı Marmara-TR2	67988	69553	47629	52525
Doğu Karadeniz-TR9	70344	67474	49508	48850
Doğu Marmara-TR4	126770	130597	86367	93009
Ege-TR3	111032	117307	88701	96588
Güneydoğu Anadolu-TRC	75308	73714	111352	111645
İstanbul-TR1	182609	186973	225263	215626
Kuzeydoğu Anadolu-TRA	42385	40478	55447	53802
Orta Anadolu-TR7	56713	59568	56994	59658
Ortadoğu Anadolu-TRB	49581	47664	75550	72302
2017 Akdeniz-TR6	109410	115289	113425	120567
Batı Anadolu-TR5	111690	118460	99732	103722
Batı Karadeniz-TR8	83824	83910	87043	89643
Batı Marmara-TR2	67710	71465	49954	54136
Doğu Karadeniz-TR9	53505	52001	69666	69329
Doğu Marmara-TR4	129253	132973	89253	94255
Ege-TR3	115608	122774	93694	101033
Güneydoğu Anadolu-TRC	88214	82020	100913	101677
İstanbul-TR1	206638	209949	214476	208083
Kuzeydoğu Anadolu-TRA	38976	37447	62368	60754
Orta Anadolu-TR7	56495	58418	63398	64010
Ortadoğu Anadolu-TRB	57219	52835	74620	70332
2018 Akdeniz-TR6	121740	129456	125967	129822
Batı Anadolu-TR5	112526	120702	133452	137083
Batı Karadeniz-TR8	127829	123966	88594	94048
Batı Marmara-TR2	73776	78010	53954	57511
Doğu Karadeniz-TR9	99551	94569	55990	56335
Doğu Marmara-TR4	121932	128400	114291	115875
Ege-TR3	125599	134531	102888	109309
Güneydoğu Anadolu-TRC	96539	86281	107634	108268
İstanbul-TR1	189798	195684	304204	291599
Kuzeydoğu Anadolu-TRA	51479	48999	56203	54812
Orta Anadolu-TR7	80356	83050	64562	66208
Ortadoğu Anadolu-TRB	77987	65854	71373	68632
2019 Akdeniz-TR6	116928	123202	112091	125172
Batı Anadolu-TR5	122213	133144	97593	105579
Batı Karadeniz-TR8	83068	86369	106256	109352
Batı Marmara-TR2	61439	65049	53603	59655
Doğu Karadeniz-TR9	47656	48303	77380	75897
Doğu Marmara-TR4	122604	128622	97098	104447
Ege-TR3	114897	124065	97643	108704
Güneydoğu Anadolu-TRC	85302	83600	114173	110120
İstanbul-TR1	250672	248004	190597	187708
Kuzeydoğu Anadolu-TRA	39225	40193	57374	57532
Orta Anadolu-TR7	54853	59186	71630	77062
Ortadoğu Anadolu-TRB	54128	52614	77547	71123

Kaynak: TÜİK, Göç İstatistikleri, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları

Tablo 2.4'te Türkiye'nin doğu bölgeleri hariç doğurganlık hızlarının düşük olduğu görülmektedir. Bu durumun temelinde şehirleşme sürecini daha önce

tamamlamış, eğitim seviyesi daha yüksek olan bölgelerde ekonomik ve sosyal yönden çocuk yetiştirme zorluklarıdır. Kadınlarda eğitim seviyesinin artmasıyla beraber okulda kalma süresi artarken evlilik ve çocuk sahibi olma yaşı yükselmekte ve bunun sonucunda doğurganlık düşmektedir. Kentlerde yaşayan aileler için çocukların köylerde olduğu gibi ücretsiz aile işçisi olarak çalışma olanağı oldukça sınırlıdır ve kentlerde çocukların sanayi ve hizmet sektörlerinde istihdam edilebilmesi için belirli bir eğitim seviyesi gerekmektedir, bu durum da çocuk maliyetini artırmaktadır (Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği [TÜSİAD], 2010'dan aktaran Aysan, 2014:79).

Tablo 2.4: Bölgelere Göre Toplam Doğurganlık Hızı

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Akdeniz-TR6	2.24	2.32	2.29	2.24	2.18	2.08	1.94
Batı Anadolu-TR5	1.85	1.91	1.9	1.87	1.84	1.77	1.65
Batı Karadeniz-TR8	1.76	1.77	1.73	1.69	1.66	1.63	1.56
Batı Marmara-TR2	1.64	1.69	1.69	1.69	1.69	1.67	1.56
Doğu Karadeniz-TR9	1.77	1.81	1.78	1.76	1.72	1.68	1.6
Doğu Marmara-TR4	1.8	1.88	1.89	1.89	1.87	1.83	1.71
Ege-TR3	1.73	1.8	1.8	1.76	1.74	1.67	1.57
Güneydoğu Anadolu-TRC	3.48	3.63	3.52	3.38	3.36	3.22	3.01
Kuzeydoğu Anadolu-TRA	2.85	2.9	2.79	2.72	2.63	2.44	2.35
Orta Anadolu-TR7	2.06	2.14	2.09	2.04	1.98	1.88	1.78
Ortadoğu Anadolu-TRB	2.82	2.87	2.75	2.67	2.65	2.52	2.42
İstanbul-TR1	1.81	1.89	1.88	1.85	1.8	1.72	1.59

Kaynak: TÜİK, Doğum İstatistikleri

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METODOLOJİ

3.1. MEKÂNSAL EKONOMETRİK ANALİZ

Ekonometrik modellerdeki birbirine yakın konumların değişkenlere olan etkisinin ölçülmesi ihtiyacı mekânsal ekonometrinin geliştirilmesinin başlıca nedenidir. Bir konumda meydana gelen olay yakın konumlarda da etki yaratmaktadır. Tobler (1979)'in de belirttiği gibi coğrafyanın temel yasası; her şey birbiriyle ilişkilidir fakat yakın olanlar daha fazla ilişkilidir (Viton, 2010:3). Değişkenler arasındaki ilişkinin ya da komşuluk etkileşimlerinin göz ardı edilmesi hataların olmasına sebep olmaktadır. Bu sebepten dolayı gözlemler arasındaki komşuluk ilişkilerinin araştırıldığı ve çalışmalara yansıtıldığı mekânsal ekonometrik yöntemler kullanılmaktadır (Tuzcu, 2016: 401).

Mekansal ekonometrik analizde, örnekleme ait olan veriler yerel bileşene sahip olduklarında gözlemler arasında mekânsal bağımlılık ve mekânsal heterojenlik olmak üzere iki problem ortaya çıkmaktadır (LeSage, 1998:2). Mekânsal bağımlılık, i konumundaki gözlemin j konumundaki gözleme bağımlılığını göstermektedir ($j \neq i$). Bu durum aşağıdaki fonksiyon ile gösterilmektedir:

$$y_i = f(y_j), \quad i = 1, \dots, n \quad (j \neq i) \quad (3.1)$$

Örnekleme içerisindeki bir konumdaki değişkenin başka bir konumdaki değişkenle bağımlı olması ya ölçüm hatalarına sebep olan, gözlemlerin posta kodu, ilçeler, eyaletler gibi mekânsal birimlerle ilişkili olmasından ya da sosyo-demografik, ekonomik veya bölgesel faaliyetlerin mekânsal boyutundan kaynaklanmaktadır. Mekansal heterojenlik ise uzaydaki ilişkilerde varyasyon anlamına gelmektedir. Uzaydaki her nokta için beklenen farklı ilişkiler aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

$$y_i = X_i \beta_i + \varepsilon_i \quad (3.2)$$

Uzaydaki $i=1, \dots, n$ noktasında yer alan gözlemler için denklemdaki değişkenlerden X_i ; β_i katsayılarıyla ilişkili açıklayıcı değişkenler vektörünü, y_i ; i

gözlemindeki bağımlı değişkeni, ε_i ise doğrusal ilişkideki stokastik hatayı göstermektedir (bkz. LeSage, 1999:3-10).

Mekânsal ilişkiler, mekânsal nesnelere arasındaki benzerliği ölçen mekânsal ağırlık matrisi ile modellenmektedir (Gumprecht, 2005:2). Mekânsal ağırlık matrisi, gözlem sayısının n olduğu bir durumda $n \times n$ boyutunda bir matristir ve yayılmanın ya da etkileşimin ölçüsünü göstermektedir (Gerkman, 2010:3, Zeren, 2010:22).

$$W = \begin{pmatrix} w_{11} & \dots & w_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ w_{n1} & \dots & w_{nn} \end{pmatrix}$$

w_{ij} elemanlı mekansal ağırlık matrisi W şu şekilde tanımlanmaktadır (Viton, 2010:5).

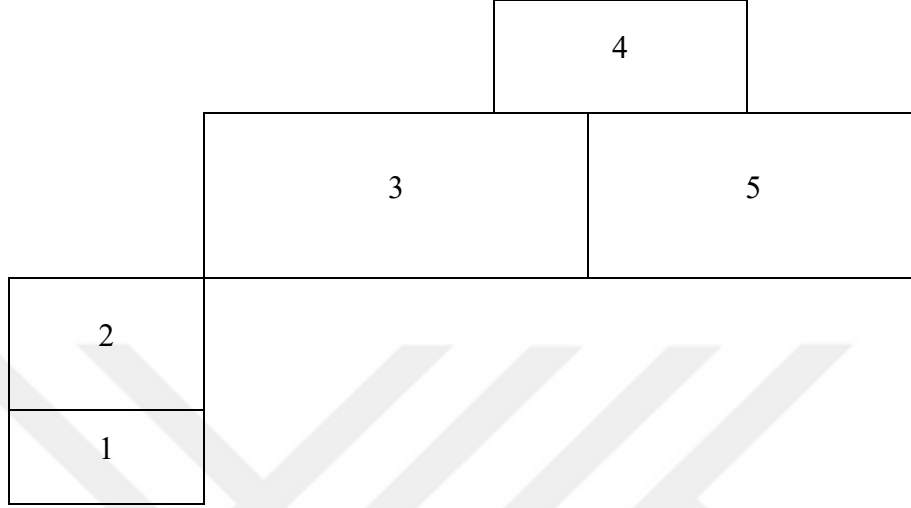
$$w_{ij} = \tilde{w}_{ij} / \sum_j w_{ij} \quad (3.3)$$

Ağırlık matrisinin oluşturulmasında i konumu ile j konumu arasında komşuluk ilişkisi söz konusu olduğunda ağırlık matrisinde iki konumun ilişkisini gösteren değer sıfırdan farklı bir değer alırken ($w_{ij} \neq 0$) i ile j konumunun komşu olmadığını gösteren değer sıfır değerini almaktadır ($w_{ij} = 0$). Ayrıca i konumu kendisinin komşusu olmadığı için kendisi de sıfır değerini almaktadır ($w_{ii} = 0$). Genellikle ağırlık matrisinde satır standartlaştırılması olduğu için her bir gözlemin ağırlıkları toplamı 1'e eşittir. (Darmofal, 2006:11)

Mekânsal ağırlık matrisi oluşturulurken komşuluk ilişkilerinin belirlenmesinde kullanılan tanımlamalar şunlardır (Anselin, 1988:18):

- Doğrusal (lineer) Komşuluk: j konumunun i konumunun hemen sağ ya da sol tarafında ortak bir sınırı paylaşmasıyla oluşan komşuluk ilişkisidir.
- Kale (Rook) Komşuluğu: j konumunun i konumuna sağ, sol, aşağı ya da yukarıdan ortak bir sınırının olmasıyla oluşan komşuluk ilişkisidir.
- Fil (Bishop) Komşuluğu: i ve j konumundaki gözlemlerin ortak bir köşeyi paylaşmaları durumunda oluşan komşuluk ilişkisidir.
- Vezir (Queen) Komşuluğu: i ve j konumlarındaki gözlemlerin ortak bir kenarı ya da köşeyi paylaşmaları ile oluşan komşuluk ilişkisidir.

Mekansal ağırlık matrisinde komşuluk ilişkisini gösteren kale, fil ve vezir komşulukları aşağıda gösterilmektedir (LeSage, 1998:9).

- Kale komşuluk ilişkisi kullanılarak oluşturulan ağırlık matrisinde 1. satırda $W_{12}=1$ değerini alırken diğerleri sıfır değerini, 3. satırda $W_{35}=1$ ve $W_{34}=1$ değerini alırken diğerleri sıfır değerini almaktadır.
- Fil komşuluk ilişkisi kullanılarak oluşturulan ağırlık matrisinde 2. satırda $W_{23}=2$ değerini alırken diğerleri sıfır değerini almaktadır.
- Vezir komşuluk ilişkisi kullanılarak oluşturulan ağırlık matrisinde ise 3. satırda $W_{32}=1$, $W_{34}=1$ ve $W_{35}=1$ değerini alırken diğerleri komşuluk ilişkisi olmadığı için sıfır değerini almaktadır.

Ağırlık matrisinin belirlenmesinde kullanılan bir diğer yöntem konumlar arasındaki uzaklıktır. Bu uzaklık tanımlaması Öklid veya kare, şehir mesafe olarak tanımlanabilmektedir ve d_{ij} şeklinde gösterilmektedir. Mekansal ekonometride komşuluk ilişkisi oluşturmada kullanılan uzaklık tanımlamalarından en yaygın olanları kritik değer komşuluğu ve en yakın k komşuluğudur. Kritik değer komşuluğunda; i ve j konumları arasındaki uzaklık d_{ij} olarak alındığında eğer $d_{ij} < d$ ise $\tilde{w}_{ij} = 1$, tersi durumunda ise sıfıra eşit olmaktadır. Burada d önceden belirlenmiş bir değerdir ve i ile j konumları arasındaki uzaklık d uzaklık birimi tanımlamasının kapsadığında mekansal olarak birbirlerine komşu olmaktadır. En yakın k komşuluğunda ise i konumunun k tane komşu konumları olduğunda en kısa uzaklıktaki konuma göre komşu seçilmekte ve ağırlık matrisi elemanları buna göre belirlenmektedir. Bu

açıklamaya göre j konumu i konumunun en yakın komşusu ise $d_{ij} = \min(d_{ik})$ 'dir ve k 'nın değeri teorik olarak verilmektedir (Viton, 2010:7; Arbia, 2005:37-38'den aktaran Zeren, 2010:23-24; Anselin, 2005:121-123).

Mekansal otokorelasyon, komşu konumlar için tesadüfi değişken üzerindeki değerler arasında sıfır olmayan bir kovaryans anlamına gelmektedir (Anselin ve Bera, 1998:241-242'den aktaran Dermofal, 2006:6).

$$Cov(y_i, y_j) = E(y_i y_j) - E(y_i)E(y_j) \neq 0 \quad \forall i \neq j \quad (3.4)$$

Mekânsal otokorelasyonun test edilmesinde boş hipotez uzayda değişkenlerin rassal dağıldığını ifade etmektedir. Komşu birimler rastgele değişken üzerinde benzer değerleri paylaştığında pozitif mekânsal otokorelasyon, benzer değerler olmadığında ise negatif otokorelasyon mevcuttur (Dermofal, 2006:6).

Değişkenler arasındaki mekânsal ilişkinin belirlenmesi için Moran I, Geary c ile Getis ve Ord G istatistikleri kullanılmaktadır. Bunlardan Moran I test istatistiği en küçük kareler hatalarına uygulanmaktadır ve şu şekilde hesaplanmaktadır (Anselin ve Bera, 1998:265, Hepple, 1998:86):

$$I = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n e_i e_j w_{ij}}{\sum_{i=1}^n e_i^2} \left(\frac{n}{s} \right) \quad (3.5)$$

Denklemden n gözlem sayısını, s mekânsal hata matrisinin elemanları toplamını, W , $n \times n$ boyutunda mekânsal ağırlık matrisini, e ise EKK hata vektörünü göstermektedir ($e = y - X\bar{\beta}$, $\bar{\beta} = XX$).

Geary c istatistiği ise aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır (Hepple, 1998:86).

$$c = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n (e_i - e_j)^2 w_{ij}}{\sum_{i=1}^n e_i^2} \left(\frac{n-1}{s} \right) \quad (3.6)$$

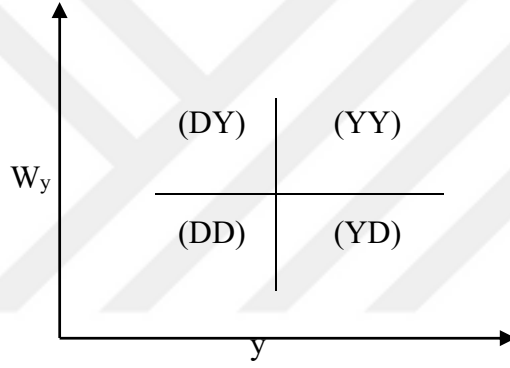
Değişkenler arasındaki mekânsal ilişkiyi ölçmek için kullanılan Getis ve Ord G istatistiği de aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır (Getis ve Ord, 2008:128).

$$G_i(d) = \frac{\sum_{j=1}^n w_{ij}(d)x_j}{\sum_{j=1}^n x_j} \quad (i \neq j) \quad (3.6)$$

(3.6) no.lu denklemde w_{ij} belirli bir i konumunun d mesafesi dahilinde tanımlanan tüm bağlantılar için bir değerini aldığı bir ve sıfırlardan oluşan ağırlık matrisini göstermektedir. Denklemde pay, i konumunun d mesafesi içindeki x_i değerini içermeyen tüm x_j 'lerin, payda ise x_i değerini içermeyen tüm x_j 'lerin toplamını göstermektedir.

Mekânsal otokorelasyon gözlemler ve komşuları arasındaki ilişkiyi görsel olarak anlatabilen Moran saçılma grafiği yardımıyla da gösterilebilir. Moran saçılma grafiğinde gözlemler ve onların komşuları arasındaki mekânsal ilişkiyi belirten dört çeyrek bulunmaktadır ve bu grafik aşağıdaki şekildedir (Aydın ve diğerleri, 2018:36)

Şekil 2.6: Moran Saçılım Grafiği

Burada,

- Sağ üst çeyrek yüksek değerlerin yine yüksek değerlerle çevrili olduğu yüksek-yüksek (YY) ilişkiyi gösteren,
- Sol üst çeyrek, düşük-yüksek (DY) ilişkiyi gösteren düşük değerlerin etrafını yüksek değerlerin çevirdiği alanı gösteren,
- Alt sol çeyrek, yüksek değerlerin etrafını düşük değerlerin çevirdiği yüksek-düşük (YD) ilişkiyi gösteren,
- Alt sağ çeyrek ise düşük-düşük (DD) ilişkinin olduğu düşük değerlerin etrafını düşük değerlerin çevrelediği alanı gösteren kısımlardır.

Grafikte yer alan kısımlardan üst sol çeyrek ve alt sağ çeyrek negatif mekânsal, üst sağ çeyrek ve alt sol çeyrek pozitif mekânsal ilişkiyi göstermektedir (Aydın ve diğerleri, 2018:36).

3.2. SAYMA VERİ REGRESYON MODELLERİ

Negatif olmayan tam sayı değerlerini alan ve tekrar sayısını içeren değişkenler sayma (count) değişken olarak adlandırılmaktadır. Sayma değişkenlerin çıktıları için önceden belirlenen doğal bir üst sınır yoktur ve bu çıktılar popülasyonun bazı üyeleri için sıfır değerini alabilmektedirler (Wooldridge, 2002: 645). Her gün hastanelere gelen hasta sayısı, belirli biri yılda çalınan araba sayısı gibi değişkenler sayma değişkenler olarak adlandırılabilir. Sayma verilerinden oluşan değişkenlere doğrusal regresyon modelinin uygulanması elde edilen sonuçlarda etkisizlik, tutarsızlık ve sapmalara sebep olabilmektedir. Bundan dolayı sayma veri regresyon modelleri bu tür değişkenlerin sahip olduğu verilere uygulanabilen modellerdir ve Poisson regresyon modeli sayma veriler için en sık kullanılan ve en basit yöntemdir (Deniz, 2005: 60).

3.2.1. Poisson Dağılımı

Poisson dağılımına ilişkin olasılık fonksiyonu;

$$Pr(Y = y) = \frac{e^{-\lambda} \lambda^y}{y!}, y = 0, 1, 2, \dots \quad (3.7)$$

şeklinde gösterilmektedir (Cameron ve Trivedi, 2001: 2).

Poisson regresyon modelindeki λ_i şu şekilde tanımlanmaktadır:

$$E(Y_i/x_i) = \lambda(x_i, \beta) = \lambda_i \quad i = 1, 2, \dots, N \quad (3.8)$$

(3.8) eşitliğindeki $x_i, (x_{i0}, \dots, x_{im}), 1 \times (m+1)$ boyutlu i 'inci kümeyle ilişkin satır vektörünü, $\beta = (\beta_0, \dots, \beta_r)$ ise $1 \times (r+1)$ boyutlu bilinmeyen parametrelerin oluşturduğu sütun vektörünü göstermektedir (Sezgin ve Deniz, 2004:18)

Poisson regresyon modelinde, y olaylarının sayısı, yapısal modele göre bireyin özelliklerine bağlı olan koşullu ortalamaya sahip bir Poisson dağılımına sahiptir (Long, 1997:221):

$$E(Y_i/x_i) = \lambda_i = \exp(x_i \beta) \quad (3.9)$$

$x\beta$ 'nin $exp(x_i\beta)$ olarak ifade edilmesi beklenen sayma değerinin pozitif olmasını gerektirmekte ve istatistik literatüründe bu model log-doğrusal model olarak yer almaktadır (Gourieroux, 2000:271'den aktaran Selim, 2004:25). β 'lar katsayıları göstermek üzere Poisson modeli denklemini aşağıdaki gibidir (Güneri ve Durmuş, 2020:52)

$$\log(\lambda_i) = \beta_0 + \beta_1x_1 + \beta_2x_2 + \dots + \beta_nx_n \quad (3.10)$$

(3.10) denklemini kullanılarak λ_i eşitliği ise şu şekilde elde edilmektedir..

$$\lambda_i = exp(\beta_0 + \beta_1x_1 + \beta_2x_2 + \dots + \beta_nx_n) \quad (3.11)$$

3.2.2. Poisson Regresyon Modeli

Poisson regresyonun uygulamada bazı kısıtlamaları vardır (Cameron ve Trivedi, 1986: 31). Bu varsayımlardan birincisi, olayların zaman içinde bağımsız olarak meydana geldiğidir. Y_i ; belirtilen zaman aralığında N ; bireyin i . olay sayısını gösterdiğinde $Y_i=1, 2, \dots$ ve $y(t, t+dt)$; $(t, t+dt)$ zaman aralığında meydana gelen olay sayısını göstermektedir. Eğer,

$$Pr[y(t, t + dt) = 0] = 1 - \lambda dt + O(dt) \quad (3.12)$$

ve

$$Pr[y(t, t + dt) = 1] = \lambda dt + O(dt) \quad (3.13)$$

$$Pr[y(t, t + dt) > 2] = O(dt), dt \rightarrow 0 \quad (3.14)$$

Bu durumda verilen zaman aralığındaki olay sayısının Poisson regresyon modeli aşağıdaki gibi olmaktadır.

$$Pr(Y_i = y_i) = \frac{e^{-\lambda_i} \lambda_i^{y_i}}{y_i!}, \quad y_i = 1, 2, 3 \dots, i = 1, 2, \dots N \quad (3.15)$$

Poisson regresyon modelinin diğer varsayımı, Y_i 'nin koşullu varyans ve ortalamasının birbirine eşit olmasıdır.

$$E(Y) = Var(Y) = \lambda \quad (3.16)$$

Y_i 'nin ortalama ve varyansının λ_i 'ye eşit olduğu tek parametrelili bu dağılımda y_i rastgele değişkenlerin değerini göstermektedir.

Ancak Poisson sürecinde meydana gelen olaylar birbirinden bağımsızdır. Bunun anlamı, şu anda olan bir olayın gelecekte de olacağı zorunluluğunun olmamasıdır. Örneğin bir bilim adamı makale yayınladığında bu onun gelecekteki makale yayınlama oranını değiştirmeyecektir. Geçmişte yaptığı başarıları gelecekte yapacağı başarıları etkilememektedir (Long, 1997:219-220).

Sayma verilerin standart Poisson regresyon modelinin bütün varsayımlarını karşılamadığı durumlar vardır. Bu durumlar aşırı yayılım (overdispersion) ve eksik yayılım (underdispersion) olarak adlandırılmaktadır. Aşırı yayılım, hataların tahmin edilen varyansının tahmin edilen ortalamalarından büyük olduğu durumdur. Aşırı yayılım dikkate alınmadığında; standart hata tahminleri çok küçük, parametre tahminleri için test istatistikleri çok büyük değer almakta ve güven sınırları çok küçük olmaktadır (Coxe ve diğerleri, 2009: 130).

Poisson regresyon modelinde ortalama-varyans eşitliğinin sağlanmaması farklı model uygulamalarına sebep olmaktadır. Bir sayma değişkeninin belirli bir regresyon modeli ile analiz edilmesi için aşırı veya eksik yayılımı belirleyen mekanizmanın bilinmesi gerekmektedir. Bu mekanizma aşağıdaki şekildedir (Selim, 2004:27, Winkelmann ve Zimmermann, 1994:209).

$$Var(Y_i/x_i) = (\sigma^2 - 1) [E(Y_i/x_i)]^{k+1} + E(Y_i/x_i) \quad (3.17)$$

$$\sigma^2 \in R^+, \quad k \in R$$

Eşitlik 3.17'de σ^2 yayılım parametresini gösterirken k doğrusal olmama parametresidir ve her ikisinin de skaler olduğu varsayılmaktadır. Eğer yayılım parametresi olan $\sigma^2=1$ ise Poisson regresyonun eşit yayılıma, $\sigma^2>1$ ise aşırı yayılıma,

$0 < \sigma^2 < 1$ ve $\left[E(Y_i/x_i) \right]^k \leq 1/(1 - \sigma^2)$ ise eksik yayılıma sahip olduğunu göstermektedir. σ^2 aşağıdaki gibi hesaplanabilmektedir (McCullagh ve Nelder, 1996'dan aktaran Selim, 2004: 28).

$$\sigma^2 = \frac{1}{n-k} \sum_i \frac{(y_i - \hat{\lambda}_i)}{\hat{\lambda}_i} \quad (3.18)$$

3.2.3. Negatif Binom Regresyon Modeli

Poisson regresyon modelinin temel varsayımları sağlanmadığı durumlarda tutarlı ancak etkin olmayan parametre tahminleri ortaya çıkmaktadır. Gözlemlenemeyen heterojenlik veya pozitif korelasyon oluşması durumunda tesadüfi etkinin olduğu λ aşağıdaki şekilde gösterilmektedir (Bauer ve diğerleri, 1999:11, Selim, 2004:26, Winkelmann ve Zimmermann, 1994:210).

$$\tilde{\lambda} = \exp(x_i \beta + \varepsilon_i) \quad (3.19)$$

Denklemden ε_i gözlemlenemeyen heterojenliği göstermektedir.

$E[\exp(\varepsilon_i)] = 1$ olduğunda;

$$E(\tilde{\lambda}_i) = \lambda_i \quad \text{ve} \quad \widetilde{Var}(\lambda_i) = \lambda_i^2 Var[\exp(\varepsilon_i)] \quad (3.20)$$

eşitlikleri elde edilmektedir. $\tilde{\lambda}_i$ ve Y_i 'nin ortak dağılımı aşağıdaki gibidir.

$$f(y_i, \tilde{\lambda}_i | x_i, \beta, \sigma^2, k) = f(y_i | \tilde{\lambda}_i) g(\tilde{\lambda}_i | x_i, \beta, \sigma^2, k) \quad (3.21)$$

Eğer $\tilde{\lambda}_i$, θ ve α parametreleriyle gamma dağılımı gösterirse negatif binom dağılımı şu şekilde olmaktadır:

$$f(y_i | \alpha, \theta) = \frac{\Gamma(\alpha + y_i)}{\Gamma(\alpha) \Gamma(y_i + 1)} \left(\frac{\theta}{\theta + 1} \right)^\alpha \left(\frac{1}{\theta + 1} \right)^{y_i} \quad (3.22)$$

$$E(y_i | \alpha, \theta) = \frac{\alpha}{\theta}, \quad \text{ve} \quad Var(y_i | \alpha, \theta) = \frac{\alpha(1 + \theta)}{\theta^2}$$

Varyans ortalamayı geçtiği için Negatif Binom dağılımı Poisson dağılımına göre aşırı yayılım göstermektedir. Negatif Binom regresyon modeli en çok olabilirlik tahmincisi kullanılarak tahmin edilmektedir. Olabilirlik tahmincisi eşitliği aşağıdaki gibidir (Long, 1997:236):

$$\begin{aligned} L(\beta|y, X) &= \prod_{i=1}^N P(y_i|x_i) \\ &= \prod_{i=1}^N \frac{\Gamma(y_i+\alpha^{-1})}{y_i!\Gamma(\alpha^{-1})} \left(\frac{\alpha^{-1}}{\alpha^{-1}+\lambda_i}\right)^{\alpha^{-1}} \left(\frac{\lambda_i}{\alpha^{-1}+\lambda_i}\right)^{y_i} \end{aligned} \quad (3.23)$$

$\lambda = \exp(x\beta)$ dir.

Negatif Binom regresyon; olay sayılarının Poisson dağılımını, alta yatan ya da gerçek ortalama olay sayılarında açıklanamayan varyasyonun gamma dağılımı ile birleştirmektedir. Eşitlik (3.8)'de yer alan Poisson dağılımının yerini Negatif Binom dağılımı almakta ve bu durumda Negatif Binom regresyon modeli aşağıdaki gibi olmaktadır (Osgood, 2000: 29).

$$P(Y_i = y_i) = \frac{\Gamma(y_i+\emptyset)}{y_i!\Gamma(\emptyset)} \frac{\emptyset^\emptyset \lambda_i^{y_i}}{(\emptyset+\lambda_i)^{\emptyset-y_i}} \quad (3.24)$$

Burada Γ , gama fonksiyonu (faktöriyel fonksiyonun sürekli bir versiyonu), \emptyset ise ortalamanın artık varyansının tersidir.

3.2.4. Poisson Quasi Maksimum Olabilirlik Tahmin Yöntemi

Regresyon modellerinin uygunluğunun değerlendirilmesinde Pearson istatistiği, sapma istatistiği (Deviance), Akaike Bilgi Kriteri (AIC: Akaike Information Criterion) ve Bayes Bilgi Kriteri (BIC: Bayesian Information Criteria) gibi kriterler kullanılmaktadır. Bunlar arasında en temel kriterlerden biri olan Pearson istatistiği aşağıdaki şekilde gösterilmektedir (Güneri ve Durmuş, 2020:54):

$$P = \sum_{i=1}^n \frac{(y_i-\hat{\lambda}_i)^2}{\hat{\omega}_i} \quad (3.25)$$

Poisson regresyon modelinde $\omega_i = \lambda_i$ olduğundan (3.23) numaralı eşitlik aşağıdaki şekle dönüşmektedir.

$$P_p = \sum_{i=1}^n \frac{(y_i - \lambda_i)^2}{\lambda_i} \quad (3.26)$$

Modelin uygunluğunun karar verilmesinde aşırı ya da eksik yayılımın varlığı için serbestlik derecesi (n-k) ile Pearson istatistiği arasındaki ilişkiye bakılır. Serbestlik derecesinde; k parametre sayısını, n ise gözlem sayısını göstermektedir.

$P_p > n-k$; aşırı yayılım

$P_p < n-k$; eksik yayılım

Verilerin dağılımı hakkında bilgi verilmediği ya da verilerin dağılımının yanlış belirlendiği durumlarda maksimum olabilirlik tahmini uygun olmayan sonuçlar verebileceği için alternatif tahmin yöntemleri kullanılmaktadır (Tu, 1997:39'dan aktaran Selim, 2004: 29). Quasi maksimum olabilirlik (QML) tahmini, dağılımı yanlış belirlenmiş modelin maksimum olabilirlik tahminidir ve model Robust Poisson regresyon modeli (RPRM) olarak adlandırılmaktadır. Burada Robust terimi, aykırı değerlere direnç anlamından ziyade dağılımsal veya varyans-ortalama spesifikasyonundan sapmalara karşı dayanıklılık anlamında kullanılmaktadır. Poisson regresyon tahmincisinin standart hataları, aşırı dağılım varlığında düzenlenmelidir (Winkelmann, Zimmermann, 1995: 11-12). QMLE'in asimptotik kovaryans matrisi aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır (White, 1982'den aktaran Winkelmann, Zimmermann, 1995:12, Selim, 2004:30-31):

$$Var(\hat{\beta}) = n^{-1}A^{-1}BA^{-1} \quad (3.27)$$

A ve B matrisi ise:

$$A = \frac{1}{n} \sum_i x_i' x_i E(Y_i | x_i), \quad (3.28)$$

$$B = \frac{1}{n} \sum_i x_i' x_i Var(Y_i | x_i), \quad (3.29)$$

$\hat{\beta}$ için geçerli kovaryans matrisinin hesaplanması için Eşitlik 3.25'deki A ve B matrisleri yerine bu matrislerin örnek momentleri alınır. Bu durumda:

$$\hat{A}(\hat{\beta}) = \frac{1}{n} \sum_i x_i' x_i \hat{\lambda}_i, \quad (3.30)$$

$$\hat{B}(\hat{\beta}) = \frac{1}{n} \sum_i x_i' x_i \widehat{Var}(Y_i | x_i; \hat{\beta}) \quad (3.31)$$

Varyans;

$$\widehat{Var}(\hat{\beta}) = (\sum_i x_i' x_i \hat{\lambda}_i)^{-1} (\sum_i x_i' x_i \widehat{Var}(Y_i | x_i; \hat{\beta})) (\sum_i x_i' x_i \hat{\lambda}_i)^{-1} \quad (3.32)$$

olmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AMPİRİK ANALİZ

4.1. ÇALIŞMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ

Türkiye’de son yıllarda toplam nüfus içerisinde göç eden kadın nüfusunun arttığı görülmektedir. Göç eden kadınların sosyo-ekonomik olarak uyum sağlama süreci ve göç alan yerlerdeki aile yapılarındaki değişimin anlaşılabilmesi için göç eden kadınların doğurganlık davranışının analiz edilmesi gerekmektedir. Göçün psikolojik ve fizyolojik olarak doğurganlık davranışı üzerine olan etkileri göz önüne alındığında, Türkiye’de göç eden kadınların doğurganlık davranışının nasıl olduğu, hangi faktörlerden etkilendiği ve nasıl bir değişim gösterdiği araştırılması gereken konular arasındadır.

Bu çalışmanın amacı, 2008 ve 2013 yılına ait Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) verileri kullanılarak Türkiye’de doğurganlığı etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve iç göçlerin doğurganlık üzerine olan etkisinin sayma veri modellerinden Robust Poisson regresyon modeli kullanılarak adaptasyon, bozucu etki ve seçicilik hipotezleri açısından değerlendirilmesidir. Ayrıca bu çalışmada analizlerde doğru ve tutarlı sonuçlar elde edebilmek için göç ile doğurganlık arasındaki mekânsal ilişkinin varlığı araştırılmıştır. Göç edilerek varılan ilin komşu illerden göç sayısının fazla olması söz konusu illerde sosyal, ekonomik ve fiziki şartların uygun olduğunun bir göstergesi olarak ortaya çıkmakta ve doğurganlık davranışı üzerinde pozitif yönde etkisi bulunmaktadır.

Göç ile sahip olunan çocuk sayısı arasındaki ilişkinin araştırıldığı bu çalışmanın hipotezleri aşağıda sunulmuştur.

- Göç etme kadınların doğurganlık davranışı üzerinde negatif bir etkiye sahiptir.
- Göç ile doğurganlık arasında mekânsal bir ilişkinin varlığı söz konusudur.
- Kadınların doğurganlıkları açısından mekânsal etkileşimleri her ilde aynı değildir.
- Göç edip göç ettiği yerde beş yıldan fazla kalan kadınların göç etmeyip yerleşik olarak yaşayanlarla doğurganlık davranışı benzerdir.

- Göç edip bulunduğu yerde beş yıldan az kalan kadınlar ile söz konusu yerlerde yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışı farklıdır.
- Büyük aile kurmak isteyenlerin yüksek doğurganlık küçük aile kurmak isteyenlerin ise düşük doğurganlık davranışı gösteren yerlere göç etmesi bilgisinden hareketle kırsal alana göç edenler kırsal alanın doğurganlık davranışını (yüksek doğurganlık), kentsel alana göç edenler ise kentsel alanın doğurganlık davranışını (düşük doğurganlık) göstermektedir.

4.2. ÇALIŞMADA İZLENEN YÖNTEM

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen TNSA-2008 ve TNSA-2013 verileri kullanılarak hem Türkiye geneli hem de kır, büyükşehir belediyesi iller ve büyükşehir belediyesi olmayan iller kapsamında analizler yapılmıştır.

Bu çalışmada Türkiye’de 2008 ve 2013 yıllarında doğurganlığı etkileyen faktörlerin analizi için sayma veri modellerinden Robust Poisson regresyon modeli kullanılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda kadınlarda göçün doğurganlık davranışı üzerinde anlamlı etkisinin olduğu görülmüştür. Ayrıca illerin toplam göç sayıları ile sahip olunan çocuk sayısı arasındaki mekânsal ilişki araştırılmıştır. İki değişken arasındaki mekânsal ilişkinin varlığı belirlendikten sonra illerin, komşu illerdeki ortalama göç farkını gösteren bir sapma değişkeni oluşturulmuştur. Merkez illerdeki kişilerin ortalama göç sayısının komşu illerdeki ortalama göç sayısından farkı alınarak oluşturulan sapma değişkeni, göç edenlerin doğurganlık davranışlarının adaptasyon, bozucu etki ve seçicilik hipotezleri açısından değerlendirildiği modellere dahil edilmiştir. Sayma veri modellerinde yayılım parametresi olan σ^2 değerinin 1’den küçük çıkmasından dolayı eksik yayılım ile karşılaşmıştır. Bundan dolayı göç edenlerin doğurganlık davranışına ait hipotezlerin sınanmasında Robust Poisson regresyon modelinden faydalanılmıştır.

Bu çalışmada kişilerin yaşam alanları kır, büyükşehir belediyesi olan iller ve diğer iller (büyükşehir belediyesi olmayan iller) şeklinde belirlenmiştir. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen 2008 ve 2013 yılına

ait Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması verileri kapsamında yer alan kırsal ve kentsel alan ayrıştırmasında kentsel alanlar büyükşehir belediyesi iller ve büyük şehir belediyesi olmayan iller olarak ikiye ayrılmıştır. 2008 verilerinde 81 ilin 16'sı (Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Bursa, Gaziantep, Kayseri, Konya, Antalya, Erzurum, Eskişehir, Diyarbakır, Kocaeli, Mersin, Samsun, Sakarya) büyük şehir belediyesi olan iller iken 2013 yılı verilerinde bu sayı 14 ilin (Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Ordu, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa, Van) büyük şehir belediyesi sınıflandırılmasına alınmasıyla 30 ile yükselmiştir. Çünkü 12.11.2012 tarihinde kabul edilen 6360 sayılı yasaya göre bir ilde büyükşehir belediyesi kurulması için ilin toplam nüfusunun 750.000'in üzerinde olması gerekmektedir (Özçağlar, 2016:273).

Göç ve doğurganlık davranışı arasındaki ilişkinin adaptasyon hipotezi açısından değerlendirilmesinde göç edilerek varılan yerde kalış süreleri dikkate alınmıştır. Yerleşik olarak yaşayan kadınlara ait model ile son göç edilen yerde beş yıldan az kalan ve beş yıldan fazla kalan kadınların doğurganlık davranışını etkileyen etmenlere ait model tahminleri karşılaştırılmış ve varsa bozucu etki ortadan kalktıktan sonra (beş yıldan fazla kalış gerçekleşmiş) göç eden kadınlar ile yerleşik olan kadınların doğurganlık davranışı arasındaki farklılıklar ortaya konulmuştur.

Bozucu etki hipotezi açısından değerlendirilmesinde göç edilerek varılan son göç yerinde (büyükşehir belediyesi iller, büyükşehir belediyesi olmayan iller ve kırsal alan) beş yıldan az kalan kadınlar ile yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışını etkileyen etmenlere ilişkin model tahminleri karşılaştırılmıştır.

Türkiye'de göç ve doğurganlık davranışı arasındaki ilişkinin seçicilik hipotezi açısından değerlendirilmesinde ise göç edenlerin kırdan kente, kırdan kıra, kentten kıra ve kentten kente olmak üzere göç yönleri dikkate alınarak model tahminleri elde edilmiştir.

4.3. VERİLER

Bu çalışmada, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen 2008 ve 2013 yıllarına ait olan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA-2008 ve TNSA-2013) verileri kullanılarak hem Türkiye geneli hem de kır, büyükşehir belediyesi iller ve büyükşehir belediyesi olmayan iller kapsamında analizler yapılmıştır.

TNSA-2008 VE TNSA-2013 örneklem seçiminde ağırlıklı, çok aşamalı, tabakalı küme örnekleme yaklaşımı kullanılmıştır. TNSA-2008'in örneklem seçimi üç aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada farklı nüfus büyüklüğüne sahip yerleşim yerlerinin seçimi yapılmıştır. Temel örneklem birimleri için kullanılan çerçeve 2007 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nden elde edilen yerleşim yerlerinin nüfus büyüklüklerine ilişkin sonuçlar kullanılmış ve örneklem tasarımında nüfusu 10000 ve üzeri olan yerleşim birimleri "kent" nüfusu 10000 altında olan yerleşim yerleri ise "kır" olarak tanımlanmıştır. Örneklem seçiminde ikinci aşama birinci aşamada seçilen yerleşim birimlerinin içinden belirlenen sayıda kümenin seçilmesidir. Toplam küme sayısı 634 olarak belirlenmiş ve seçim işlemlerinde belediyesi olan yerleşim yerleri için, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından oluşturulan *Ulusal Adres Veri Tabanı* (UAVT) kullanılmıştır. Belediye olan 502 yerleşim yeri için her biri yaklaşık 100 hane içeren küme listeleri UAVT kullanılarak TÜİK tarafından sağlanmıştır. TÜİK'in veri sağlayamadığı 132 küme için hane listeleri listeleme çalışması sırasında listeleme ekipleri tarafından sahada hazırlanmıştır. Üçüncü aşamada ise güncellenmiş hanehalkı listeleri kullanılarak sistematik tesadüfi örneklem yoluyla her küme içinden sabit sayıda hanehalkı seçilmiştir. Kentsel yerleşim yerindeki kümelerde 25, kırsal yerleşim yerindeki kümelerde ise 15 hanehalkı olmak üzere TNSA-2008 kapsamında seçilen hanehalkı sayısı toplam 13,251'dir (2008 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2009: 14).

TNSA-2013'ün örneklem seçiminde ağırlıklı, çok aşamalı, tabakalı küme örnekleme yaklaşımı kullanılmış ve örneklem seçimi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Örneklem seçiminin ilk aşamasında tabakalardan ilk örnekleme birimi olarak blokların seçilmesi yapılmıştır. Bu işlem TÜİK tarafından gerçekleştirilmiştir. Temel örneklem birimlerinin seçimi için kullanılan çerçeve, 2012 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nde elde edilen yerleşim yerlerinin nüfus büyüklüklerine ilişkin sonuçlar kullanılarak hazırlanmıştır. Örneklem tasarımında, kır ve kent belirlemede TNSA-2008'de kullanılan ayırım kullanılmıştır. Blokların seçilmesinde sistematik seçim kullanıldığı için yerleşim yerlerinin aldığı seçim oranı olasılıkları nüfus büyüklükleriyle orantılıdır. Bu nedenle büyük yerleşim yerlerinden daha fazla blok seçilmiştir. Örneklem seçiminin ikinci aşamasında ise TÜİK'ten blok listeleri sağlandıktan ve listeleme ve haritalama saha çalışması aracılığıyla güncellendikten sonra hanehalkı listelerinden sistematik tesadüfi örneklem yoluyla sabit sayıda hanehalkı seçilmiştir. Kentsel yerleşim yerlerindeki kümelerde 25, kırsal

yerleşim yerlerindeki kümelerde ise 18 olmak üzere 14,490 hanehalkı seçilmiştir (2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2014: 14).

TNSA-2008, ülke geneli, kırsal ve kent ve coğrafi bölge düzeylerini temsil edecek şekilde seçilen 634 kümede ve 81 ilde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 10,525 hanehalkında 7,405 evlenmiş kadınla tamamlanmıştır. TNSA-2013'te ise 641 kümede 11,794 hanehalkı ve 15-49 yaş arasındaki 9,746 kadınla görüşmeler tamamlanmıştır. TNSA-2008 ve TNSA-2013 araştırmaları doğurganlık düzeyi ve değişimi, bebek ve çocuk ölümlülüğü, aile planlaması ve anne ve çocuk sağlığı konularında bilgi sağlamak üzere tasarlanmış ulusal düzeyde bir örneklem araştırmasıdır. Araştırma sonuçları ulusal düzeyde, kentsel ve kırsal alanlar ile beş coğrafi bölge düzeyinde, ayrıca araştırma kapsamındaki bazı konular da 12 coğrafi bölge (NUTS1) düzeyinde sunulmaktadır (2008 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2009: XV ve 2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2014: 15).

Çalışmada kullanılan verilerin oluşturulmasına ilişkin olarak kadınların erkeklerle birlikte yaşamaya başlamaları esas alınmıştır. Medeni durumun analizler açısından temel alınmamasının sebebi bazı birlikteliklerde evlilik öncesi doğumların gerçekleşmesidir. Analizlerde bağımlı değişken olarak bir doğurganlık göstergesi olan toplam doğan çocuk sayısı alınmıştır. Mevcut düzenlemeler sonrasında TNSA-2008 verilerinden 4559, TNSA- 2013 verilerinden ise 7220 kadına ait anket verilerinin çalışma açısından uygun olduğu görülmüştür.

Hazırlanan çalışmada yaşanılan yere ilişkin kırsal, büyükşehir belediyesi iller ve büyük şehir belediyesi olmayan iller olmak üzere üç sınıflandırma yapılmıştır. TNSA-2008 verilerinde büyükşehir belediyesi olan iller 16 adet iken 2012 yılında yapılan yasal düzenlemeyle 750.000 nüfusun üzerinde olan iller büyükşehir belediyesi olarak kabul edilmiş ve bu durumda TNSA-2013 verilerinde büyükşehir belediyesi olan il sayısı 30'a yükselmiştir.

Göçün doğurganlık davranışı üzerinde olan etkisinin araştırılması için kadınlarda evlilik sonrası yapılan göç hareketleri esas alınmıştır. Göç edenler kategorisine evlendikten sonra yaşadıkları yeri kırsaldan kente, kırsaldan kırsala, kentten kente ya da kentten kırsala doğru değiştiren kadınlar dahil edilirken göç etmeyenler kategorisine ise evlenmeden önce yaşadıkları yeri değiştirenler ve yaşadıkları yeri hiç değiştirmeyen kadınlar dahil edilmiştir. Göç yönünün belirlenmesinde (kırsaldan kente, kırsaldan kırsala, kentten kırsala, kentten kente) kentsel alan olarak büyükşehir belediyesi olan ve büyükşehir belediyesi olmayan illerin toplamı dikkate alınmıştır.

4.4. DEĞİŞKENLER VE TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER

4.4.1. Analizlerde Kullanılan Değişkenler

Literatürde doğurganlığı etkileyen faktörlere ilişkin model çalışmaları Becker (1960) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda genel olarak doğurganlık; gelir, çocuk maliyetleri ve ailenin tercihleri tarafından belirlenmektedir. Ancak doğurganlığın bu faktörlerle birlikte birçok sosyo-ekonomik değişken tarafından da etkilendiği birçok çalışmada (bkz. Lewis 1973, De Tray 1973, Willis 1973) görülmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmada ilk olarak 2008 ve 2013 TNSA verileri kullanılarak Türkiye’de doğurganlığı etkileyen faktörler belirlenmiştir. Gerçekleştirilen analizlerde elde edilen modellerde bağımlı değişken olarak doğurganlık göstergesi olan kadınların sahip oldukları çocuk sayıları alınmıştır.

Doğurganlığı etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen analizlerde kadınlara, erkeklere ve hanehalkına ait değişkenler kullanılmıştır. Kadınların göç statüsü, şimdiki yaşları, çalışma durumları, eğitim düzeyleri, ilk doğum ve ilk evlenme yaşları, eğitim düzeyleri kadınlara ait değişkenler iken erkeğe ait olan değişkenler yaş, çalıştığı sektör ve eğitim düzeyleri değişkenleridir. Hanehalkına yönelik olarak kullanılan değişkenler ise hanede yaşayan kişi sayısı, refah düzeyi, ailenin etnik kökeni, toplam ölen erkek ve kız çocuk sayıları, toplam kürtaj sayısı, kullanılan doğum kontrol yöntemi ve yaşanılan yer değişkenleridir.

Analizlerde kullanılan veriler TNSA-2008 için 15-49 yaş aralığında olan kadınlara ait iken TNSA-2013 için ise 16-49 yaş aralığında olan kadınlara aittir. Kadınların göç statüsünün belirlenmesinde evlendikten sonra yaşadıkları yeri değiştirip değiştirmedikleri dikkate alınmıştır. Evlendikten sonra kırdan kıra, kırdan kente, kentten kente ya da kırdan kente göç eden kadınlar göç eden olarak sınıflandırılırken yaşadıkları yeri evlenmeden önce değiştirenler ya da hiç değiştirmeyenler göç etmeyen olarak sınıflandırılmıştır. Kadınların ilk evlenme yaşının belirlenmesinde kadının doğum yılı ile ilk evlenme yılı arasındaki fark alınırken ilk doğum yaşının belirlenmesinde kadının doğum yılı ile ilk çocuğunun doğum yılı arasındaki fark alınmıştır.

Kadının ve erkeğin eğitim düzeyi en son mezun oldukları eğitim kurumu dikkate alınarak belirlenmiştir. Bu kapsamda hiçbir eğitim kurumundan mezun olmayanlar eğitimsiz olarak belirlenirken ilkokul, ortaokul, lise ile üniversite ve daha

yüksek düzeyde eğitim almış olanlar mezun oldukları kurumlara göre sınıflandırılmışlardır.

Analizlerde kullanılan etnik köken değişkenine ilişkin olarak kadınların ve erkeklerin ana dilleri dikkate alınmış ve üç tür etnik köken değişkeni oluşturulmuştur. Ana dili her iki partnerin de Türkçe olanlar, ana dili her iki partnerin de Kürtçe olanlar ve ana dili partnerlerden birinin Türkçe diğerinin Kürtçe olanlar şeklinde sınıflandırma yapılmıştır.

Yaşanılan ilin diğer illerden ortalama göç farkını gösteren sapma değişkeninin oluşturulması için sahip olunan çocuk sayısı ile göç sayısı arasında mekânsal ilişkinin varlığı araştırılmıştır. Sapma değişkeni, illerin komşusu olan illerde meydana gelen göçlerden oluşan etkilerin kadınların doğurganlık davranışı üzerine olan etkisini belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Merkez ilde meydana gelen göçlerin komşu illerde meydana gelen ortalama göçlerden fazla olması, söz konusu ilde göç ederek yaşayan kişilerin komşu illerdekinden fazla olduğunu göstermektedir. Göç hareketinin sebepleri arasında yer alan sosyal, ekonomik, fiziki ve çevre koşullarında meydana gelen değişmelerin söz konusu olmasından dolayı, sapma değişkeni merkez ildeki koşulların bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Bu çalışmada 2008 ve 2013 yıllarında çocuk sayısını etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve göç ile doğurganlık arasındaki ilişkinin adaptasyon, bozucu etki ve seçicilik hipotezleri açısından değerlendirilmesi amacıyla kullanılan değişkenler Tablo 4.1'de yer almaktadır.

Tablo 4.1: Analizlerde Kullanılan Değişkenler (2008-2013)

Kadına Ait Değişkenler	Erkeğe Ait Değişkenler	Hanehalkına Ait Değişkenler
Göç Statüsü	Erkeğin Eğitim Düzeyi	Hanehalkı Büyüklüğü
Göç Edenler	Eğitimsiz	3 ve daha az kişi
Göç Etmeyenler	İlkokul mezunu	4-6 kişi
Şimdiki Yaşı	Genel ya da mesleki ortaokul mezunu	7 ve daha fazla kişi
15-20 yaş ¹	Genel ya da mesleki lise mezunu	Hanehalkı Refah Düzeyi
21-25 yaş	Lisans, yüksek lisans ya da doktora mezunu	En düşük
26-30 yaş	Yaşı	Düşük
31-35 yaş	15-30 yaş	Orta
36-40 yaş	31-40 yaş	Yüksek
41-44 yaş	41-50 yaş	En yüksek
45-49 yaş	51-84 yaş	Ailenin etnik kökeni
Çalışma Durumu	Çalıştığı sektör	Anne baba Türk
Çalışmıyor	İşsiz	Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk
Çalışıyor	Tarım	Anne baba Kürt
İlk Doğum Yaşı	Sanayi	Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı
12-44 Yaş Aralığı	Hizmet	Hiçbir yöntem kullanmıyor
Eğitim Düzeyi		Geleneksel veya folklorik yöntemler
Eğitimsiz		Modern yöntemler
İlk okul mezunu		Toplam Kürtaj Sayısı
Genel ya da mesleki ortaokul mezunu		Toplam Ölen Çocuk Sayısı
Genel ya da mesleki lise mezunu		Yaşanılan Yer
Lisans, yüksek lisans ya da doktora mezunu		Kent
İlk Evlenme Yaşı		Kır
8-48 yaş aralığı		Sapma Değişkeni

¹, TNSA-2008 verileri için temel sınıf 15-20 yaş aralığındaki kadımlar iken TNSA-2013 verileri için 16-20 yaş aralığındaki kadınlardır.

4.4.2. Tanımlayıcı İstatistikler (2008 ve 2013)

Türkiye geneli, kırsal alan, büyük şehir belediyesi iller, büyükşehir belediyesi olmayan iller ile göç eden ve göç etmeyenler kısıtlamaları kullanılarak oluşturulan kadına, erkeğe ve hanehalkına ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.2 ve Tablo 4.3'te yer almaktadır.

Tablo 4.2 incelendiğinde 2008 yılı Türkiye genelinde 15-49 yaş arası kadınların ortalama sahip oldukları çocuk sayısı yaklaşık olarak 3'tür. Bu oranın kırsal

alandaki yaşıyanlarda kentsel alanda (büyük şehir belediyesi iller ve büyükşehir belediyesi olmayan iller) yaşıyanlara, göç edenler ve göç etmeyenlere göre sırasıyla 3,52 ve 3,38 ile Türkiye ortalamasından daha yüksek olduğu görülmektedir. Tablo 4.3’de görüldüğü gibi 2013 yılında ise 15-49 yaş aralığındaki kadınların Türkiye genelinde sahip olduğu ortalama çocuk sayısının 2008 yılına göre düşüş gösterdiği ve 2 civarında olduğu görülmektedir. Göç edenlerde sahip olunan ortalama çocuk sayısının yaklaşık olarak 3 olması hem göç etmeyenlere hem de Türkiye geneline göre daha fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.2 incelendiğinde analizlerde kullanılan verilerin %78,5’nun kentsel kesimde yaşıyan 15-49 yaş aralığındaki kadınlara ait olduğu görülmektedir. Kırsal kesimde yaşıyan ve göç eden ile göç etmeyen kadınların oranı kentsel kesimde yaşıyanların oranına göre daha yüksektir. Ayrıca kentsel kesimde yaşıyan göç eden 15-49 yaş aralığındaki kadınların oranı göç etmeyen kadınların oranına göre daha düşük iken kırsal kesimde yaşıyan göç eden kadınların oranı göç etmeyen kadınların oranına göre daha yüksektir. Yaşıyan yer açısından Tablo 4.3 incelendiğinde ise Türkiye genelinde kentlerde yaşıyan kadınların kırsal kesimde yaşıyan kadınlara göre daha fazla olduğu gözlemlenirken göç edenler ve etmeyenler açısından değerlendirmede 2008 yılında tam tersi bir durum görülmektedir. Tablo B’de göç eden 15-49 yaş arasındaki kadınların kentsel alanda yaşıyan ve göç edenlerin oranı göç etmeyenlere göre daha fazla iken kırsal kesimde yaşıyan göç etmeyen kadınların göç edenlere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Tablo 4.4, yaşıyan yer ve göç statüsüne göre kişi sayıları incelendiğinde bu durumu destekler niteliktedir. Tablo 4.4 incelendiğinde hem 2008 hem de 2013 yıllarında kırsal alanda, kentsel alanda, göç edenler ve göç etmeyenlerde 15-49 yaş aralığındaki kadınların sahip oldukları ortalama çocuk sayıları çalışmayan kadınlarda çalışanlara göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4: Yaşıyan Yer ve Göç Statüsüne Göre Kişi Sayıları (2008-2013)

	2008		2013	
	Kır	Kent	Kır	Kent
Göç Edenler	128	897	342	1593
Göç Etmeyenler	852	2681	1426	3858
Türkiye Geneli	980	3578	1768	5451

Tablo 4.5 incelendiğinde 2008 yılında çalışan kadınların ortalama %0,04 civarında olduğu ve çalışmayan kadınlara göre çok daha düşük bir yüzdeye sahip

olduğu görülmektedir. Tablo 4.5'te görüldüğü gibi çalışan kadınların oranında artış meydana gelmesine rağmen bu oran çalışmayan kadınların oranından daha düşüktür.

Tablo 4.5: Kadınların Çalışma Durumu, Yaşadıkları Yer ve Göç Statüsü Bakımından Sahip Olduğu Ortalama Çocuk Sayıları (2008-2013)

	2008		2013	
	Çalışıyor	Çalışmıyor	Çalışıyor	Çalışmıyor
Kır	2.8	3.52	2.87	3.22
Büyükşehir B. İller	2.2	2.67	2.08	2.52
Diğer İller	2.16	2.91	2.03	2.64
Göç Edenler	2	3.38	2.56	3.1
Göç Etmeyenler	2.4	2.82	2.19	2.62

Tablo 4.2 incelendiğinde Türkiye genelinde hanehalkı refah seviyesi en düşük düzeyde olanların oranı %18 iken en yüksek seviyede olanların oranı ise %16'dır. Büyükşehir belediyesi olan illerde en yüksek orana, yaklaşık olarak %26 ile, yüksek refah seviyesinde olanlar sahipken büyükşehir belediyesi olmayan illerde ise en yüksek oran yaklaşık olarak %30 ile orta refah seviyesinde olanlardır. Kırsal alanda yaşayanlarda en düşük refah seviyesinde olanların oranı %57,7 ile en yüksek orana sahip iken en düşük oran ise %2,5 ile en yüksek refah seviyesinde olanlara aittir. Tablo 4.3 hanehalkı refah seviyesi açısından değerlendirildiğinde, büyükşehir belediyesi olan iller ve olmayan illerde en düşük refah seviyesine sahip olanların oranı en küçük iken kırsal alanda yaşayanlar arasında en düşük refah seviyesinde olan hanehalklarının oranı %55 ile en yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2'de kadının ve erkeğin eğitim düzeyleri incelendiğinde, kadınların eğitim seviyeleri bakımından en fazla orana sahip olan eğitim seviyesi ilkökul mezunu olanlar iken ikinci en yüksek eğitim seviyesi eğitimsiz olan kadınlara aittir. Sadece büyük şehir belediyesi olan illerde genel ya da meslek lisesi mezunu olan kadınların oranı %17 ile ilkökul mezunlarından sonra ikinci sırada yer almaktadır. Erkeklerin eğitim düzeyi açısından bakıldığında ise en yüksek oran ilkökul mezunu olan erkeklere ait iken ikinci en yüksek oran genel ya da meslek lisesi mezunu olan erkeklere aittir.

2008 yılında kadının ilk evlenme yaşı değişkenine bakıldığında Tablo 4.2'da Türkiye geneli, büyükşehir belediyesi iller, büyükşehir belediyesi olmayan iller ve göç etmeyenlerde kadının ilk evlenme yaşının ortalama yaklaşık 20 olduğu görülmektedir. Ancak kırsal alanda yaşayan ve göç etmeyenlerde ise kadının ortalama evlenme yaşı yaklaşık 19'dur. 2013 yılı verilerine bakıldığında ise kırsal alanda yaşayanlar ve göç edenlerde ortalama evlenme yaşının yaklaşık 20 olduğu, Türkiye geneli, büyükşehir

belediyesi iller, büyükşehir belediyesi olmayan iller ve göç etmeyenler açısından ise yaklaşık 21 olduğu görülmektedir. Tablo 4.6’da 2008 ve 2013 yıllarında kadınların ilk evlenme yaş aralıklarındaki, yaşadıkları yer ve göç statülerine göre sayıları yer almaktadır. 2008 ve 2013 yıllarında 18-20 yaş aralığındaki kadın sayısının en yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.6: Yaşanılan Yer ve Göç Statüsü Açısından İlk Evlenme Yaş Aralıklarına göre Kişi Sayıları (2008-2013)

İlk Evlenme Yaşı	2008				2013			
	Kır	Kent	Göç Edenler	Göç Etmeyenler	Kır	Kent	Göç Edenler	Göç Etmeyenler
8-17 yaş	330	956	357	929	570	1113	524	1159
18-20 yaş	334	1202	327	1209	667	1654	563	1758
21-23 yaş	190	850	223	817	398	1278	390	1286
24-29 yaş	102	484	109	477	255	1065	261	1059
30-39 yaş	24	74	7	91	42	167	29	180
40-48 yaş	-	12	2	10	3	7	1	9

2008 ve 2013 yılında doğum kontrol yöntemlerinin kullanımı dikkate alındığında hiçbir yöntem kullanmayan ve geleneksel ya da folklorik yöntemleri kullanan kadınlara göre modern yöntemleri kullanan kadınların oranı daha fazladır. Tablo 4.7 incelendiğinde 2008 yılı verilerine göre hiçbir doğum kontrol yöntemi kullanmayan kadınların sahip oldukları ortalama çocuk sayısı modern yöntemleri kullanan kadınların sahip olduğu ortalama çocuk sayısından genel olarak fazla olduğu görülmektedir.

Tablo4.7: Kullanılan Doğum Kontrol Yöntemi Açısından Göç Eden ve Etmeyen Kadınların Sahip oldukları Ortalama Çocuk Sayıları (2008-2013)

Doğum Kontrol Kullanımı	2008				
	Kır	Bşb. İller	Diğer İller	Göç Edenler	Göç Etmeyenler
Hiçbir Yöntem Kullanmayanlar	4.06	2.46	3.29	3.91	3.37
Geleneksel ya da Folklorik Yöntemler	3.05	2.31	2.51	3.18	2.47
Modern Yöntemler	3.51	2.73	2.96	3.36	2.83
Doğum Kontrol Kullanımı	2013				
	Kır	Bşb. İller	Diğer İller	Göç Edenler	Göç Etmeyenler
Hiçbir Yöntem Kullanmayanlar	2.04	1.08	1.43	2.09	1.34
Geleneksel ya da Folklorik Yöntemler	2.50	1.94	1.92	2.55	1.99
Modern Yöntemler	3.33	2.45	2.48	2.86	2.61

2013 verilerine bakıldığında ise hiçbir doğum kontrol yöntemi kullanmayan kadınların sahip olduğu ortalama çocuk sayısı modern yöntemleri kullanan kadınların sahip olduğu ortalama çocuk sayısına göre daha azdır.

2008 yılında toplam kürtaj sayısı incelendiğinde en yüksek ortalama değer 0,39 ile büyükşehir belediyesi illerde yaşayanlara ait iken en düşük ise 0.20 ile kırsal alanda yaşayanlara aittir. 2013 yılında ise toplam kürtaj sayısı en yüksek olan büyükşehir belediyesi olmayan illerde görülürken en düşük oran göç etmeyenlerdedir.

2008 yılında erkeğin çalışma durumu incelendiğinde Türkiye genelinde eşlerin %35'inin işsiz olduğu ve tarım, sanayi ve hizmet sektöründe çalışanlarda ise en yüksek orana %41 ile hizmet sektörünün sahip olduğu görülmektedir. Kırsal alanda ve büyükşehir belediyesi olmayan illerde yaşayan ve göç edenlerde işsiz eşlerin oranı Türkiye ortalamasından daha yüksektir. Ayrıca göç edenler, göç etmeyenler ile kırsal alanda, büyükşehir belediyesi illerde ve büyükşehir belediyesi olmayan illerde yaşayan erkeklerin çalıştığı sektörler açısından en yüksek orana hizmet sektörü sahiptir. 2013 yılında ise Türkiye genelinde işsiz olan erkeklerin oranı yaklaşık %14'tür. Büyükşehir belediyesi olan iller ve olmayan illerde işsiz olan erkekler tarım sektöründe çalışan erkeklerden daha fazladır. Göç edenler, göç etmeyenler ile kırsal alanda, büyükşehir belediyesi illerde ve büyükşehir belediyesi olmayan illerde yaşayan erkeklerin çalıştığı sektörler açısından en yüksek orana hizmet sektörünün sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2: Tanımlayıcı İstatistikler (2008)

	Türkiye Geneli	Büyükşehir Belediyesi İller	Büyükşehir Belediyesi Olmayan İller	Kır	Göç Edenler	Göç Etmeyenler
Sahip olunan çocuk sayısı	2.949(1.956)	2.678(1.574)	2.908(1.925)	3.520(2.548)	3.381(2.033)	2.824(1.916)
Göç Statüsü						
Göç Edenler	0.225(0.418)	0.241(0.428)	0.232(0.422)	0.131(0.338)		
Göç etmeyenler (temel sınıf)	0.775(0.418)	0.759(0.428)	0.768(0.422)	0.869(0.338)		
Yaşanılan Yer						
Kent	0.785(0.411)				0.125(0.331)	0.241(0.428)
Kır (temel sınıf)	0.215(0.411)				0.875(0.331)	0.759(0.428)
Kadının Şimdiki Yaşı						
15-20 yaş ¹ (temel sınıf)	0.032(0.175)	0.022(0.148)	0.028(0.165)	0.050(0.218)	0.008(0.088)	0.039(0.193)
21-25 yaş	0.148(0.355)	0.138(0.345)	0.147(0.354)	0.178(0.383)	0.068(0.252)	0.172(0.377)
26-30 yaş	0.196(0.397)	0.188(0.391)	0.208(0.406)	0.212(0.409)	0.134(0.341)	0.214(0.410)
31-35 yaş	0.196(0.397)	0.201(0.401)	0.203(0.402)	0.183(0.387)	0.190(0.393)	0.198(0.399)
36-40 yaş	0.175(0.380)	0.178(0.383)	0.183(0.387)	0.147(0.354)	0.216(0.411)	0.162(0.369)
41-44 yaş	0.116(0.320)	0.120(0.324)	0.108(0.311)	0.113(0.317)	0.160(0.367)	0.102(0.303)
45-49 yaş	0.138(0.345)	0.153(0.360)	0.123(0.329)	0.116(0.321)	0.224(0.417)	0.113(0.317)
Kadının Çalışma Durumu						
Çalışmıyor (temel sınıf)	0.997(0.051)	0.997(0.050)	0.997(0.054)	0.995(0.071)	0.998(0.044)	0.997(0.053)
Çalışıyor	0.003(0.051)	0.003(0.050)	0.003(0.054)	0.005(0.071)	0.002(0.044)	0.003(0.053)
Kadının İlk Doğum Yaşı (12-44 Yaş Aralığı)	21.047(3.960)	21.340(3.970)	21.472(3.906)	20.649(3.921)	20.511(3.755)	21.192(3.994)
Hanehalkı Büyüklüğü						
3 ve daha az kişi (temel sınıf)	0.182(0.386)	0.201(0.401)	0.183(0.387)	0.133(0.339)	0.172(0.377)	0.186(0.389)
4-6 kişi	0.604(0.489)	0.649(0.477)	0.599(0.490)	0.489(0.500)	0.646(0.478)	0.591(0.492)
7 ve daha fazla kişi	0.214(0.410)	0.150(0.357)	0.219(0.413)	0.378(0.485)	0.182(0.386)	0.223(0.416)
Hanehalkı refah düzeyi						
En düşük (temel sınıf)	0.189(0.391)	0.055(0.229)	0.216(0.411)	0.527(0.500)	0.115(0.319)	0.211(0.408)
Düşük	0.217(0.412)	0.194(0.395)	0.238(0.426)	0.248(0.432)	0.229(0.421)	0.213(0.410)

	Türkiye Geneli	Büyükşehir Belediyesi İller	Büyükşehir Belediyesi Olmayan İller	Kır	Göç Edenler	Göç Etmeyenler
Orta	0.224(0.417)	0.238(0.426)	0.239(0.426)	0.131(0.338)	0.245(0.430)	0.218(0.413)
Yüksek	0.210(0.407)	0.258(0.438)	0.202(0.401)	0.068(0.252)	0.237(0.425)	0.202(0.402)
En yüksek	0.160(0.367)	0.254(0.436)	0.106(0.308)	0.025(0.158)	0.174(0.379)	0.156(0.363)
Ailenin etnik kökeni						
Anne baba Türk	0.716(0.451)	0.839(0.368)	0.661(0.473)	0.528(0.499)	0.752(0.432)	0.706(0.456)
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	0.045(0.208)	0.039(0.194)	0.054(0.225)	0.034(0.180)	0.050(0.218)	0.044(0.204)
Anne baba Kürt (temel sınıf)	0.216(0.412)	0.118(0.323)	0.250(0.433)	0.390(0.488)	0.192(0.394)	0.223(0.416)
Kadının ilk evlenme yaşı (8-48 yaş aralığı)	19.895(4.092)	20.263(4.069)	20.307(4.069)	19.373(3.954)	19.205(3.799)	20.086(4.145)
Kadının eğitim düzeyi						
Eğitimsiz (temel sınıf)	0.191(0.393)	0.123(0.328)	0.207(0.406)	0.308(0.462)	0.220(0.414)	0.183(0.386)
İlk okul mezunu	0.550(0.498)	0.567(0.496)	0.548(0.498)	0.546(0.498)	0.561(0.497)	0.547(0.498)
Genel ya da mesleki ortaokul mezunu	0.092(0.290)	0.097(0.296)	0.089(0.285)	0.074(0.263)	0.068(0.252)	0.099(0.299)
Genel ya da mesleki lise mezunu	0.136(0.342)	0.171(0.377)	0.130(0.337)	0.061(0.240)	0.121(0.326)	0.140(0.347)
Lisans, yüksek lisans ya da doktora mezunu	0.031(0.174)	0.043(0.203)	0.026(0.158)	0.010(0.100)	0.030(0.171)	0.031(0.173)
Erkeğin eğitim düzeyi						
Eğitimsiz (temel sınıf)	0.041(0.198)	0.024(0.153)	0.043(0.203)	0.068(0.252)	0.044(0.205)	0.040(0.196)
İlk okul mezunu	0.463(0.499)	0.448(0.497)	0.431(0.495)	0.599(0.490)	0.444(0.497)	0.468(0.499)
Genel ya da mesleki orta okul mezunu	0.163(0.369)	0.174(0.379)	0.166(0.373)	0.144(0.351)	0.146(0.354)	0.168(0.374)
Genel ya da mesleki lise mezunu	0.242(0.428)	0.252(0.434)	0.262(0.440)	0.15(0.358)	0.228(0.420)	0.246(0.431)
Lisans, yüksek lisans ya da doktora mezunu	0.090(0.287)	0.102(0.303)	0.096(0.294)	0.036(0.186)	0.138(0.345)	0.076(0.266)
Doğum kontrol yöntemi kullanımı						
Hiçbir yöntem kullanmıyor	0.069(0.254)	0.041(0.199)	0.071(0.258)	0.151(0.358)	0.060(0.239)	0.072(0.258)
Geleneksel veya folklorik yöntemler	0.139(0.346)	0.105(0.307)	0.173(0.378)	0.172(0.378)	0.112(0.316)	0.147(0.354)
Modern yöntemler (temel sınıf)	0.792(0.406)	0.854(0.354)	0.756(0.430)	0.677(0.468)	0.827(0.378)	0.781(0.413)
Toplam kürtaj sayısı	0.314(1.624)	0.397(2.363)	0.253(0.620)	0.203(0.602)	0.479(0.888)	0.268(1.781)

	Türkiye Geneli	Büyükşehir Belediyesi İller	Büyükşehir Belediyesi Olmayan İller	Kır	Göç Edenler	Göç Etmeyenler
Toplam ölen çocuk sayısı	0.196(0.565)	0.150(0.450)	0.175(0.527)	0.313(0.757)	0.281(0.640)	0.172(0.540)
Erkeğin yaşı						
15-30 yaş (temel sınıf)	0.221(0.415)	0.204(0.403)	0.232(0.422)	0.283(0.451)	0.102(0.303)	0.256(0.437)
31-40 yaş	0.375(0.484)	0.369(0.483)	0.389(0.488)	0.370(0.483)	0.341(0.474)	0.384(0.486)
41-50 yaş	0.310(0.463)	0.327(0.469)	0.296(0.456)	0.266(0.442)	0.418(0.493)	0.279(0.448)
51-84 yaş	0.094(0.291)	0.100(0.300)	0.084(0.277)	0.081(0.272)	0.139(0.346)	0.081(0.272)
Erkeğin çalıştığı sektör						
İşsiz (temel sınıf)	0.352(0.478)	0.333(0.471)	0.365(0.481)	0.369(0.483)	0.366(0.482)	0.348(0.476)
Tarım	0.057(0.232)	0.064(0.244)	0.057(0.232)	0.055(0.228)	0.055(0.227)	0.057(0.233)
Sanayi	0.177(0.382)	0.179(0.383)	0.171(0.376)	0.177(0.382)	0.178(0.382)	0.177(0.382)
Hizmet	0.413(0.492)	0.424(0.494)	0.407(0.491)	0.398(0.490)	0.401(0.490)	0.417(0.493)
Gözlem sayısı	4558	1966	2073	980	1025	3533

Not: Parantez içi standart sapma değerini, parantez dışı ortalama değerlerini göstermektedir.

¹, TNSA-2008 verileri için temel sınıf 15-20 yaş aralığındaki kadınlar iken TNSA-2013 verileri için 16-20 yaş aralığındaki kadınlardır.

Tablo 4.3: Tanımlayıcı İstatistikler (2013)

	Türkiye Geneli	Büyükşehir Belediyesi İller	Büyükşehir Belediyesi Olmayan İller	Kır	Göç Edenler	Göç Etmeyenler
Sahip olunan çocuk sayısı	2.476(1.798)	2.265(1.568)	2.311(1.629)	3.021(2.193)	2.766(1.816)	2.381(1.782)
Göç Statüsü						
Göç Edenler	0.245(0.430)	0.255(0.436)	0.318(0.466)	0.177(0.382)		
Göç Etmeyenler (temel sınıf)	0.755(0.430)	0.745(0.436)	0.682(0.466)	0.823(0.382)		
Yaşanılan Yer						
Kent	0.732(0.443)				0.807(0.395)	0.708(0.455)
Kır (temel sınıf)	0.268(0.443)				0.193(0.395)	0.292(0.455)
Kadının Şimdiki Yaşı						
15-20 yaş (temel sınıf)	0.032(0.177)	0.031(0.174)	0.025(0.157)	0.039(0.194)	0.008(0.092)	0.040(0.196)
21-25 yaş	0.113(0.317)	0.106(0.307)	0.117(0.322)	0.126(0.332)	0.053(0.224)	0.133(0.339)
26-30 yaş	0.178(0.382)	0.185(0.388)	0.195(0.396)	0.151(0.359)	0.127(0.333)	0.194(0.396)
31-35 yaş	0.207(0.405)	0.215(0.411)	0.207(0.405)	0.191(0.393)	0.208(0.406)	0.207(0.405)
36-40 yaş	0.191(0.393)	0.194(0.396)	0.191(0.393)	0.184(0.388)	0.230(0.421)	0.178(0.383)
41-44 yaş	0.134(0.340)	0.135(0.342)	0.133(0.340)	0.130(0.336)	0.179(0.383)	0.119(0.324)
45-49 yaş	0.145(0.352)	0.134(0.340)	0.132(0.338)	0.178(0.382)	0.195(0.396)	0.129(0.335)
Kadının Çalışma Durumu						
Çalışmıyor (temel sınıf)	0.420(0.494)	0.415(0.493)	0.452(0.498)	0.411(0.492)	0.375(0.484)	0.435(0.496)
Çalışıyor	0.580(0.494)	0.585(0.493)	0.548(0.498)	0.589(0.492)	0.625(0.484)	0.565(0.496)
Kadının İlk Doğum Yaşı (12-44 Yaş Aralığı)	19.832(7.410)	19.986(7.733)	19.797(7.393)	19.536(6.695)	20.356(6.265)	19.663(7.738)
Hanehalkı Büyüklüğü						
3 ve daha az kişi (temel sınıf)	0.252(0.434)	0.284(0.451)	0.266(0.442)	0.176(0.381)	0.240(0.427)	0.256(0.436)
4-6 kişi	0.580(0.494)	0.595(0.491)	0.612(0.487)	0.529(0.499)	0.608(0.488)	0.571(0.495)
7 ve daha fazla kişi	0.168(0.374)	0.121(0.327)	0.121(0.327)	0.295(0.456)	0.152(0.359)	0.173(0.378)
Hanehalkı refah düzeyi						
En düşük (temel sınıf)	0.215(0.411)	0.086(0.280)	0.112(0.315)	0.552(0.497)	0.155(0.362)	0.235(0.424)
Düşük	0.226(0.418)	0.212(0.409)	0.217(0.412)	0.259(0.438)	0.223(0.416)	0.227(0.419)
Orta	0.202(0.401)	0.239(0.427)	0.223(0.416)	0.111(0.314)	0.210(0.408)	0.199(0.399)
Yüksek	0.180(0.384)	0.233(0.423)	0.215(0.411)	0.046(0.210)	0.200(0.400)	0.173(0.379)
En yüksek	0.177(0.382)	0.229(0.420)	0.233(0.423)	0.032(0.176)	0.212(0.409)	0.166(0.372)
Ailenin etnik kökeni						

	Türkiye Geneli	Büyükşehir Belediyesi İller	Büyükşehir Belediyesi Olmayan İller	Kır	Göç Edenler	Göç Etmeyenler
Anne baba Türk	0.745(0.436)	0.779(0.415)	0.765(0.424)	0.659(0.474)	0.747(0.435)	0.744(0.437)
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	0.055(0.227)	0.059(0.236)	0.050(0.217)	0.048(0.214)	0.050(0.218)	0.056(0.230)
Anne baba Kürt (temel sınıf)	0.170(0.376)	0.144(0.352)	0.164(0.370)	0.226(0.419)	0.168(0.374)	0.170(0.376)
Kadının ilk evlenme yaşı (10-46 yaş aralığı)	20.603(4.191)	20.947(4.226)	20.681(4.277)	19.837(3.958)	19.844(3.941)	20.848(4.241)
Kadının eğitim düzeyi						
Eğitimsiz (temel sınıf)	0.132(0.339)	0.099(0.299)	0.098(0.297)	0.223(0.417)	0.140(0.347)	0.129(0.336)
İlk okul mezunu	0.470(0.499)	0.442(0.497)	0.430(0.495)	0.553(0.497)	0.488(0.500)	0.464(0.499)
Genel ya da mesleki ortaokul mezunu	0.132(0.338)	0.139(0.346)	0.121(0.327)	0.125(0.330)	0.104(0.305)	0.141(0.348)
Genel ya da mesleki lise mezunu	0.159(0.366)	0.191(0.393)	0.193(0.395)	0.071(0.257)	0.142(0.349)	0.165(0.371)
Lisans, yüksek lisans ya da doktora mezunu	0.107(0.309)	0.129(0.335)	0.158(0.365)	0.028(0.165)	0.126(0.332)	0.101(0.301)
Erkeğin eğitim düzeyi						
Eğitimsiz (temel sınıf)	0.036(0.187)	0.031(0.173)	0.024(0.152)	0.055(0.229)	0.046(0.210)	0.033(0.178)
İlk okul mezunu	0.401(0.490)	0.355(0.478)	0.303(0.460)	0.560(0.496)	0.398(0.490)	0.402(0.490)
Genel ya da mesleki orta okul mezunu	0.159(0.366)	0.164(0.370)	0.151(0.358)	0.156(0.363)	0.127(0.333)	0.170(0.376)
Genel ya da mesleki lise mezunu	0.246(0.431)	0.273(0.446)	0.273(0.446)	0.173(0.378)	0.208(0.406)	0.259(0.438)
Lisans, yüksek lisans ya da doktora mezunu	0.158(0.364)	0.178(0.382)	0.250(0.433)	0.056(0.230)	0.221(0.415)	0.137(0.344)
Doğum kontrol yöntemi kullanımı						
Hiçbir yöntem kullanmıyor	0.098(0.297)	0.086(0.280)	0.084(0.277)	0.131(0.338)	0.074(0.261)	0.105(0.307)
Geleneksel veya folklorik yöntemler	0.153(0.360)	0.144(0.351)	0.151(0.358)	0.173(0.378)	0.130(0.336)	0.160(0.367)
Modern yöntemler (temel sınıf)	0.750(0.433)	0.770(0.421)	0.766(0.424)	0.696(0.460)	0.797(0.402)	0.734(0.442)
Toplam kürtaj sayısı	0.545(1.011)	0.524(0.993)	0.606(1.077)	0.549(1.001)	0.676(1.096)	0.503(0.978)
Toplam ölen çocuk sayısı	0.116(0.441)	0.083(0.350)	0.117(0.446)	0.186(0.576)	0.149(0.515)	0.106(0.413)
Erkeğin yaşı						
15-30 yaş (temel sınıf)	0.174(0.379)	0.174(0.379)	0.162(0.368)	0.184(0.388)	0.079(0.269)	0.205(0.404)
31-40 yaş	0.370(0.483)	0.386(0.487)	0.395(0.489)	0.322(0.467)	0.334(0.472)	0.382(0.486)
41-50 yaş	0.310(0.463)	0.293(0.455)	0.312(0.464)	0.344(0.475)	0.384(0.487)	0.286(0.452)

	Türkiye Geneli	Büyükşehir Belediyesi İller	Büyükşehir Belediyesi Olmayan İller	Kır	Göç Edenler	Göç Etmeyenler
51-84 yaş	0.092(0.290)	0.084(0.278)	0.090(0.286)	0.111(0.314)	0.121(0.326)	0.083(0.276)
Erkeğin çalıştığı sektör						
İşsiz (temel sınıf)	0.138(0.345)	0.137(0.344)	0.114(0.318)	0.156(0.363)	0.177(0.382)	0.125(0.331)
Tarım	0.091(0.288)	0.032(0.175)	0.030(0.171)	0.255(0.436)	0.058(0.233)	0.102(0.303)
Sanayi	0.215(0.411)	0.259(0.438)	0.161(0.367)	0.158(0.364)	0.208(0.406)	0.217(0.412)
Hizmet	0.555(0.497)	0.572(0.495)	0.693(0.461)	0.430(0.495)	0.557(0.497)	0.555(0.497)
Gözlem sayısı	7219	4015	1269	1935	1768	5451

Not: Parantez içi standart sapma değerini, parantez dışı ortalama değerlerini göstermektedir.

¹, TNSA-2008 verileri için temel sınıf 15-20 yaş aralığındaki kadınlar iken TNSA-2013 verileri için 16-20 yaş aralığındaki kadınlardır.

4.5. BULGULAR

4.5.1. Doğurganlık Tahmin Sonuçları

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından oluşturulan TNSA-2008 ve TNSA-2013 verileri kullanılarak yapılan analizlerde öncelikle 2008 ve 2013 yılında Türkiye’de doğurganlığı etkileyen etmenlerin neler olduğu ve bu etkilerin nasıl olduğu sayma veri regresyon modelleri kullanılarak araştırılmıştır. Modellerde bağımlı değişken olarak TNSA-2008 için 15-49 yaş aralığında olan kadınların sahip oldukları çocuk sayıları alınırken TNSA-2013 için ise 16-49 yaş aralığında olan kadınların sahip oldukları çocuk sayıları alınmıştır.

Tablo 4.8’de 2008 ve 2013 yılında Türkiye’de doğurganlığı etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik Robust Poisson Regresyon model tahmini sonuçları yer almaktadır. Buna göre kadınların göç statülerinin hem 2008 hem de 2013 yılında sahip oldukları çocuk sayısı üzerinde etkisi olduğu ve bu etkinin göç eden kadınlarda göç etmeyenlere göre doğurganlığı arttırıcı yönde olduğu görülmektedir. Bunun sebebi Türkiye’de, özellikle 1980 sonrasında olduğu gibi, yüksek doğurganlığın olduğu kırsal alanlardan düşük doğurganlığın olduğu kentsel alanlara göç eden nüfusun kente adaptasyonunu hemen sağlayamamış ve kırdaki yüksek doğurganlık davranışını kentlerde de devam ettirmiş olması olabilir (Enstitüsü, 2010: 20).

Türkiye’de doğurganlığı etkileyen faktörlerden biri de kadının yaşıdır. Kadının yaşı arttıkça sahip olunan çocuk sayısı üzerindeki etkisi artmaktadır. Ayrıca bu arttırıcı etkinin 2013 yılında 2008 yılına göre daha fazla olduğu görülmektedir. Kadınların küçük yaşlarda daha fazla çocuk sahibi olma eğilimli olmaları ve yaştaki artışla beraber doğurganlıklarında biyolojik etmenlerden dolayı azalmaların oluşmaya başlamasıyla daha az çocuk sahibi olmayı tercih etmeleri, analizlerde ortaya çıkan kadının yaşı ile sahip olunan çocuk sayısı arasındaki pozitif yönlü ilişkiyi destekler niteliktedir (bkz. Haffner, 2004, Haaga, 1991).

Kadının iş hayatındaki başlıca engellerden biri çocuk sahibi olmaktır. Bernhardt (1993)’te değindiği gibi doğurganlık ve kadının işgücüne katılması arasındaki negatif etki doğumdan değil çocukların doğumundan yetişkinliğe gelinceye kadarki bakım sürecinden kaynaklanmaktadır. Literatürde yapılan çalışmalarda Türkiye’de kadının istihdam edilmesinin sahip olunan çocuk sayısı üzerinde azaltıcı etki yarattığı görülmektedir (Selim ve Üçdoğruk, 2003; Selim ve Üçdoğruk, 2005; Selim, 2006; Akça ve Ela, 2012; Kutlar ve diğerleri, 2012). Ekonomik teoriye göre

doğurganlık ve kadının işgücüne katılması aynı temel ekonomik değişkenler tarafından belirlenmektedir. Tablo 4.8’de görüldüğü gibi 2008 yılında kadının çalışma durumunun çocuk sayısı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır.2013 yılındaki Robust Poisson regresyon model tahmini sonuçlarına göre ise kadının çalışma durumunun sahip olunan toplam çocuk sayısı üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu ve çalışan kadınların çalışmayan kadınlara göre 0.094 kat daha az çocuk sahibi oldukları görülmektedir.

Sahip olunan çocuk sayısı üzerinde kadının şimdiki yaşının etkisi yanında kadının ilk doğum yaşı da önemli bir değişkendir. Çünkü kadının ilk doğum yaşı ne kadar küçük olursa ileriki yaşlarda sahip olacağı çocuk sayısının artma olasılığı vardır. Bu açıdan Tablo 4.8’de yer alan kadının ilk doğum yaşı değişkenine bakıldığında her iki yılda da sahip olunan çocuk sayısı üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Ancak bu anlamlı etki beklenildiği gibi negatif yönde değil pozitif yönde olduğu, yani kadının ilk doğum yaşı artışının sahip olunan çocuk sayısı üzerinde arttırıcı etki yarattığı ve bu artışların azalarak etki ettiği görülmektedir. 2008 yılında ilk doğum yaşı 12-15 yaş aralığında olan kadınlara göre 15-20 yaş aralığında olan kadınlar 0.343 kat daha fazla çocuk sahibi olurlarken 31-44 yaş aralığında olan kadınlar ise 0.906 kat daha az çocuğa sahip olmaktadır. 2013yılı model tahmini sonuçlarına göre ise ilk doğum yaşı 12-15 yaş aralığında olan kadınlara göre 16-20 yaş aralığında olanlar 1.380 kat, 21-30 yaş aralığında olanlar 0.927 kat ve 31-44 yaş aralığında olan kadınların ise 0.288 kat daha fazla çocuk sahibi oldukları görülmektedir. Kadının ilk doğum yaşı arttıkça sahip olunan çocuk sayısı üzerindeki arttırıcı etkisi azalmakta ve 2008 yılında 31-44 yaş aralığında ilk doğumu gerçekleştiren kadınlarda sahip olunan çocuk sayısı üzerinde negatif etki yaratmaktadır.

Becker (1960), doğurganlık ile ilgili oluşturduğu modelde hanehalkının gelirine yer vermiş ve doğurganlık ile hanehalkı geliri arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğunu belirtmiştir. Çünkü hanehalkının geliri arttıkça çocuk için yapılan eğitim, sağlık gibi yatırım harcamaları artmakta ve bununla beraber çocuğun maliyeti artmaktadır. Çocuk maliyetlerinin artması sahip olunan çocuk sayısında azalma meydana getirmektedir. 2008 ve 2013 yılında Türkiye’de doğurganlığı etkileyen etmenlere ilişkin oluşturulan Robust Poisson regresyon model tahminlerinde ise ailelerin gelir göstergesi olarak refah seviyeleri alınmıştır. 2008 ve 2013 yılları için oluşturulan model tahminlerinde hanehalkı refah seviyesi arttıkça sahip olunan çocuk sayısında azalma olduğu görülmektedir. 2008 yılı model tahmin sonuçlarına göre en

düşük refah seviyesinde olan hanehalklarına göre düşük refah seviyesinde olanlar 0.252 kat, orta refah seviyesinde olanlar 0.380 kat, yüksek ve en yüksek refah seviyesinde olanlar ise sırasıyla 0.445 ve 0.554 kat daha az çocuğa sahip olmaktadır. 2013 yılı model tahmin sonuçları, hanehalkı refah seviyesi arttıkça sahip olunan çocuk sayısının azaldığını ancak söz konusu bu azaltıcı etkinin 2008 yılında elde edilen azaltıcı etkiye göre daha düşük olduğunu göstermiştir.

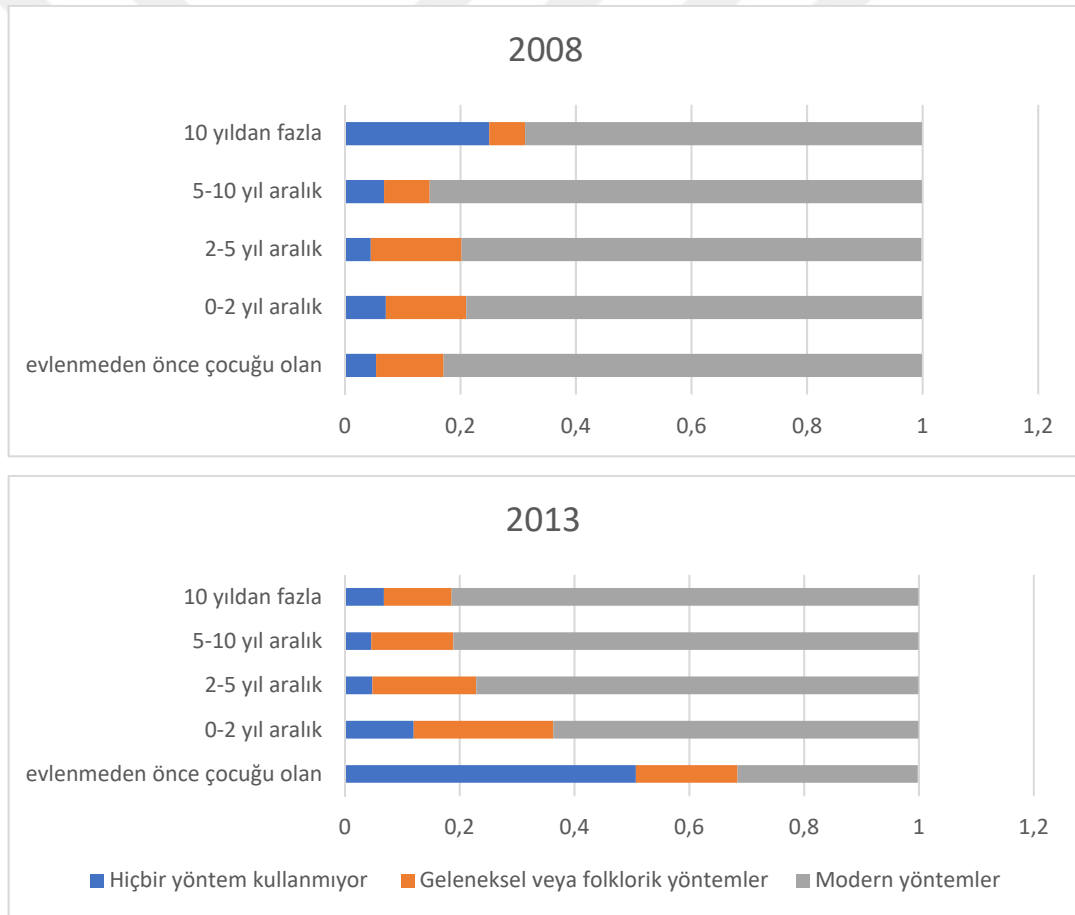
Etnik kökeni Kürt olan kadınlarda Türk olan kadınlara göre çocuk sahibi olma eğilimi daha fazladır (Bozbeyoğlu, 2011:30). Bu doğrultuda Tablo 4.8 incelendiğinde, 2008 yılında anne ve baba Türk olan ailelerin anne ve baba Kürt olan ailelere göre 0,44 kat daha az çocuk sahibi oldukları, anne veya babadan birisi Türk diğeri Kürt olan ailelerin ise yaklaşık 0,24 kat daha az çocuk sahibi oldukları görülmektedir. 2013 yılında ise anne ve baba Türk olan ailelerin anne ve baba Kürt olan ailelere göre sahip oldukları çocuk sayısı 0,44 kat, anne ve babadan biri Türk diğeri Kürt olan ailelerde ise yaklaşık 0,30 kat daha azdır.

Kadının eğitim düzeyinin artması hem kadının istihdam edilerek gelir elde etmesiyle doğurganlığın fırsat maliyetini arttırmakta hem de eğitim nedeniyle evlenme ve ilk doğum yaşlarının ertelenmesine yol açmakta ve dolayısıyla sahip olunan çocuk sayısı üzerinde azaltıcı etki yaratmaktadır (bkz. Selim ve Üçdoğruk, 2003). Tablo 4.8 incelendiğinde analizlerden elde edilen sonuçların literatürdeki bulguları destekler yönde olduğu görülmektedir. 2008 yılında eğitimsiz olan kadınlara göre ilkökul mezunu olan kadınlar 0.235, lisans, yüksek lisans ya da doktora mezunu olan kadınlar 0.40 kat daha az çocuk sahibi olurken 2013 yılında bu oranlar sırasıyla 0.281 ve 0.61'dir. Erkeğin eğitim düzeyinde meydana gelen artışın doğurganlık üzerinde anlamlı ve negatif etkisinin olduğu görülmektedir. Ancak erkeğin eğitim düzeyindeki artışın doğurganlık üzerine olan negatif etkisi kadının eğitim düzeyindeki artışın negatif etkisinden daha düşüktür (bkz. Selim ve Üçdoğruk, 2005: 57).

Tablo 4.8'deki doğum kontrol yöntemi kullanımı dikkate alındığında 2008 yılı model tahminine göre modern doğum kontrol yöntemi kullanan kadınlara göre hiçbir yöntem kullanmayan ve geleneksel veya folklorik yöntemleri kullanan kadınların sırasıyla 0.237 ve 0.170 kat daha az çocuk sahibi oldukları görülmektedir. 2013 yılında ise modern doğum kontrol yöntemi kullanan kadınlara göre hiçbir doğum kontrol yöntemi kullanmayan kadınlar 0.662 kat daha az çocuk sahibi olurlarken geleneksel ya da folklorik doğum kontrol yöntemi kullanan kadınlar 0.232 kat daha az çocuk sahibidir. Kullanılan doğum kontrol yöntemlerinin ilk evlenme ile ilk çocuk arasında

geçen süre açısından yüzde dağılımı Şekil 4.1’de gösterilmektedir. Hem 2008 hem de 2013 yılında ilk çocuğa sahip olmak için geçen süre dikkate alındığında modern doğum kontrol yöntemlerinin kullanım yüzdesinin fazla olduğu görülmektedir. Analizlerden ortaya çıkan bu sonuç, Omondi ve Ayiamba (2013)’ün Kenya ve Sedekia ve diğerleri (2017)’nin Tanzania için yaptıkları çalışmalarda, modern doğum kontrol yöntemleri kullanan kadınların hiçbir yöntem kullanmayan ya da geleneksel veya folklorik yöntemleri kullananlara göre daha fazla çocuk sahibi olmalarının sebebinin çocuk sahibi olmayı ertelemeyi ya da çocuklar arasında geçen süreyi arttırmayı amaçlamalarıyla benzerlik göstermektedir.

Şekil 4.1. Evlenme Yılı ile İlk Çocuk Arasında Geçen Süre Açısından Ortalama Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı (2008-2013)

Tablo 4.8: Doğurganlığı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Robust Poisson Regresyon Model Tahmini (2008-2013)

Bağımsız değişkenler	2008 Yılı		2013 Yılı	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Göç Statüsü				
Göç edenler	0.020(1.74)***	0.052	0.025(2.13)**	0.051
Yaşanılan yer				
Büyükşehir belediyesi iller	0.010(0.54)	0.026	0.009(0.68)	0.019
Büyükşehir belediyesi olmayan iller	0.002(0.12)	0.006	0.000(0.02)	0.001
Kadının Şimdiki Yaşı				
21-25	0.402(10.09)*	1.200	0.568(9.79)*	1.462
26-30	0.691(17.26)*	2.237	0.927(16.10)*	2.642
31-35	0.885(21.14)*	3.076	1.148(19.73)*	3.459
36-40	0.952(20.97)*	3.471	1.274(21.48)*	4.119
41-44	1.009(20.60)*	3.992	1.343(22.12)*	4.828
45-49	1.074(20.69)*	4.277	1.437(23.52)*	5.310
Kadının İşteki Durumu				
Çalışıyor	0.049(0.44)	0.129	-0.046(-4.34)*	-0.094
Hanehalkı Büyüklüğü				
4-6 kişi	0.418(27.98)*	1.037	0.487(32.89)*	0.965
7 ve daha fazla kişi	0.696(36.16)*	2.232	0.760(37.58)*	2.044
Kadının İlk Doğum Yaşı				
16-20 yaş	0.125(3.96)*	0.343	0.617(11.34)*	1.380
21-30 yaş	0.201(17.04)*	0.531	0.446(8.32)*	0.927
31-44 yaş	-0.428(-10.67)*	-0.906	0.133(2.30)**	0.288
Hanehalkı Refah Düzeyi				
Düşük	-0.101(-5.91)*	-0.252	-0.101(-6.28)*	-0.200
Orta	-0.154(-8.45)*	-0.380	-0.136(-7.59)*	-0.267
Yüksek	-0.182(-8.79)*	-0.445	-0.159(-8.14)*	-0.308
En yüksek	-0.233(-9.96)*	-0.554	-0.207(-9.80)*	-0.396
Ailenin Etnik Kökeni				
Anne-baba Türk	-0.166(-11.15)*	-0.443	-0.205(14.39)*	-0.440
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.097(-3.45)*	-0.239	-0.157(-6.43)*	-0.298
Kadının Eğitim Düzeyi				
Eğitimsiz (temel sınıf)				
İlk okul	-0.091(-5.46)*	-0.235	-0.138(-8.04)*	-0.281
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.154(-6.48)*	-0.372	-0.176(-7.93)*	-0.337
Genel ya da mesleki lise	-0.190(-8.11)*	-0.456	-0.220(10.44)*	-0.417
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.168(-4.59)*	-0.400	-0.340(12.54)*	-0.610
Erkeğin Eğitim Düzeyi				
İlkokul	-0.049(1.91)***	-0.126	-0.081(-2.63)*	-0.164
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.081(-2.78)*	-0.203	-0.110(-3.39)*	-0.217
Genel ya da mesleki lise	-0.078(-2.70)*	-0.197	-0.129(-3.94)*	-0.256
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.048(-1.45)	-0.122	-0.100(-2.80)*	-0.197
Erkeğin çalıştığı sektör				
Tarım	0.016(0.71)	0.042	0.040(1.55)	0.083
Sanayi	0.014(0.96)	0.036	-0.003(-0.15)	-0.006
Hizmet	0.013(1.11)	0.033	-0.002(-0.09)	-0.003
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı				
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.096(-3.68)*	-0.237	-0.375(10.34)*	-0.662
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.068(-4.34)*	-0.170	-0.119(-8.87)*	-0.232
Erkeğin Yaşı (15-84 yaş)	0.008(6.28)*	0.019	0.002(4.10)*	0.005
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.178(14.33)*	0.457	0.204(8.72)*	0.416
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.161(13.11)*	0.415	0.188(7.66)*	0.384
Toplam Kürtaj Sayısı	-0.001(-0.49)	-0.002	0.005(1.04)	0.011
Sabit	-0.238(-4.14)*		-0.759(-9.62)*	

Bağımsız değişkenler	2008 Yılı		2013 Yılı	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
σ^2	0.276		0.384	
Pearson χ^2 istatistiği	1247.898		2754.38	
Örneklem hacmi(n)	4557		7219	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır

¹, TNSA-2008 verileri için temel sınıf 15-20 yaş aralığındaki kadınlar iken TNSA-2013 verileri için 16-20 yaş aralığındaki kadınlardır.

Sahip olunan çocuk sayısına etki eden bir başka faktör ölen çocuk sayılarıdır. Demografik geçiş teorisine göre çocuk ölüm oranlarında meydana gelen azalmaya bağlı olarak doğurganlık oranlarında azalma meydana gelmektedir. Bunun sebebi kadınların sahip oldukları çocuk sayısını azaltarak çocuk ölüm oranlarını azaltmalarındadır (Owoo ve diğerleri, 2015:630). Diğer taraftan ailelerin arzu ettikleri çocuk sayısına ulaşmak istemeleri durumunda, ölen çocuk sayısında artış yaşanması, doğurganlık üzerinde de artışa sebep olmaktadır. Ancak bazı kültürel etkilerden kaynaklı olarak (ailenin soyunun devam ettirilmesi, gelecekte kız çocuklarına göre daha fazla gelir elde etme olasılığının olması gibi) erkek çocuk ölümleri kız çocuk ölümlerine göre doğurganlık üzerinde daha fazla artırıcı etkiye sahip olmaktadır. Tablo 4.8 incelendiğinde toplumsal bağlamda gerçekleşen bu durumu destekler nitelikte sonuçlar gözlenmektedir. 2008 yılında ölen erkek çocuk sayısında meydana gelen artış sahip olunan çocuk sayısını 0.457 artırırken ölen kız çocuk sayısında meydana gelen artış ise sahip olunan çocuk sayısını 0.415 kat artırmaktadır. 2013 yılında ise ölen erkek çocuk sayısındaki artış sahip olunan çocuk sayısını 0.416 kat artırırken ölen kız çocuk sayısında meydana gelen artış ise sahip olunan çocuk sayısını 0.384 kat artırmaktadır.

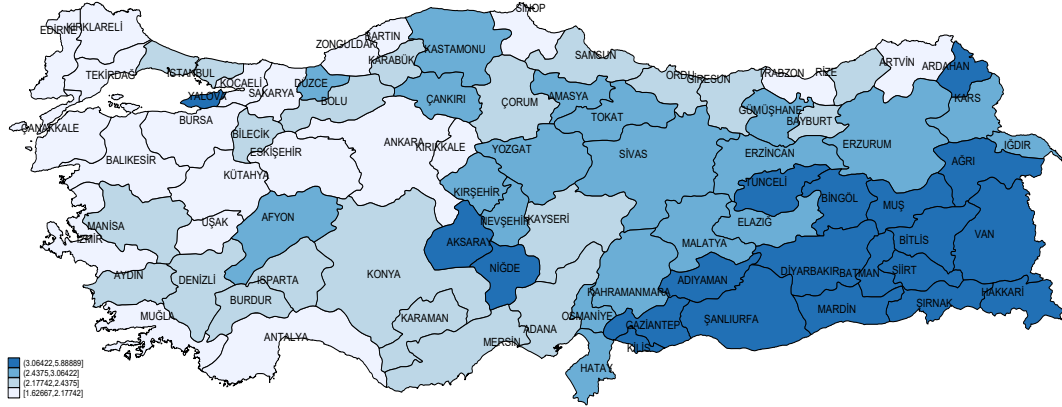
4.5.2. Göç ve Doğurganlık İlişkisinin Mekânsal Olarak Test Edilmesi

Mekânsal etkileşim; *i* konumundaki bir gözlemin *j* konumundaki diğer gözlemlere olan etkisini ifade etmektedir (LeSage, 1999:3-10). Çalışmada 2008 ve 2013 yıllarında illerin ortalama göç sayıları ile sınır komşusu olan illerde yaşayan kadınların sahip oldukları çocuk sayısı arasında mekânsal ilişkinin varlığı araştırılmıştır. Sınır komşuluğu dikkate alınarak oluşturulan ağırlık matrisinde komşuluk ilişkisinin belirlenmesinde kale komşuluğu kullanılmıştır.

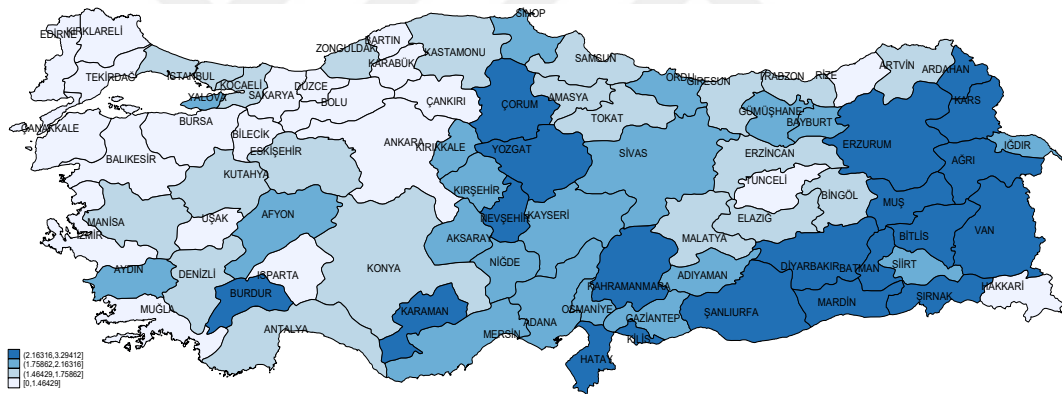
2008 yılına ait veriler ile oluşturulan illerin sahip olduğu çocuk sayısının mekânsal dağılımına ait harita Şekil 4.2'de 2013 verileri ile oluşturulan mekânsal

dağılım ise Şekil 4.3'te yer almaktadır. Şekil 4.2 ve Şekil 4.3'te birbirine benzeyen illerin aynı renkte olduğu görülmekte ve görsel olarak mekânsal ardışık bağımlılıktan söz edilebilmektedir. Haritalarda en koyu yerler en yüksek sahip olunan çocuk sayılarını gösterirken bu oran renk açıldıkça azalmaktadır.

Şekil 4.2: Sahip olunan Çocuk Sayısının Mekânsal Dağılımı (2008)

Şekil 4.3: Sahip olunan Çocuk Sayısının Mekânsal Dağılımı (2013)

Bir ilin göç sayısının çevre illerdeki sahip olunan çocuk sayısının ağırlıklı ortalamasıyla olan ilişkisinin değerlendirilmesi için Moran's I istatistiği kullanılmaktadır. TNSA-2008 ve TNSA- 2013 verilerinden elde edilen Moran I istatistiği ve olasılık değerleri Tablo A'da yer almaktadır.

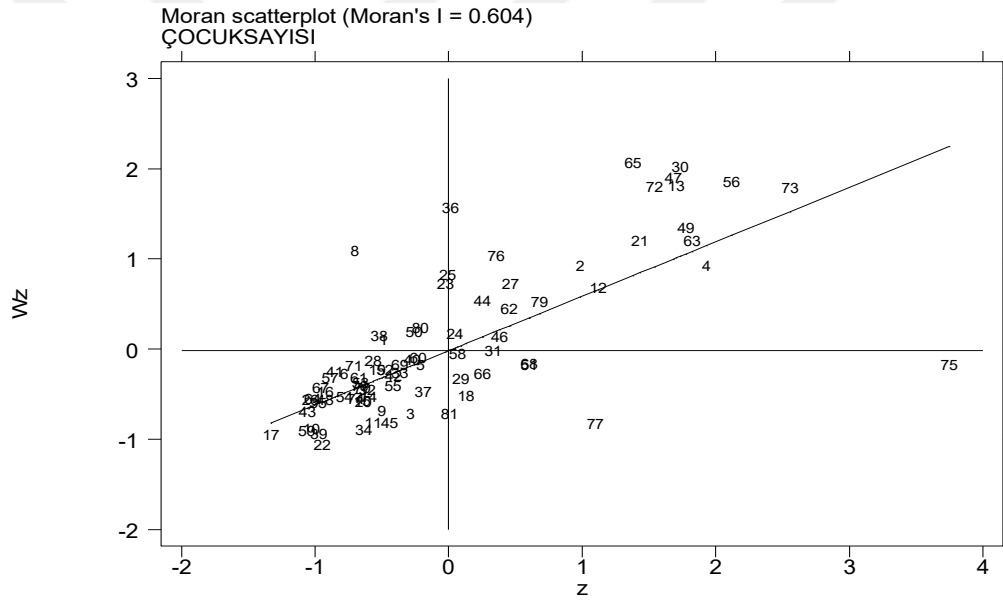
Tablo 4.9: Moran's I İstatistiği (2008-2013)

	Moran I İstatistiği	Olasılık
2008	0.528	0.000
2013	0.311	0.000

Tablo 4.9 incelendiğinde hem 2008 hem de 2013 yılında Moran I istatistiklerinin pozitif ve yüksek anlamlılık değerlerine sahip olmaları çevre illerdeki toplam göç sayılarının sahip olunan çocuk sayısı üzerinde pozitif etkisinin olduğunu

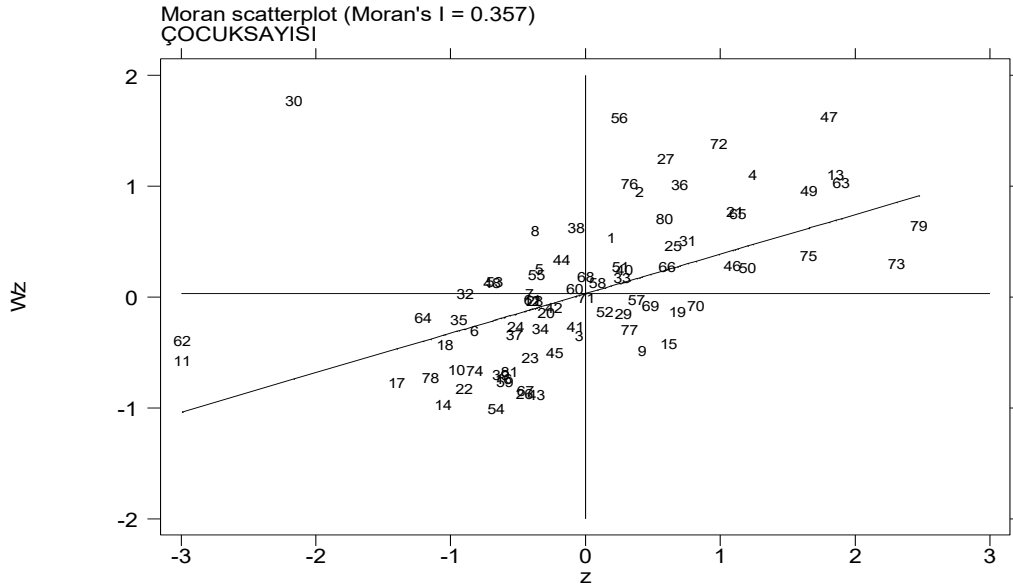
göstermektedir. Gözlemler ve onların komşuları arasındaki ilişki görsel olarak Moran saçılım grafiği ile gösterilmektedir. Moran saçılma grafiğinde gözlemler ve onların komşuları arasındaki ilişkiyi gösteren dört çeyrek bölge mevcuttur. Sağ üst çeyrek yüksek- yüksek, sol üst çeyrek düşük-yüksek, sol alt çeyrek düşük-düşük ve sağ alt çeyrek de düşük-yüksek ilişkinin olduğu yerleri göstermektedir (Özgür ve Aydın, 2011:35, Yakar, 2013a: 258-259). 2008 ve 2013 verilerine ilişkin Moran saçılma grafiği Şekil 4.4 ve Şekil 4.5'te gösterilmektedir. Şekil 4.4 ve Şekil 4.5'te, Anselin'in (1996) global Moran I değerini açıkladığını söylediği Moran saçılım grafiğindeki regresyon çizgisinin eğimi (Aydın ve diğerleri, 2018:36), 2008 yılı için 0.604, 2013 yılı için ise 0.357 olarak ölçülmüştür.

Şekil 4.4: 2008 Sahip Olunan Çocuk Sayısına İlişkin Moran Saçılım Grafiği

Şekil 4.4'te 2008 verilerine ilişkin sahip olunan çocuk sayısına ilişkin Moran saçılma grafiği yer almaktadır. Grafiğe göre yoğunlaşmaların grafiğin sağ üst ve sol alt çeyreklerinde olduğu görülmektedir. Bu durum sahip olunan çocuk sayısının yüksek olduğu iller ile yine yüksek çocuk sayısına sahip illerin komşu olduğu ve düşük çocuk sayısına sahip olan iller ile yine düşük çocuk sayısına sahip olan illerin komşu olduğunu göstermektedir. Birinci bölge ortalamanın üzerinde orana sahip olan yerleri gösterirken üçüncü bölge ortalamanın altındaki yerleri göstermektedir.

Şekil 4.5: 2013 Sahip Olunan Çocuk Sayısına ilişkin Moran Saçılım Grafiği

Şekil 4.5'te ise 2013 yılına ilişkin sahip olunan çocuk sayısının Moran saçılma grafiği yer almaktadır. Grafiğin sağ üst ve sol alt çeyreklerinde yoğunlaşma olduğu ama özellikle belirli bir bölgede daha fazla yoğunlaşmanın olmadığı ve pozitif mekânsal ilişkinin olduğu görülmektedir.

Doğurganlık ve göç arasındaki mekânsal ilişkinin varlığının belirlenmesi, göç ile doğurganlık arasındaki ilişkinin araştırılmasının göz ardı edilemeyeceğinin bir göstergesidir. Bundan dolayı bu çalışmanın analizlerinde mekânsal ilişkinin varlığını gösteren bir sapma değişkeni oluşturulmuştur. Bir ilin aldığı göçün komşusu olan illerdeki göçlerden fazla olması ilin sosyo-ekonomik olarak koşullarının daha iyi olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle bu değişken, göçün doğurganlıkta yarattığı bozucu etkisinin ortadan kalkıp adaptasyonun daha hızlı gerçekleşmesi ve kadınların göç tercihlerinde seçiciliğin etkin bir şekilde gerçekleşmesinde rol oynamaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada doğurganlığın göçe ilişkin hipotezleri elde edilen modellerle sınanmıştır. Bu hipotezlere ilişkin model tahmin sonuçları aşağıda tek tek ele alınmıştır.

4.5.3. Adaptasyon Hipotezi Tahminleri

Göç ile doğurganlık davranışı arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik olarak geliştirilen hipotezlerden adaptasyon hipotezine göre göç edenlerin, göç edilerek

varılan yerin doğurganlık davranışına kültürel, ekonomik ve sosyal olarak uyum sağlamasının yavaş yavaş gerçekleşeceği ve bu uyumun göç eden nesilde ortaya çıkacağı ileri sürülmektedir (Hervitz, 1985 ve Stephen ve Bean, 1992).

2008 ve 2013 yılında analizlerde göç edenlerin doğurganlık davranışının adaptasyon hipotezi açısından incelenmesi için göç eden kadınlarda, göç ederek vardıkları yerdeki doğurganlık davranışını etkileyen faktörlerin kalış süreleri açısından neler olduğu ve bu etkilerin nasıl olduğu belirlenmiştir. Kadınların göç ederek vardıkları yerler sınıflandırılmasında büyükşehir belediyesi iller, büyükşehir belediyesi olmayan iller ve kırsal alan olmak üzere üç yaşam alanı kısıtlaması yapılmış ve bu yerleşim yerlerinde göç etmeyen kadınların doğurganlık davranışını etkileyen değişkenlerle karşılaştırmaları yapılmıştır.

4.5.3.1. 2008 Yılı Adaptasyon Hipotezi Tahminleri

Tablo 4.10, 2008 yılı büyükşehir belediyelerinde yerleşik olarak yaşayan ve büyükşehir belediyelerine göç edip son göçte beş yıldan az kalan ve son göçte beş yıldan fazla kalan kadınların doğurganlık davranışını etkileyen faktörlere ilişkin Robust Poisson regresyon model tahmin sonuçlarını göstermektedir. Tablo 4.10 incelendiğinde, büyükşehir belediyesi illerde yerleşik olarak yaşayan, büyükşehir belediyesi illere göç etmiş ve beş yıldan az yaşamış kadınlar ile beş yıldan fazla yaşamış kadınların doğurganlık davranışlarına kadınların şimdiki yaşı değişkeninin pozitif etkisinin olduğu ve kadının şimdiki yaşı arttıkça bu pozitif etkinin de arttığı görülmektedir. Ancak büyükşehir belediyesi illere göç eden ve beş yıldan az kalan kadınların şimdiki yaşlarının doğurganlık üzerindeki arttırıcı etkisinin yerleşik olarak yaşayan kadınlardaki arttırıcı etkisinden daha az olduğu görülürken beş yıldan fazla yaşayan kadınlarda ise bu arttırıcı etkinin hem tekrar arttığı hem de yerleşik olarak yaşayan kadınlardan daha fazla olduğu görülmektedir.

Büyükşehir belediyesi illerde yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışlarına kadının eğitim düzeyi değişkeninin etki ettiği ve bu etkinin negatif olduğu belirlenmiştir. Yani büyükşehir belediyesi illerde yaşayan göç etmeyen kadınların eğitim düzeyleri arttıkça sahip oldukları çocuk sayısı azalmakta ve bu azalma eğitim seviyesindeki artışla beraber artarak gerçekleşmektedir. Ancak kadının eğitim düzeyinin büyükşehir belediyesi illere göç eden ve beş yıldan az yaşayan kadınlarda doğurganlık davranışına etkisinin olmadığı ve göç edip beş yıldan fazla

kalan kadınlarda ise sadece genel ya da mesleki ortaokul mezunu olan kadınlar açısından etkili olduğu görülmektedir. Buna göre büyükşehir belediyesi illere göç eden ve beş yıldan fazla kalan kadınlarda genel ya da mesleki ortaokul mezunu olan kadınlar eğitimsiz olan kadınlara göre 0,58 kat daha az çocuk sahibi olmaktadır.

Büyükşehir belediyesi illerde yaşayan kadınlarda sahip olunan çocuk sayısı üzerinde etkisi olan diğer bir faktörün kadının ilk doğum yaşı olduğu görülmektedir. Kadının ilk doğum yaşındaki artıştan doğurganlık negatif yönde etkilenmekte ve bu negatiflik ilk doğum yaşı artışıyla beraber artmaktadır. Ancak göç ederek büyükşehir belediyesi illere gelen ve beş yıldan az süre kalan kadınlarda ilk doğum yaşının artmasıyla beraber negatif yönde oluşan etki daha da fazla artarken göç edip beş yıldan fazla kalan kadınlarda ise etki çok daha fazla artmaktadır. Örneğin büyükşehir belediyesi illerde yaşayan ve ilk doğum yaşı 31-44 yaş aralığında olan kadınların sahip olduğu çocuk sayısı ilk doğum yaşı 12-15 yaş aralığında olan kadınlara göre yaklaşık 0,43 kat daha az iken göç ederek büyükşehir belediyesi illere gelen ve beş yıldan az kalan kadınlarda bu oranın yaklaşık 0,62 kat daha az ve beş yıldan fazla kalanlarda ise yaklaşık 1,64 kat daha az olduğu görülmektedir. Kadının evlenme yaşı değişkeni ise hem büyükşehir belediyesi illerde yaşayan hem göç edip göç ettikleri yerde beş yıldan az kalan hem de göç edip beş yıldan fazla kalan kadınların doğurganlık davranışı üzerinde anlamlı ve negatif bir etkiye sahiptir.

Büyükşehir belediyesi illerde yaşayan kadınlarda hanehalkı refah düzeyi hem göç etmeyen kadınlarda hem göç eden ve beş yıldan az kalan kadınlarda hem de göç eden ve beş yıldan fazla kalan kadınlarda sahip olunan çocuk sayısı üzerinde negatif ve refah düzeyi arttıkça artan bir etkiye sahiptir. Göç eden ve beş yıldan az süre kalan kadınlarda refah düzeyi artışının doğurganlık üzerinde olan etkisinin yerleşik olarak yaşayan kadınlardan daha fazla olduğu ve kalış süresinin beş yıldan fazla olmasının ise doğurganlık üzerinde olan negatif etkisini azalttığı görülmektedir.

Ailede kadın ve erkeğin etnik kökenleri bakımından her ikisinin de Türk olması her ikisinin de Kürt olan ailelere göre sahip olunan çocuk sayısı üzerinde büyükşehir belediyesi illerde yaşayan aileler açısından yaklaşık 0,22 kat azaltıcı etki yaratırken beş yıldan az süre kalanlarda 0,44 kat beş yıldan fazla kalanlarda ise 0,58 kat azaltıcı etki yaratmaktadır. Ölen erkek çocuk sayısında meydana gelen artış sahip olunan çocuk sayısını büyükşehir belediyesi illerde yerleşik olarak yaşayanlarda yaklaşık olarak 0,61 kat arttırırken göç eden ve beş yıldan az yaşayanlarda 0,57 kat beş yıldan fazla yaşayanlarda ise yaklaşık 0,64 kat arttırmaktadır.

Tablo 4.10: Göç Edip Beş Yıldan Az ve Beş Yıldan Fazla Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Modeli Tahminleri (Büyükşehir Belediyesi Olan İller-2008)

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyenler		Büyükşehir Belediyesi İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar		Büyükşehir Belediyesi İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Fazla Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Kadının Şimdiki Yaşı						
21-25	0.305(5.21)*	0.756	0.094(0.51)	0.280	0.835(6.53)*	3.765
26-30	0.577(9.51)*	1.547	0.104(0.44)	0.313	0.867(6.20)*	3.669
31-35	0.757(11.66)*	2.157	0.300(1.45)	0.944	1.045(6.63)*	4.625
36-40	0.832(12.02)*	2.511	0.494(2.18)**	1.648	1.238(7.54)*	5.770
41-44	0.890(11.93)*	2.907	0.639(2.65)*	2.362	1.341(7.66)*	6.783
45-49	1.014(13.20)*	3.466	0.505(2.09)**	1.679	1.401(7.48)*	6.363
Kadının İşteki Durumu						
Çalışıyor	0.036(0.71)	0.081	0.000		-0.094(-1.40)	-0.271
Kadının Eğitim Düzeyi						
İlk okul	-0.108(-3.50)*	-0.243	-0.086(-1.19)	-0.247	0.033(0.73)	0.100
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.168(-4.08)*	-0.351	-0.018(-0.14)	-0.052	-0.214(-2.55)**	-0.585
Genel ya da mesleki lise	-0.181(-4.58)*	-0.381	-0.106(-0.93)	-0.295	-0.069(-0.84)	-0.201
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.169(-3.16)*	-0.349	0.018(0.12)	0.054	-0.041(-0.32)	-0.121
Kadının İlk Doğum Yaşı						
16-20 yaş	-0.075(-1.15)	-0.161	0.252(1.22)	0.821	0.219(3.49)*	0.734
21-30 yaş	0.181(7.15)*	0.417	-0.015(-0.22)	-0.043	0.080(1.78)**	0.243
31-44 yaş	-0.210(-4.88)*	-0.427	-0.241(-2.07)**	-0.618	-0.776(-4.37)*	-1.639
Kadının Evlenme Yaşı	-0.016(-4.22)*	-0.036	-0.022(-2.18)**	-0.065	-0.031(-5.06)*	-0.094
Hanehalkı Refah Düzeyi						
Düşük	-0.018(-0.49)	-0.039	-0.347(-2.86)*	-0.893	-0.134(-1.57)	-0.390
Orta	-0.101(-2.86)*	-0.219	-0.487(-4.88)*	-1.245	-0.217(-2.68)*	-0.618
Yüksek	-0.137(-3.73)*	-0.295	-0.538(-4.79)*	-1.392	-0.241(-2.84)*	-0.691
En yüksek	-0.186(-4.89)*	-0.398	-0.595(-4.42)*	-1.535	-0.277(-2.91)*	-0.765
Ailenin Etnik Kökeni						
Anne-baba Türk	-0.095(-3.11)*	-0.219	-0.146(-2.01)**	-0.441	-0.184(-4.30)*	-0.582
Anne veya babadan biri Türk diğeri Kürt	-0.062(-1.22)	-0.134	0.195(1.43)	0.616	-0.078(-0.85)	-0.228
Hanehalkı Büyüklüğü						
4-6 kişi	0.468(19.39)*	0.988	0.457(6.23)*	1.198	0.238(5.20)*	0.688
7 ve daha fazla kişi	0.690(20.40)*	2.004	0.744(7.56)*	2.843	0.521(9.48)*	1.888

	Göç Etmeyenler		Büyükşehir Belediyesi İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar		Büyükşehir Belediyesi İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Fazla Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Bağımsız değişkenler						
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı						
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.070(-1.10)	-0.150	-0.194(-2.77)*	-0.513	-0.074(-0.88)	-0.216
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.037(-1.40)	-0.081	-0.040(-0.41)	-0.112	-0.111(-2.58)**	-0.321
Erkeğin Eğitim Düzeyi						
İlk okul	-0.030(-0.50)	-0.067	-0.042(-0.39)	-0.120	-0.065(-0.57)	-0.195
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.030(-0.48)	-0.067	-0.055(-0.41)	-0.154	-0.078(-0.66)	-0.227
Genel ya da mesleki lise	-0.045(-0.73)	-0.100	-0.122(-0.96)	-0.340	-0.021(-0.17)	-0.061
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.015(-0.23)	-0.034	-0.093(-0.69)	-0.262	-0.059(-0.44)	-0.173
Erkeğin Çalıştığı Sektör						
Sanayi	0.009(0.37)	0.019	0.132(1.54)	0.397	-0.072(-1.63)	-0.211
Hizmet	0.005(0.26)	0.011	0.120(1.97)**	0.349	-0.032(-0.98)	-0.096
Tarım	0.012(0.30)	0.027	0.067(0.71)	0.198	-0.031(-0.40)	-0.091
Erkeğin Yaşı						
31-40	0.132(4.55)*	0.299	0.325(2.62)*	0.989	0.201(2.16)**	0.629
41-50	0.110(2.76)*	0.252	0.183(1.22)	0.536	0.157(1.47)	0.477
51-84	0.153(2.73)*	0.364	0.322(1.66)***	1.043	0.123(1.00)	0.388
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.272(11.94)*	0.606	0.196(4.38)*	0.565	0.212(4.58)*	0.639
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.204(4.45)*	0.455	0.153(4.24)*	0.441	0.182(4.56)*	0.549
Toplam Kürtaj Sayısı	0.000(-0.32)	-0.001	0.053(1.80)***	0.151	0.038(2.36)**	0.114
Sapma Değişkeni	-0.021(-1.09)	-0.047	0.014(0.18)	0.039	-0.099(-2.69)*	-0.298
Sabit	0.231(1.88)***		1.035(3.68)*		0.448(2.15)**	
σ^2	0.200		0.267		0.229	
Pearson χ^2 istatistiği	290.7771		26.99324		67.58673	
Örneklem hacmi(n)	1492		140		334	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır

Tablo 4.11’de TNSA-2008 verileri kullanılarak büyükşehir belediyesi olmayan illerde göç etmemiş yerleşik olarak yaşayan kadınlarla son göç ettikleri yerde beş yıldan az ve beş yıldan fazla kalan kadınların doğurganlık davranışını etkileyen faktörlerin neler olduğuna ilişkin Robust Poisson regresyon modelleri yer almaktadır. Tablo B’de yer alan model tahminleri, büyükşehir belediyesi olmayan illerde yaşayan göç etmiş kadınların doğurganlık davranışının adaptasyon hipotezi açısından değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır.

2008 yılına göre büyükşehir belediyesi illerde göç etmeyip yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışları üzerinde kadının şimdiki yaşının anlamlı ve şimdiki yaşı arttıkça artan bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Ancak büyükşehir belediyesi olmayan illere göç edip beş yıldan az kalan kadınlarda kadının şimdiki yaşı alt gruplarından 21-25 yaş grubunda olanların 15-20 yaş grubunda olanlara göre anlamlı bir etkinin olmadığı ve göç edip beş yıldan fazla kalan kadınlarda ise anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Göç edip beş yıldan az kalan kadınlarda diğer bütün yaş grupları anlamlı ve yaş arttıkça artan bir etkiye sahiptir. Büyükşehir belediyesi olmayan illere göç eden ve beş yıldan fazla kalan kadınlarda ise yaş değişkeni tüm alt gruplarda anlamlı ve artan etkiye sahip olmasının yanında büyükşehir belediyesi olmayan illerde yerleşik olarak yaşayan kadınlara göre doğurganlık davranışına olan artırıcı etkisinin daha fazla olduğu görülmektedir.

Büyükşehir belediyesi olmayan illerde göç etmeyip yerleşik olarak yaşayan, göç edip beş yıldan az süre yaşayan ve beş yıldan fazla süre yaşayan kadınlar açısından kadının eğitim düzeyi değişkeni, sadece genel ya da mesleki lise mezunları açısından doğurganlık davranışında anlamlı ve negatif yönde etkiye sahiptir. Göç etmeyip yerleşik olarak yaşayan kadınlarda genel ya da mesleki lise mezunu olanlar eğitimsiz olan kadınlara göre yaklaşık 0,34 kat daha az çocuk sahibi olurlarken göç eden ve beş yıldan az süre kalanlar 0,69 kat ve göç eden ve beş yıldan fazla süre kalanlar ise 0,58 kat daha az çocuk sahibi olmaktadır. Göç edip kalış süresinin artmasıyla genel ya da mesleki lise mezunu olmanın doğurganlık üzerindeki azaltıcı etkisinin giderek azaldığı görülmektedir.

Kadının evlenme yaşının artmasının büyükşehir belediyesi olmayan illerde, göç etmeyip yerleşik olarak yaşayan kadınlar açısından doğurganlık davranışı üzerindeki etkisi yaklaşık olarak 0,04 kat azaltıcı yönde iken göç eden ve beş yıldan az kalanlar açısından anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Göç eden beş

yıldan fazla kalan kadınlarda ise bu değişkenin doğurganlık davranışı üzerinde anlamlı ve 0,09 kat azaltıcı yönde etkili olduğu görülmektedir.

Hanehalkının refah düzeyi, büyükşehir belediyesi olmayan illerde yaşayan göç etmeyen ve göç edip beş yıldan fazla kalan kadınların doğurganlık davranışını etkileyen başka bir faktördür. Büyükşehir belediyesi olmayan illerde göç etmeyip yerleşik olarak yaşayan hanehalklarında gelir düzeyinde meydana gelen artışlar sahip olunan çocuk sayısı üzerinde anlamlı ve azaltıcı yönde bir etkiye sahiptir. Göç eden ve beş yıldan az kalan hanehalklarında bu değişken sahip olunan çocuk sayısı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değil iken göç eden ve beş yıldan fazla kalanlarda ise yerleşik olarak yaşayanlarda görüldüğü gibi anlamlı ve azaltıcı yönde bir etki yaratmaktadır.

Tablo 4.11 ailedeki anne ve babanın etnik kökeni açısından doğurganlık davranışının nasıl değiştii incelendiğinde her üç yaşam zamanı kısıtlaması açısından da farklılıkların olduğu görülmektedir. Göç etmeyip yerleşik olarak yaşayanlarda anne baba Türk olanlar anne baba Kürt olanlara göre 0,40 kat daha az çocuk sahibi olurken anne veya babadan biri Türk diğeri Kürt olanlar ise 0,26 kat daha az çocuk sahibi olmaktadır. Büyükşehir belediyesi illere göç edip beş yıldan az yaşayanlarda anne baba Türk olanlar anne baba Kürt olan ailelere göre yaklaşık 0,32 kat daha az çocuk sahibi olurlarken anne veya babadan birinin Türk diğerinin Kürt olması anlamlı bir etki oluşturmamaktadır. Ancak göç etmiş ve beş yıldan fazla kalmış ailelerde anne babadan birinin Türk diğerinin Kürt olması anne babanın Kürt olduğu ailelere göre 0,41 kat daha az çocuk sahibi olmalarına sebep olmaktadır.

Ölen erkek çocuk sayısında meydana gelen artış büyükşehir belediyesi olmayan illerde yerleşik olan yaşayanların çocuk sayısını 0,36 kat, göç edip beş yıldan az kalanlarda yaklaşık 0,74 kat ve göç edip beş yıldan fazla kalanlarda ise yaklaşık 0,41 kat artış meydana getirmektedir. Ölen kız çocuk sayısında artış meydana gelmesi ise yerleşik olarak yaşayanların doğurganlıklarını yaklaşık 0,42 kat artırırken göç edip beş yıldan az kalanlarda 0,56 kat göç edip beş yıldan fazla kalanlarda ise 0,51 kat artış meydana getirmektedir. Büyükşehir belediyesi olmayan illerde ölen kız ve erkek çocuk sayılarında artışın meydana gelmesinin göç edip kalış süresi artanlarda oluşturduğu etki, yerleşik olarak yaşayanlarda yarattığı etkiye benzer yöndedir. İllerin ortalama göç farkı yerleşik olarak yaşayan kadınlar ile göç edip beş yıldan az kalan kadınlarda doğurganlığı etkileyen anlamlı bir değişken değil iken göç edip beş yıldan fazla kalan kadınlarda doğurganlığı 0,22 kat artırmaktadır.

Tablo 4.11: Göç Edip Beş Yıldan Az ve Beş Yıldan Fazla Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Modeli Tahminleri (Büyükşehir Belediyesi Olmayan İller-2008)

	Göç Etmeyenler		Diğer İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerlerde 5 Yıldan Az Kalanlar		Diğer İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerlerde 5 Yıldan Fazla Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Bağımsız değişkenler						
Kadının Şimdiki Yaşı						
21-25	0.383(5.76)*	1.061	0.087(0.66)	0.232	0.542(4.54)*	2.147
26-30	0.647(9.55)*	1.900	0.449(3.62)*	1.350	0.843(8.88)*	3.695
31-35	0.834(11.56)*	2.671	0.551(3.87)*	1.686	0.996(9.95)*	4.297
36-40	0.985(12.76)*	3.450	0.725(4.93)*	2.296	1.038(9.43)*	4.438
41-44	1.055(12.91)*	4.113	0.680(4.29)*	2.289	1.149(8.56)*	5.500
45-49	1.193(14.36)*	4.930	0.989(5.56)*	4.034	1.208(8.80)*	5.383
Kadının İşteki Durumu						
Çalışıyor	-0.002(-0.01)	-0.006	0.000	0.000	-0.343(-2.73)*	-0.893
Kadının Eğitim Düzeyi						
İlk okul	-0.083(-2.78)*	-0.201	-0.074(-1.08)	-0.191	-0.057(-0.90)	-0.177
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.081(-1.94)**	-0.190	-0.073(-0.87)	-0.184	-0.114(-1.35)	-0.333
Genel ya da mesleki lise	-0.147(-3.60)*	-0.337	-0.292(-3.32)*	-0.691	-0.206(-2.08)**	-0.583
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.079(-1.31)	-0.185	-0.133(-0.97)	-0.323	-0.078(-0.61)	-0.231
Kadının İlk Doğum Yaşı						
16-20 yaş	0.106(1.52)	0.272	0.102(1.18)	0.277	-0.030(-0.33)	-0.090
21-30 yaş	0.122(3.91)*	0.303	0.255(4.29)*	0.693	0.036(0.77)	0.110
31-44 yaş	-0.336(-3.75)*	-0.698	-0.849(-3.66)*	-1.524	-0.073(-0.52)	-0.216
Kadının Evlenme Yaşı	-0.016(-3.00)*	-0.038	-0.002(-0.19)	-0.004	-0.031(-5.25)*	-0.096
Hanehalkı Refah Düzeyi						
Düşük	-0.106(-3.90)*	-0.249	-0.129(-1.64)	-0.321	-0.125(-2.61)*	-0.372
Orta	-0.173(-6.16)*	-0.401	0.019(0.23)	0.050	-0.105(-1.85)**	-0.315
Yüksek	-0.202(-6.02)*	-0.461	-0.065(-0.72)	-0.166	-0.176(-2.72)*	-0.512
En yüksek	-0.239(-5.58)*	-0.526	-0.079(-0.81)	-0.200	-0.276(-3.98)*	-0.771
Ailenin Etnik Kökeni						
Anne-baba Türk	-0.161(-6.89)*	-0.401	-0.120(-1.85)**	-0.317	-0.215(-3.72)*	-0.698
Anne veya babadan biri Türk diğeri Kürt	-0.113(-2.58)**	-0.262	-0.008(-0.10)	-0.019	-0.142(-1.88)**	-0.410
Hanehalkı Büyüklüğü						
4-6 kişi	0.407(15.36)*	0.956	0.325(4.53)*	0.814	0.356(7.19)*	1.052

	Göç Etmeyenler		Diğer İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerlerde 5 Yıldan Az Kalanlar		Diğer İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerlerde 5 Yıldan Fazla Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Bağımsız değişkenler						
7 ve daha fazla kişi	0.669(19.66)*	1.984	0.677(8.00)*	2.183	0.655(11.11)*	2.517
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı						
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.062(-1.26)	-0.146	-0.010(-0.07)	-0.027	-0.155(-1.81)***	-0.445
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.093(-3.84)*	-0.220	-0.012(-0.24)	-0.032	-0.053(-0.96)	-0.160
Erkeğin Eğitim Düzeyi						
İlk okul	-0.121(-2.53)**	-0.291	-0.269(-2.56)**	-0.661	-0.098(-1.53)	-0.299
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.171(-3.25)*	-0.392	-0.310(-2.61)*	-0.729	-0.122(-1.64)	-0.360
Genel ya da mesleki lise	-0.166(-3.22)*	-0.387	-0.215(-1.73)***	-0.524	-0.092(-1.13)	-0.278
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.172(-2.88)*	-0.389	-0.303(-2.69)*	-0.736	0.049(0.47)	0.153
Erkeğin Çalıştığı Sektör						
Sanayi	0.010(0.36)	0.023	-0.109(-1.89)***	-0.273	0.012(0.25)	0.036
Hizmet	-0.006(-0.30)	-0.015	-0.043(-0.98)	-0.110	0.017(0.46)	0.052
Tarım	-0.002(-0.05)	-0.005	0.115(0.81)	0.315	0.006(0.09)	0.017
Erkeğin Yaşı						
31-40	0.201(5.62)*	0.498	0.033(0.36)	0.084	0.030(0.37)	0.092
41-50	0.187(4.01)*	0.475	0.124(1.16)	0.330	0.175(1.86)***	0.544
51-84	0.205(3.26)*	0.544	0.035(0.24)	0.091	0.096(0.84)	0.304
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.149(5.42)*	0.362	0.284(5.15)*	0.735	0.133(5.45)*	0.409
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.172(6.60)*	0.417	0.217(4.16)*	0.561	0.167(5.44)*	0.514
Toplam Kürtaj Sayısı	0.002(0.13)	0.005	-0.048(-1.75)***	-0.124	-0.028(-1.42)	-0.085
Sapma Değişkeni	-0.008(-0.44)	-0.019	0.020(0.61)	0.051	0.072(2.54)**	0.220
Sabit	0.321(2.43)**		0.474(2.09)**		0.645(3.83)*	
σ^2	0.300		0.166		0.263	
Pearson χ^2 istatistiği	466.6556		17.97838		77.60736	
Örneklem hacmi(n)	1592		147		334	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır

Tablo 4.12’de TNSA-2008 verileri kullanılarak kırsal alada yerleşik olarak yaşayan ile kırsal alana göç eden ve belirli bir süre yaşayan kadınların doğurganlık davranışını etkileyen değişkenlerin belirlenmesine yönelik Robust Poisson regresyon model tahmin sonuçları yer almaktadır. Kadının şimdiki yaşı değişkenininin 36-40 ve 45-49 yaş grubunda yer alan kadınların hem kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan hem kırsal alana göç etmiş ve beş yıldan az süre kalan hem de beş yıldan fazla kalan kadınlar açısından anlamlı etkiye sahip olduğu görülmektedir. Kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan şimdiki yaşı 36-40 yaş aralığında olan kadınların 15-20 yaş aralığında olan kadınlara göre doğurganlıkları 4,95 kat daha fazla iken göç eden ve beş yıldan az kalan kadınlarda bu oran 0,76 kat daha az göç eden ve beş yıldan fazla yaşayan kadınlarda ise 2,12 kat daha fazladır. Şimdiki yaşı 15-20 yaş grubunda olan kadınlara göre 45-49 yaş grubunda olan kadınlarda ise; kırsal alanda yerleşik olarak yaşayanlarda yaklaşık 6,4 kat daha fazla, göç eden ve beş yıldan az kalan kadınlarda bu alt sınıflandırma anlamlı bir etkiye sahip değilken göç eden ve beş yıldan fazla kalan kadınlarda ise 1,92 kat daha fazla çocuk sahibi olunmasına sebep olduğu görülmektedir.

Her üç model tahmini açısından kadının ilk doğum yaşı 21-30 yaş aralığında olanların ilk doğum yaşı 12-15 yaş aralığında olanlara göre doğurganlık üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu ve bu etkinin kırsal alanda yerleşik yaşayanlarda 0,30 kat, göç eden ve beş yıldan az kalanlarda 1,06 kat ve göç eden ve beş yıldan az kalanlarda ise 0,46 kat doğurganlık artışına sebep olduğu görülmektedir.

Kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan ailelerde anne babanın Türk olması anne babının Kürt olduğu ailelere göre sahip olunan çocuk sayısında yaklaşık 0,54 kat azalma meydana getirirken, göç eden ve beş yıldan az kalan ailelerde 0,76 kat, göç eden ve beş yıldan fazla kalan ailelerde ise 0,86 kat azalma meydana getirmiştir. Kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan anne babanın biri Türk diğeri Kürt olan ailelerde ise anne babanın Kürt olduğu ailelere göre yaklaşık 0,36 kat da az çocuk sahibi olunurken göç eden ve beş yıldan az kalanlarda anlamlı etki görülmemekte ve göç eden ve beş yıldan fazla kalan ailelerde ise bu etkinin yaklaşık 0,75 kat arttırıcı yönde olduğu görülmektedir.

Tablo 4.12: Göç Edip Beş Yıldan Az ve Beş Yıldan Fazla Süre Kalan Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (Kır-2008)

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyenler		Kıra Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar		Kıra Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Fazla Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Kadının Şimdiki Yaşı						
21-25	0.426(5.78)*	1.432	-1.467(-8.57)*	-2.579	-0.290(-1.10)	-0.785
26-30	0.705(8.90)*	2.559	-1.140(-8.06)*	-2.335	0.316(1.36)	1.098
31-35	0.950(11.17)*	3.890	-0.639(-4.94)*	-1.499	0.354(1.63)	1.234
36-40	1.086(11.55)*	4.958	-0.304(-3.08)*	-0.761	0.589(2.34)**	2.126
41-44	1.218(12.60)*	6.118	-0.121(-0.59)	-0.312	0.445(1.62)	1.564
45-49	1.253(12.54)*	6.395	0.000	0.000	0.542(1.89)***	1.929
Kadının İşteki Durumu						
Çalışıyor	0.174(0.87)	0.553	0.000	0.000	0.179(1.03)	0.598
Kadının Eğitim Düzeyi						
İlk okul	-0.100(-2.98)*	-0.293	0.342(3.51)*	0.917	0.030(0.39)	0.090
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.229(-3.83)*	-0.610	1.092(4.86)*	5.006	-0.303(-1.28)	-0.806
Genel ya da mesleki lise	-0.144(-2.18)**	-0.396	0.027(0.20)	0.074	-0.231(-1.21)	-0.642
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.174(-1.03)	-0.468	0.124(0.57)	0.356	0.000	0.000
Kadının İlk Doğum Yaşı						
16-20 yaş	0.058(0.83)	0.173	0.085(0.72)	0.240	0.024(0.23)	0.075
21-30 yaş	0.102(3.00)*	0.301	0.380(2.51)**	1.069	0.152(1.71)***	0.466
31-44 yaş	-0.198(-1.36)	-0.527	0.000	0.000	-1.136(-5.39)*	-2.100
Kadının Evlenme Yaşı	-0.021(-3.69)*	-0.060	-0.019(-0.81)	-0.053	-0.001(-0.09)	-0.004
Hanehalkı Refah Düzeyi						
Düşük	-0.115(-3.73)*	-0.328	-0.292(-3.24)*	-0.737	-0.006(-0.07)	-0.020
Orta	-0.155(-3.88)*	-0.427	-0.452(-3.14)*	-1.031	0.008(0.10)	0.024
Yüksek	-0.188(-3.39)*	-0.507	0.166(1.44)	0.475	0.094(0.79)	0.297
En yüksek	-0.237(-3.27)*	-0.620	-0.732(-3.90)*	-1.516	-0.189(-1.06)	-0.531
Ailenin Etnik Kökeni						
Anne-baba Türk	-0.183(-5.69)*	-0.535	-0.270(-2.85)*	-0.761	-0.265(-2.57)**	-0.862
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.130(-1.69)***	-0.359	0.039(0.21)	0.106	0.221(1.67)***	0.747
Hanehalkı Büyüklüğü						
4-6 kişi	0.430(9.67)*	1.277	0.006(0.06)	0.017	0.095(1.10)	0.288
7 ve daha fazla kişi	0.725(14.77)*	2.332	0.441(2.88)*	1.343	0.579(4.10)*	2.098
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı						
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.100(-2.59)*	-0.284	0.197(0.54)	0.585	-0.087(-0.90)	-0.256

	Göç Etmeyenler		Kıra Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar		Kıra Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Fazla Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Bağımsız değişkenler						
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.058(-1.66)***	-0.167	-0.289(-2.42)**	-0.700	-0.131(-1.20)	-0.379
Erkeğin Eğitim Düzeyi						
İlk okul	-0.008(-0.19)	-0.023	0.578(1.57)	1.663	0.019(0.20)	0.059
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.132(-2.33)**	-0.368	0.496(1.26)	1.568	0.072(0.57)	0.225
Genel ya da mesleki lise	-0.057(-1.04)	-0.162	0.363(0.83)	1.122	0.082(0.72)	0.256
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.024(-0.27)	-0.068	0.408(0.90)	1.253	0.300(1.43)	1.046
Erkeğin Çalıştığı Sektör						
Sanayi	0.007(0.21)	0.022	-0.198(-3.14)*	-0.497	-0.001(-0.02)	-0.004
Hizmet	0.020(0.72)	0.059	0.043(0.84)	0.116	0.012(0.13)	0.035
Tarım	0.044(0.87)	0.131	0.377(2.95)*	1.229	0.262(2.17)**	0.899
Erkeğin Yaşı						
31-40	0.167(3.76)*	0.499	0.334(2.15)**	0.901	0.129(0.87)	0.403
41-50	0.148(2.57)**	0.449	0.020(0.12)	0.053	0.201(1.08)	0.627
51-84	0.144(1.88)***	0.447	0.281(1.31)	0.867	0.270(1.27)	0.896
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.171(8.11)*	0.500	0.406(4.52)*	1.097	0.424(5.88)*	1.294
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.128(6.71)*	0.374	0.002(0.02)	0.005	0.271(5.67)*	0.826
Toplam Kürtaaj Sayısı	-0.028(-1.69)***	-0.083	-0.124(-1.55)	-0.336	0.025(0.92)	0.076
Sapma Değişkeni	0.005(0.18)	0.014	0.239(4.02)*	0.647	0.073(1.26)	0.222
Sabit	0.255(1.74)***		1.124(3.53)*		0.289(0.84)	
σ^2	0.370		0.170		0.230	
Pearson χ^2 istatistiği	300.7355		1.874628		9.465685	
Örneklem hacmi(n)	852		48		80	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır.

4.5.3.2. 2013 Yılı Adaptasyon Hipotezi Tahminleri

Tablo 4.13'te 2013 yılı büyükşehir belediyesi olan illerde yerleşik olarak yaşayan kadınlar ile büyükşehir belediyesi olan illere göç edip beş yıldan az ve beş yıldan fazla kalan kadınlara ait Robust Poisson regresyon model tahminleri yer almaktadır.

Yapılan model tahminlerinde her üç model açısından da kadının şimdiki yaş değişkeninin doğurganlık davranışı üzerinde anlamlı etkisinin olduğu ve bu etkinin pozitif yönde olduğu görülmektedir. Ancak bu değişkenin büyükşehir belediyesi illere göç edip beş yıldan az kalan kadınların doğurganlığına olan etkisi yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlığına olan etkisine yakın iken beş yıldan fazla kalan kadınların doğurganlığına olan etkisi daha düşüktür.

Kadının çalışma durumu doğurganlık davranışı üzerinde anlamlı bir etki yaratmaktadır. Büyükşehir belediyesi olan illerde yaşayan çalışan kadınlar çalışmayan kadınlara göre 0,08 kat daha az çocuk sahibi olurken büyükşehir belediyesi olan illere göç edip beş yıldan az kalan kadınlar 0,21 kat daha az, göç edip beş yıldan fazla kalan kadınlar ise 0,07 kat daha az çocuk sahibi olmaktadır. Göç ettikten sonra geçen sürenin artması doğurganlık üzerinde yerleşik olan kadınlarda yarattığı etkiye benzer bir etki yaratmasına sebep olmuştur.

Tablo 4.13 incelendiğinde kadının ilk doğum yaşının hem büyükşehir belediyesi illerde hem de bu illere göç edip beş yıldan az kalmış kadınların doğurganlıkları üzerinde pozitif etkisinin olduğu ve bu etkilerin ilk doğum yaşı arttıkça arttığı görülmektedir. Büyükşehir belediyesi illere göç eden ve beş yıldan az kalan ilk doğum yaşı 31-44 aralığında olan kadınların, 12-15 yaş aralığında olan kadınlara göre sahip olunan çocuk sayısı üzerindeki etkisi anlamsız iken diğer yaş gruplarında anlamlı ve pozitif etkinin varlığı söz konusudur. Ancak göç edip beş yıldan fazla kalan kadınlarda bu pozitif etki yerleşik olarak yaşayan kadınlardan daha düşük seviyede iken, göç edip beş yıldan az kalan kadınlarda yerleşik olarak yaşayan kadınlarla benzerlik göstermektedir.

Hanehalkı refah düzeyi değişkeninin büyükşehir belediyesi olan illerde hem yerleşik olarak yaşayan hem de göç edip beş yıldan az ve beş yıldan fazla kalan kadınlar açısından, doğurganlık davranışı üzerinde anlamlı ve negatif etkisinin olduğu ve bu etkinin göç edip beş yıldan fazla kalanlarda yerleşik olarak yaşayan kadınlara göre çok fazla farklılık gösterdiği görülmektedir.

Doğurganlık davranışı üzerinde etkili olan değişkenlerden bir diğeri ise kadının eğitim düzeyidir. Her üç model tahmininde de kadının eğitim düzeyi ile sahip olunan çocuk sayısı arasında anlamlı ve negatif yönde etki eden bir ilişkinin varlığı görülmektedir. Diğer değişkenlerde de görüldüğü gibi bu değişkenin yerleşik olarak yaşayan kadınlarda yarattığı azaltıcı etki, göç edip beş yıldan az kalan kadınlarda yarattığı etki ile benzerlik gösterirken göç edip beş yıldan fazla kalan kadınlarda yarattığı etkiden daha düşük düzeydedir.

Yaşanılan ilin ortalama göç farkını yansıtan sapma değişkeninin değeri arttıkça büyükşehir belediyesi olan illerde yerleşik olarak yaşayanlarda sahip olunan çocuk sayısı yaklaşık 0,15 kat azalırken göç edip beş yıldan az kalanlarda anlamlı bir etki yaratmamakta, göç edip beş yıldan fazla kalanlarda ise yaklaşık 0,23 kat azalmaya sebep olduğu görülmektedir.

Tablo 4.13: Göç Edip Beş Yıldan Az ve Beş Yıldan Fazla Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Modeli Tahminleri (Büyükşehir Belediyesi Olan İller-2013)

Bağımlı Değişken	Göç Etmeyenler		Büyükşehir Belediyesi'ne Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar		Büyükşehir Belediyesi'ne Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Fazla Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Sahip Olunan Toplam Çocuk Sayısı						
Bağımsız değişkenler						
Kadının Şimdiki Yaşı						
21-25	0.611(8.88)*	1.418	0.405(1.68)***	1.058	0.322(1.32)	0.976
26-30	0.964(13.82)*	2.433	0.734(3.06)*	2.155	0.670(2.87)*	2.292
31-35	1.194(16.53)*	3.263	0.989(4.07)*	2.922	0.746(3.18)*	2.488
36-40	1.350(18.44)*	4.070	1.120(4.56)*	3.465	0.952(4.06)*	3.351
41-44	1.462(19.17)*	5.048	1.194(4.75)*	4.147	0.963(4.07)*	3.511
45-49	1.556(20.32)*	5.591	1.263(4.84)*	4.636	1.098(4.63)*	4.006
Kadının İşteki Durumu						
Çalışıyor	-0.046(-3.50)*	-0.084	-0.098(-2.55)**	-0.219	-0.029(-1.08)	-0.075
Hanehalkı Büyüklüğü						
4-6 kişi	0.486(26.54)*	0.860	0.481(9.78)*	1.008	0.437(10.45)*	1.104
7 ve daha fazla kişi	0.742(28.31)*	1.781	0.742(10.18)*	2.193	0.704(13.29)*	2.330
Kadının İlk Doğum Yaşı						
16-20 yaş	0.752(10.32)*	1.572	0.509(3.56)*	1.203	0.177(2.24)**	0.464
21-30 yaş	0.808(11.70)*	1.522	0.515(3.34)*	1.124	0.177(2.00)**	0.467
31-44 yaş	0.800(10.36)*	2.155	0.550(2.88)*	1.576	0.086(0.72)	0.232
Kadının İlk Evlenme Yaşı (31-44 yaş)	-0.055(-17.22)*	-0.100	-0.046(-6.13)*	-0.100	-0.035(-5.92)*	-0.090
Hanehalkı Refah Düzeyi						
Düşük	-0.102(-5.09)*	-0.180	-0.225(-3.32)*	-0.462	-0.027(-0.66)	-0.070
Orta	-0.166(-7.73)*	-0.287	-0.149(-1.93)***	-0.313	-0.026(-0.65)	-0.068
Yüksek	-0.179(-7.64)*	-0.309	-0.169(-2.14)**	-0.352	-0.130(-2.72)*	-0.325
En yüksek	-0.229(-9.27)*	-0.388	-0.188(-2.29)**	-0.395	-0.165(-3.12)*	-0.407
Ailenin Etnik Kökeni						
Anne-baba Türk	-0.171(-8.46)*	-0.326	-0.159(-3.08)*	-0.364	-0.165(-5.01)*	-0.444
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.102(-3.29)*	-0.177	0.010(0.11)	0.021	-0.177(-2.62)*	-0.425
Kadının Eğitim Düzeyi						
İlk okul	-0.112(-4.85)*	-0.203	-0.156(-2.46)**	-0.338	-0.169(-4.30)*	-0.440
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.155(-5.32)*	-0.267	-0.109(-1.34)	-0.229	-0.162(-2.76)*	-0.395
Genel ya da mesleki lise	-0.149(-5.32)*	-0.258	-0.291(-3.74)*	-0.580	-0.233(-4.18)*	-0.554
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.195(-5.33)*	-0.329	-0.208(-2.50)**	-0.426	-0.321(-4.76)*	-0.735
Erkeğin Eğitim Düzeyi						
İlk okul	-0.082(-2.13)**	-0.147	-0.063(-0.49)	-0.137	-0.097(1.66)***	-0.251

	Göç Etmeyenler		Büyükşehir Belediyesi'ne Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar		Büyükşehir Belediyesi'ne Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Fazla Kalanlar	
Bağımlı Değişken						
Sahip Olunan Toplam Çocuk Sayısı						
Bağımsız değişkenler	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.122(-3.03)*	-0.212	-0.142(-1.06)	-0.294	-0.030(-0.45)	-0.078
Genel ya da mesleki lise	-0.118(-2.88)*	-0.209	-0.110(-0.84)	-0.234	-0.102(-1.61)	-0.258
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.085(-1.92)***	-0.150	-0.113(-0.83)	-0.242	-0.041(-0.59)	-0.105
Erkeğin çalıştığı sektör						
Sanayi	0.023(0.93)	0.042	-0.064(-0.83)	-0.137	0.021(0.42)	0.055
Hizmet	0.017(0.75)	0.031	-0.050(-0.69)	-0.111	0.012(0.28)	0.032
Tarım	0.085(2.63)*	0.159	0.028(0.28)	0.062	0.043(0.57)	0.112
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı						
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.346(-8.02)*	-0.551	-0.306(-2.77)*	-0.587	-0.396(-4.84)*	-0.878
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.109(-6.11)*	-0.191	-0.046(-0.69)	-0.100	-0.095(-2.61)*	-0.237
Erkeğin Yaşı						
31-40	0.091(3.87)*	0.168	0.038(0.48)	0.084	0.125(2.16)**	0.334
41-50	0.034(1.23)	0.063	0.060(0.68)	0.133	0.117(2.08)**	0.307
51-84	0.004(0.10)	0.007	0.127(1.25)	0.292	0.132(2.18)**	0.360
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.137(3.60)*	0.248	0.190(4.46)*	0.416	0.262(9.63)*	0.679
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.186(4.97)*	0.337	0.223(4.08)*	0.488	0.174(3.84)*	0.453
Toplam Kürtaj Sayısı	-0.002(-0.33)	-0.004	-0.013(-0.78)	-0.028	-0.002(-0.18)	-0.005
Sapma Değişkeni	-0.080(-4.77)*	-0.146	-0.044(-1.00)	-0.096	-0.090(-2.77)*	-0.234
Sabit	0.013(0.11)		0.474(1.44)		0.534(2.04)**	
σ^2	0.322		0.272		0.359	
Pearson χ^2 istatistiği	1250.025		98.17017		289.2624	
Örneklem hacmi(n)	3927		401		846	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır

Tablo 4.14’de büyükşehir belediyesi olmayan illerde yerleşik olarak yaşayan kadınlar ile buraya göç edip beş yıldan az kalan ve beş yıldan fazla kalan kadınların sahip oldukları çocuk sayısını etkileyen faktörlere ilişkin Robust Poisson regresyon model tahminleri sonuçları yer almaktadır.

Büyükşehir belediyesi olmayan illerde yerleşik olarak yaşayan kadınlara ilişkin oluşturulan modelde, kadının şimdiki yaşının doğurganlık davranışı üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi yoktur. Büyükşehir belediyesi olmayan illere göç edip beş yıldan az kalan kadınlarda şimdiki yaş değişkeninin anlamlı bir etkisinin olmadığı görülürken göç edip beş yıldan fazla kalan kadınlarda ise anlamlı ve negatif etkisinin olduğu görülmektedir.

Kadının ilk doğum yaşı açısından kadınların doğurganlık davranışları incelendiğinde büyükşehir belediyesi olmayan illerde ilk doğum yaşı 12-15 yaş aralığında olan kadınlara göre 16-20, 21-30 ve 31-44 yaş aralığında olan kadınlar sırasıyla yaklaşık 1,40, 1,36 ve 2,36 kat daha fazla çocuk sahibi olmaktadır. Büyükşehir belediyesi olmayan illere göç edip beş yıldan az kalanlarla 5 yıldan fazla kalanlar dikkate alındığında yerleşik olarak yaşayan kadınlarda ilk doğum yaşının artması sahip olunan çocuk sayısı üzerinde önce artarak daha sonra azalarak artırıcı etki yaratmakta ve bu haliyle göç edip beş yıldan fazla kalan kadınların doğurganlık davranışında yarattığı etki ile benzerlik göstermektedir.

Tablo 4.14 incelendiğinde hanehalkının refah düzeyinde meydana gelen artışın büyükşehir belediyesi olmayan illerde yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışlarında anlamlı ve negatif yönde etkiye sahip olduğu görülmektedir. Göç edip büyükşehir belediyesi olmayan illerde beş yıldan az süre kalan kadınlarda bu değişkenin anlamlı etkisi bulunmazken, beş yıldan fazla süre kalanlarda ise en yüksek refah düzeyinde olanlar açısından anlamlı ve negatif yönde etki etmektedir.

Ölen erkek ve kız çocuk sayısında meydana gelen artışlar kadınların sahip olduğu çocuk sayısı üzerinde her üç modelde de anlamlı ve pozitif yönde bir etkiye sahip olmakla birlikte göç edip büyükşehir belediyesi illerde beş yıldan fazla kalanlar açısından yarattığı etkinin aldığı değerler ile yerleşik olarak yaşayanlar açısından aldıkları değerlerin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 4.14: Göç Edip Beş Yıldan Az ve Beş Yıldan Fazla Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Modeli Tahminleri (Büyükşehir Belediyesi Olmayan İller-2013)

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyenler		Diğer İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar		Diğer İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Fazla Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Kadının Şimdiki Yaşı						
21-25	0.501(4.46)*	1.229	0.260(0.71)	0.544	-1.202(-5.37)*	-1.779
26-30	0.836(7.21)*	2.285	0.298(0.80)	0.613	-0.632(-6.08)*	-1.223
31-35	1.087(9.14)*	3.197	0.516(1.39)	1.132	-0.437(-5.08)*	-0.946
36-40	1.202(9.72)*	3.847	0.496(1.35)	1.093	-0.292(-4.59)*	-0.672
41-44	1.342(10.91)*	4.934	0.486(1.30)	1.106	-0.169(-2.72)*	-0.397
45-49	1.409(11.07)*	5.178	0.833(2.16)**	2.228	0.000	
Kadının İşteki Durumu						
Çalışıyor	-0.037(-1.76)***	-0.076	-0.052(-0.94)	-0.098	-0.041(-0.84)	-0.102
Hanehalkı Büyüklüğü						
4-6 kişi	0.421(13.02)*	0.843	0.583(8.52)*	1.022	0.453(7.34)*	1.049
7 ve daha fazla kişi	0.666(16.13)*	1.667	0.654(5.30)*	1.629	0.777(9.98)*	2.604
Kadının İlk Doğum Yaşı						
16-20 yaş	0.636(6.17)*	1.399	0.558(2.66)*	1.155	0.449(2.58)**	1.144
21-30 yaş	0.641(6.35)*	1.363	0.605(2.83)*	1.147	0.456(2.78)*	1.158
31-44 yaş	0.780(5.86)*	2.364	0.475(1.93)***	1.126	0.491(2.30)**	1.534
Kadının İlk Evlenme Yaşı (31-44 yaş)	-0.052(-9.41)*	-0.106	-0.045(-4.36)*	-0.085	-0.056(-5.34)*	-0.139
Hane halkı Refah Düzeyi						
Düşük	-0.135(-4.58)*	-0.267	-0.016(-0.20)	-0.031	-0.062(-0.99)	-0.150
Orta	-0.146(-4.36)*	-0.284	0.029(0.27)	0.055	-0.103(-1.38)	-0.246
Yüksek	-0.179(-4.71)*	-0.341	0.115(1.03)	0.223	-0.113(-1.50)	-0.268
En yüksek	-0.245(-5.62)*	-0.456	0.115(0.98)	0.222	-0.223(2.53)**	-0.512
Ailenin Etnik Kökeni						
Anne-baba Türk	-0.241(-8.20)*	-0.518	-0.291(-3.66)*	-0.607	-0.311(-4.70)*	-0.836
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.141(-2.93)*	-0.270	-0.054(-0.25)	-0.100	-0.524(-4.47)*	-1.025
Kadının Eğitim Düzeyi						
İlk okul	-0.128(-3.74)*	-0.261	-0.034(-0.31)	-0.063	0.040(0.57)	0.099
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.144(-3.14)*	-0.278	-0.041(-0.33)	-0.077	0.033(0.36)	0.082
Genel ya da mesleki lise	-0.142(-3.07)*	-0.274	-0.234(-1.99)**	-0.415	0.013(0.14)	0.033
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.155(-2.46)**	-0.297	-0.206(-1.58)	-0.367	0.091(0.67)	0.233
Erkeğin Eğitim Düzeyi						

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyenler		Diğer İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar		Diğer İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Fazla Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
İlk okul	-0.041(-0.66)	-0.083	0.965(2.99)*	2.422	-0.402(2.39)**	-0.967
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.058(-0.85)	-0.117	0.870(2.54)**	2.316	-0.383(2.22)**	-0.820
Genel ya da mesleki lise	-0.078(-1.15)	-0.157	0.852(2.60)*	2.104	-0.301(1.83)***	-0.686
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.058(-0.75)	-0.115	0.857(2.71)*	1.813	-0.290(-1.73)***	-0.651
Erkeğin çalıştığı sektör						
Sanayi	0.031(0.76)	0.065	-0.118(-1.05)	-0.212	0.147(2.04)**	0.379
Hizmet	0.007(0.20)	0.015	-0.151(-1.79)***	-0.294	0.108(1.56)	0.264
Tarım	0.030(0.69)	0.062	0.069(0.58)	0.135	0.004(0.03)	0.009
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı						
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.311(-4.68)*	-0.564	-0.329(-1.23)	-0.538	-0.476(-3.23)*	-0.966
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.113(-4.26)*	-0.223	-0.139(-1.98)**	-0.249	-0.026(-0.41)	-0.063
Erkeğin Yaşı						
31-40	0.110(2.96)*	0.227	0.492(4.66)*	0.961	0.186(1.85)***	0.476
41-50	0.123(2.67)*	0.258	0.433(3.83)*	0.906	0.155(1.44)	0.382
51-84	0.171(2.88)*	0.373	0.479(3.10)*	1.112	-0.085(-0.69)	-0.204
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.205(7.54)*	0.418	0.566(5.03)*	1.065	0.208(5.15)*	0.512
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.163(4.43)*	0.333	0.347(4.16)*	0.653	0.134(3.32)*	0.330
Toplam Kürtaj Sayısı	-0.005(-0.55)	-0.010	0.025(0.79)	0.048	0.018(1.36)	0.043
Sapma Değişkeni	-0.026(-1.16)	-0.053	0.026(0.87)	0.048	0.003(0.07)	0.006
Sabit	0.230(1.23)		-0.693(-1.06)		1.966(7.12)*	
σ^2	0.365		0.250		0.312	
Pearson χ^2 istatistiği	541.981		40.7916		86.36422	
Örneklem hacmi(n)	1524		203		316	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır

Tablo 4.15’de kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan kadınlar ile kırsal alana göç edip beş yıldan az ve beş yıldan fazla kalan kadınların doğurganlık davranışını etkileyen değişkenlere ilişkin Robust Poisson regresyon model tahminleri yer almaktadır.

Hanehalkının büyüklüğü her üç model tahmini açısından da doğurganlık davranışı üzerine anlamlı etkisi olan bir değişkendir. Kırsal alanda hanehalkının büyüklüğünün artması üç veya daha az kişiden oluşan hanelere göre dört-altı kişiden oluşan haneler ve yedi veya daha fazla kişiden oluşan hanelerde sırasıyla doğurganlığı 0,94 ve 1,80 kat artırırken göç eden ve beş yıldan az kalanlarda bu değerler 1,27 ve 2,38 iken göç edip beş yıldan fazla kalanlarda ise sırasıyla 0,84 ve 1,99’dir.

Kadının ilk evlenme yaşı kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan kadınlar ile göç edip beş yıldan fazla yaşayan kadınlar için anlamlı ve negatif yönde etki eden bir değişken iken göç edip beş yıldan az kalanlar açısından ise anlamlı bir değişken değildir.

Erkeğin eğitim düzeyindeki değişimin kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan kadınlar açısından doğurganlık davranışında anlamlı etkisi olan bir değişken olmadığı görülmektedir. Ancak hem göç edip beş yıldan az hem de beş yıldan fazla kalan kadınlarda doğurganlık üzerinde anlamlı ve negatif yönde etkisi olmaktadır. Ancak göç edip beş yıldan fazla kalan kadınlarda erkeğin eğitim düzeyinde meydana gelen artış sahip olunan çocuk sayısı üzerinde göç edip beş yıldan az kalan kadınlara göre daha düşük oranda azaltıcı etki yaratmaktadır.

Tablo 4.15 incelendiğinde her üç model ele alındığında ölen erkek ve kız çocuk sayılarında meydana gelen artışın sahip olunan çocuk sayısı üzerinde artırıcı etki yarattığı görülmektedir. Kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan ailelerde erkek çocuk ölümlerinde meydana gelen artış sahip olunan çocuk sayısını 0,31 kat, göç edip beş yıldan az kalanlarda 1,54 kat ve göç edip beş yıldan fazla kalanlarda ise 0,59 kat artırmaktadır. Ölen kız çocuk sayısında meydana gelen artış ise kırsal alanda yerleşik olarak yaşayanlarda sahip olunan çocuk sayısını yaklaşık 0,30 kat, göç edip beş yıldan az kalanlarda 0,92 kat, göç edip beş yıldan fazla kalanlarda ise 0,39 kat artırmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere ölen kız ve erkek çocuk sayılarında meydana gelen artış beş yıldan az kalanlarda doğurganlığı yüksek düzeyde artırırken beş yıldan fazla kalanlarda yerleşik olarak yaşayanlarda meydana getirdiği artışa benzer bir etki yaratmıştır. İllerin ortalama göç farkı göç etmeyip yerleşik olarak yaşayanlarda sahip olunan çocuk sayısını 0,23 kat azaltırken göç edip beş yıldan az ve beş yıldan fazla kalanlarda doğurganlık üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığı görülmektedir.

Tablo 4.15: Göç Edip Beş Yıldan Az ve Beş Yıldan Fazla Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Modeli Tahminleri (Kır-2013)

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyenler		Kıra Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar		Kıra Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Fazla Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Kadının Şimdiki Yaşı						
21-25	0.697(6.73)*	2.256	1.108(4.11)*	4.128	0.264(0.81)	0.741
26-30	1.093(10.32)*	4.071	1.028(3.43)*	3.655	0.598(1.89)***	1.959
31-35	1.310(12.15)*	5.232	1.179(3.94)*	3.847	0.714(2.28)**	2.246
36-40	1.510(13.51)*	6.596	1.016(3.30)*	3.374	0.834(2.59)**	2.742
41-44	1.565(13.65)*	7.669	1.273(4.04)*	5.192	0.830(2.52)**	2.762
45-49	1.653(14.33)*	7.889	1.320(4.30)*	4.962	1.129(3.49)*	3.922
Kadının İşteki Durumu						
Çalışıyor	-0.045(-2.18)**	-0.112	-0.129(1.87)***	-0.306	0.001(0.02)	0.002
Hanehalkı Büyüklüğü						
4-6 kişi	0.384(11.17)*	0.944	0.582(6.67)*	1.273	0.344(4.67)*	0.843
7 ve daha fazla kişi	0.642(16.40)*	1.806	0.782(5.93)*	2.387	0.642(7.05)*	1.991
Kadının İlk Doğum Yaşı						
16-20 yaş	0.477(6.85)*	1.224	0.404(2.99)*	0.970	0.095(0.53)	0.238
21-30 yaş	0.466(6.22)*	1.192	0.174(1.11)	0.410	0.136(0.76)	0.344
31-44 yaş	0.331(2.89)*	0.958	0.296(1.21)	0.784	-0.045(-0.21)	-0.111
Kadının İlk Evlenme Yaşı (31-44 yaş)	-0.049(-10.23)*	-0.121	0.013(0.79)	0.030	-0.038(-3.73)*	-0.096
Hanehalkı Refah Düzeyi						
Düşük	0.138(-5.29)*	-0.329	-0.340(-4.52)*	-0.742	0.045(0.70)	0.114
Orta	-0.156(-4.31)*	-0.361	-0.127(-1.17)	-0.281	0.024(0.33)	0.060
Yüksek	-0.148(-3.04)*	-0.340	-0.386(-2.68)*	-0.765	-0.264(2.58)**	-0.593
En yüksek	-0.157(-2.80)*	-0.359	0.213(1.32)	0.542	-0.067(-0.64)	-0.163
Ailenin Etnik Kökeni						
Anne-baba Türk	-0.235(-8.74)*	-0.599	-0.406(-3.45)*	-1.058	-0.096(-1.28)	-0.245
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.089(-1.87)***	-0.210	-0.129(-0.78)	-0.282	0.000(0.00)	0.001
Kadının Eğitim Düzeyi						
İlk okul	-0.143(-5.28)*	-0.355	-0.101(-1.18)	-0.237	-0.103(-1.51)	-0.261
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.229(-5.44)*	-0.518	-0.097(-0.74)	-0.217	0.012(0.10)	0.030
Genel ya da mesleki lise	-0.212(-4.42)*	-0.477	-0.365(-2.12)**	-0.730	-0.174(-1.35)	-0.405
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.433(-4.63)*	-0.873	-0.307(-1.60)	-0.622	-0.313(1.88)***	-0.684
Erkeğin Eğitim Düzeyi						

	Göç Etmeyenler		Kıra Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar		Kıra Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Fazla Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Bağımsız değişkenler						
İlk okul	-0.019(-0.47)	-0.047	-0.460(-3.79)*	-1.049	-0.279(-2.48)**	-0.713
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.061(-1.27)	-0.147	-0.514(-3.60)*	-1.013	-0.350(-2.76)*	-0.770
Genel ya da mesleki lise	-0.067(-1.29)	-0.161	-0.592(-4.11)*	-1.166	-0.252(-1.96)***	-0.578
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.001(-0.01)	-0.003	-0.914(-5.52)*	-1.576	-0.191(-1.43)	-0.443
Erkeğin çalıştığı sektör						
Sanayi	-0.009(-0.22)	-0.022	-0.115(-0.91)	-0.257	0.098(1.44)	0.253
Hizmet	-0.020(-0.65)	-0.049	0.030(0.33)	0.070	0.086(1.23)	0.216
Tarım	0.034(1.00)	0.084	0.049(0.46)	0.114	0.043(0.49)	0.108
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı						
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.290(-5.86)*	-0.644	-0.742(-4.74)*	-1.285	-0.764(-4.04)*	-1.422
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.101(-3.91)*	-0.241	-0.085(-1.38)	-0.191	-0.053(-0.98)	-0.131
Erkeğin Yaşı						
31-40	0.130(3.31)*	0.328	0.239(1.79)***	0.571	0.227(1.77)***	0.603
41-50	0.121(2.61)*	0.303	0.456(3.48)*	1.170	0.206(1.55)	0.520
51-84	0.118(2.01)**	0.303	0.624(4.01)*	1.853	0.036(0.26)	0.091
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.127(3.59)*	0.313	0.526(4.66)*	1.543	0.237(4.80)*	0.593
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.120(3.51)*	0.296	0.402(3.83)*	0.929	0.157(2.63)*	0.391
Toplam Kürtaj Sayısı	0.004(0.43)	0.011	0.031(0.75)	0.071	0.016(0.90)	0.039
Sapma Değişkeni	-0.096(-3.65)*	-0.235	0.002(0.04)	0.006	0.038(0.83)	0.094
Sabit	0.140(0.94)		-0.375(-0.84)		0.655(1.77)***	
σ^2	0.436		0.300		0.377	
Pearson χ^2 istatistiği	677.5687		21.8738		70.97778	
Örneklem hacmi(n)	1593		113		228	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır.

4.5.4. Bozucu Etki Hipotezi Tahminleri

Doğurganlık ve göç arasında ilişkiyi açıklayamaya yönelik olarak geliştirilen hipotezlerden biri olan bozucu etki hipotezine göre göç, doğurganlık üzerinde hem göç süreci öncesinde hem de sonrasındaki kısa zaman içerisinde azaltıcı etki yaratabilmektedir. Bu azaltıcı etkinin sebeplerinden birisi, göç sebebiyle eşler birbirinden uzun süre ayrı kalmaları diğeri ise göç etmek için hazırlık ve beklenti ile birlikte göç edilen yeni yere alışma süreçlerinin zor olmasıdır (Genereux, 2007; Blau 1992 ve Kahn 1994'den aktaran Adsera ve Ferrer, 2011). Bu sebeplerden dolayı göçün doğurganlık davranışı üzerinde olan etkisini araştırmak için göç etmeden yerleşik olarak yaşayanlar ile göç edip beş yıldan az süre göç edilen yerlerde yaşayan kadınların doğurganlık davranışını etkileyen etmenlerin karşılaştırmaları yapılacaktır.

4.5.4.1. 2008 Yılı Bozucu Etki Hipotezi Tahmini

Tablo 4.16, 2008 yılı büyükşehir belediyesi olan illerde göç etmeyip yerleşik olarak yaşayan kadınlar ile büyükşehir belediyesi olan illere göç edip beş yıldan az süre kalan kadınların doğurganlık davranışını etkileyen etmenlerin neler olduğunu gösteren Robust Poisson regresyon model tahmin sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 4.16 incelendiğinde, büyükşehir belediyesi illerde yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışına kadının şimdiki yaşının etkisinin anlamlı ve pozitif yönde olduğu görülmektedir. Büyükşehir belediyesi olan illere göç eden ve beş yıldan az süre kalan kadınlarda ise şimdiki yaşı 15-20 yaş aralığında olan kadınlara göre 21-25, 26-30 ve 31-35 yaş aralığında olan kadınlarda çocuk sayısı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülürken diğeri yaş gruplarında anlamlı ve pozitif yönde bir etkinin olduğu görülmektedir. Ancak 36-40, 41-44 ve 45-49 yaş alt gruplarındaki bu pozitif etki büyükşehir belediyesi illerde yerleşik olarak yaşayan kadınlardaki etkisinden daha az oranda artış göstermektedir. Bununla birlikte kadının eğitim düzeyinde meydana gelen artış büyükşehir belediyesi illerde yerleşik olarak yaşayan kadınlarda doğurganlığı azaltıcı yönde etki ederken, büyükşehir belediyesi illere göç edip beş yıldan az süre yaşayan kadınlarda ise anlamlı bir etkiye sahip değildir.

İlk doğum yaşı 12-15 yaş aralığında olan kadınlara göre 21-30 ve 31-44 yaş aralığında olan kadınların sırasıyla 0,42 kat daha fazla ve 0,43 kat daha az çocuk sahibi

oldukları gözlemlenirken, büyükşehir belediyesi illere göç edip beş yıldan az kalan 21-30 yaş grubundaki kadınların sahip olunan çocuk sayısı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı, 31-44 yaş grubunda ise yaklaşık 0,62 kat daha az çocuk sahibi oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca kadının evlenme yaşı arttıkça büyükşehir belediyesi illerde yerleşik olarak yaşayan kadınlarda sahip olunan çocuk sayısı yaklaşık 0,04 kat azalırken büyükşehir belediyesi illere göç edip beş yıldan az süre kalanlarda ise 0,06 kat azalmaktadır.

Hanehalkının refah seviyesi, büyükşehir belediyesi illerde hem yerleşik olarak yaşayan hem de göç edip beş yıldan az süre kalan kadınların doğurganlık davranışına anlamlı ve negatif yönde etki etmekte ve beş yıldan az süre kalanlarda bu negatif etkinin daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca Tablo 4.16 incelendiğinde ölen kız ve erkek çocuk sayılarında meydana gelen artışın her iki model açısından da anlamlı ve pozitif etkilerinin olduğu ve bu pozitif etkilerin göç edip beş yıldan az kalan kadınlarda daha az olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.16. Göç Edip Beş Yıldan Az Süre Kalan Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (Büyükşehir Belediyesi İller-2008)

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyenler		Büyükşehir Belediyesi İllere Göç Edenler ve 5 Yıldan Az Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Kadının Şimdiki Yaşı				
21-25	0.305(5.21)*	0.756	0.094(0.51)	0.280
26-30	0.577(9.51)*	1.547	0.104(0.44)	0.313
31-35	0.757(11.66)*	2.157	0.300(1.45)	0.944
36-40	0.832(12.02)*	2.511	0.494(2.18)**	1.648
41-44	0.890(11.93)*	2.907	0.639(2.65)*	2.362
45-49	1.014(13.20)*	3.466	0.505(2.09)**	1.679
Kadının İşteki Durumu				
Çalışıyor	0.036(0.71)	0.081	0.000	0.000
Kadının Eğitim Düzeyi				
İlk okul	-0.108(-3.50)*	-0.243	-0.086(-1.19)	-0.247
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.168(-4.08)*	-0.351	-0.018(-0.14)	-0.052
Genel ya da mesleki lise	-0.181(-4.58)*	-0.381	-0.106(-0.93)	-0.295
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.169(-3.16)*	-0.349	0.018(0.12)	0.054
Kadının İlk Doğum Yaşı				
16-20 yaş	-0.075(-1.15)	-0.161	0.252(1.22)	0.821
21-30 yaş	0.181(7.15)*	0.417	-0.015(-0.22)	-0.043
31-44 yaş	-0.210(-4.88)*	-0.427	-0.241(-2.07)**	-0.618
Kadının Evlenme Yaşı	-0.016(-4.22)*	-0.036	-0.022(-2.18)**	-0.065
Hanehalkı Refah Düzeyi				
Düşük	-0.018(-0.49)	-0.039	-0.347(-2.86)*	-0.893
Orta	-0.101(-2.86)*	-0.219	-0.487(-4.88)*	-1.245
Yüksek	-0.137(-3.73)*	-0.295	-0.538(-4.79)*	-1.392
En yüksek	-0.186(-4.89)*	-0.398	-0.595(-4.42)*	-1.535
Ailenin Etnik Kökeni				
Anne-baba Türk	-0.095(-3.11)*	-0.219	-0.146(-2.01)**	-0.441
Anne veya babadan biri Türk diğeri Kürt	-0.062(-1.22)	-0.134	0.195(1.43)	0.616
Hanehalkı Büyüklüğü				
4-6 kişi	0.468(19.39)*	0.988	0.457(6.23)*	1.198
7 ve daha fazla kişi	0.690(20.40)*	2.004	0.744(7.56)*	2.843
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı				

	Göç Etmeyenler		Büyükşehir Belediyesi İllere Göç Edenler ve 5 Yıldan Az Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Bağımsız değişkenler				
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.070(-1.10)	-0.150	-0.194(-2.77)*	-0.513
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.037(-1.40)	-0.081	-0.040(-0.41)	-0.112
Erkeğin Eğitim Düzeyi				
İlk okul	-0.030(-0.50)	-0.067	-0.042(-0.39)	-0.120
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.030(-0.48)	-0.067	-0.055(-0.41)	-0.154
Genel ya da mesleki lise	-0.045(-0.73)	-0.100	-0.122(-0.96)	-0.340
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.015(-0.23)	-0.034	-0.093(-0.69)	-0.262
Erkeğin Çalıştığı Sektör				
Sanayi	0.009(0.37)	0.019	0.132(1.54)	0.397
Hizmet	0.005(0.26)	0.011	0.120(1.97)**	0.349
Tarım	0.012(0.30)	0.027	0.067(0.71)	0.198
Erkeğin Yaşı				
31-40	0.132(4.55)*	0.299	0.325(2.62)*	0.989
41-50	0.110(2.76)*	0.252	0.183(1.22)	0.536
51-84	0.153(2.73)*	0.364	0.322(1.66)***	1.043
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.272(11.94)*	0.606	0.196(4.38)*	0.565
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.204(4.45)*	0.455	0.153(4.24)*	0.441
Toplam Kürtaj Sayısı	0.000(-0.32)	-0.001	0.053(1.80)***	0.151
İllerin Ort. Göç Farkı	-0.021(-1.09)	-0.047	0.014(0.18)	0.039
Sabit	0.231(1.88)***		1.035(3.68)*	
σ^2	0.200		0.267	
Pearson χ^2 istatistiği	290.7771		26.99324	
Örnekleme hacmi(n)	1492		140	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır

Tablo 4.17’de, doğurganlık ve göç arasındaki ilişkinin büyükşehir belediyesi olmayan illerde bozucu etki hipotezi açısından incelenmesi için oluşturulan Robust Poisson regresyon model tahmin sonuçları yer almaktadır. Büyükşehir belediyesi olmayan illerde hem yerleşik olarak yaşayan hem de göç edip beş yıldan az süre kalan kadınların doğurganlık davranışları üzerinde kadının şimdiki yaş değişkeninin anlamlı ve pozitif yönde bir etkisi mevcuttur. Ancak göç edip beş yıldan az süre kalan kadınlarda bu etkinin yerleşik olarak yaşayan kadınlara göre daha az olduğu görülmektedir.

Kadının eğitim düzeyi değişkeninin alt gruplarından olan genel ya da meslek lisesi mezunu olan kadınların eğitimsiz olan kadınlara göre sahip oldukları çocuk sayısı, büyükşehir belediyesi olmayan illerde yerleşik olarak yaşayanlarda yaklaşık 0,34 kat göç edip beş yıldan az kalanlarda ise 0,69 kat daha azdır. Göç eden kadınlarda bu negatif etkinin daha fazla olduğu görülmektedir. Bunun yanında göç etmeyip yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlıkları üzerinde hem yerleşik olarak yaşayanlarda hem de göç edip beş yıldan az kalanlarda erkeğin eğitim düzeyindeki artışların anlamlı ve negatif yönde olduğu görülmektedir. Erkeğin eğitim düzeyindeki artışların doğurganlık üzerine olan bu negatif etkisinin göç edip beş yıldan az kalanlarda yerleşik olarak yaşayanlara göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Hanehalkı refah seviyesi, büyükşehir belediyesi olmayan illerde yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışı üzerinde anlamlı ve negatif etkisi olan bir değişkendir. Ancak göç edip beş yıldan az kalan kadınlarda ise bu değişkenin anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 4.17. Göç Edip Beş Yıldan Az Süre Kalan Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (Büyükşehir Belediyesi Olmayan İller-2008)

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyenler		Diğer İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Kadının Şimdiki Yaşı				
21-25	0.383(5.76)*	1.061	0.087(0.66)	0.232
26-30	0.647(9.55)*	1.900	0.449(3.62)*	1.350
31-35	0.834(11.56)*	2.671	0.551(3.87)*	1.686
36-40	0.985(12.76)*	3.450	0.725(4.93)*	2.296
41-44	1.055(12.91)*	4.113	0.680(4.29)*	2.289
45-49	1.193(14.36)*	4.930	0.989(5.56)*	4.034
Kadının İşteki Durumu				
Çalışıyor	-0.002(-0.01)	-0.006	0.000	0.000
Kadının Eğitim Düzeyi				
İlk okul	-0.083(-2.78)*	-0.201	-0.074(-1.08)	-0.191
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.081(-1.94)**	-0.190	-0.073(-0.87)	-0.184
Genel ya da mesleki lise	-0.147(-3.60)*	-0.337	-0.292(-3.32)*	-0.691
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.079(-1.31)	-0.185	-0.133(-0.97)	-0.323
Kadının İlk Doğum Yaşı				
16-20 yaş	0.106(1.52)	0.272	0.102(1.18)	0.277
21-30 yaş	0.122(3.91)*	0.303	0.255(4.29)*	0.693
31-44 yaş	-0.336(-3.75)*	-0.698	-0.849(-3.66)*	-1.524
Kadının Evlenme Yaşı	-0.016(-3.00)*	-0.038	-0.002(-0.19)	-0.004
Hanehalkı Refah Düzeyi				
Düşük	-0.106(-3.90)*	-0.249	-0.129(-1.64)	-0.321
Orta	-0.173(-6.16)*	-0.401	0.019(0.23)	0.050
Yüksek	-0.202(-6.02)*	-0.461	-0.065(-0.72)	-0.166
En yüksek	-0.239(-5.58)*	-0.526	-0.079(-0.81)	-0.200
Ailenin Etnik Kökeni				
Anne-baba Türk	-0.161(-6.89)*	-0.401	-0.120(-1.85)**	-0.317
Anne veya babadan biri Türk diğeri Kürt	-0.113(-2.58)**	-0.262	-0.008(-0.10)	-0.019
Hanehalkı Büyüklüğü				
4-6 kişi	0.407(15.36)*	0.956	0.325(4.53)*	0.814
7 ve daha fazla kişi	0.669(19.66)*	1.984	0.677(8.00)*	2.183

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyenler		Diğer İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı				
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.062(-1.26)	-0.146	-0.010(-0.07)	-0.027
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.093(-3.84)*	-0.220	-0.012(-0.24)	-0.032
Erkeğin Eğitim Düzeyi				
İlk okul	-0.121(-2.53)**	-0.291	-0.269(-2.56)**	-0.661
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.171(-3.25)*	-0.392	-0.310(-2.61)*	-0.729
Genel ya da mesleki lise	-0.166(-3.22)*	-0.387	-0.215(-1.73)***	-0.524
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.172(-2.88)*	-0.389	-0.303(-2.69)*	-0.736
Erkeğin Çalıştığı Sektör				
Sanayi	0.010(0.36)	0.023	-0.109(-1.89)***	-0.273
Hizmet	-0.006(-0.30)	-0.015	-0.043(-0.98)	-0.110
Tarım	-0.002(-0.05)	-0.005	0.115(0.81)	0.315
Erkeğin Yaşı				
31-40	0.201(5.62)*	0.498	0.033(0.36)	0.084
41-50	0.187(4.01)*	0.475	0.124(1.16)	0.330
51-84	0.205(3.26)*	0.544	0.035(0.24)	0.091
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.149(5.42)*	0.362	0.284(5.15)*	0.735
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.172(6.60)*	0.417	0.217(4.16)*	0.561
Toplam Kürtaj Sayısı	0.002(0.13)	0.005	-0.048(-1.75)***	-0.124
Sapma Değişkeni	-0.008(-0.44)	-0.019	0.020(0.61)	0.051
Sabit	0.321(2.43)**		0.474(2.09)**	
σ^2	0.300		0.166	
Pearson χ^2 istatistiği	466.6556		17.97838	
Örneklem hacmi(n)	1592		147	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır.

Tablo 4.18’de kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan kadınlar ile kırsal alana göç edip beş yıldan az kalan kadınların doğurganlık davranışını etkileyen faktörlere ilişkin modeller yer almaktadır. Tablo C incelendiğinde, kadının şimdiki yaşı değişkeninin kırsal alanda yaşayan kadınlarda doğurganlığı arttırıcı yönde etkisinin olduğu görülürken kırsal alana göç edip beş yıldan az kalan kadınlarda azaltıcı yönde etkisinin olduğu görülmektedir.

Kırsal alanda yaşayan kadınlarda eğitimsiz olan kadınlara göre ilkokul mezunu ve genel ya da meslek lisesi mezunu olan kadınların sahip oldukları çocuk sayısı sırasıyla 0,29 ve 0,61 kat daha az iken göç edip beş yıldan az kalan kadınlarda ise sırasıyla 0,9 ve 5 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca genel ya da mesleki orta okul mezunu olan erkeklerde eğitimsiz olan erkeklere göre sahip olunan çocuk sayısı kırsal alanda yerleşik olarak yaşayanlarda 0,37 kat daha az iken kırsal alana göç edip beş yıldan az kalan erkeklerde bu oran 1,57 kat daha fazladır.

Hanehalkının refah seviyesi hem kırsal alanda yaşayan kadınların hem de göç edip beş yıldan az kalan kadınların doğurganlık davranışına anlamlı ve negatif yönde etki ederken bu negatif etkinin göç edip beş yıldan az kalan kadınlarda daha fazla olduğu görülmektedir. Kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan ailelerde anne babanın Türk olması anne babanın Kürt olmasına göre 0,53 kat doğurganlık azalmasına sebep olurken kırsal alana göç edip beş yıldan az kalan ailelerde ise 0,76 kat azalmaya sebep olmaktadır. Sapma değişkeni ise yerleşik olarak yaşayanlarda doğurganlık üzerinde anlamlı bir etki göstermezken göç edip beş yıldan az kalanlarda yaklaşık 0,65 kat doğurganlık artışına sebep olmaktadır.

Tablo 4.18: Göç Edip Beş Yıldan Az Süre Kalan Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmelere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (Kır-2008)

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyenler		Kıra Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Kadının Şimdiki Yaşı				
21-25	0.426(5.78)*	1.432	-1.467(-8.57)*	-2.579
26-30	0.705(8.90)*	2.559	-1.140(-8.06)*	-2.335
31-35	0.950(11.17)*	3.890	-0.639(-4.94)*	-1.499
36-40	1.086(11.55)*	4.958	-0.304(-3.08)*	-0.761
41-44	1.218(12.60)*	6.118	-0.121(-0.59)	-0.312
45-49	1.253(12.54)*	6.395	0.000	0.000
Kadının İşteki Durumu				
Çalışıyor	0.174(0.87)	0.553	0.000	0.000
Kadının Eğitim Düzeyi				
İlk okul	-0.100(-2.98)*	-0.293	0.342(3.51)*	0.917
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.229(-3.83)*	-0.610	1.092(4.86)*	5.006
Genel ya da mesleki lise	-0.144(-2.18)**	-0.396	0.027(0.20)	0.074
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.174(-1.03)	-0.468	0.124(0.57)	0.356
Kadının İlk Doğum Yaşı				
16-20 yaş	0.058(0.83)	0.173	0.085(0.72)	0.240
21-30 yaş	0.102(3.00)*	0.301	0.380(2.51)**	1.069
31-44 yaş	-0.198(-1.36)	-0.527	0.000	0.000
Kadının Evlenme Yaşı	-0.021(-3.69)*	-0.060	-0.019(-0.81)	-0.053
Hanehalkı Refah Düzeyi				
Düşük	-0.115(-3.73)*	-0.328	-0.292(-3.24)*	-0.737
Orta	-0.155(-3.88)*	-0.427	-0.452(-3.14)*	-1.031
Yüksek	-0.188(-3.39)*	-0.507	0.166(1.44)	0.475
En yüksek	-0.237(-3.27)*	-0.620	-0.732(-3.90)*	-1.516
Ailenin Etnik Kökeni				
Anne-baba Türk	-0.183(-5.69)*	-0.535	-0.270(-2.85)*	-0.761
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.130(-1.69)***	-0.359	0.039(0.21)	0.106
Hanehalkı Büyüklüğü				
4-6 kişi	0.430(9.67)*	1.277	0.006(0.06)	0.017
7 ve daha fazla kişi	0.725(14.77)*	2.332	0.441(2.88)*	1.343

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyenler		Kıra Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı				
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.100(-2.59)*	-0.284	0.197(0.54)	0.585
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.058(-1.66)***	-0.167	-0.289(-2.42)**	-0.700
Modern yöntemler (temel sınıf)				
Erkeğin Eğitim Düzeyi				
İlk okul	-0.008(-0.19)	-0.023	0.578(1.57)	1.663
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.132(-2.33)**	-0.368	0.496(1.26)	1.568
Genel ya da mesleki lise	-0.057(-1.04)	-0.162	0.363(0.83)	1.122
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.024(-0.27)	-0.068	0.408(0.90)	1.253
Erkeğin Çalıştığı Sektör				
Sanayi	0.007(0.21)	0.022	-0.198(-3.14)*	-0.497
Hizmet	0.020(0.72)	0.059	0.043(0.84)	0.116
Tarım	0.044(0.87)	0.131	0.377(2.95)*	1.229
Erkeğin Yaşı				
31-40	0.167(3.76)*	0.499	0.334(2.15)**	0.901
41-50	0.148(2.57)**	0.449	0.020(0.12)	0.053
51-84	0.144(1.88)***	0.447	0.281(1.31)	0.867
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.171(8.11)*	0.500	0.406(4.52)*	1.097
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.128(6.71)*	0.374	0.002(0.02)	0.005
Toplam Kürtaj Sayısı	-0.028(-1.69)***	-0.083	-0.124(-1.55)	-0.336
Sapma Değişkeni	0.005(0.18)	0.014	0.239(4.02)*	0.647
Sabit	0.255(1.74)***		1.124(3.53)*	
σ^2	0.370		0.170	
Pearson χ^2 istatistiği	300.7355		1.874628	
Örneklem hacmi(n)	852		48	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır

4.5.4.2. 2013 Yılı Bozucu Etki Hipotezi Tahmini

Tablo 4.19’da 2013 yılı büyükşehir belediyesi illerde yerleşik olarak yaşayan kadınlar ile büyükşehir belediyesi illere göç edip beş yıldan az kalan kadınların doğurganlıklarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi için Robust Poisson regresyon model tahminleri yer almaktadır.

Kadını şimdiki yaşı ve kadının ilk doğum yaşı hem yerleşik olarak hem de göç ettiği yerde beş yıldan az yaşayan kadınların doğurganlık üzerinde anlamlı ve pozitif etkiye sahip olan değişkenlerdir. Ancak bu değişkenlerin doğurganlık üzerinde olan pozitif etkileri büyükşehir belediyesi olan illere göç edip beş yıldan az kalan kadınlarda yerleşik olarak yaşayan kadınlara göre daha düşük düzeydedir.

Hem büyükşehir belediyesi illerde yerleşik olarak yaşayan hem de göç edip beş yıldan az kalan kadınlarda sahip olunan çocuk sayısı üzerinde anlamlı etkisi olan diğer bir değişken ise kadının çalışma durumudur. Büyükşehir belediyesi illerde yerleşik olarak yaşayan kadınlarda çalışan kadınların çalışmayan kadınlara göre sahip oldukları çocuk sayısı 0,08 kat daha az iken göç edip beş yıldan az kalan kadınlarda bu azaltıcı etkinin yaklaşık 0,22 kat ile daha fazla olduğu görülmektedir.

Hanehalkı refah ve kadının eğitim seviyesinde meydana gelen artışların hem büyükşehir belediyesi illerde yerleşik olarak yaşayan hem de göç edip beş yıldan az süre yaşayan kadınların sahip olduğu çocuk sayısı üzerinde anlamlı ve negatif etkileri vardır. Göç edip beş yıldan az süre kalan kadınlarda bu azaltıcı etkilerin yerleşik olarak yaşayan kadınlardan daha fazla olduğu görülmektedir. sapma değişkeninde meydana gelen artış büyükşehir belediyesi illerde yerleşik olarak yaşayan kadınların sahip oldukları çocuk sayısını yaklaşık 0,15 kat azaltırken göç edip beş yıldan az kalanlarda anlamlı bir etki yaratmamaktadır.

Tablo 4.19. Göç Edip Beş Yıldan Az Süre Kalan Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (Büyükşehir Belediyesi Olan İller-2013)

	Göç Etmeyenler		Büyükşehir Belediyesi Olan İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Bağımsız değişkenler				
Kadının Şimdiki Yaşı				
21-25	0.611(8.88)*	1.418	0.405(1.68)***	1.058
26-30	0.964(13.82)*	2.433	0.734(3.06)*	2.155
31-35	1.194(16.53)*	3.263	0.989(4.07)*	2.922
36-40	1.350(18.44)*	4.070	1.120(4.56)*	3.465
41-44	1.462(19.17)*	5.048	1.194(4.75)*	4.147
45-49	1.556(20.32)*	5.591	1.263(4.84)*	4.636
Kadının İşteki Durumu				
Çalışıyor	-0.046(-3.50)*	-0.084	-0.098(-2.55)**	-0.219
Hanehalkı Büyüklüğü				
4-6 kişi	0.486(26.54)*	0.860	0.481(9.78)*	1.008
7 ve daha fazla kişi	0.742(28.31)*	1.781	0.742(10.18)*	2.193
Kadının İlk Doğum Yaşı				
16-20 yaş	0.752(10.32)*	1.572	0.509(3.56)*	1.203
21-30 yaş	0.808(11.70)*	1.522	0.515(3.34)*	1.124
31-44 yaş	0.800(10.36)*	2.155	0.550(2.88)*	1.576
Kadının İlk Evlenme Yaşı (31-44 yaş)	-0.055(-17.22)*	-0.100	-0.046(-6.13)*	-0.100
Hanehalkı Refah Düzeyi				
Düşük	-0.102(-5.09)*	-0.180	-0.225(-3.32)*	-0.462
Orta	-0.166(-7.73)*	-0.287	-0.149(-1.93)***	-0.313
Yüksek	-0.179(-7.64)*	-0.309	-0.169(-2.14)**	-0.352
En yüksek	-0.229(-9.27)*	-0.388	-0.188(-2.29)**	-0.395
Ailenin Etnik Kökeni				
Anne-baba Türk	-0.171(-8.46)*	-0.326	-0.159(-3.08)*	-0.364
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.102(-3.29)*	-0.177	0.010(0.11)	0.021
Kadının Eğitim Düzeyi				
İlk okul	-0.112(-4.85)*	-0.203	-0.156(-2.46)**	-0.338
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.155(-5.32)*	-0.267	-0.109(-1.34)	-0.229
Genel ya da mesleki lise	-0.149(-5.32)*	-0.258	-0.291(-3.74)*	-0.580
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.195(-5.33)*	-0.329	-0.208(-2.50)**	-0.426
Erkeğin Eğitim Düzeyi				

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyenler		Büyükşehir Belediyesi Olan İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
İlk okul	-0.082(-2.13)**	-0.147	-0.063(-0.49)	-0.137
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.122(-3.03)*	-0.212	-0.142(-1.06)	-0.294
Genel ya da mesleki lise	-0.118(-2.88)*	-0.209	-0.110(-0.84)	-0.234
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.085(-1.92)**	-0.150	-0.113(-0.83)	-0.242
Erkeğin çalıştığı sektör				
Sanayi	0.023(0.93)	0.042	-0.064(-0.83)	-0.137
Hizmet	0.017(0.75)	0.031	-0.050(-0.69)	-0.111
Tarım	0.085(2.63)*	0.159	0.028(0.28)	0.062
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı				
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.346(-8.02)*	-0.551	-0.306(-2.77)*	-0.587
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.109(-6.11)*	-0.191	-0.046(-0.69)	-0.100
Erkeğin Yaşı				
31-40	0.091(3.87)*	0.168	0.038(0.48)	0.084
41-50	0.034(1.23)	0.063	0.060(0.68)	0.133
51-84	0.004(0.10)	0.007	0.127(1.25)	0.292
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.137(3.60)*	0.248	0.190(4.46)*	0.416
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.186(4.97)*	0.337	0.223(4.08)*	0.488
Toplam Kürtaj Sayısı	-0.002(-0.33)	-0.004	-0.013(-0.78)	-0.028
Sapma Değişkeni	-0.080(-4.77)*	-0.146	-0.044(-1.00)	-0.096
Sabit	0.013(0.11)		0.474(1.44)	
σ^2	0.322		0.272	
Pearson χ^2 istatistiği	1250.025		98.17017	
Örneklem hacmi(n)	3927		401	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır.

Tablo 4.20, büyükşehir belediyesi olmayan illerde yerleşik olarak yaşayan kadınlar ile göç edip beş yıldan az süre yaşayan kadınların doğurganlık davranışını etkileyen değişkenlere ait Robust Poisson regresyon model tahmin sonuçlarını göstermektedir.

Kadının şimdiki yaşı ve ilk doğum yaşı değişkenleri her iki model tahmini için de sahip olunan çocuk sayısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkiye sahiptir. Bu iki değişkenin doğurganlık üzerinde yarattığı artırıcı etki büyükşehir belediyesi olmayan illere göç edip beş yıldan az süre kadınlarda yerleşik olarak yaşayan kadınlardan daha düşük düzeydedir.

Hanehalkı refah seviyesi ve kadının eğitim seviyesi değişkenleri büyükşehir belediyesi olmayan illerde yerleşik olarak yaşayan kadınlarda doğurganlık davranışına anlamlı ve azaltıcı yönde etki etmektedir. Göç edip beş yıldan az süre yaşayan kadınlarda ise hanehalkı refah seviyesinin anlamlı bir etkisinin olmadığı ve kadının eğitim seviyesi dikkate alındığında genel ya da mesleki lise mezunu olanların eğitimsiz olanlara göre yaklaşık 0,42 kat daha az çocuk sahibi oldukları görülmektedir.

Tablo 4.20. Göç Edip Beş Yıldan Az Süre Kalan Kadınlar ile Göç Etmeyen Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (Büyükşehir Belediyesi Olmayan İller-2013)

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyenler		Diğer İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Kadının Şimdiki Yaşı				
21-25	0.501(4.46)*	1.229	0.260(0.71)	0.544
26-30	0.836(7.21)*	2.285	0.298(0.80)	0.613
31-35	1.087(9.14)*	3.197	0.516(1.39)	1.132
36-40	1.202(9.72)*	3.847	0.496(1.35)	1.093
41-44	1.342(10.91)*	4.934	0.486(1.30)	1.106
45-49	1.409(11.07)*	5.178	0.833(2.16)**	2.228
Kadının İşteki Durumu				
Çalışıyor	-0.037(-1.76)***	-0.076	-0.052(-0.94)	-0.098
Hanehalkı Büyüklüğü				
4-6 kişi	0.421(13.02)*	0.843	0.583(8.52)*	1.022
7 ve daha fazla kişi	0.666(16.13)*	1.667	0.654(5.30)*	1.629
Kadının İlk Doğum Yaşı				
16-20 yaş	0.636(6.17)*	1.399	0.558(2.66)*	1.155
21-30 yaş	0.641(6.35)*	1.363	0.605(2.83)*	1.147
31-44 yaş	0.780(5.86)*	2.364	0.475(1.93)***	1.126
Kadının İlk Evlenme Yaşı (31-44 yaş)	-0.052(-9.41)*	-0.106	-0.045(-4.36)*	-0.085
Hane halkı Refah Düzeyi				
Düşük	-0.135(-4.58)*	-0.267	-0.016(-0.20)	-0.031
Orta	-0.146(-4.36)*	-0.284	0.029(0.27)	0.055
Yüksek	-0.179(-4.71)*	-0.341	0.115(1.03)	0.223
En yüksek	-0.245(-5.62)*	-0.456	0.115(0.98)	0.222
Ailenin Etnik Kökeni				
Anne-baba Türk	-0.241(-8.20)*	-0.518	-0.291(-3.66)*	-0.607
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.141(-2.93)*	-0.270	-0.054(-0.25)	-0.100
Kadının Eğitim Düzeyi				
İlk okul	-0.128(-3.74)*	-0.261	-0.034(-0.31)	-0.063
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.144(-3.14)*	-0.278	-0.041(-0.33)	-0.077
Genel ya da mesleki lise	-0.142(-3.07)*	-0.274	-0.234(-1.99)**	-0.415
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.155(-2.46)**	-0.297	-0.206(-1.58)	-0.367
Erkeğin Eğitim Düzeyi				

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyenler		Diğer İllere Göç Edenler ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
İlk okul	-0.041(-0.66)	-0.083	0.965(2.99)*	2.422
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.058(-0.85)	-0.117	0.870(2.54)**	2.316
Genel ya da mesleki lise	-0.078(-1.15)	-0.157	0.852(2.60)*	2.104
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.058(-0.75)	-0.115	0.857(2.71)*	1.813
Erkeğin çalıştığı sektör				
Sanayi	0.031(0.76)	0.065	-0.118(-1.05)	-0.212
Hizmet	0.007(0.20)	0.015	-0.151(-1.79)***	-0.294
Tarım	0.030(0.69)	0.062	0.069(0.58)	0.135
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı				
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.311(-4.68)*	-0.564	-0.329(-1.23)	-0.538
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.113(-4.26)*	-0.223	-0.139(-1.98)**	-0.249
Erkeğin Yaşı				
31-40	0.110(2.96)*	0.227	0.492(4.66)*	0.961
41-50	0.123(2.67)*	0.258	0.433(3.83)*	0.906
51-84	0.171(2.88)*	0.373	0.479(3.10)*	1.112
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.205(7.54)*	0.418	0.566(5.03)*	1.065
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.163(4.43)*	0.333	0.347(4.16)*	0.653
Toplam Kürtaj Sayısı	-0.005(-0.55)	-0.010	0.025(0.79)	0.048
Sapma Değişkeni	-0.026(-1.16)	-0.053	0.026(0.87)	0.048
Sabit	0.230(1.23)		-0.693(-1.06)	
σ^2	0.365		0.250	
Pearson χ^2 istatistiği	541.981		40.7916	
Örneklem hacmi(n)	1524		203	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır.

Kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan kadınlar ile kırsal alana göç edip beş yıldan az süre kalan kadınların doğurganlıklarını etkileyen faktörlere ilişkin Robust Poisson regresyon model tahminleri Tablo 4.21’de sunulmuştur.

Kadının şimdiki yaşında meydana gelen artışların her iki model tahmininde de doğurganlığı pozitif yönde etkilediği ve bu etkinin aldığı değerlerin genel olarak göç edip beş yıldan az yaşayan kadınlarda daha düşük seviyede olduğu görülmektedir. Kadının herhangi bir işte çalışıyor olması çalışmayan kadınlara göre kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan kadınlarda sahip olunan çocuk sayısını 0,11 kat azaltırken kırsal alana göç edip beş yıldan az süre kalan kadınlarda ise yaklaşık 0,31 kat azaltmaktadır.

Hanehalkı refah seviyesinde meydana gelen değişmeler kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan kadınlarda sahip olunan çocuk sayısını azaltan yönde etki etmektedir. Kırsal alanda göç edip beş yıldan az süre kalan kadınlarda hanehalkı refah düzeyi en düşük olanlarla karşılaştırıldığında düşük olanlar 0,74 kat, yüksek olanlar ise 0,77 kat daha az çocuk sahibidir.

Her iki model açısından da kadının eğitim düzeyinde meydana gelen değişimin doğurganlık davranışı üzerine olan etkisi genel ya da mesleki lise mezunları açısından olmaktadır. Kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan genel ya da mesleki lise mezunu kadınların eğitimsiz olanlara göre yaklaşık 0,48 kat daha az çocuk sahibi olduğu görülürken göç edip beş yıldan az süre kalanlarda bu oran 0,73 kat daha azdır. Erkeğin eğitim seviyesinde meydana gelen artış kırsal alana göç edip beş yıldan az kalanlar için anlamlı ve negatif yönde bir etkiye sahip iken yerleşik olarak yaşayanlarda anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 4.21. Göç Etmeyen Kadınlar ile Göç Edip Beş Yıldan Az Süre Kalan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (Kır-2013)

	Göç Etmeyenler		Kıra Göç Eden ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Bağımsız değişkenler				
Kadının Şimdiki Yaşı				
21-25	0.697(6.73)*	2.256	1.108(4.11)*	4.128
26-30	1.093(10.32)*	4.071	1.028(3.43)*	3.655
31-35	1.310(12.15)*	5.232	1.179(3.94)*	3.847
36-40	1.510(13.51)*	6.596	1.016(3.30)*	3.374
41-44	1.565(13.65)*	7.669	1.273(4.04)*	5.192
45-49	1.653(14.33)*	7.889	1.320(4.30)*	4.962
Kadının İşteki Durumu				
Çalışıyor	-0.045(-2.18)**	-0.112	-0.129(1.87)***	-0.306
Hanehalkı Büyüklüğü				
4-6 kişi	0.384(11.17)*	0.944	0.582(6.67)*	1.273
7 ve daha fazla kişi	0.642(16.40)*	1.806	0.782(5.93)*	2.387
Kadının İlk Doğum Yaşı				
16-20 yaş	0.477(6.85)*	1.224	0.404(2.99)*	0.970
21-30 yaş	0.466(6.22)*	1.192	0.174(1.11)	0.410
31-44 yaş	0.331(2.89)*	0.958	0.296(1.21)	0.784
Kadının İlk Evlenme Yaşı (31-44 yaş)	-0.049(-10.23)*	-0.121	0.013(0.79)	0.030
Hane Halkı Refah Düzeyi				
Düşük	0.138(-5.29)*	-0.329	-0.340(-4.52)*	-0.742
Orta	-0.156(-4.31)*	-0.361	-0.127(-1.17)	-0.281
Yüksek	-0.148(-3.04)*	-0.340	-0.386(-2.68)*	-0.765
En yüksek	-0.157(-2.80)*	-0.359	0.213(1.32)	0.542
Ailenin Etnik Kökeni				
Anne-baba Türk	-0.235(-8.74)*	-0.599	-0.406(-3.45)*	-1.058
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.089(-1.87)***	-0.210	-0.129(-0.78)	-0.282
Kadının Eğitim Düzeyi				
İlkokul	-0.143(-5.28)*	-0.355	-0.101(-1.18)	-0.237
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.229(-5.44)*	-0.518	-0.097(-0.74)	-0.217
Genel ya da mesleki lise	-0.212(-4.42)*	-0.477	-0.365(-2.12)**	-0.730
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.433(-4.63)*	-0.873	-0.307(-1.60)	-0.622
Erkeğin Eğitim Düzeyi				

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyenler		Kıra Göç Eden ve Göç Ettikleri Yerde 5 Yıldan Az Kalanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
İlk okul	-0.019(-0.47)	-0.047	-0.460(-3.79)*	-1.049
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.061(-1.27)	-0.147	-0.514(-3.60)*	-1.013
Genel ya da mesleki lise	-0.067(-1.29)	-0.161	-0.592(-4.11)*	-1.166
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.001(-0.01)	-0.003	-0.914(-5.52)*	-1.576
Erkeğin çalıştığı sektör				
Sanayi	-0.009(-0.22)	-0.022	-0.115(-0.91)	-0.257
Hizmet	-0.020(-0.65)	-0.049	0.030(0.33)	0.070
Tarım	0.034(1.00)	0.084	0.049(0.46)	0.114
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı				
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.290(-5.86)*	-0.644	-0.742(-4.74)*	-1.285
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.101(-3.91)*	-0.241	-0.085(-1.38)	-0.191
Erkeğin Yaşı				
15-30 (temel sınıf)				
31-40	0.130(3.31)*	0.328	0.239(1.79)***	0.571
41-50	0.121(2.61)*	0.303	0.456(3.48)*	1.170
51-84	0.118(2.01)**	0.303	0.624(4.01)*	1.853
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.127(3.59)*	0.313	0.526(4.66)*	1.543
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.120(3.51)*	0.296	0.402(3.83)*	0.929
Toplam Kürtaj Sayısı	0.004(0.43)	0.011	0.031(0.75)	0.071
Sapma Değişkeni	-0.096(-3.65)*	-0.235	0.002(0.04)	0.006
Sabit	0.140(0.94)		-0.375(-0.84)	
σ^2	0.436		0.300	
Pearson χ^2 istatistiği	677.5687		21.8738	
Örnekleme hacmi(n)	1593		113	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır.

4.5.5. Seçicilik Hipotezi Tahminleri

Göç edenlerin doğurganlık davranışını açıklamaya yönelik olarak geliştirilen hipotezlerden bir olan seçicilik hipotezine göre göç edenlerin, kişilik özelliklerine bağlı olarak, göç etmeyenlerden farklılık göstermektedir. Göç edenlerin doğurganlık davranışı, göç etmeden önce yaşanılan yere göre farklılık gösterirken göç edilerek varılacak yerin doğurganlık davranışına benzerlik göstermektedir. Büyük ailelere sahip olmak isteyen göçmenler büyük ailelerin daha fazla olduğu kırsal alanlara göç ederlerken küçük ailelere sahip olmak isteyenler ise küçük ailelerin daha fazla olduğu kentsel alanlara göç etmektedir (Rokicki, 2014; Ribe ve Schultz, 1980). Bu kapsamda, TNSA-2008 ve TNSA-2013 verileri kullanılarak kentten kente, kentten kıra, kırdan kente ve kırdan kıra göç eden kadınların doğurganlık davranışlarını etkileyen etmenler Robust Poisson regresyon modeli ile incelenmiştir.

4.5.5.1. 2008 Yılı Seçicilik Hipotezi Tahmini

Tablo 4.22, kentten kente göç eden kadınlar ile kentlerde göç etmeyip yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışını etkileyen etmenlere ait model tahmin sonuçlarını göstermektedir. Kentten kente göç eden kadınlarda kadının şimdiki yaşı incelendiğinde, 21-25 yaş ve 26-30 yaş aralığında olan kadınlar doğurganlık davranışında anlamlı bir etkiye sahip değil iken diğer bütün yaş gruplarında anlamlı etkiye sahip olduğu görülmektedir. Kentte yerleşik olarak yaşayan kadınlarda ise kadının şimdiki yaşı doğurganlık davranışı üzerinde anlamlı ve artırıcı bir etkiye sahip iken bu artırıcı etkinin kentten kente göç eden kadınlarda daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Kentlerde yerleşik olarak yaşayan kadınlarda eğitim düzeyi değişkenin doğurganlık üzerinde anlamlı ve negatif yönde etkisi olmaktadır. Ancak kentten kente göç eden kadınlarda sadece kadınların genel ya da mesleki ortaokul ile genel ya da mesleki lise mezunu olmaları doğurganlık davranışı üzerinde anlamlı ve negatif yönde bir etki yaratmaktadır.

Kadının evlenme yaşı ile sahip olunan çocuk sayısı arasında kentte yaşayan kadınlar açısından anlamlı ve negatif yönde bir etki mevcutken kentten kente göç eden kadınlarda bu değişimin anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir.

Ailelerin refah düzeyinin doğurganlık üzerine olan etkisi anlamlı ve refah düzeyi arttıkça doğurganlığın azalması yönünde olmaktadır. Ancak düşük ve orta refah seviyesinde olanlar doğurganlık davranışında anlamlı bir etkiye sahip değil iken yüksek ve en yüksek refah düzeyinde ise anlamlı ve doğurganlığı azaltıcı bir etkiye sahiptir.

Tablo 4.22 incelendiğinde hanehalkının büyüklüğünün hem kentte yerleşik olarak yaşayan hem de kentten kente göç eden kadınlarda doğurganlık üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu ve hanehalkı büyüklüğü arttıkça sahip olunan çocuk sayısının da arttığı görülmektedir. Ayrıca hem kentte yerleşik olarak yaşayan hem de kentten kente göç edenlerin hanehalkı büyüklüğünde meydana gelen artış doğurganlık davranışında benzer etkiyi yaratmaktadır.

Doğurganlık davranışında kadına ait değişkenlerle birlikte erkeğe ait değişkenlerin de etkili olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda Tablo 4.22 incelendiğinde erkeğin eğitim düzeyinin kentte yaşayan kadınların doğurganlıkları üzerinde anlamlı ve negatif yönde bir etkisinin olmasına rağmen kentten kente göç eden kadınlarda doğurganlık üzerindeki etkisi anlamsızdır.

Tablo 4.22. Kentten Kente Göç Eden Kadınlar ile Göç Etmeyip Kentte Yaşayan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (2008)

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyip Kentte Yaşayanlar		Kentten Kente Göç Edenler	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Kadının Şimdiki Yaşı				
21-25	0.390(8.29)*	1.036	0.068(0.45)	0.180
26-30	0.642(13.32)*	1.822	0.099(0.67)	0.262
31-35	0.812(15.80)*	2.461	0.349(2.28)**	0.987
36-40	0.899(16.61)*	2.893	0.418(2.57)**	1.225
41-44	0.953(16.55)*	3.353	0.456(2.66)*	1.371
45-49	1.068(17.98)*	3.913	0.519(3.02)*	1.567
Kadının İşteki Durumu				
Çalışıyor	-0.008(-0.07)	-0.019	0.000	0.000
Kadının Eğitim Düzeyi				
İlk okul	-0.092(-4.00)*	-0.214	-0.066(-1.25)	-0.169
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.123(-4.06)*	-0.271	-0.145(-2.25)**	-0.351
Genel ya da mesleki lise	-0.164(-5.54)*	-0.360	-0.181(-2.80)*	-0.441
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.137(-3.31)*	-0.298	-0.051(-0.52)	-0.127
Kadının İlk Doğum Yaşı				
16-20 yaş	0.028(0.59)	0.066	0.139(1.95)***	0.379
21-30 yaş	0.163(7.96)*	0.387	0.061(1.38)	0.156
31-44 yaş	-0.284(-6.32)*	-0.577	-0.397(-2.88)*	-0.843
Kadının Evlenme Yaşı	-0.015(-4.36)*	-0.035	-0.013(-1.53)	-0.034
Hanehalkı Refah Düzeyi				
Düşük	-0.053(-2.15)**	-0.120	-0.113(-1.29)	-0.277
Orta	-0.130(-5.27)*	-0.293	-0.106(-1.17)	-0.263
Yüksek	-0.158(-5.81)*	-0.351	-0.156(-1.71)***	-0.385
En yüksek	-0.202(-6.99)*	-0.441	-0.223(-2.38)**	-0.549
Ailenin Etnik Kökeni				
Anne-baba Türk	-0.125(-6.32)*	-0.299	-0.196(-4.11)*	-0.531
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.086(-2.46)**	-0.191	-0.126(-1.89)***	-0.306
Hanehalkı Büyüklüğü				
4-6 kişi	0.437(23.46)*	0.965	0.390(8.91)*	0.922
7 ve daha fazla kişi	0.674(25.94)*	1.992	0.646(10.68)*	2.150
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı				
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.065(-1.47)	-0.145	-0.137(-1.74)***	-0.328

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyip Kentte Yaşayanlar		Kentten Kente Göç Edenler	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.062(-3.34)*	-0.141	-0.113(-1.76)***	-0.276
Erkeğin Eğitim Düzeyi				
İlk okul	-0.100(-2.50)**	-0.230	-0.047(-0.36)	-0.118
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.109(-2.49)**	-0.245	-0.021(-0.15)	-0.052
Genel ya da mesleki lise	-0.128(-2.91)*	-0.288	-0.012(-0.09)	-0.031
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.114(-2.40)**	-0.253	0.003(0.02)	0.008
Erkeğin Çalıştığı Sektör				
Sanayi	0.011(0.63)	0.027	0.012(0.29)	0.031
Hizmet	0.001(0.09)	0.003	-0.022(-0.69)	-0.056
Tarım	0.001(0.02)	0.001	-0.064(-1.31)	-0.159
Erkeğin Yaşı				
31-40	0.158(6.56)*	0.374	0.104(1.85)***	0.270
41-50	0.160(4.96)*	0.384	0.174(2.26)**	0.455
51-84	0.197(4.48)*	0.497	0.239(2.44)**	0.667
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.204(9.53)*	0.472	0.176(4.84)*	0.448
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.182(7.50)*	0.422	0.255(6.50)*	0.651
Toplam Kürtaj Sayısı	0.000(0.11)	0.000	-0.007(-0.40)	-0.017
Sapma Değişkeni	-0.012(-0.83)	-0.028	-0.002(-0.07)	-0.004
Sabit	0.255(2.70)*		0.786(3.60)*	
σ^2	0.233		0.202	
Pearson χ^2 istatistiği	616.0319		75.81819	
Örnekleme hacmi(n)	2681		414	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır.

Tablo 4.23 kentten kıra göç eden kadınlar ile kentte ve kırdaki yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışını etkileyen değişkenlere ait Robust Poisson regresyon modeli tahmin sonuçlarını göstermektedir. Tablo 4.23’de kentte ve kırdaki yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışlarına kadının şimdiki yaşı, eğitim seviyesi ve hanehalkı refah düzeyinin anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Birlikte kadının şimdiki yaşı arttıkça sahip olunan çocuk sayısının arttığı ve kadının eğitim düzeyi ile hanehalkı refah seviyesi arttıkça sahip olunan çocuk sayısının azaldığı görülmektedir. Ancak kentten kıra göç eden kadınlarda ise hem kadının şimdiki yaşı hem kadının eğitim düzeyi hem de hanehalkı refah düzeyinin doğurganlık üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Hanehalkı büyüklüğü hem kırdaki hem kentte hem de kentten kıra göç edenlerin sahip oldukları çocuk sayısı üzerinde anlamlı ve artırıcı yönde bir etkiye sahiptir. Ancak doğurganlık üzerinde yarattığı bu artırıcı etkinin kentten kıra göç eden kadınlarda kırdaki yaşayan kadınlar ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Örneğin kentte yaşayan ve hanehalkı büyüklüğü yedi ve daha fazla kişi olan ailelerin hanehalkı üç ve daha az kişi olan ailelere göre sahip oldukları çocuk sayısı 1,99 kat fazla iken kentte yaşayan ailelerde 2,33 kat ve kentten kıra göç eden ailelerde ise 2,75 kat daha fazladır. Ayrıca illerin göç ortalamasının çevre illerin ortalamasından farkının artmasının kentten kıra göç eden kadınların doğurganlığını yaklaşık 0,32 kat artırırken kentte ve kırdaki yaşayan kadınlarda doğurganlık davranışı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.23. Kentten Kıra Göç Eden Kadınlar ile Göç Etmeyip Kentte ve Kırdaki Yaşayan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (2008)

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyip Kentte Yaşayanlar		Kentten Kıra Göç Edenler		Göç Etmeyip Kırdaki Yaşayanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Kadının Şimdiki Yaşı						
21-25	0.390(8.29)*	1.036	-1.452(-3.66)*	-2.118	0.426(5.78)*	1.432
26-30	0.642(13.32)*	1.822	-1.358(-3.49)*	-2.222	0.705(8.90)*	2.559
31-35	0.812(15.80)*	2.461	-1.147(-3.41)*	-2.235	0.950(11.17)*	3.890
36-40	0.899(16.61)*	2.893	-0.891(-2.02)**	-1.809	1.086(11.55)*	4.958
41-44	0.953(16.55)*	3.353	-0.431(-1.07)	-0.921	1.218(12.60)*	6.118
45-49	1.068(17.98)*	3.913	0.000		1.253(12.54)*	6.395
Kadının İşteki Durumu						
Çalışıyor	-0.008(-0.07)	-0.019	0.000		0.174(0.87)	0.553
Kadının Eğitim Düzeyi						
İlk okul	-0.092(-4.00)*	-0.214	0.274(1.58)	0.661	-0.100(-2.98)*	-0.293
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.123(-4.06)*	-0.271	0.384(1.24)	1.117	-0.229(-3.83)*	-0.610
Genel ya da mesleki lise	-0.164(-5.54)*	-0.360	0.116(0.52)	0.293	-0.144(-2.18)**	-0.396
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.137(-3.31)*	-0.298	0.132(0.50)	0.343	-0.174(-1.03)	-0.468
Kadının İlk Doğum Yaşı						
16-20 yaş	0.028(0.59)	0.066	0.367(1.60)	1.058	0.058(0.83)	0.173
21-30 yaş	0.163(7.96)*	0.387	-0.212(-1.49)	-0.505	0.102(3.00)*	0.301
31-44 yaş	-0.284(-6.32)*	-0.577	0.000	0.000	-0.198(-1.36)	-0.527
Kadının Evlenme Yaşı	-0.015(-4.36)*	-0.035	-0.089(-2.68)*	-0.218	-0.021(-3.69)*	-0.060
Hanehalkı Refah Düzeyi						
Düşük	-0.053(-2.15)**	-0.120	-0.003(-0.03)	-0.008	-0.115(-3.73)*	-0.328
Orta	-0.130(-5.27)*	-0.293	-0.001(-0.00)	-0.001	-0.155(-3.88)*	-0.427
Yüksek	-0.158(-5.81)*	-0.351	0.071(0.56)	0.176	-0.188(-3.39)*	-0.507
En yüksek	-0.202(-6.99)*	-0.441	0.029(0.13)	0.071	-0.237(-3.27)*	-0.620
Ailenin Etnik Kökeni						
Anne-baba Türk	-0.125(-6.32)*	-0.299	-0.333(-2.77)*	-0.893	-0.183(-5.69)*	-0.535
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.086(-2.46)**	-0.191	-0.190(-1.01)	-0.428	-0.130(1.69)***	-0.359
Hanehalkı Büyüklüğü						
4-6 kişi	0.437(23.46)*	0.965	0.536(4.11)*	1.204	0.430(9.67)*	1.277
7 ve daha fazla kişi	0.674(25.94)*	1.992	0.790(4.15)*	2.752	0.725(14.77)*	2.332
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı						
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.065(-1.47)	-0.145	0.235(0.86)	0.643	-0.100(-2.59)*	-0.284

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyip Kentte Yaşayanlar		Kentten Kıra Göç Edenler		Göç Etmeyip Kırdan Yaşayanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.062(-3.34)*	-0.141	-0.105(-0.76)	-0.247	-0.058(1.66)***	-0.167
Erkeğin Eğitim Düzeyi						
İlk okul	-0.100(-2.50)**	-0.230	-0.177(-1.01)	-0.419	-0.008(-0.19)	-0.023
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.109(-2.49)**	-0.245	-0.277(1.88)***	-0.627	-0.132(-2.33)**	-0.368
Genel ya da mesleki lise	-0.128(-2.91)*	-0.288	0.015(0.08)	0.037	-0.057(-1.04)	-0.162
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.114(-2.40)**	-0.253	-0.097(-0.46)	-0.231	-0.024(-0.27)	-0.068
Erkeğin Çalıştığı Sektör						
Sanayi	0.011(0.63)	0.027	0.123(1.26)	0.315	0.007(0.21)	0.022
Hizmet	0.001(0.09)	0.003	0.113(0.99)	0.276	0.020(0.72)	0.059
Tarım	0.001(0.02)	0.001	0.676(3.46)*	2.326	0.044(0.87)	0.131
Erkeğin Yaşı						
31-40	0.158(6.56)*	0.374	0.218(1.13)	0.532	0.167(3.76)*	0.499
41-50	0.160(4.96)*	0.384	-0.121(-0.49)	-0.292	0.148(2.57)**	0.449
51-84	0.197(4.48)*	0.497	-0.536(-1.29)	-1.049	0.144(1.88)***	0.447
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.204(9.53)*	0.472	0.211(1.76)***	0.515	0.171(8.11)*	0.500
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.182(7.50)*	0.422	0.271(2.38)**	0.662	0.128(6.71)*	0.374
Toplam Kürtaj Sayısı	0.000(0.11)	0.000	0.052(0.80)	0.127	-0.028(1.69)***	-0.083
İllerin Ort.Göç Farkı	-0.012(-0.83)	-0.028	0.129(1.83)***	0.316	0.005(0.18)	0.014
Sabit	0.255(2.70)*		3.150(3.07)*		0.255(1.74)***	
σ^2	0.233		0.180		0.370	
Pearson χ^2 istatistiği	616.0319		1.801993		300.7355	
Örneklem hacmi(n)	2681		47		852	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır.

Kırdan kente göç eden kadınlar ile kırsal ve kentsel alanda göç etmeyip yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışlarını etkileyen değişkenlerin belirlendiği Robust Poisson regresyon model tahmini sonuçları Tablo 4.24'te yer almaktadır. Kadının şimdiki yaşı her üç modelde de sahip olunan çocuk sayısı üzerinde anlamlı ve pozitif yönde etkili olan bir değişkendir. Ancak kırdan kente göç eden kadınların doğurganlık davranışları üzerine olan etkisi, aldığı değerler açısından, kırsal alanda yaşayan kadınların doğurganlık davranışına olan etkisine benzemektedir.

Kadının eğitim düzeyi değişkeni incelendiğinde, kırdan kente göç eden kadınların doğurganlık davranışı üzerinde sadece lisans, yüksek lisans ya da doktora mezunu olanların çocuk sayısı üzerinde anlamlı ve negatif yönde etkili olduğu, diğer eğitim düzeylerinin anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Kentsel alanda yaşayanlarda kadının eğitim düzeyi anlamlı ve negatif bir etkiye sahipken kırsal alanda yaşayanlarda ise sadece lisans, yüksek lisans veya doktora mezunu olan kadınlar için anlamlı bir etkiye sahip değildir. Bu durumda kadının eğitim düzeyinin doğurganlık davranışı üzerine olan etkisinin kırdan kente göç edenlerde kentte yaşayan kadınların doğurganlık davranışına benzediği söylenebilir.

Tablo 4.24 incelendiğinde her üç modelde de ailenin refah düzeyinin doğurganlık üzerinde anlamlı ve negatif yönde etkisinin olduğu görülmektedir. Ancak kırdan kente göç eden kadınların doğurganlık davranışına olan etkisinin kırsal alanda yaşayan kadınların doğurganlık davranışına olan etkisi ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Tablo 4.24. Kırdan Kente Göç Eden Kadınlar ile Göç Etmeyip Kırdaki ve Kentte Yaşayan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (2008)

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyip Kırdaki Yaşayanlar		Kırdan Kente Göç Edenler		Göç Etmeyip Kentte Yaşayanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Kadının Şimdiki Yaşı						
21-25	0.426(5.78)*	1.432	0.594(6.99)*	2.718	0.390(8.29)*	1.036
26-30	0.705(8.90)*	2.559	0.880(9.42)*	4.452	0.642(13.32)*	1.822
31-35	0.950(11.17)*	3.890	0.958(8.65)*	4.728	0.812(15.80)*	2.461
36-40	1.086(11.55)*	4.958	1.074(9.33)*	5.170	0.899(16.61)*	2.893
41-44	1.218(12.60)*	6.118	1.171(8.89)*	6.363	0.953(16.55)*	3.353
45-49	1.253(12.54)*	6.395	1.237(8.84)*	6.135	1.068(17.98)*	3.913
Kadının İşteki Durumu						
Çalışıyor	0.174(0.87)	0.553	-0.057(-0.93)	-0.192	-0.008(-0.07)	-0.019
Kadının Eğitim Düzeyi						
İlkokul	-0.100(-2.98)*	-0.293	-0.043(-1.13)	-0.149	-0.092(-4.00)*	-0.214
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.229(-3.83)*	-0.610	0.064(0.81)	0.228	-0.123(-4.06)*	-0.271
Genel ya da mesleki lise	-0.144(-2.18)**	-0.396	-0.237(-1.38)	-0.735	-0.164(-5.54)*	-0.360
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.174(-1.03)	-0.468	-0.406(-4.52)*	-1.158	-0.137(-3.31)*	-0.298
Kadının İlk Doğum Yaşı						
16-20 yaş	0.058(0.83)	0.173	0.127(1.90)***	0.469	0.028(0.59)	0.066
21-30 yaş	0.102(3.00)*	0.301	0.102(2.71)*	0.356	0.163(7.96)*	0.387
31-44 yaş	-0.198(-1.36)	-0.527	-0.443(-1.83)***	-1.249	-0.284(-6.32)*	-0.577
Kadının Evlenme Yaşı	-0.021(-3.69)*	-0.060	-0.028(-5.05)*	-0.099	-0.015(-4.36)*	-0.035
Hanehalkı Refah Düzeyi						
Düşük	-0.115(-3.73)*	-0.328	-0.142(-3.01)*	-0.479	-0.053(-2.15)**	-0.120
Orta	-0.155(-3.88)*	-0.427	-0.195(-3.84)*	-0.647	-0.130(-5.27)*	-0.293
Yüksek	-0.188(-3.39)*	-0.507	-0.252(-4.49)*	-0.818	-0.158(-5.81)*	-0.351
En yüksek	-0.237(-3.27)*	-0.620	-0.315(-4.19)*	-0.957	-0.202(-6.99)*	-0.441
Ailenin Etnik Kökeni						
Anne-baba Türk	-0.183(-5.69)*	-0.535	-0.173(-4.54)*	-0.621	-0.125(-6.32)*	-0.299
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.130(-1.69)***	-0.359	0.078(1.12)	0.281	-0.086(-2.46)**	-0.191
Hanehalkı Büyüklüğü						
4-6 kişi	0.430(9.67)*	1.277	0.258(6.37)*	0.870	0.437(23.46)*	0.965
7 ve daha fazla kişi	0.725(14.77)*	2.332	0.588(12.09)*	2.431	0.674(25.94)*	1.992
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı						
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.100(-2.59)*	-0.284	-0.185(-2.67)*	-0.593	-0.065(-1.47)	-0.145

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyip Kırdan Yaşayanlar		Kırdan Kente Göç Edenler		Göç Etmeyip Kentte Yaşayanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.058(-1.66)***	-0.167	-0.073(-1.86)***	-0.246	-0.062(-3.34)*	-0.141
Erkeğin Eğitim Düzeyi						
İlkokul	-0.008(-0.19)	-0.023	-0.123(-2.42)**	-0.431	-0.100(-2.50)**	-0.230
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.132(-2.33)**	-0.368	-0.143(-2.30)**	-0.469	-0.109(-2.49)**	-0.245
Genel ya da mesleki lise	-0.057(-1.04)	-0.162	-0.090(-1.36)	-0.301	-0.128(-2.91)*	-0.288
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.024(-0.27)	-0.068	-0.015(-0.17)	-0.052	-0.114(-2.40)**	-0.253
Erkeğin Çalıştığı Sektör						
Sanayi	0.007(0.21)	0.022	-0.008(-0.21)	-0.028	0.011(0.63)	0.027
Hizmet	0.020(0.72)	0.059	0.043(1.49)	0.151	0.001(0.09)	0.003
Tarım	0.044(0.87)	0.131	0.054(0.90)	0.193	0.001(0.02)	0.001
Erkeğin Yaşı						
31-40	0.167(3.76)*	0.499	0.154(1.84)***	0.552	0.158(6.56)*	0.374
41-50	0.148(2.57)**	0.449	0.213(2.22)**	0.742	0.160(4.96)*	0.384
51-84	0.144(1.88)***	0.447	0.173(1.53)	0.639	0.197(4.48)*	0.497
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.171(8.11)*	0.500	0.154(7.06)*	0.534	0.204(9.53)*	0.472
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.128(6.71)*	0.374	0.107(4.37)*	0.371	0.182(7.50)*	0.422
Toplam Kürtaj Sayısı	-0.028(-1.69)***	-0.083	0.018(1.17)	0.061	0.000(0.11)	0.000
Sapma Değişkeni	0.005(0.18)	0.014	-0.025(-0.84)	-0.086	-0.012(-0.83)	-0.028
Sabit	0.255(1.74)***		0.593(3.86)*		0.255(2.70)*	
σ^2	0.370		0.292		0.233	
Pearson χ^2 istatistiği	300.7355		129.4688		616.0319	
Örnekleme hacmi(n)	852		483		2681	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır.

Tablo 4.25 kırsal alanda yaşayan kadınların ve kırdan kıra göç eden kadınların doğurganlık davranışını etkileyen faktörlere ait Robust Poisson regresyon model tahminlerini göstermektedir. Kırsal alanda yaşayan kadınların eğitim düzeyi ve evlenme yaşı ile sahip oldukları çocuk sayısı arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki mevcut iken kırdan kıra göç eden kadınların sahip oldukları çocuk sayısında bu iki değişkenin de anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Kırsal alanda yaşayan hanehalkının refah düzeyi doğurganlık davranışı üzerinde anlamlı ve negatif yönde bir etkiye sahiptir. Kırdan kıra göç eden kadınlarda ise refah seviyesi düşük düzeyde olanlar doğurganlık davranışı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değil iken diğer tüm refah düzeyleri anlamlı ve negatif yönde etki etmektedir.

Kırsal alanda yaşayan erkeklerin eğitim seviyelerinden sadece genel ya da mesleki orta okul mezunu olanların eğitimsiz olanlara göre doğurganlığı yaklaşık 0,37 kat azaltıcı etki yarattığı görülürken kırdan kıra göç edenlerde ise bu etkinin 1,08 kat artırıcı yönde olduğu görülmektedir. Bunlarla birlikte illerin ortalama göç farkının kırdan kıra göç edenlerde doğurganlığı 0,38 kat arttırdığı ve kırsal alanlarda yaşayanlarda ise anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.25. Kırdan Kıra Göç Eden Kadınlar ile Göç Etmeyip Kırdan Yaşayan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (2008)

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyip Kırdan Yaşayanlar		Kırdan Kıra Göç Edenler	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Kadının Şimdiki Yaşı				
21-25	0.426(5.78)*	1.432	0.244(1.00)	0.868
26-30	0.705(8.90)*	2.559	0.698(3.45)*	2.963
31-35	0.950(11.17)*	3.890	0.843(3.99)*	3.813
36-40	1.086(11.55)*	4.958	0.846(3.27)*	3.560
41-44	1.218(12.60)*	6.118	0.803(2.82)*	3.532
45-49	1.253(12.54)*	6.395	0.975(3.48)*	4.241
Kadının İşteki Durumu				
Çalışıyor	0.174(0.87)	0.553	0.125(0.58)	0.429
Kadının Eğitim Düzeyi				
İlk okul	-0.100(-2.98)*	-0.293	0.086(1.20)	0.275
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.229(-3.83)*	-0.610	0.157(1.03)	0.544
Genel ya da mesleki lise	-0.144(-2.18)**	-0.396	-0.242(-1.26)	-0.702
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.174(-1.03)	-0.468	0.000	
Kadının İlk Doğum Yaşı				
16-20 yaş	0.058(0.83)	0.173	0.220(2.29)**	0.780
21-30 yaş	0.102(3.00)*	0.301	0.145(1.53)	0.468
31-44 yaş	-0.198(-1.36)	-0.527	-1.182(-5.63)*	-2.272
Kadının Evlenme Yaşı	-0.021(-3.69)*	-0.060	-0.010(-0.74)	-0.033
Hanehalkı Refah Düzeyi				
Düşük	-0.115(-3.73)*	-0.328	-0.116(-1.57)	-0.364
Orta	-0.155(-3.88)*	-0.427	-0.294(-2.87)*	-0.879
Yüksek	-0.188(-3.39)*	-0.507	-0.299(-2.54)**	-0.852
En yüksek	-0.237(-3.27)*	-0.620	-0.396(-3.13)*	-1.067
Ailenin Etnik Kökeni				
Anne-baba Türk	-0.183(-5.69)*	-0.535	-0.239(-2.83)*	-0.805
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.130(-1.69)***	-0.359	-0.044(-0.37)	-0.140
Hanehalkı Büyüklüğü				
4-6 kişi	0.430(9.67)*	1.277	0.063(0.62)	0.205
7 ve daha fazla kişi	0.725(14.77)*	2.332	0.430(4.00)*	1.510
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı				
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.100(-2.59)*	-0.284	-0.009(-0.09)	-0.028

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyip Kırdan Yaşayanlar		Kırdan Kıra Göç Edenler	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.058(-1.66)***	-0.167	-0.196(-2.14)**	-0.584
Erkeğin Eğitim Düzeyi				
İlk okul	-0.008(-0.19)	-0.023	0.249(2.52)**	0.795
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.132(-2.33)**	-0.368	0.302(2.10)**	1.083
Genel ya da mesleki lise	-0.057(-1.04)	-0.162	0.168(1.33)	0.576
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.024(-0.27)	-0.068	0.651(3.69)*	2.892
Erkeğin Çalıştığı Sektör				
Sanayi	0.007(0.21)	0.022	0.014(0.18)	0.046
Hizmet	0.020(0.72)	0.059	-0.078(-1.05)	-0.250
Tarım	0.044(0.87)	0.131	0.165(1.12)	0.573
Erkeğin Yaşı				
31-40	0.167(3.76)*	0.499	0.215(1.08)	0.717
41-50	0.148(2.57)**	0.449	0.476(2.11)**	1.669
51-84	0.144(1.88)***	0.447	0.519(2.14)**	1.996
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.171(8.11)*	0.500	0.309(6.56)*	0.998
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.128(6.71)*	0.374	0.186(4.23)*	0.600
Toplam Kürtaj Sayısı	-0.028(-1.69)***	-0.083	-0.028(-1.02)	-0.089
Sapma Değişkeni	0.005(0.18)	0.014	0.117(2.06)**	0.377
Sabit	0.255(1.74)***		-0.052(-0.13)	
σ^2	0.370		0.254	
Pearson χ^2 istatistiği	300.7355		10.70245	
Örnekleme hacmi(n)	852		81	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır.

4.5.5.2. 2013 Yılı Seçicilik Hipotezi Tahminleri

Tablo 4.26'da 2013 yılı kentlerde yerleşik olarak yaşayan kadınlar ile kentten kente göç eden kadınların doğurganlık davranışını etkileyen faktörlere ilişkin oluşturulmuş Robust Poisson regresyon model tahminleri yer almaktadır. Kadının şimdiki yaşı değişkeninin hem kentten kente göç edenlerde hem de kentlerde yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışı üzerindeki etkisi anlamlı ve pozitifdir. Ancak kentten kente göç eden kadınlarda kentlerde yerleşik olarak yaşayan kadınlara göre doğurganlığa olan pozitif etkisinin daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Hem kentlerde yerleşik olarak yaşayan kadınların hem de kentten kente göç eden kadınların doğurganlık davranışına anlamlı etkisi olan diğer bir değişken kadının çalışma durumudur. Kentlerde yerleşik olarak yaşayan çalışan kadınların çalışmayan kadınlara göre sahip oldukları çocuk sayısı 0,06 kat daha az iken kentten kente göç eden kadınlarda bu oran 0,19 kat daha azdır.

Ailenin etnik kökeninin doğurganlık davranışına olan etkisi incelendiğinde kentlerde yerleşik olarak yaşayan kadınlarda anne babanın Kürt olduğu ailelere göre anne babanın Türk olduğu ailelerde sahip olunan çocuk sayısı yaklaşık 0,28 kat daha az iken anne babadan birinin Türk diğerin Kürt ailelerde ise 0,18 kat daha az olmaktadır. Kentten kente göç edenlerde ise sahip olunan çocuk sayısı anne babanın Türk olduğu ailelerde 0,57 kat daha az iken anne babadan birinin Türk diğerinin Kürt olduğu ailelerde 0,47 kat daha azdır. Bunlara ek olarak erkeğin eğitim seviyesi ve çalıştığı sektör değişkenlerinin de kentlerde yaşayan kadınların doğurganlığı üzerinde anlamlı etkilerinin olduğu görülürken kentten kente göç edenlerde bu değişkenlerin doğurganlık üzerinde anlamlı etkilerinin olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.26. Kentten Kente Göç Eden Kadınlar ile Göç Etmeyip Kentte Yaşayan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (2013)

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyip Kentte Yaşayanlar		Kentten Kente Göç Edenler	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Kadının Şimdiki Yaşı				
21-25	0.501(6.99)*	1.010	0.029(0.14)	0.061
26-30	0.815(11.04)*	1.763	0.429(2.19)**	1.019
31-35	1.054(13.66)*	2.466	0.649(3.27)*	1.595
36-40	1.173(15.14)*	3.006	0.781(3.93)*	2.004
41-44	1.323(16.59)*	3.912	0.785(3.92)*	2.121
45-49	1.414(17.46)*	4.391	0.841(4.15)*	2.340
Kadının İşteki Durumu				
Çalışıyor	-0.039(-3.09)*	-0.065	-0.094(-3.37)*	-0.194
Kadının Eğitim Düzeyi				
İlk okul	-0.077(-2.76)*	-0.128	-0.070(-1.15)	-0.140
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.103(-3.01)*	-0.164	-0.102(-1.49)	-0.200
Genel ya da mesleki lise	-0.118(-3.69)*	-0.189	-0.229(-3.39)*	-0.436
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.140(-3.67)*	-0.221	-0.220(-2.99)*	-0.422
Kadının İlk Doğum Yaşı				
16-20 yaş	0.934(9.75)*	1.875	0.572(4.84)*	1.266
21-30 yaş	0.987(11.21)*	1.705	0.604(5.16)*	1.242
31-44 yaş	1.057(12.41)*	2.984	0.540(3.96)*	1.422
Kadının Evlenme Yaşı	-0.053(14.89)*	-0.088	-0.041(-7.21)*	-0.084
Hanehalkı Refah Düzeyi				
Düşük	-0.071(-2.82)*	-0.115	-0.011(-0.17)	-0.022
Orta	-0.139(-5.41)*	-0.222	-0.001(-0.01)	-0.002
Yüksek	-0.168(-6.30)*	-0.267	-0.039(-0.59)	-0.078
En yüksek	-0.220(-7.82)*	-0.343	-0.055(-0.80)	-0.111
Ailenin Etnik Kökeni				
Anne-baba Türk	-0.160(-7.47)*	-0.278	-0.263(-6.82)*	-0.578
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.115(-3.85)*	-0.181	-0.256(-3.65)*	-0.466
Hanehalkı Büyüklüğü				
4-6 kişi	0.496(28.54)*	0.793	0.419(12.62)*	0.819
7 ve daha fazla kişi	0.754(27.49)*	1.713	0.575(9.55)*	1.489
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı				

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyip Kentte Yaşayanlar		Kentten Kente Göç Edenler	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.400(-8.37)*	-0.566	-0.445(-4.53)*	-0.749
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.105(-6.13)*	-0.168	-0.142(-2.85)*	-0.273
Erkeğin Eğitim Düzeyi				
İlk okul	-0.114(2.23)**	-0.186	0.060(0.80)	0.123
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.140(-2.65)*	-0.221	0.041(0.50)	0.084
Genel ya da mesleki lise	-0.143(-2.70)*	-0.230	0.027(0.35)	0.055
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.119(2.14)**	-0.190	0.043(0.54)	0.087
Erkeğin Çalıştığı Sektör				
Tarım	0.102(2.50)**	0.177	0.108(0.98)	0.231
Sanayi	0.044(1.78)***	0.073	-0.012(-0.22)	-0.024
Hizmet	0.042(1.77)***	0.069	0.056(1.14)	0.112
Erkeğin Yaşı				
31-40	0.066(2.99)*	0.110	0.038(0.72)	0.078
41-50	0.012(0.42)	0.019	0.026(0.46)	0.053
51-84	-0.002(-0.05)	-0.003	0.059(0.92)	0.122
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.209(8.40)*	0.346	0.338(4.83)*	0.808
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.232(6.38)*	0.385	0.206(3.83)*	0.417B
Toplam Kürtaj Sayısı	-0.009(-1.31)	-0.015	0.001(0.07)	0.001
Sapma Değişkeni	-0.032(2.22)**	-0.054	-0.031(-1.28)	-0.062
Sabit	-0.096(-0.66)		0.417(1.66)***	
σ^2	0.283		0.257	
Pearson χ^2 istatistiği	1083.828		187.2229	
Örneklem hacmi(n)	3858		768	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır.

Kırda ve kentte yerleşik olarak yaşayan kadınlar ile kentten kıra göç eden kadınların doğurganlık davranışını etkileyen Robust Poisson regresyon modeli tahmin sonuçları Tablo 4.27’de yer almaktadır.

Kadının şimdiki yaşının tüm modellerde doğurganlık üzerinde anlamlı ve pozitif etkisinin olduğu görülmektedir. Ancak kırsal ve kentsel alanlarda yerleşik olarak yaşayan kadınların sahip oldukları çocuk sayısı üzerinde yarattığı pozitif etki düzeyi kentten kıra göç eden kadınlarda yarattığı pozitif etki düzeyinden daha yüksektir.

Tablo 4.27 incelendiğinde, kadının çalışma durumu, eğitim düzeyi, ilk evlenme yaşı ve ilk doğum yaşının kentten kıra göç eden kadınların doğurganlıkları üzerinde anlamlı etkilerinin olmadığı, kentte ve kırdaki yerleşik olarak yaşayan kadınlarda ise anlamlı etkilerinin olduğu görülmektedir.

Erkeğin eğitim düzeyinde meydana gelen artış kırdaki yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlıkları üzerinde anlamlı ve negatif yönde bir etkiye sahipken kentte yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlıklarında anlamlı bir etkisi yoktur. Kentten kıra göç eden kadınlarda ise erkeğin eğitim düzeyi artışı kentte yerleşik olarak yaşayan kadınlarda olduğu gibi anlamlı ve negatif yönde etki etmekle birlikte doğurganlık üzerinde yarattığı negatif etkinin daha fazla olduğu görülmektedir.

İllerin çevre illerden sosyoekonomik farkını gösteren illerin ortalama göç farkı değişkeni göç etmeyip kentte yerleşik olarak yaşayanlarda doğurganlığı 0,05 kat azaltırken kırdaki yerleşik olarak yaşayanlarda yaklaşık 0,24 kat azalmaya sebep olmaktadır. Ancak kentten kıra göç eden kadınların doğurganlık davranışında anlamlı etkiye sahip olan bir değişken olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.27. Kentten Kıra Göç Eden Kadınlar ile Kentte ve Kırdada Göç Etmeyip Yerleşik Olarak Yaşayan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (2013)

	Göç Etmeyip Kentte Yaşayanlar		Kentten Kıra Göç Edenler		Göç Etmeyip Kırdada Yaşayanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Bağımsız değişkenler						
Kadının Şimdiki Yaşı						
21-25	0.501(6.99)*	1.010	0.497(2.29)**	1.290	0.697(6.73)*	2.256
26-30	0.815(11.04)*	1.763	0.539(2.32)**	1.418	1.093(10.32)*	4.071
31-35	1.054(13.66)*	2.466	0.654(2.69)*	1.638	1.310(12.15)*	5.232
36-40	1.173(15.14)*	3.006	0.713(2.55)**	1.951	1.510(13.51)*	6.596
41-44	1.323(16.59)*	3.912	0.750(2.55)**	2.100	1.565(13.65)*	7.669
45-49	1.414(17.46)*	4.391	0.839(2.54)**	2.293	1.653(14.33)*	7.889
Kadının İşteki Durumu						
Çalışıyor	-0.039(-3.09)*	-0.065	-0.066(-0.93)	-0.140	-0.045(2.18)*	-0.112
Kadının Eğitim Düzeyi						
İlk okul	-0.077(-2.76)*	-0.128	-0.076(-0.66)	-0.158	-0.143(5.28)*	-0.355
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.103(-3.01)*	-0.164	-0.020(-0.11)	-0.042	-0.229(5.44)*	-0.518
Genel ya da mesleki lise	-0.118(-3.69)*	-0.189	-0.147(-0.88)	-0.294	-0.212(4.42)*	-0.477
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.140(-3.67)*	-0.221	-0.215(-1.00)	-0.420	-0.433(4.63)*	-0.873
Kadının İlk Doğum Yaşı						
12-15 yaş (temel sınıf)						
16-20 yaş	0.934(9.75)*	1.875	0.092(0.47)	0.195	0.477(6.85)*	1.224
21-30 yaş	0.987(11.21)*	1.705	0.057(0.27)	0.120	0.466(6.22)*	1.192
31-44 yaş	1.057(12.41)*	2.984	-0.015(-0.06)	-0.030	0.331(2.89)*	0.958
Kadının Evlenme Yaşı	-0.053(14.89)*	-0.088	-0.018(-1.61)	-0.039	-0.049(10.23)*	-0.121
Hanehalkı Refah Düzeyi						
En düşük (temel sınıf)						
Düşük	-0.071(-2.82)*	-0.115	-0.025(-0.33)	-0.051	-0.138(5.29)*	-0.329
Orta	-0.139(-5.41)*	-0.222	-0.048(-0.36)	-0.099	-0.156(4.31)*	-0.361
Yüksek	-0.168(-6.30)*	-0.267	-0.349(-2.65)*	-0.639	-0.148(3.04)*	-0.340
En yüksek	-0.220(-7.82)*	-0.343	-0.058(-0.45)	-0.119	-0.157(2.80)*	-0.359
Ailenin Etnik Kökeni						
Anne-baba Türk	-0.160(-7.47)*	-0.278	-0.185(-1.34)	-0.406	-0.235(8.74)*	-0.599
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.115(-3.85)*	-0.181	-0.018(-0.12)	-0.038	-0.089(1.87)***	-0.210
Hanehalkı Büyüklüğü						

	Göç Etmeyip Kentte Yaşayanlar		Kentten Kıra Göç Edenler		Göç Etmeyip Kırdan Yaşayanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Bağımsız değişkenler						
4-6 kişi	0.496(28.54)*	0.793	0.504(5.93)*	1.039	0.384(11.17)*	0.944
7 ve daha fazla kişi	0.754(27.49)*	1.713	0.615(4.78)*	1.620	0.642(16.40)*	1.806
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı						
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.400(-8.37)*	-0.566	-0.662(-1.89)***	-1.052	-0.290(-5.86)*	-0.644
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.105(-6.13)*	-0.168	-0.037(-0.48)	-0.078	-0.101(-3.91)*	-0.241
Erkeğin Eğitim Düzeyi						
İlk okul	-0.114(2.23)**	-0.186	-0.442(-1.95)***	-0.893	-0.019(-0.47)	-0.047
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.140(-2.65)*	-0.221	-0.597(-2.40)**	-1.011	-0.061(-1.27)	-0.147
Genel ya da mesleki lise	-0.143(-2.70)*	-0.230	-0.391(1.69)***	-0.738	-0.067(-1.29)	-0.161
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.119(2.14)**	-0.190	-0.439(-1.83)***	-0.825	-0.001(-0.01)	-0.003
Erkeğin Çalıştığı Sektör						
Tarım	0.102(2.50)**	0.177	-0.268(-2.32)**	-0.503	0.034(1.00)	0.084
Sanayi	0.044(1.78)***	0.073	-0.070(-0.66)	-0.143	-0.009(-0.22)	-0.022
Hizmet	0.042(1.77)***	0.069	-0.194(-2.11)**	-0.414	-0.020(-0.65)	-0.049
Erkeğin Yaşı						
31-40	0.066(2.99)*	0.110	0.356(1.89)***	0.805	0.130(3.31)*	0.328
41-50	0.012(0.42)	0.019	0.403(1.65)	0.877	0.121(2.61)*	0.303
51-84	-0.002(-0.05)	-0.003	0.387(1.13)	0.942	0.118(2.01)**	0.303
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.209(8.40)*	0.346	0.155(1.12)	0.350	0.127(3.59)*	0.313
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.232(6.38)*	0.385	0.265(4.28)*	0.554	0.120(3.51)*	0.296
Toplam Kürtaj Sayısı	-0.009(-1.31)	-0.015	0.002(0.06)	0.005	0.004(0.43)	0.011
Sapma Değişkeni	-0.032(2.22)**	-0.054	0.027(0.35)	0.056	-0.096(-3.65)*	-0.235
Sabit	-0.096(-0.66)		0.601(1.90)***		0.140(0.94)	
σ^2	0.283		0.339		0.436	
Pearson χ^2 istatistiği	1083.828		23.74984		677.5687	
Örneklem hacmi(n)	3858		110		1593	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır

Tablo 4.28, kırdan kıra göç eden kadınlar ile kırdan yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışını etkileyen faktörlere yönelik oluşturulmuş Robust Poisson regresyon tahmin sonuçlarını göstermektedir.

Kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan kadınlarda kadının çalışma durumu doğurganlık üzerinde anlamlı ve negatif etkiye sahipken kırdan kıra göç eden kadınlarda kadının çalışma durumunun anlamlı etkisinin olmadığı görülmektedir. Yine kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan kadınlarda kadının eğitim düzeyi arttıkça sahip olunan çocuk sayısı azalmaktadır. Ancak kırdan kıra göç edenlerde sadece lisans, yüksek lisans ya da doktora mezunu olan kadınlarda eğitimsiz olan kadınlara göre anlamlı ve negatif yönde bir etkinin olduğu görülmektedir.

Kadına ait değişkenlerde kadının ilk doğum yaşının ve evlenme yaşının kırsal alanda yaşayan kadınlarda doğurganlık davranışı üzerinde anlamlı etkisinin olduğu görülürken kırdan kıra göç eden kadınlarda ilk doğum yaşının doğurganlığa etki etmediği, evlenme yaşının etkisinin ise anlamlı ve negatif yönde olduğu görülmektedir. Kırsal alanda yerleşik olan kadınlarda evlenme yaşı arttıkça doğurganlık oranı 0,12 kat azalırken kırdan kıra göç eden kadınlarda yaklaşık 0,12 kat azalmaktadır. Kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan kadınlarda erkeğin eğitim düzeyi sahip olunan çocuk sayısı üzerinde anlamlı bir etki yaratmamakta, kırdan kıra göç eden kadınlarda ise negatif yönde etki yaratmaktadır.

Tablo 4.28. Kırdan Kıra Göç Eden Kadınlar ile Göç Etmeyip Kırdan Yaşayan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (2013)

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyip Kırdan Yaşayanlar		Kırdan Kıra Göç Edenler	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Kadının Şimdiki Yaşı				
21-25	0.697(6.73)*	2.256	13.323(12.68)*	550263.700
26-30	1.093(10.32)*	4.071	13.685(13.37)*	723732.600
31-35	1.310(12.15)*	5.232	13.947(13.53)*	151730.300
36-40	1.510(13.51)*	6.596	14.040(13.32)*	144691.100
41-44	1.565(13.65)*	7.669	14.063(13.51)*	304902.000
45-49	1.653(14.33)*	7.889	14.423(13.86)*	152103.800
Kadının İşteki Durumu				
Çalışıyor	-0.045(2.18)*	-0.112	-0.041(-0.84)	-0.105
Kadının Eğitim Düzeyi				
İlk okul	-0.143(5.28)*	-0.355	-0.065(-0.92)	-0.167
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.229(5.44)*	-0.518	0.136(1.25)	0.365
Genel ya da mesleki lise	-0.212(4.42)*	-0.477	0.058(0.30)	0.152
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.433(4.63)*	-0.873	-0.410(-1.84)***	-0.855
Kadının İlk Doğum Yaşı				
16-20 yaş	0.477(6.85)*	1.224	0.091(0.73)	0.230
21-30 yaş	0.466(6.22)*	1.192	0.092(0.66)	0.234
31-44 yaş	0.331(2.89)*	0.958	0.117(0.49)	0.314
Kadının Evlenme Yaşı	-0.049(10.23)*	-0.121	-0.047(-3.91)*	-0.119
Hanehalkı Refah Düzeyi				
Düşük	-0.138(5.29)*	-0.329	-0.039(-0.67)	-0.097
Orta	-0.156(4.31)*	-0.361	0.050(0.71)	0.128
Yüksek	-0.148(3.04)*	-0.340	-0.139(-1.29)	-0.332
En yüksek	-0.157(2.80)*	-0.359	0.053(0.56)	0.137
Ailenin Etnik Kökeni				
Anne-baba Türk	-0.235(8.74)*	-0.599	-0.249(-3.54)*	-0.676
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.089(1.87)***	-0.210	-0.051(-0.29)	-0.127
Hanehalkı Büyüklüğü				
4-6 kişi	0.384(11.17)*	0.944	0.305(3.62)*	0.751
7 ve daha fazla kişi	0.642(16.40)*	1.806	0.614(6.07)*	1.900
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı				

	Göç Etmeyip Kırdan Yaşayanlar		Kırdan Kıra Göç Edenler	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Bağımsız değişkenler				
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.290(-5.86)*	-0.644	-0.439(-3.16)*	-0.936
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.101(-3.91)*	-0.241	-0.014(-0.28)	-0.035
Erkeğin Eğitim Düzeyi				
İlk okul	-0.019(-0.47)	-0.047	-0.286(-2.53)**	-0.746
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.061(-1.27)	-0.147	-0.292(-2.20)**	-0.669
Genel ya da mesleki lise	-0.067(-1.29)	-0.161	-0.256(-1.96)**	-0.592
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.001(-0.01)	-0.003	-0.324(-2.43)**	-0.716
Erkeğin Çalıştığı Sektör				
Tarım	0.034(1.00)	0.084	0.157(1.80)***	0.417
Sanayi	-0.009(-0.22)	-0.022	0.061(0.72)	0.157
Hizmet	-0.020(-0.65)	-0.049	0.112(1.43)	0.287
Erkeğin Yaşı				
31-40	0.130(3.31)*	0.328	0.179(1.34)	0.471
41-50	0.121(2.61)*	0.303	0.172(1.21)	0.445
51-84	0.118(2.01)**	0.303	0.036(0.21)	0.092
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.127(3.59)*	0.313	0.169(4.39)*	0.427
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.120(3.51)*	0.296	0.281(5.87)*	0.711
Toplam Kürtaj Sayısı	0.004(0.43)	0.011	0.012(0.58)	0.030
Sapma Değişkeni	-0.096(-3.65)*	-0.235	0.001(0.03)	0.003
Sabit	0.140(0.94)		-12.208(-11.72)*	
σ^2	0.436		0.450	
Pearson χ^2 istatistiği	677.5687		86.5569	
Örneklem hacmi(n)	1593		232	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır.

Tablo 4.29’da kırsal alanda ve kentsel alanda yerleşik olarak yaşayan kadınlarla kırdan kente göç eden kadınların doğurganlıklarını etkileyen faktörlere ilişkin Robust Poisson regresyon model tahminleri yer almaktadır. Her üç model de incelendiğinde kadının şimdiki yaşı değişkeninin sahip olunan çocuk sayısı üzerinde anlamlı ve pozitif yönde etkisinin olduğu görülmektedir. Ancak kırdan kente göç eden kadınların doğurganlık davranışlarında yarattığı etki kentte yerleşik olarak yaşayan kadınlarda ortaya çıkan etkiye yakındır.

Kadının ilk doğum yaşı, evlenme yaşı ve eğitim düzeyi, sahip olunan çocuk sayısı üzerinde anlamlı etkileri olan değişkenlerdir. Kadının eğitim düzeyi ve evlenme yaşı ile doğurganlık davranışı arasında negatif yönde ilişki mevcutken ilk doğum yaşı ile pozitif yönde bir ilişki mevcuttur. Her üç modelde de söz konusu değişkenlerin doğurganlığa olan etkilerinin kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan kadınlardaki etkileri ile benzerlik göstermektedir. Örneğin, kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan kadınlarda kadının evlenme yaşı arttıkça sahip olunan çocuk sayısı 0,12 kat azalırken kırdan kente göç eden kadınlarda yaklaşık 0,12 kat azalmakta kentte yerleşik olarak yaşayan kadınlarda ise yaklaşık 0,09 kat azalmaktadır.

Kırsal alanda ve kentsel alanda yerleşik olarak yaşayan ve kırdan kente göç etmiş olan kadınların doğurganlık davranışına etki eden diğer bir değişken illerin ortalama göç farkıdır. İllerin ortalama göç farkı arttıkça; kırsal alanda yaşayan kadınların sahip oldukları çocuk sayısı, 0,23 kat, kırdan kente göç eden kadınların 0,31 kat kentte yerleşik olarak yaşayan kadınların ise 0,05 kat azalmaktadır.

Tablo 4.29. Kırdan Kente Göç Eden Kadınlar ile Göç Etmeyip Kırdaki ve Kentte Yaşayan Kadınların Doğurganlık Davranışını Etkileyen Etmenlere İlişkin Robust Poisson Regresyon Model Tahminleri (2013)

Bağımsız değişkenler	Göç Etmeyip Kırdaki Yaşayanlar		Kırdan Kente Göç Edenler		Göç Etmeyip Kentte Yaşayanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Kadının Şimdiki Yaşı						
21-25	0.697(6.73)*	2.256	0.272(2.26)**	0.872	0.501(6.99)*	1.010
26-30	1.093(10.32)*	4.071	0.524(5.30)*	1.826	0.815(11.04)*	1.763
31-35	1.310(12.15)*	5.232	0.597(5.81)*	2.080	1.054(13.66)*	2.466
36-40	1.510(13.51)*	6.596	0.786(7.59)*	2.780	1.173(15.14)*	3.006
41-44	1.565(13.65)*	7.669	0.856(8.41)*	3.218	1.323(16.59)*	3.912
45-49	1.653(14.33)*	7.889	0.969(9.00)*	3.731	1.414(17.46)*	4.391
Kadının İşteki Durumu						
Çalışıyor	-0.045(2.18)*	-0.112	0.019(0.70)	0.054	-0.039(-3.09)*	-0.065
Kadının Eğitim Düzeyi						
İlk okul	-0.143(5.28)*	-0.355	-0.118(-2.62)*	-0.337	-0.077(-2.76)*	-0.128
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.229(5.44)*	-0.518	-0.133(1.83)***	-0.354	-0.103(-3.01)*	-0.164
Genel ya da mesleki lise	-0.212(4.42)*	-0.477	-0.134(1.94)***	-0.358	-0.118(-3.69)*	-0.189
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.433(4.63)*	-0.873	-0.184(1.74)***	-0.475	-0.140(-3.67)*	-0.221
Kadının İlk Doğum Yaşı						
16-20 yaş	0.477(6.85)*	1.224	0.289(3.06)*	0.825	0.934(9.75)*	1.875
21-30 yaş	0.466(6.22)*	1.192	0.274(2.69)*	0.791	0.987(11.21)*	1.705
31-44 yaş	0.331(2.89)*	0.958	0.128(0.93)	0.384	1.057(12.41)*	2.984
Kadının Evlenme Yaşı	-0.049(10.23)*	-0.121	-0.042(-6.83)*	-0.118	-0.053(14.89)*	-0.088
Hanehalkı Refah Düzeyi						
Düşük	-0.138(5.29)*	-0.329	-0.146(-3.44)*	-0.399	-0.071(-2.82)*	-0.115
Orta	-0.156(4.31)*	-0.361	-0.137(-2.88)*	-0.374	-0.139(-5.41)*	-0.222
Yüksek	-0.148(3.04)*	-0.340	-0.162(-2.83)*	-0.435	-0.168(-6.30)*	-0.267
En yüksek	-0.157(2.80)*	-0.359	-0.265(-4.17)*	-0.676	-0.220(-7.82)*	-0.343
Ailenin Etnik Kökeni						
Anne-baba Türk	-0.235(8.74)*	-0.599	-0.171(-4.89)*	-0.499	-0.160(-7.47)*	-0.278
Anne veya babadan biri Kürt diğeri Türk	-0.089(1.87)***	-0.210	-0.179(1.87)***	-0.466	-0.115(-3.85)*	-0.181
Hanehalkı Büyüklüğü						
4-6 kişi	0.384(11.17)*	0.944	0.463(10.02)*	1.247	0.496(28.54)*	0.793
7 ve daha fazla kişi	0.642(16.40)*	1.806	0.793(14.21)*	2.925	0.754(27.49)*	1.713

	Göç Etmeyip Kırdan Yaşayanlar		Kırdan Kente Göç Edenler		Göç Etmeyip Kentte Yaşayanlar	
	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki	Katsayı(z)	Marjinal Etki
Bağımsız değişkenler						
Doğum Kontrol Yöntemi Kullanımı						
Hiçbir yöntem kullanmıyor	-0.290(-5.86)*	-0.644	-0.292(-3.68)*	-0.732	-0.400(-8.37)*	-0.566
Geleneksel veya folklorik yöntemler	-0.101(-3.91)*	-0.241	-0.074(-2.13)**	-0.203	-0.105(-6.13)*	-0.168
Erkeğin Eğitim Düzeyi						
İlk okul	-0.019(-0.47)	-0.047	-0.099(-1.48)	-0.280	-0.114(2.23)**	-0.186
Genel ya da mesleki ortaokul	-0.061(-1.27)	-0.147	-0.061(-0.85)	-0.169	-0.140(-2.65)*	-0.221
Genel ya da mesleki lise	-0.067(-1.29)	-0.161	-0.094(-1.31)	-0.259	-0.143(-2.70)*	-0.230
Lisans, yüksek lisans ya da doktora	-0.001(-0.01)	-0.003	0.013(0.16)	0.036	-0.119(2.14)**	-0.190
Erkeğin Çalıştığı Sektör						
Tarım	0.034(1.00)	0.084	0.085(1.10)	0.249	0.102(2.50)**	0.177
Sanayi	-0.009(-0.22)	-0.022	0.034(0.63)	0.096	0.044(1.78)***	0.073
Hizmet	-0.020(-0.65)	-0.049	-0.033(-0.65)	-0.093	0.042(1.77)***	0.069
Erkeğin Yaşı						
31-40	0.130(3.31)*	0.328	0.188(3.10)*	0.548	0.066(2.99)*	0.110
41-50	0.121(2.61)*	0.303	0.206(3.24)*	0.593	0.012(0.42)	0.019
51-84	0.118(2.01)**	0.303	0.222(2.93)*	0.681	-0.002(-0.05)	-0.003
Ölen Erkek Çocuk Sayısı	0.127(3.59)*	0.313	0.241(10.18)*	0.679	0.209(8.40)*	0.346
Ölen Kız Çocuk Sayısı	0.120(3.51)*	0.296	0.193(6.37)*	0.545	0.232(6.38)*	0.385
Toplam Kürtaj Sayısı	0.004(0.43)	0.011	-0.004(-0.49)	-0.013	-0.009(-1.31)	-0.015
Sapma Değişkeni	-0.096(-3.65)*	-0.235	-0.112(-3.49)*	-0.315	-0.032(2.22)**	-0.054
Sabit	0.140(0.94)		0.628(3.54)*		-0.096(-0.66)	
σ^2	0.436		0.342		0.283	
Pearson χ^2 istatistiği	677.5687		211.9308		1083.828	
Örneklem hacmi(n)	1593		658		3858	

Not: *p<.01, **p<.05, ***p<.10 olarak alınmıştır.

4.5.6. Tahmin Sonuçlarının Karşılaştırılması

Bu bölümde 2008 ve 2013 yıllarında doğurganlık ve göç arasındaki ilişki ele alınan hipotezler açısından karşılaştırılmıştır.

Doğurganlık ve göç arasındaki ilişkinin adaptasyon hipotezi açısından ele alındığında büyükşehir belediyesi olan iller, büyükşehir belediyesi olmayan iller ve kırsal kesimde yaşayan kadınlar için yapılan ayrı ayrı değerlendirmelere göre adaptasyon hipotezinin Türkiye’de tam anlamıyla geçerli olmadığı ve göç edilerek varılan yere adaptasyonun sağlanması için beş yıldan fazla süre geçmesi gerektiği gözlemlenmiştir. Analizlerden elde edilen sonuçlara göre göç edip göç ettiği yerde beş yıldan az kalan kadınların doğurganlık davranışlarına etki eden faktörlerin bir kısmının etkileri, göç edip beş yıldan fazla kalan kadınlarda ya azaltıcı yönde değişim göstermiş ya da etkisi tamamen yok olmuştur (örneğin kadının eğitim düzeyi, kadının ilk doğum yaşı, ölen erkek ve kız çocuk sayısı, hanehalkı refah düzeyi gibi).

Literatürde adaptasyon hipotezinin geçerli olduğunu gösteren çalışmaların (Brockeroff ve Yang, 1994; Hervitz, 1985; Goldstein ve Goldstein, 1983; Lee ve Farber, 1984a gibi) aksine adaptasyonunun gerçekleşmemesinin sebebinin adaptasyonun gerçekleşmesi için gerekli olan faktörlerden kültürel normlara kaynaklar kadar hızlı uyum sağlanamaması söylenebilir. Analizlerden elde edilen bulgular incelendiğinde ilk doğum yaşı, ilk evlenme yaşı, ölen erkek ve kız çocuk sayısı gibi kültürel tabanlı değişkenlerin doğurganlık davranışı üzerine olan etkileri göç edilip beş yıldan fazla kalırsa bile yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışına olan etkilerine benzerlik göstermemektedir.

Doğurganlık ve göç arasındaki ilişkiyi açıklamak için kullanılan hipotezlerden bir diğeri seçicilik hipotezidir. Kırdan kente, kentten kente, kırdan kıra ve kentten kıra göç edenlerin doğurganlık davranışlarını etkileyen etmenler, göçün başlangıç ve varış yerlerindeki yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışlarını etkileyen etmenlerle karşılaştırılmıştır. Analizlerden elde edilen bulgularda büyük aile sahibi olmak isteyenlerin yüksek doğurganlık oranı olan yerlere göç etmeleri küçük aile kurmak isteyenlerin düşük doğurganlık oranına sahip olan yerlere göç etmeleri ve göç ettikleri yerlerin doğurganlık davranışlarıyla benzer davranışlar göstermeleri beklenmektedir. Ribe ve Schultz (1980)’de belirtildiği gibi kırdan kente göç edenler kentte yerleşik olarak yaşayanlardan daha küçük ailelere sahip olurlarken kırdan kıra göç edenler ise kırsal alanda yerleşik olarak yaşayanlardan daha büyük ailelere sahip

olacaklardır. Ancak elde edilen sonuçlarda hem 2008 hem de 2013 yılında seçicilik hipotezinin geçerli olmadığını, göç edenlerin göç ederek varılan yerin doğurganlık davranışıyla benzerlik göstermesi yerine ağırlıklı olarak göçün başlangıç yerindeki doğurganlık davranışıyla benzerlik gösterdiği görülmüştür. Örneğin kırdan kente göç edenlerin doğurganlık davranışını etkileyen etmenlerin ve bunların aldıkları değerlerin kentte yerleşik olarak yaşayan kadınlarla benzerlik göstermesi beklenirken kırdan yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışına etki eden etmenlerle benzerlik göstermektedir.

Bozucu etki hipotezi açısından göç ve doğurganlık arasındaki ilişkinin incelenmesinde ise büyükşehir belediyesi olan illerde, büyükşehir belediyesi olmayan illerde ve kırsal alanda yerleşik olarak yaşayan kadınlarda doğurganlık davranışını etkileyen etmenler ile buralara göç edip beş yıldan az süre kalan kadınların doğurganlık davranışını etkileyen etmenlerin karşılaştırılması yapılmıştır. 2008 ve 2013 yılı analizlerden elde edilen bulgulara göre göçün doğurganlık davranışı üzerinde bozucu etkisinin olduğu görülmüştür. Hem 2008 hem de 2013 yılındaki analizlerde ilk doğum yaşı, ilk evlenme yaşı, hanehalkı refah seviyesi, kadının çalışma durumu gibi değişkenlerin doğurganlık üzerinde olan negatif etkisinin göç edenlerde daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Adaptasyon hipotezi incelenirken oluşturulan model tahminleri dikkate alındığında ise göç edip beş yıldan fazla kalan kadınlarda bozucu etkinin yavaş yavaş ortadan kalktığı ancak beş yıl gibi bir süre kısıtının yeterli olmadığı görülmektedir (bkz. Hertz, 1985; Majelantle ve Navaneetham, 2013). Ayrıca kırdan kıra ve kentten kente göç eden kadınların doğurganlık davranışına etki eden değişkenlerin ve oluşturdukları etkinin kırdan ve kentte yerleşik olarak yaşayan kadınlardan farklı olması bozucu etki hipotezinin 2008 ve 2013 yıllarında geçerli olduğunu destekler niteliktedir.

Göç ve doğurganlık arasındaki ilişkinin belirlenmesi sonucunda oluşturulan sapma değişkeni illerin çevresindeki illerden farklı olarak sosyo-ekonomik olarak gelişmişliğinin göstergesi olarak değerlendirilmiştir. 2008 yılında göç etmeyip yerleşik olarak yaşayanların doğurganlık davranışları üzerinde anlamlı etkisi yokken 2013 yılında ise göç etmeyip kırdan, kentte ve büyükşehir belediyesi olan illerde göç etmeyip yerleşik olarak yaşayanlarda doğurganlığı azaltıcı yönde etki etmektedir. Doğurganlık üzerinde yarattığı bu etki kadınların yaşadıkları illerdeki sosyo-ekonomik gelişmişliğe uyum sağlamaları (istihdam edilmeleri, eğitim düzeylerini yükseltme,

evlenme yaşının ertelenmesi gibi) sonucunda doğurganlıkta azalma olduğunu (Özgür, 2004:2) göstermektedir.

SONUÇ

Göç ve doğurganlık, insanlık tarihi boyunca varlığını sürdürmüş ve halen toplumlar açısından ekonomik, sosyal, kültürel ve politik olarak önem arz eden konular arasında yer almaktadır. Her iki olgu da hem ortaya çıkma nedenleri hem de yarattıkları sonuçlar bakımından ülkeler açısından gelişmişlik göstergesi niteliğindedir. Çünkü gelişmiş ülkelerde yerleşim yerlerinin büyümesindeki etken sanayi gelişimine bağlı göç iken gelişmemiş ülkelerde nüfusun doğal artışıdır.

Türkiye'nin son yıllardaki nüfus yapısındaki değişime bakıldığında göç eden nüfus içerisinde kadınların sayısının arttığı ve uygulanan nüfus artırıcı politikalara rağmen doğurganlık hızlarında azalmaların meydana geldiği görülmektedir. Bu sebeplerden dolayı bu çalışmada öncelikle Türkiye'de doğurganlığı etkileyen faktörler ele alınmış ve ardından göç eden kadınların doğurganlık davranışlarının nasıl şekillendiğine ilişkin karşılaştırmalı analizler yapılmıştır. Analizlerde Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından hazırlanan TNSA-2008 ve TNSA-2013 verileri kullanılmıştır. Göç ile doğurganlık davranışı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edildikten sonra göç ile doğurganlık arasında mekânsal ilişkinin varlığı araştırılmıştır. Mekânsal Ekonometrik analiz kullanılarak mekânsal ilişkinin varlığının belirlenmesinin ardından illerin komşu illerden ortalama göç farkını gösteren bir sapma değişkeni oluşturulmuştur. Oluşturulan bu değişken, 2008 ve 2013 yılları için göç edenlerin doğurganlık davranışının adaptasyon, bozucu etki ve seçicilik hipotezleri açısından değerlendirmelerinin yapıldığı analizlere dahil edilmiştir. Bir ilin aldığı göçün komşusu olan illerdeki göçlerden fazla olması ilin sosyo-ekonomik olarak koşullarının daha iyi olduğunu göstermektedir. Gerek doğurganlığı etkileyen faktörlerin belirlenmesi gerekse göç edenlerin doğurganlık davranışlarının hipotezler açısından değerlendirilmesi için yapılan analizlerde doğurganlık göstergesi olarak sahip olunan çocuk sayısı alınmıştır. Sahip olunan çocuk sayısı değişkeninin yapısından dolayı analizlerde sayma veri regresyon modelleri kullanılmıştır. Modellerde yayılım parametresi olan σ^2 değerinin 1'den küçük çıkmasından dolayı eksik yayılım ile karşılaşmıştır. Bundan dolayı göç edenlerin doğurganlık davranışına ait hipotezlerin sınanmasında Robust Poisson regresyon modelinden faydalanılmıştır.

TNSA-2008 ve TNSA-2013 yılı Türkiye genelinde ortalama çocuk sayılarının sırasıyla yaklaşık olarak 3 ve 2,4 olduğu gör÷lmektedir. Sahip olunan ortalama çocuk sayısı hem göç edenlerde hem de kırsal alanda yaşayanlarda Türkiye ortalamasından fazladır. Türkiye’de 2008 ve 2013 yılı için doğurganlığı etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik oluşturulan Robust Poisson regresyon model tahmini sonuçlarına göre kadının göç statüsü her iki yılda da doğurganlık üzerinde anlamlı etkiye sahip olan bir değişkendir. Hem 2008 hem de 2013 yılında göç eden kadınların göç etmeyen kadınlara göre daha fazla çocuk sahibi oldukları gör÷lmektedir.

Kadının işteki durumu, 2008 yılında doğurganlık üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değil iken 2013 yılında çalışmayan kadınlara göre çalışan kadınlarda doğurganlığı azaltmaktadır. Burada kadın çocuk yetiştirmek amacıyla çalışmaktan vazgeçerse çocuk yetiştirmenin fırsat maliyeti ortaya çıkmakta ve piyasa ücret düzeyinde meydana gelen artış çocuğun fırsat maliyetini artırmaktadır. Bu durumda kadının istihdam olanağı arttıkça sahip olunan çocuk sayısında azalma meydana gelmektedir.

Hanehalkı refah düzeyi ile sahip olunan çocuk sayısı arasında negatif yönde ilişki bulunmaktadır. Bu durum Becker (1960) ve Becker ve Lewis (1973)’in ileri sürdüğü çocuk kalitesi ve miktarı arasındaki ters yönlü ilişkiyi desteklemektedir.

Modern doğum kontrol yöntemlerini kullanan kadınların sahip olduğu çocuk sayısının geleneksel ve folklorik yöntemleri kullananlar ile hiçbir yöntemi kullanmayanlara göre daha fazla olduğu gör÷lmüştür. Bu durum doğum kontrol yöntemlerinin doğurganlığı azaltmak için değil doğurganlığı erteleyip çocuklar arasında geçen zamanı arttırmak amacıyla kullanıldığının bir göstergesi ile açıklanmıştır.

Hem 2008 hem de 2013 yılı analizlerinde kadının eğitim düzeyi ile doğurganlığı arasında negatif bir ilişki gözlenmiştir. Kadının eğitim hayatına dahil olmasıyla evlenme ve doğurganlığı öteleme olanağının olması bu azaltıcı etkinin sebepleri arasında yer almaktadır. Ayrıca kadının eğitim düzeyinde meydana gelen artışın ücret düzeylerini ve istihdam olanaklarını artıracak göz önünde bulundurulduğunda doğurganlık ile kadının eğitim düzeyi arasındaki bu negatif ilişki Selim (2006) ve Deliktaş ve diğerleri (2008)’de elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

Bazı toplumlarda (Hindistan, Çin gibi) ailede erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha fazla tercih edildikleri görülür. Bunun sebepleri arasında erkek

çocuklarının kız çocuklarına göre ekonomik verimliliğinin fazla olması ve ebeveynlerin öldükten sonra soyunun devam ettirilmesinin erkek çocuk tarafından sağlanması sayılmaktadır. Türkiye’de de Cumhuriyetin ilk yıllarında erkek nüfusun az olması ve tarımsal üretimde erkek gücünün ön planda olması haneler için zenginlik kaynağı devlet için kalkınmanın temel şartı olarak görülmüştür. 2008 ve 2013 yıllarında ölen kız ve erkek çocuk sayılarında meydana gelen artışın doğurganlığı artırıcı yönde etkilediği görülmektedir. Ayrıca her iki yıl için yapılan analizde de ölen erkek çocuk sayısındaki artışın ölen kız çocuk sayısına göre daha fazla doğurganlık artırıcı etki yarattığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Göçün doğurganlık üzerine olan etkisinin anlamlı ve artırıcı yönde olması göç edenlerin doğurganlık davranışının nasıl şekillendiğinin araştırılmasına yol açmıştır. Uygulanan ekonometrik çalışmalarda mekânsal etkilerin göz ardı edilmesinin hatalı sonuçlara yol açtığı bilindiğinden dolayı bu çalışmada göç ile doğurganlık arasında mekânsal ilişkinin varlığı araştırılmıştır. Mekânsal ilişki, Moran I istatistiği aracılığıyla belirlenmiştir. Mekânsal ilişkinin analizlerden elde edilen modellere yansıtılması amacıyla illerin, komşusu olan illerden ortalama göç farkını gösteren bir sapma değişkeni oluşturulmuştur. Bu değişken, illerin ekonomik, sosyal ve fiziki gelişmişliklerinin de bir göstergesi niteliğindedir.

Göç ile doğurganlık arasındaki ilişkinin adaptasyon, bozucu etki ve seçicilik hipotezleri açısından değerlendirilmesinde büyükşehir belediyesi olan iller, büyükşehir belediyesi olmayan iller, kır ve kent şeklinde ayrımlar yapılmıştır. Büyükşehir belediyesi olan illere göç eden kadınların doğurganlık davranışı adaptasyon hipotezi açısından değerlendirildiğinde, 2008 yılında hem kadının eğitim düzeyi, hanehalkı refah düzeyi gibi uyum sağlanması hızlı olabilecek değişkenlerde hem de kadının ilk evlenme yaşı, ailenin etnik kökeni gibi uyum sağlaması uzun zaman alacak değişkenlerde göç edip beş yıldan fazla kalan kadınların doğurganlıklarına olan etki yerleşik olanlara benzememektedir. 2013 yılı için yapılan analizde de benzer sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Ayrıca göç edip kalış süresi arttıkça doğurganlık üzerine negatif etkisi olan bazı değişkenlerin değerlerinin arttığı görülmektedir. Bu şekilde büyükşehir belediyesi olan illere göç edip beş yıldan fazla süre kalmalarına rağmen değişkenlerin doğurganlık üzerinde azaltıcı etkilerinin hala yüksek olması ya da artırıcı etkilerinin düşük seviyelerde kalması göçün doğurganlık üzerinde bozucu etkisinin devam ettiği adaptasyonun sağlanamadığı ve adaptasyonun gerçekleşmesi için yeterli sürenin beş yıl olmadığı sonucunu göstermektedir.

Büyükşehir belediyesi olmayan illere göç edip beş yıldan fazla kalan kadınların doğurganlıkları 2008 yılı adaptasyon hipotezi açısından değerlendirildiğinde birçok değişkenin azaltıcı etkisinin göç edip beş yıldan fazla kalan kadınlarda arttığı görülmektedir. 2013 yılı için incelendiğinde ise hanehalkı refah seviyesi, kadının eğitim düzeyi, kadının çalışma durumu gibi göç edenlerin doğurganlıkları üzerine olan etkisi daha hızlı olabilecek değişkenlerden etkilenmemektedir. Kadının ilk doğum yaşı, ölen erkek ve kız çocuk sayıları gibi kültürel olan ve uyum için zaman gereken değişkenlerin ise etkilerinin yerleşik olarak yaşayan kadınlara benzediği görülmektedir. Bu durum hem 2008 hem de 2013 yılı için büyükşehir belediyesi olmayan illerde göç eden kadınların doğurganlıklarında adaptasyonun gerçekleşmediğini ve bozucu etkinin devam ettiğini göstermektedir.

Kırsal alan için yapılan analizlerde 2008 yılında birçok değişkenin (kadının eğitim düzeyi, erkeğin eğitim düzeyi, erkeğin yaşı gibi) yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışında anlamlı etkiye sahip olmalarına rağmen göç edip beş yıldan fazla kalanlarda anlamlı etkiye sahip olmadığı görülmektedir. 2013 yılı analizlerinde ise kırsal alana göç edip beş yıldan fazla kalan kadınların doğurganlık davranışında anlamlı etkiye sahip olan değişkenlerin yarattığı etkilerin yerleşik olan kadınlardan fazla olduğu tespit edilmiştir. Kırsal alana göç eden kadınların doğurganlık davranışında 2008 yılındaki analizlerde bozucu etkinin geçerliliğinin uzun süreli olduğu ve adaptasyonun gerçekleşmediği görülmüş 2013 yılında ise bozucu etkinin 2008 yılı kadar etkin olmadığı ancak adaptasyonun da gerçekleşmediği görülmüştür.

Seçicilik hipotezinin araştırılmasına ilişkin yapılan analizlerde kadınların göç yönü dikkate alınmış, göçün başlangıç ve varış yerinde yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışlarının karşılaştırılması yapılmıştır. 2008 yılında kadının eğitim düzeyi, kadının ilk doğum yaşı, hanehalkı refah düzeyi gibi değişkenlerin bütün kategorilerde kentte yerleşik olarak yaşayan kadınlarda doğurganlık üzerinde anlamlı etkisi görülürken kentten kente göç edenlerde bu anlamlı etkinin olmadığı görülmektedir. 2013 yılında kentten kente göç eden kadınların doğurganlık davranışında hanehalkının refah düzeyi, erkeğin çalıştığı sektör, erkeğin eğitim düzeyi gibi değişkenler kentten kente göç edenlerde anlamlı etkiye sahip değildir. Anlamlı ve negatif etkiye sahip olan (kadının çalışması, kadının eğitim düzeyi gibi) değişkenlerin etkisinin kentte yerleşik olarak yaşayanlardan fazla olduğu, pozitif etkiye sahip olan (kadının şimdiki yaşı, ilk doğum yaşı gibi) değişkenlerin ise etkisinin

yerleşik olanlardan az olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar hem 2008 hem de 2013 yılında kentten kente göç eden kadınlarda seçicilik hipotezinin geçerli olmadığını göstermektedir.

Kentte ve kırdan yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışını anlamlı etkileyen değişkenlerin kentten kıra göç eden kadınların doğurganlık davranışını (kadının eğitim düzeyi, evlenme yaşı, ilk doğum yaşı, hanehalkı refah düzeyi, erkeğin yaşı) etkilemediği görülmektedir. Bu durum kentten kıra göç edenlerde seçicilik hipotezinin geçerli olmadığını bir kanıtıdır.

Kırdan kente göç eden kadınların 2008 yılı tahmin sonuçları incelendiğinde evlenme yaşı, hanehalkı refah düzeyi, erkeğin eğitim seviyesi değişkenlerinin negatif etkisi kentte ve kırdan yerleşik olarak yaşayan kadınlardan daha fazladır. Ancak kadının şimdiki yaşı, erkeğin şimdiki yaşı, hanehalkının 7 ve daha fazla kişiden oluşması gibi pozitif etki yaratan değişkenlerin de etkileri kırsal alanda yaşayan kadınlarla benzerlik gösterip yüksek düzeydedir. Dolayısıyla 2008 yılında kırdan kente göç eden kadınların kentte yerleşik olarak yaşayan kadınlardan daha yüksek doğurganlığa sahip olmaları beklenir. 2013 yılında kırdan kente göç edenlerde kadının şimdiki yaşı değişkeninin doğurganlık üzerine olan etkisi kentte yerleşik olarak yaşayan kadınlarda yarattığı etkiye benzerken kadının ve erkeğin eğitim düzeyi, erkeğin çalıştığı sektör, kadının evlenme yaşı ve hanehalkı refah seviyesi değişkenlerinin doğurganlık üzerine olan etkisi kırdan yerleşik olarak yaşayan kadınlarda yarattığı etkiye benzemektedir. 2008 ve 2013 yılı karşılaştırıldığında kırdan kente göç eden kadınlarda kırdaki kadınların doğurganlık davranışına benzer bir durum söz konusu olup seçicilik hipotezi geçerli değildir.

2008 yılı analizlerinde kırdan yerleşik olarak yaşayan kadınların doğurganlık davranışı üzerinde etkili olan kadının eğitim düzeyi, kadının evlenme yaşı değişkenleri kırdan kıra göç eden kadınlarda anlamlı etkiye sahip değildir. Kırdan yerleşik erkeğin eğitim düzeyinin genel ya da mesleki ortaokul olması eğitimsiz olanlara göre doğurganlıkta azaltıcı etki yaratırken kırdan kıra göç edenlerde hem ilköğretim mezunu olması hem de genel ya da mesleki ortaokul mezunu olması anlamlı ve artırıcı etki yaratmaktadır. Ayrıca kırdan kıra göç edenlerde doğurganlık üzerinde erkeğin yaşının yarattığı artırıcı etki kırdan yerleşik olarak yaşayanlardan fazladır. 2013 yılı analizlerinde ise kırdan kıra göç edenlerin doğurganlık davranışında kadının eğitim düzeyi, kadının ilk doğum yaşı, hanehalkı refah seviyesi, erkeğin yaşı değişkenleri anlamlı etki yaratmazken kırdan yaşayanların doğurganlık davranışında anlamlı etki

yaratmaktadır. Bu durum 2008 ve 2013 yılı için kırdan kıra göç edenlerde seçicilik hipotezinin geçerli olmadığını göstermektedir

Bu çalışma kapsamında yapılan analizlerden elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, Türkiye’de 2008 ve 2013 yılında sahip olunan ortalama çocuk sayısının azaldığı görülmektedir. Doğurganlığı destekleyici politikaların (özellikle kadınlara sağlanan olanaklar açısından) uygulanmasına rağmen doğurganlıkta artışın sağlanamamasının sebepleri, doğurganlığı etkileyen faktörlerle açıklanmaya çalışılmıştır. Özellikle doğurganlığı etkileyen faktörlerden biri olan göçün genel olarak Türkiye’de gösterdiği gelişim dikkat çekicidir. Türkiye’de iç göçlerde kadın nüfusunun artış göstermesi, göç ile doğurganlık arasındaki ilişkinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Türkiye’de doğurganlık ile göç arasındaki ilişkinin araştırılmasında adaptasyon, bozucu etki ve seçicilik hipotezlerinden yararlanılmıştır. Analizlerde göçün doğurganlık üzerinde olan bozucu etkisinin hem 2008 hem de 2013 yılı için geçerli olduğu tespit edilmiştir. Eryurt ve Koç (2012) tarafından TNSA-2003 kullanılarak yapılan Kaplan-Meier hayatta kalma analizi sonuçlarının aksine Türkiye için adaptasyon hipotezinin geçerli olmadığı ve gerçekleşmesi için gerekli olan sürenin göç edilen yerde beş yıldan fazla kalınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Seçicilik hipotezi de kırdan kente, kentten kente, kentten kıra ve kırdan kıra göç edenlerin doğurganlık davranışını açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Doğurganlık davranışının yalnızca bireyler /çiftler tarafından değil gelenekler, normlar, değer sistemleri, toplumsal ve sınıfsal ilişkiler tarafından belirlenmesi, bireylerin içinde buldukları reel durumu ve karar aldıkları koşulları belirlemektedir Göç edenlerin doğurganlık davranışının göç edilerek varılan yerin doğurganlık davranışına adaptasyonunun gerçekleşmemesinin sebeplerinden biri, adaptasyonun gerçekleşmesi için gerekli olan faktörlerden kültürel normlara hemen uyum sağlayamamak olabilir. Özellikle kadınlarda doğum, okul hayatının yarıda kesilmesine ve ileride kazanılacak olan mesleki başarıdan ve gelirden vazgeçilmesine sebep olmaktadır. Bu durum ile ilgili olarak kadınların doğumdan sonra okula dönebilecekleri düzenlemeler yapılmalıdır.

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)’nda da belirtildiği gibi gelir eşitsizliklerinden kaynaklı olan iç göçler kentlerde farklı kültür ve sosyal kesimlerin bir araya gelmesine neden olmaktadır. Bu durum altyapı ihtiyacının artmasına, gelir eşitsizliklerinin daha da artmasına, güvenlik ve sosyal uyum sorunlarına yol açmakta, şehirlerde sosyal ve mekânsal ayrışma riskini beraberinde getirmektedir. Özellikle

kırdan kente gerçekleşen göç hareketi düşük vasıflı insan gücünün kentlere gelmesine ve kentlerdeki işgücü piyasasına uyumun sağlanamamasıyla işsizlik ve gelir dağılımında bozulmalara yol açmaktadır. Bu doğrultuda kırsal ve kentsel kesimdeki bütün bölgelerde temel yaşam standartlarının devam ettirilmesine ilişkin düzenlemeler yapılmalıdır. Ayrıca göç alan kentlerde göç edenlerin adaptasyonunun daha hızlı sağlanması için eğitim düzeyi ve mesleki beceriler geliştirilerek toplumsal faaliyetlere ve işgücü piyasasına katılım kolaylaştırılmalıdır.

Kentlere olan göçün yoğunlaşması ekonomik açıdan doğurganlık oranında azalma meydana getirmesinin yanında kültürel değişime sebep olması dolayısıyla da azaltıcı etki yaratmaktadır. Kültürel değerlerde değişimler yaşanması, bireyselleşmenin artması, yeni iletişim teknolojileri gibi nedenlerle aile bireyleri arasında iletişimin azalması, boşanmaların artması ve tek ebeveynli ailelerin artması doğurganlık hızında azalmaya sebep olmaktadır.

On ve On Birinci Kalkınma Planlarında belirtildiği gibi, kişilerde bireyselleşmenin artması özellikle göç edenlerde göç edilerek varılacak yerin sosyo-ekonomik olarak yapısı hakkında bilgi eksikliğine sebep olmaktadır. Bu bilgi eksikliği kişinin göç kararını alırken yanlış yönleneşine sebep olmaktadır. Ayrıca göç edenlerin sosyal uyumunu hızlandıracak göç edilerek varılan yerde daha önce göç etmiş olan yakın çevreyle bağlantıların olmaması kişilerde adaptasyon için gerekli ortamın yaratılmasında zorlukların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu durum Türkiye’de göç edenlerin doğurganlıklarında adaptasyon ve seçicilik hipotezlerinin gerçekleşmemesinin ardındaki en büyük etkenler olarak görülebilir.

Nesiller arasındaki bağlantıların kopmasını önleyerek kültürel değerlerin aktarımını sağlamak, aile refahının korunması ve aile kurumunun güçlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle nüfusun yoğunlaştığı kentlerde çarpık kentleşme ve yoksullukla beraber sosyal sınıflar arasında ayrışma daha fazla olmakta ve suç oranlarında artışla beraber güvensizlik ortaya çıkmaktadır. Göçler sonucunda artan kent nüfusunda yoğunlaşmanın arttığı bölgeler belirlenerek kişilerin kent ortamına sosyo-ekonomik olarak uyumunun daha hızlı gerçekleşmesi için gerekli güven ve yaşam kalitesi standardı sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adsera, A. (2004). Marital Fertility and Religion:Recent Changes in Spain. *Discussion Paper No. 1399*.
- Adsera, A. (2006). Religion and Changes in Family-Size Norms in Developed Countries. *Review of Religious Research*, 47(3), s. 271-286.
- Adsera, A., & Ferrer, A. (2011). Age at Migration, Language and Fertility Patterns among Migrants to Canada. *Discussion Paper Series(5552)*.
- Ahn, N., & Mira, P. (2002). A Note on the Changing Relationship Between Fertility and Female Employment Rates in Developed Dountries. *Journal of Economics(15)*, 667-682.
- Akça, H., & Ela, M. (2012). Türkiye’de Eğitim, Doğurganlık ve İşsizlik İlişkisinin Analizi. *Maliye Dergisi(163)*, 223-242.
- Akın, C. S., Aytun, C., & Aktakas, B. G. (2014). Doğurganlığın Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri:Sahra Altı Afrika Ülkeleri İçin Bir Uygulama. *The Journal of Academic Social Science Studies(27)*, 109-122.
- Albayrak, N., & Abdioğlu, Z. (2017). Türkiye’de İç Göçü Etkileyen Faktörlerin Analizi. *Social Science Studies*, 5(10), 293-309.
- Al-Qudsi, S. (1998). The Demand for Children in Arab Countries:Evidence from Panel and Count Data Models. *Journal of Population Economics*, 11(3), 435-452.
- Anselin, L. (1988). *Spatial Econometrics:Methods and Models*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Anselin, L. (2005). Exploring Spatial Data with Geoda: A Workbook. *Center for Spatially Integrated Social Science*.
- Anselin, L., & Bera, A. K. (1998). Spatial Dependence in Linear Regression Models with an Introduction to Spatial Econometrics. *Handbook of Applied Economic Statistics* (s. 237-289). içinde New York.
- Anselin, L., & Rey, S. (1991). Properties of Tests for Spatial Dependence in Linear Regression Models. *Geographical Analysis*, 23(2), 112-131.
- Arı, A., & Önder, H. (2013). Farklı Veri Yapılarında Kullanılabilecek Regresyon Yöntemleri. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 3(28), 168-174.
- Arı, E., & Yıldız, Z. (2016). Bireylerin Yaşam Memnuniyetini Etkileyen Faktörlerin Sıralı Logit Regresyon Analizi ile İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(42), 1362-1374.
- Aşkın, E. Ö., Yayar, R., & Oktay, Z. (2013). Kırsal Göçün Ekonometrik Analizi:Yeşilyurt İlçesi Örneği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(2), 231-252.

- Aydın, O., Aslantaş Bostan, P., & Özgür, E. M. (2018). Mekânsal Veri Analizi Teknikleriyle Türkiye’de Toplam Doğurganlık Hızının Dağılımı ve Modellenmesi. *Coğrafya Dergisi*(37), 27-45.
- Aydiner, M. (2016). İthalatta Mekansal Etki:Türkiye Üzerine Bir Mekansal Panel Veri Analizi. *Kastamonu Üniversitesi İİBF Dergisi*(12), 43-52.
- Aysan, M. F. (2014). Türkiye'nin Demografik Dönüşümü ve Yeni Meydan Okumalar. 67-87. (L. Sunar, Dü.) İstanbul: Nobel Yayınevi.
- Bahar, O., & Bingöl, F. K. (2010). Türkiye'de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İç Göç Hareketlerine Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 43-61.
- Bakanlığı, K. (2013). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018).
- Bar-El, R., Muñoz, T. G., Neuman, S., & Tobol, Y. (2013). The Evolution of Secularization: Cultural Transmission, Religion and Fertility—Theory, Simulations and Evidence. (J. Zhang, Dü.) *Journal of Population Economics*(26), 1129-1174.
- Basu, A. M. (1994). Maternal Education, Fertility and Child Mortality: Disentangling Verbal Relationships. *Health Transition Review*, 4(2), 207-215.
- Başel, H. (2007). Türkiye'de İç Göçün ve Nüfus Hareketlerinin Nedenleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(53), 515-542.
- Başkanlığı, C. S. (1963). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)*. Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- Başkanlığı, C. S. (2019). On Birinci Kalkınma Planı(2019-2023).
- Başkaya, Z., & Özkılıç, F. (2017). Türkiye'de Doğurganlıkta Meydana Gelen Değişimler(1980-2013). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 405-423.
- Baudin, T. (2015). *Religion and Fertility: The French Connection*. (Cilt 32).
- Bauer, T. K., & Zimmermann, K. F. (1999). *Assessment of Possible Migration Pressure and its Labour Market Impact Following EU Enlargement to Central and Eastern Europe*. Bonn: IZA.
- Bauer, T., Million, A., Rotte, R., & Zimmermann, K. F. (1999). Immigrant Labor and Workplace Safety. *IZA, Discussion Paper*(16).
- Bean, E. H. (1992). Assimilation, Disruption and the Fertility of Mexican-Origin Women in the United States. *The International Migration Review*, 26(1), 67-88.
- Becker, G. S. (1960). An Economic Analysis of Fertility. *Demographic and Economic Change in Developed Countries*, 209-240.
- Becker, G. S. (1992). Fertility and the Economy. *Journal of Population Economics*(5), 185-201.

- Becker, G. S. (2009). *A Treatise on the Family*. London: Harvard University Press.
- Becker, G. S., & Barro, R. J. (1988). A Reformulation of the Economic Theory of Fertility. *The Quarterly Journal of Economics*, 103(1), 1-25.
- Becker, G. S., & Lewis, H. G. (1973). Interaction Between Quantity and Quality of Children. *Journal of Political Economy*, 2(81), 279-288.
- Becker, G. S., & Lewis, H. G. (1973). On the Interaction Between the Quantity and Quality of Children. *Journal of Political Economy*, 2(82), 279-288.
- Behar, C., Işık, O., Güvenç, M., Erder, S., & Ercan, H. (1999). *Türkiye'nin Fırsat Pencresi Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri*. Türkiye Sanayi ve İşadamları Derneği. İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları.
- Birdsall, N. (1983). Fertility and Economic Change in Eighteenth and Nineteenth Century Europe: A Comment. *Population and Development Review*, 9(1), 111-123.
- Bozbeyoğlu, A. Ç. (2011). Doğurganlık Kontrolünde Rasyonelliğin Sınırları: Türkiye kürtaj ve Gebeliği Önleyici Yöntem Kullanımı. *Feminist Eleştiri (Fe Dergi)*, 3(1), 24-37.
- Brockerhoff, M., & Yang, X. (1994). Impact of Migration on Fertility in Sub-Saharan Africa. *Social Biology*, 41(1-2), 19-43.
- Bülbül, S., & Köse, A. (2010). Türkiye'de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi İle İncelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39(1), 75-95.
- Caceres-Delpiano, J. (2006). The Impacts of Family Size on Investment in Child Quality. *The Journal of Human Resources*, 41(4), 738-754.
- Cameron, A. C., & Trivedi, P. K. (1986). Econometrics Models Based on Count Data; Comparison and Applications of Some Estimators and Tests. *Journal of Applied Econometrics*(1), 29-53.
- Cameron, A. C., & Trivedi, P. K. (2001). Essentials of Count Data Regression. *A Companion to Theoretical Econometrics*(331).
- Candan, H., Oktay, E., & Sürmeli, İ. (2018). Sanayileşme ve Göç Olgusunun Kent Planları Üzerine Etkisi: Karaman Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(60), 868-879.
- Chamie, J. (1977). Religious Differentials in Fertility: Lebanon, 1971. *Population Studies*, 31(2), 365-382.
- Chamie, J. (1981). *Religion and Fertility: Arab Christian-Muslim Differentials*. CUP Archive. Mayıs 5, 2020 tarihinde https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=ICE4AAAIAAJ&oi=fnd&pg=PR9&dq=chamie+1981&ots=214Zw8fbxO&sig=2Qy0PTF__-0kk880HH-tuY6sLvc&redir_esc=y#v=onepage&q=chamie%201981&f=false adresinden alındı

- Chani, M. İ., Shahid, M., & UL, M. (2012). Some Socio-Economic Determinants of Fertility in Pakistan: An Empirical Analysis. *Актуальні проблеми економіки*, 5, s. 477-484.
- Cohen-Zada, D., & Sander, W. (2008). Religion, Religiosity and Private School Choice: Implications for Estimating The Effectiveness of Private Schools. *Journal of Urban Economics*(64), 85-100.
- Coxe, S., West, S. G., & Aiken, L. S. (2009). The Analysis of Count Data: A Gentle Introduction to Poisson Regression and Its Alternatives. *Journal of Personality Assessment*, 91(2), 121-136.
- Çatalbaş, G. K., & Yarar, Ö. (2015). Türkiye'deki Bölgeler Arası İç Göçü Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi ile Belirlenmesi. *Alphanumeric Journal*, 3(1), 99-117.
- Çatalbaş, G. K., & Yarar, Ö. (2015). Türkiye'deki Bölgelerarası İç Göçü Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi İle Belirlenmesi. *Alphanumeric Journal*, 1(3), 99-117.
- Çelik, F. (2002). İç Göçlerin Seçicilik Yaklaşımı ile Analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(13), 275-296.
- Çelik, F. (2005). İç Göçler: Teorik Bir Analiz. *14*(2), s. 167-184.
- Çelik, F. (2006). İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(27), s. 149-170.
- Çelikay, F. (2017). İşsizlik, Kamu Harcamaları ve İç Göçler Arasındaki Nedensellik İlişkileri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 205-219.
- Darmofal, D. (2006). *Spatial Econometrics and Political Science*. Annual Meeting of Southern Political Science Association.
- Deliktaş, E., Usta, S., Bozkurt, S., & Helvacı, B. (2008). Türkiye'de Kentlerde Doğurganlık Hızını Etkileyen Faktörler: Path Analizi Yaklaşımı. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 2(8), 877-895.
- Demir, O. (2016). Nüfus Politikaları ve Çin, Fransa ve Türkiye Örneklerinin Değerlendirilmesi. *Social Sciences*, 11(1), 41-61.
- Deniz, Ö. (2005). Poisson Regresyon Analizi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*(7), 59-72.
- Doğan, M. (2011). Türkiye'de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış. *Marmara Coğrafya Dergisi*(23), 293-307.
- Doğan, Ö. S., & Bostan, H. (2019). Türkiye'nin Demografik Dönüşümü ve Nüfus Projeksiyonlarına Göre Fırsatlar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(41), 61-90.
- Drèze, J., & Murthi, M. (2000). Fertility, Education and Development. *Discussion Paper No. DEDPS 20*.

- Duncan, O. D. (1965). Farm Background and Differential Fertility. *Demography*, 240-249.
- Easterlin, R. A. (1975). An Economic Framework for Fertility Analysis. *Studies in Family Planning*, 6(3), 54-63.
- Emirhan, P. N. (2015). Görelî Yoksunluk ve Bölgeler Arası Göçler: Türkiye Örneği. *Business and Economics Research Journal*, 6(2), 79-89.
- Engelhardt, H., & Prskawetz, A. (2002). On the Changing Correlation Between Fertility and Female Employment over Space and Time. *Working papers of the Max Planck Institute for Demographic Research*, 1-38.
- Engelhardt, H., Kögel, T., & Prskawetz, A. (2001). Fertility and Female Employment Reconsidered: A Macro-Level Time Series Analysis. *MPIDR Working Paper WP 2001-021*, 1-33.
- Enstitüsü, H. Ü. (2010). Doğurganlık, Aile Planlaması, Anne-Çocuk Sağlığı ve Beş Yaş Altı Ölümlerdeki Değişimler: 1968-2008. *Türkiye'nin Demografik Dönüşümü*. Ankara: Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları (TNSA).
- Enstitüsü, H. Ü. (2010a). Türkiye'de Doğurganlık, Üreme Sağlığı ve Yaşlılık. *2008 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması İleri Analiz Çalışması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.
- Ercilasun, M., & Gencer, E. A. (2011). Türkiye'deki İç Göçleri Belirleyen Faktörlerin Modellenmesi. *Büyüme ve Gelişme I*, 319-324.
- Eryurt, M. A., & Koç, İ. (2012). Internal Migration and Fertility in Turkey: Kaplan-Meier Survival Analysis. *International Journal of Population Research*.
- Fagbamigbe, A. F., & Adebawale, A. S. (2014). Current and Predicted Fertility Using Poisson Regression Model: Evidence from 2008 Nigerian Demographic Health Survey. *African Journal of Reproductive Health*, 1(18), s. 71-83.
- Farber, S. C., & Lee, B. S. (1984). Fertility Adaptation of Rural-To-Urban Migrant Women: A Method of Estimation Applied to Korean Women. *Demography*, 21(3), 339-345.
- Farber, S. C., & Lee, B. S. (1984a). Fertility Adaptation by Rural-Urban Migrants in Developing Countries: The Case of Korea. *Population Studies*, 38(1), 141-155.
- Feng, J. (2018). Family Size and Intergenerational Income Mobility: Evidence from China's One-Child Policy.
- Filiztekin, A., & Gökhan, A. (2008). The Determinants of Internal Migration In Turkey.
- Fullerton, A. S. (2009). A Conceptual Framework for Ordered Logistic Regression Models. *Sociological Methods & Research*, 38(2), 306-347.
- Gabrielli, G., Paterno, A., & White, M. (2007). The Impact of Origin Region and Internal Migration on Italian Fertility. *Demographic Research*(17), 705-740.

- Genereux, A. (2007). A Review of Migration and Fertility Theory Through the Lens of African Immigrant Fertility in France. Max Planck Institute for Demographic Research Working Paper 2007 .
- Gerkman, L. (2010). Topics in Spatial Econometrics With Applications to House Prices. 09 22, 2017 tarihinde <https://helda.helsinki.fi/dhanken/bitstream/handle/10227/732/219-978-952-232-105-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden alındı
- Getis, A., & Ord, J. K. (2008). The Analysis of Spatial Association by Use of Distance Statistics. *Advances in Spatial Science*, 127-145.
- Goldstein, S. (1973). Interrelations Between Migration and Fertility in Thailand. *Demography*, 10(2), 225-241.
- Goldstein, S., & Goldstein, A. (1981). The Impact of Migration on Fertility: An 'Own Children' Analysis for Thailand. *Population Studies: A Journal of Demography*, 35(2), 265-284.
- Goldstein, S., & Goldstein, A. (1983). Migration and Fertility in Peninsular Malaysia: An Analysis Using Life History Data.
- Gumprecht, D. (2005). *Spatial Methods in Econometrics: An Application to R&D Spillovers*.
- Güneri, Ö. İ., & Durmuş, B. (2020). Aşırı ya da Eksik Yayılım Durumunda Poisson ve Negatif Binom Regresyon Modellerinin Karşılaştırılması. *Uluslararası Doğu Anadolu Fen Mühendislik ve Tasarım Dergisi*, 2(1), 48-66.
- Güneş, H. H. (2009). İktisat Tarihi Çarısından Nüfus Teorieleri ve Politikaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(28), 126-138.
- Gür, T. H., & Ural, E. (2004). Türkiye'de Kentlere Göçün Nedenleri. *H.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1), 23-38.
- Güreşçi, E. (2010). Türkiye'de Kentten Köye Göç Olgusu. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 1(11), s. 77-86.
- H.Sezgin, F., & Deniz, E. (2004). Poisson Regresyon Modelinde Aşırı Yayılım Durumu ve Negatif Binomial Regresyon Analizinin Türkiye Grev Sayıları Üzerine Bir Uygulaması. *Yönetim*(48), 17-25.
- Haaga, J. G. (1991). *Mechanisms for the Association of Maternal Age, Parity and Birth Spacing with Infant Health*. RAND.
- Harris, J. R., & Todaro, M. P. (1970). Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis. *American Economic Review*(60), 126-142.
- Heaton, T. B. (2011). Does Religion Influence Fertility in Developing Countries. *Population Research and Policy Review*, 30, 449-465.
- Heffner, L. J. (2004). Advanced Maternal Age — How Old Is Too Old? *The New England Journal of Medicine*, 351(19), 1927-1929.

- Heineck, G. (2006). The Relationship Between Religion and Fertility: Evidence for Austria. *Papers on Economics of Religion*, 6(1).
- Heller, P. S. (1976). Interactions of Childhood Mortality and Fertility in W. Malaysia: 1947-1970. *Discussion Paper No. 57*.
- Hemmasi, M., & Prorok, C. V. (2002). Women's Migration and Quality of Life in Turkey. *Geoforum*(33), 399-411.
- Hendershot, G. E. (1971). Cityward Migration and Urban Fertility in the Philippines. *Philippines Sociological Review*, 19(3), 183-193.
- Hepple, L. W. (1998). Exact Testing for Spatial Autocorrelation Among Regression Residuals. *Environment and Planning A*(30), 85-108.
- Hervitz, H. M. (1985). Selectivity, Adaptation, or Disruption? A Comparison of Alternative Hypotheses on the Effects of Migration on Fertility: The Case of Brazil. *The International Migration Review*, 19(2), 293-317.
- Hiday, V. A. (1978). Migration, Urbanization, and Fertility in the Philippines. *International Migration Review*, 12(3), 370-385.
- Jensen, E. R., & Ahlburg, D. A. (2004). Why Does Migration Decrease Fertility? Evidence from the Philippines. *Population Studies*, 58(2), 219-231.
- Jones, G. W. (2006). A Demographic Perspective on the Muslim World. *Journal of Population Research*, 23(2), 243-265.
- Kahn, J. R. (1988). Immigrant Selectivity and Fertility Adaptation in the United States. *Social Forces*, 67(1), 108-128.
- Karagöz, K., & Selim, S. (2018). Türkiye'de İç Göçü Belirleyen Faktörlerin Bölgesel Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Açısından Analizi.
- Karaoğlan, S., & Duman, M. Z. (2017). Dini İnanç ve Tutumların Doğurganlık Üzerindeki Etkileri (Van İli Örneği). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(50), 392-404.
- Kaştan, Y. (2016). Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi İç Göç Hareketleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 692-700.
- Kırdar, M. G., & Saracoğlu, D. Ş. (2012). İç Göç, Bölgesel Yakınsama Sorun ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Örneği. *Türkiye Ekonomi Kururmu Tartışma Metni*(75).
- Kirk, D. (1996). Demographic Transition Theory. *Population Studies*, 50(3), 361-387.
- Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu , Göç edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafka Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Kravdal, O., & Rindfuss, R. R. (2008). Changing Relationships Between Education and Fertility: A Study of Women and Men Born 1940 to 1964. *American Sociological Review*, 73(5), 854-873.

- Kulu, H. (2005). Migration and Fertility: Competing Hypotheses Re-examined. *European Journal of Population*(21), 51-87.
- Kutlar, A., Erdem, E., & Aydın, F. F. (2012). Kadınların İşgücüne Katılması ile Doğurganlık Boşanma ve Ücret Haddi Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Araştırma. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 7(1), 149-168.
- Kutlar, A., Erdem, E., & Aydın, F. F. (2012). Kadınların İşgücüne Katılması ile Doğurganlık, Boşanma ve Ücret Haddi Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Araştırma. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 7(1), 149-168.
- Lee, B. S., & Farber, S. C. (1984). Fertility Adaptation by Rural—Urban Migrants in Developing Countries: The Case of Korea. *Population Studies*, 38(1), 141-155.
- Lee, B. S., & Pol, L. G. (1993). The Influence of Rural-Urban Migration on Migrants' Fertility in Korea, Mexico and Cameroon. *Population Research and Policy Review*(12), 3-26.
- Lehrer, E. L. (1996). The Role of the Husband's Religious Affiliation in the Economic and Demographic Behavior of Families. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 35(2), 145-155.
- LeSage, J. P. (1998). *Spatial Econometrics*. University of Toledo.
- LeSage, J. P. (1999). *The Theory and Practice of Spatial Econometrics*. https://www.researchgate.net/publication/266218273_The_Theory_and_Practice_of_Spatial_Econometrics:
https://www.researchgate.net/publication/266218273_The_Theory_and_Practice_of_Spatial_Econometrics adresinden alındı
- LeSage, J., & Pace, R. K. (2009). *Introduction to Spatial Econometrics*.
- Liang, Y., Yi, Y., & Sun, Q. (2013). The Impact of Migration on Fertility Under China's Underlying Restrictions: A Comparative Study Between Permanent and Temporary Migrants. *Social Indicators Research*, 1(116), 307-326.
- Liu, X., & Koirala, H. (2012). Ordinal Regression Analysis: Using Generalized Ordinal Logistic Regression Models to Estimate Educational Data. *Journal of Modern Applied Statistical Methods*, 1(11), 241-254.
- Long, J. (1997). *Regression Models for Categorical and Limited Dependent*. Advanced Quantitative Techniques in the Social Sciences .
- Long, L. H. (1970). The Fertility of Migrants to and within North America. *The Milbank Memorial Fund Quarterly*, 48(3), 297-316.
- Macisco, J. J., Bouvier, F. L., & Renzi, M. J. (1969). Migration Status, Education and Fertility in Puerto Rico, 1960. *The Milbank Memorial Fund Quarterly*, 47(2), 167-186.
- Majelantle, R., & Navaneetham, K. (2013). Migration and Fertility: A Review of Theories and Evidences. *Journal of Global Economics*, 1(1), 1-3.

- Marcum, J. P. (1981). Explaining Fertility Differences Among U.S. Protestants. *Social Forces*, 60(2), 532-542.
- McQuillan, K. (2004). When Does Religion Influence Fertility? *Population and Development Review*, 30(1), 25-56.
- Miller, J. E., Trussell, J., Pebley, A. R., & Vaughan, B. (1992). Birth Spacing and Child Mortality in Bangladesh and the Philippines. *Demography*, 29(2), 305-318.
- Mincer, J. (1962). Labor Force Participation of Married Women: A Study of Labor Supply. *Aspects of Labor Economics*, 63-105.
- Mincer, J. (1978). Family Migration Decisions. *Journal of Political*(86), 749-773.
- Mineau, G. P., Bean, L. L., & Anderton, D. L. (1989). Migration and Fertility: Behavioral Change on the American Frontier. *Journal of Family History*, 14(1), 43-61.
- Munro, J. M. (1974). Migration in Turkey. *Economic Development and Cultural Change*, 22, 634-653.
- Naz, G., Nilsen, Ø. A., & Vagstad, S. (2002). Education and Completed Fertility in Norway. *Working Paper Series No:56*.
- Nguyen-Dinh, H. (1997). A Socioeconomic Analysis of the Determinants of fertility: The Case of Vietnam. *Journal of Population Economics*(10), 251-271.
- Oktay, E. Y. (2014). Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından Günümüze Uygulanan Nüfus Politikaları. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 31-53.
- Omondi, C. O., & Ayiemba, E. H. (2013). Fertility Differentials in Kenya: The Effect of Female Migration. *African Population Studies*, 20(2), 25-42.
- Osgood, D. W. (2000). Poisson-Based Regression Analysis of Aggregate Crime Rates. *Journal of Quantitative Criminology*, 16(1), 21-43.
- Owoo, N. S., Mensah, S. A., & Onuoha, E. (2015). The Effect of Neighbourhood Mortality Shocks on Fertility Preferences: A Spatial Econometric Approach. *The European Journal of Health Economics : HEPAC*, 16, 629-645.
- Örsal, D. D., & Goldstein, J. R. (2010, February). The Increasing Importance of Economic Conditions on Fertility. *MPIDR Working Paper WP 2010-014*.
- Özçağlar, A. (2016, Ekim 13-14). Büyükşehir Belediyeli İllerde Kır ve Kent Nüfusunun Tespiti Mümkün mü? 271-291. Ankara.
- Özdemir, D. (2018). Türkiye'de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Belirleyicileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(3), 1337-1349.
- Özgür, E. (2004). Türkiye'de Toplam Doğurganlık Hızının Mekansal Dağılışı. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(2), 1-12.

- Öztürk, L. (2012). Türkiye'de İllerin Yoksulluk Nedeni Olarak Toplam Doğurganlık Hızları: Yatay Kesit Bir Analiz, 1990-2000. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(1), 193-210.
- Öztürk, M., & Altuntepe, N. (2008). Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması. 3(11), s. 1587-1625.
- R.G.Majelantle, & Navaneetham , K. (2013). Migration and Fertility: A Review of Theories and Evidences. *Journal of Global Economics*, 1.1, 1-3.
- Ravenstein, E. G. (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167-235.
- Ravenstein, E. G. (1889). The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, 2(52), 241-305.
- Ribe, H., & Schultz, T. P. (1980). Migrant and Native Fertility in Colombia in 1973: Migrants Selected According to Their Reproductive Preferences?. *Center Discussion Paper, No:355*.
- Rokicki, S., Montana, L., & Fink, G. (2014). Impact of Migration on Fertility and Abortion: Evidence From the Household and Welfare Study of Accra. *Demography*, 51(6), 2229-2254.
- Sabater, A., & Graham, E. (2018). International Migration and Fertility Variation in Spain during the Economic Recession: A Spatial Durbin Approach. *Appl. Spat. Anal. Policy*, 12(3), 515-546.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiye Araştırmaları*(5), s. 33-44.
- Schultz, T. P. (1997). Demand for Children in Low Income Countries. *Handbook of Population and Family Economics*(1), s. 349-430.
- Schultz, T. P. (2005). Fertility and Income. Economic Growth Center, Yale University.
- Sedekia, Y., Jones, C., Nathan, R., Schellenberg, J., & Marchant, T. (2017). Using Contraceptives to Delay First Birth A Qualitative Study of Individual, Community and Health Provider Perceptions in Southern Tanzania. *BMC Public Health*, 17(1), 2-13.
- Selim, S. (2004). Türkiye'de Çocuk Talebi ve Kadınların İşgücüne Katılımının Doğurganlık Üzerindeki Etkisi: Ekonometrik Yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı Doktora Tezi*.
- Selim, S. (2006). Türkiye'de Evli Kadınların İşgücüne Katılımına Göre Oluşan Doğurganlık Farklılıkları:Ayrıştırma Analizi. *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(8), 139-163.
- Selim, S. (2009). *Türkiye'de İç Göç Üzerine Ekonometrik Bir Analiz*. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Selim, S. (2017). Türkiye’de Göç Kadınlaşıyor mu?: Ekonometrik Bir Analiz. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 43-63.
- Selim, S., & Üçdoğruk, Ş. (2003). Sayma Veri Modelleri ile Çocuk Sayısını Belirleyicileri: Türkiye'deki Seçilmiş İller İçin Sosyoekonomik Analizler. *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 2(18), 13-31.
- Selim, S., & Üçdoğruk, Ş. (2005). Türkiye'de Doğurganlık: Kalite Miktar Yaklaşımı. *Nüfusbilim Dergisi*(27), 49-66.
- Sezgin, F. H., & Deniz, E. (2004). Poisson Regresyon Modelinde Aşırı Yayılım Durumu ve Negatif Binomial Regresyon Analizinin Türkiye Grev Sayıları Üzerine Bir Uygulaması. *Yönetim*(48), 17-25.
- Sjaastad, L. A. (1962). The Costs and Returns of Human Migration. *The Journal of Political Economy*, 2(60), 80-93.
- Stephen, E. H., & Bean, F. D. (1992). Assimilation, Disruption and the Fertility of Mexican-Origin Women in the United States. *The International Migration Review*, 26(1), 67-88.
- Şahin, H., & Evkaya, C. (tarih yok). Göç Kuramlarına Eleştirel Yaklaşım ve Göç Kuramı Denemesi. *TESAM Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*.
- Şen, M. (2014). Türkiye’de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi. (1), s. 231-256.
- Tanfer, K. (1984). The Relationship of Education to Fertility in Turkey. *Canadian Studies in Population*, 2(11), 135-163.
- Tezcan, S., & Seçkiner, P. (2012). Türkiye'de Demografik Değişim; Yaşlılık Perspektifi. 1-8.
- Timur, B., & Akay, E. Ç. (2017). Kadın ve Erkeklerin Mutluluğunu Etkileyen Faktörlerin Genelleştirilmiş Sıralı Logit Modeli ile Analizi. *Social Sciences Research Journal*, 6(3), 88-105.
- Todaro, M. P. (1969). A Model of Labor Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries. *American Economic Association*, 59(1), 138-148.
- Toroğlu, E. (2007). Niğde İli'nde Göç Faktörleri ve Göçler. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 5(1), 75-96.
- Tray, D. N. (1973). Child Quality and the Demand for Children. *Journal of Political Economy*, 2(81), 70-95.
- Tutar, E., Tutar, F., & Eren, M. V. (2012). Yerel Kalkınma ve Göç: Gaziantep Örneği. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 107-116.
- Tutar, H., & Özyakışır, D. (2013). TRA2 Bölgesinden İstanbul'a Göç Hareketlerinin Nedenlerine İlişkin Bir Araştırma. (47), 31-58.
- Tuzcu, S. E. (2016). Mekânsal Ekonometri ve Sosyal Bilimlerde Kullanım Alanları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(2), 401-436.

- Uysal, M., & Aktaş, S. (2011). Sıralı Regresyon Analizi ile Türkiye'deki İç Göçleri Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3), 191-200.
- Ünsal, E. M. (2007). *İktisadi Büyüme*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Vergin, N. (1986). Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar. *Sisav Yayınları*, 26-52.
- Viton, P. A. (2010). *Notes on Spatial Econometric Models*. City and Regional Planning 870.03.
- Wanamaker, M. H. (2012). Industrialization and Fertility in the Nineteenth Century: Evidence From South Carolina. *The Journal of Economic History*, 1(72), 168-196.
- White, M. J., Tagoe, E., Stiff, C., Adazul, K., & Smith, D. J. (2005). Urbanization and the Fertility Transition in Ghana. *Population Research and Policy*(24), 59-83.
- Williams, R. (2006). Generalized Ordered Logit/Partial Proportional Odds Models for Ordinal Dependent Variables. *The Stata Journal*, 1(6), 58-82.
- Willis, R. J. (1973). A New Approach to the Economic Theory of Fertility Behavior. *Journal of Political Economy*, 81(2), 14-64.
- Winkelmann, R. (2008). *Econometric Analysis of Count Data*. Springer.
- Winkelmann, R., & Zimmermann, K. F. (1994). Count Data Models for Demographic Data. *Mathematical Population Studies*, 4(3), 205-221.
- Wooldridge, J. M. (2002). *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*. London: The MIT Press.
- Yakar, M. (2013). Türkiye'de İllerarası Net Göçlerle Sosyoekonomik Gelişmişlik Arasındaki İlişkinin Coğrafi Ağırlıklı Regresyon İle Analizi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 22(1), 27-43.
- Yakar, M. (2013a). XXI. Yüzyılın Başında Türkiye'de İller Arası Göçlerin Mekansal ve İstatistiksel Analizi. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 5(3), 239-263.
- Yamak, R., & Yamak, N. (1999). Türkiye'de Gelir Dağılımı ve İç Göç. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 16-28.
- Yanikkaya, H., & Selim, S. (2010). The Determinants of Infant Mortality in Turkey: A Disaggregated Analysis. *İktisat İşletme ve Finans*, 25(286), 61-88.
- Yüceol, H. M. (tarih yok). Türkiye'de İllerarası İşsizlik Oranı Farklılıkları, Göç ve Ekonomik Kalkınma. *Sosyo Ekonomi*(Özel Sayı), 29-53.
- Yüceşahin, M. M. (2009). Türkiye'nin Demografik Geçiş Sürecine Coğrafi Bir Yaklaşım. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 7(1), 1-29.

Zeren, F. (2010). Mekansal Etkileşim Analizi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*(12), 18-39.

Zhang, L. (2008). Religious Affiliation, Religiosity, and Male and Female Fertility. *Demographic Research*, 18(8).

